

BASIS THEOLOGIÆ REGVLARIS

Tomus Secundus.

HOC EST,

BERNARDI DOCTORIS MELLIFLVI ELIMATVM AD REGVLAM BENEDICTINAM SCHOLION,

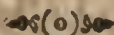
DE PRÆCEPTO ET DISPENSATIONE DISCEPTANS; FVNDAMENTALESQVE QVÆSTIONES.

QVÆ IN REGVLARI FORO VENTILANTVR, SOLIDE ET BENIGNE RESOLVENS.

Illustratore Auctore-que

D. D. Ioanne Caramuel Lobkovvitz

Misiensi Episcopo, & Mogunt. Suffrag.

FRANCOFVRTI

Impensis Iohannis Godefridi Schönvvetteri,

ANNO M.DC.XLVIII.

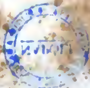
CENSURÆ.

Hoc ſcholion, pars fundamentalis eſt Commentarij in Regulam Benedictinam, eaſdem omnino ſententias, quæ ibi tradita, Melliflui Doctoris teſtimonio confirmans, adeoque eiſdem privilegiis fulcitur, & eorumdem Doctorum teſtimonio & cenſura approbatur.

CENSURA.

Hoc Opuſculum florido ſcriptum ſtylo, intelligendæ Theologiæ regulari eximii D. Ioannis Caramuel Lobkovvitz neceſſarium, & dignum prælo judico. Ipris. Pridie Idus Majas 1632.

Antonius Sanderus Canon. Ipr. Schol. & Librorum Cenſor.

REVERENDISSIMO DD.

CORNELIO CAMPILIENSIS

MONASTERII.

ANTISTITI.

PER GERMANIAM ET ADIACENTES PROVINCIAS COMMISSARIO GENERALI.

IN KREVSBACH, PEGAVV ET ARREBERG

DOMINO,

S. CÆS. MAIESTATIS ET ARCHIDVCIS LEOPOLDI CONSILIARIO,

AC INCLYT. STATVVM INFERIORIS AVSTRIÆ DEPVTATO ORDINARIO

SVO DOMINO, AMICO, CONFRATRI,

IOANNES CARAMVEL LOBKOVVITZ,

NTERCEPTVM Ab inimicis calamum resumo tandem; & quæ inter arma recognovi, Mihi, & Litteris restitutus exscribo. A Regulari Theologia sumo exordium; & quia illam sum in Celsitudinem Eximiam erecturus, primum lapidem [SCHOLION *hoc intelligo, quod Resolutionum omnium Regularium est* BASIS.] *solenniter pono, inscriboq; eruditum, solidum, candidum, quis talia neget, quæ scripta à Mellifluo Bernardo) & non alij, quàm Viro candido, solido & erudito; hoc est, Tibi (Præsul Reverendissime) in quem eminentes istæ prærogativæ, negatæ plurimis, geniali nescio quo decreto coinciderunt. Acuo enim oculos, & multos in Orbe homines Eruditissimos, paucos eruditos reperio; & tempora moresq; incuso, quorum violentia superlativa multa audire cogimur ubi positiva non dantur. Liquidos etiam multos video, raros solidos. multos, inquam, cedentes tempori, moribus universorum consonos, inconstantes, carentes propria & recipientes omnium solidorum figuras, quibus hærent. & in litteraria Re præcipuè. sicut Lectores, sic etiam candidos Amicos perpaucos. Et quidem versicolores Ego Homines, tam-*

etsi Principes, tametsi Heroas à protectionis onere & honore proscribo. Tibi igitur uni ita debebatur inscriptio; mystice, Aquilæ, Leoni, Homini, Vitulo; hierarchicè, Antistiti, Domino, Consiliario, Deputatoq; : est enim operis, in quo Gloria Divina Triumphus, sub quatuor Animalium specie manifestatus Ezechieli, quem esse vivam status Regularis Ideam Gregorius & Bernardus asserunt, dilucidatur.

Aquila, volucrum Imperatrix, Iovi à fulmine, Cæsari ab armis, Ales esse religiosa supponitur, & Antistites significare. in hoc enim à Leone, sæcularium Principum symbolo, quod iste sylvis & montibus præsideat, & fatigantibus tellurem brutis imperet, at regnum Aquilæ non est de hoc mundo; aerem pectit, & impetu instinctus generosi se subrigit, ut alarum remigio æthera intersecet, & nubes remotior despiciat, propior suspiciat solem. Meritò igitur Te Aquilam, Te Leonem dixero, Ecclesiasticum & sæcularem Principem subintelligens; nam quà Aquila servis Deo à fulmine, Imperatori ab armis; & quà Leo, hereditario iure subditos generosè gubernas. Sane Deo servis, cùm Filiis Dei antistas, & fulgurando fulminando, (admonendo, puniendo) Tibi commissum Ordinem ab invidia protegis & in vitæ puritate conservas.

Te esse novo titulo Hominem negare non poterit, qui fuerit Tuam Humanitatem & Vrbanitatem expertus. eò enim huius ævi nos regessit malignitas, ut laudi summa homini sit habere Humanitatem. Vel qui dubitet, contempletur respublicas Personasq;. Sunt enim etiamnum in Europa Regiones irreligiosa plurimæ. Regna non recta, Provinciæ improvidæ inurbanæ Vrbes, Pagi pagani, & secretæ Respublicæ; sunt in ipsis Homines inhumani, Cives inciviles, Filij infidi, Mentes amentes, Animi exanimes (Hisp. desalmados) Leges ex leges, Iura iniuria, arma inermia, & multa sacrificia sacrilega. Igitur inter multos, qui Homines videntur & non sunt, Homo es; consilio regeris; in hoc enim ab Angelo & Bruto Homo differt, quòd solus consilio & iudicio regatur. Angelo, ne iudicet, discurrat, deliberet, perfectio in causa; Bruto imperfectio. Homo interest; altero multò maior, altero paulò minor; & ideò rationalis est. Consilio igitur Homo supra Hominum communem conditionem evecte, Angelis proximè, prudentissimè & regeris & regis. Sed quos? Ferdinandum, Leopoldum; Cæsar ille, hic sub Cæsare Militiæ supremus Imperator, & tamen utrique Tu à consiliis, hoc est, à mente. Omitto plurima, quæ occurrunt? non enim librum scribo sed iam scriptum dedico, Imaginem ultimam accedo, & In Vitulo habitudinem ad Aram & Aratrum contemplor. Obedientiæ & Fidelitatis ipse symbolum? & quia Aram Aratrumque, ideò statum Ecclesiasticum & sæcularem mysteriosè concernit, & Te indigitat Inclytorum statuum Inferioris Austriæ inter Prælatos Deputatum? cuius dignitas inter Ecclesiasticos est sæcularis, & inter sæculares Ecclesiastica; publica enim negotia ibi, & Ecclesiasticè, & sæculariter tractantur.

Tu igitur, Domine Reverendissime, strenæ loco has Ideas Apocalypseos Ezechielicas, has Theologas quatuor Animalium picturas, has quatuor Regularum expositiones, eo animo recipe, quo offeruntur; illasque authoritate protege, & defende eruditione generosa. Vale. Monachij ipsis Calendis Ianuariis, Anno. ∞. DC. XLVI.

INDEX:

INDEX CAPITVM,

D. BERNARDI,

SVBIVNCTARVMQVE RESOLVTIONVM.

CVM IGITVR.

In præsenti Scholio omnia, aut fere, Benedictinæ Regulæ Capita explicentur, proderit sequentem Indicem subiungere, ut unusquisque facili possit negotio singulorum illustrationem reperire.

INDEX CAPITVM,

REGVLÆ S. BENEDICTI, QVÆ IN HOC MELLIFLVI DOCTORIS SCHOLIO, AB IPSO aut ex ipso illustrantur.

EPISTOLA

PROOEMIALIS AD ABBATES.

ABBATES habent graves occupationes domesticas. A. *Occupatissimis viris breviora placent, imò & prosunt.* A. *De qualitatibus Abbatis generalia dogmata in Regulâ, sed & ipsa ad doctrinam singularem Mellifluus Præceptor reduxit,* B. *Cùm religiosus vota solennia emittit, superior compromittit,* B. *Promissio Religiosi,* C. *Compromissio Abbatis.* D. *Quid sit coram Deo?* quid in præsentiâ Abbatis? E. *Provocatio ad tribunal divinum.* F. *Clemens & Philippus (Summus Pontifex ille, hic Galliarum Rex) à Templariis ad judicium divinum appellantur* G. *Robertus à Bernardo,* H. *Senior etiam communicatis perturbatrix, à suâ Antistite,* H. *In illo à tribus annis Abbas quidam ob permissam ebrietatem cecidit,* I. *Syllogismus Bernardi,* K. *Prima clausula Compromissionis Abbatialis exposita,* M. *In necessitate, utri debeat Superior sibi an subdito, prius & diligentiùs providere?* M. *Exponitur clausula secunda.* N. *Priùs petetur ab Abbate an permiserit violari Regulam, quàm an servaverit.* O. *Cur hoc?* P. *Huius doctrinæ quanta sit certitudo,* Q. *Modus, quem debet in suo regimine ad mentem S. Benedicti, observare Superior.* R. *Tenetur præire exemplo,* S. *an graviter?* T. *Debet etiam aliquando imponere moralia præcepta.* V. *Tertia eiusdem compromissionis clausula,* W. *De inobedientiâ tolerata,* W. *Quæ Prælatus teneatur sub mortali præcipere?* X. *An possit permittere superflua?* Y. *an munuscula & colloquia mulierum,* Y. *Prælatus superioribus ita obedire debet, ut ipsi Prælato Religiosi,* Z.

VIRIS negotiis obrutis omnia breviùs. A quingentis iam annis est scriptus à Bernardo iste liber; & siquidem à multis illectus, interlectus ab aliis, & per lectus à paucis, nunc commentariis auctus minùs poterit ab universis legi. *Cùm breviter rescribere, decrevissem,* ait Mellifluus Doctor, *& Epistolis Epistolam tantùm reddere cœpissem, in libri, ut cernitis, longitudinem protraxi stylum, ut in pluribus plures possint ædificari.* Sed quia iam honorificum est negotiis obrui, temporis laboramus penuriâ, & nihilominus quærimus quam libros, præcipuè si videantur scripti calamo liberiore.

Quoniam hoc hodie morbo laboramus quàm plurimi, *cùm fusiùs & uberiùs ego scribere decrevissem, & libro integro Abbatum obligationes edissere cœpissem, in Epistola ut cernitis brevitatem contraxi stylum, ut in paucioribus plures possent ædificari.* Relinquamus Monachis examinandas obligationes suas, toto hoc Scholio elucidandas aperiamus sincerè oculos & nostras attentè contemplemur.

B. Qualis debeat esse Abbas, suæ Regulæ Capite II. Sanctus Benedictus exposuit, sed omnia sunt nimis generalia, & nos speciali magisterio indigemus ex illâ doctrinâ diducto. Volumus ignorare quæ scimus, ne cogamur agere quæ debemus. Sed Bernardus tam clarè nobis loquitur, ut velimus nolimus, cùm non possimus affectare ignorantiam, debemus errores fateri, & aut aliter agere, aut Superioribus occasionem præbere ut aliter nobiscum agant. Sed dum Ego hæc ipsa; impedimento sum loquuturo Bernardo. Ipse Capite IX. sic. *Regularis ipsa Professio, qua se Iunior subdit sponte Maiori, æquò adligat & Priorem. communis equidem pacti pari reor utrumque necessitate teneri, fieriq; duos per unius sponsionem alterutrum debitores; fideles curæ unum, alterum humilis obedientiæ. Quidnam ergo voluntati relinquitur, ubi & Prælatus debiti necessitate tenetur.* & Cap. IV. *Eadem fortassè fidelitas a subditis nihilominus exigitur in obtemperando, quæ à Præpositis in dispensando.* Legamus, audiamus iterum, secundò & tertiò; verba enim fortia sunt, & in ipsis breviter plura Prælatis dicta, quàm toto libro Religiosis. Professio pactum est, sed commune; promittenti, acceptanti, infert debiti necessitatem sed parem; hoc est, æquè Prælatos obligantem & subditos, servatâ tamen materiæ proportione. Vi professionis Religiosus est obedientiæ humilis debitor; vi acceptationis Abbas curæ & diligentiæ fidelis. Subditus ergo non jurat modò sed & Superiorem adjurat, & ex pacto resultat, ut sicut Subditus tenetur sequi, sic ducere teneatur Antistes; sicut ille obedire, sic & iste præcipere.

C. Professio Religiosi hæc est, *Ego N. promitto stabilitatem meam, conversionem morum meorum & obedientiam (implicitè, paupertatem, castitatem) secundum Regulam S. Benedicti Abbatis coram Deo & Sanctis ejus, quorum reliquiæ hîc habentur in hoc loco, qui vocatur N. constructo in honorem Beatissimæ semper que Virginis Mariæ, in præsentiâ Domini N. Abbatis.* Hæc est, quâ se Iunior subdit sponte Maiori. Hæc, quæ Bernardo teste, æquè adligat & Priorem. Hæc, vi cuius Abbas & Subditus pari necessitate tenentur. Ipsa igitur Adiuratio, & si liceat sic dicere, Advotio est, & eius acceptatio est Iuramentum Votumque ex parte superioris respondens. Et siquidem nunc concipitur, exprimi æquè poterit verbis. Hæc est igitur ad Melliflui mei Bernardi mentem.

D. Compromissio Prælati. *Ego N. promitto me suppeditaturum esse tibi victum amictum & omnia necessaria, ut possis servare stabilitatem promissam. Me invigilaturum, facturumque ut convertas mores tuos, & in ordine ad istum finem adhibiturum omnia media necessaria; consilia, monita, præcepta. nec permissurum, quòd in obedientiâ, paupertate, aut castitate delinquas, sed cooperaturum ut omnia observes secundum Regulam S. Benedicti Abbatis. Id igitur promitto coram Deo & Sanctis eius, quorum reliquiæ hic habentur in hoc loco, &c. & in præsentiâ tui ipsius.*

E. ET INCIPIENDO ab ultimâ clausulâ; quid est, *In præsentiâ D. Abbatis*, & *In præsentiâ tui ipsius*? Haud fallor, aut est citatio ad tribunal divinum, & protestatio, qua uterque comparíturus coram Deo postulat, ut & alter compareat, ut coniudicentur, decidatur-que, An superior, qui debebat conducere exemplo, subditum prostraverit scandalo; an subditus abusus virtute superioris fuerit.

F. Ad hoc tremendum Dei tribunal, non unus Prælatum subditus in professione, non solùm & Prælatus Subditum in compromissione, sed etiam utrumque Sanctus Benedictus appellat, & tam fortibus verbis, ut videatur citiùs frangendum cor, quàm ipsa imprimi possint. Sic ait. *Memor sit semper Abbas* (valde sunt seria, quæ nunquam possunt à consideratione deesse) *quia doctrinæ suæ vel discipulorum obedientiæ; utrarumque rerum in tremendo Dei iudicio facienda erit discussio.*

testio. nimirùm, coram Deo, de læsâ Majestate inquiretur. in præsentiâ Beatissimæ semper-que Virginis Mariæ, cuius ædes erant, quæ nostris culpis profanatæ. in præsentiâ Sanctorum, quorum reliquiæ sub altaribus conditæ clamant & dicunt, Usque quo Domine non vindicas, aut vendicas nos à malemoratorum consortio. in præsentiâ S. Benedicti, à quo ut legis latore, ipsi ut legi rupiones appellati, comparebunt, Abbas in Subditi præsentiâ, Subditus in præsentiâ Abbatis, responsuri cur noluerint pacto solenni respondere.

10. Me miserum, illud *in præsentiâ, in præsentiâ* perpetuò in meis auribus tinnit, nec possum non audire etsi velim. Damnaverat Templarios Pontifex & Rex, & unus ex præcipuis, his aut similibus verbis affatur; *Quando inter mortales nullus mihi iam superest, ad quem appellem, ad iustum Iudicem Christum appello, ut ante eius tribunal in meâ præsentiâ compareatis, ut in vestrâ causam meam exponam,*

11. Te olim Robertum à defectione miserum, (hodie à pœnitentia fœlicem) alloquor, & interrogo, an non fueris summopere perterritus, cùm doctus es, quid significarint illa verba *coram Deo, & in præsentiâ Abbatis?* Sed non opus loquaris; terrorem testatur pœnitentia illa tua, quâ cum charitatis lucro, iacturas pristinas recuperasti. Cluniacum iveras; & quod intolerabilius, sanctitatis prætextu. & te absente anxius mellifluus Doctor, Dicebat Deo, Noli me condemnare. Indica mihi cur me ita iudices; hoc est, apud homines iudicari permittas. [multa enim habentur in Pihel, quæ in Hiphil significantiùs exponuntur] Nunquid bonum Tibi videtur, si calumnieris & opprimas me (sic irreligiosi oculi indicant) opus manuum tuarum, & consilium impiorum (Robertum & fautores intelligebat) adiuves? Nunquid (ut ipsi putant, & asserunt) oculi carnei Tibi sunt, aut sicut videt homo & tu vides? Scio sanè me Abbatem, me pastorem esse. & scio culpæ pastoris incumbere, quidquid in ovibus Pater familias minus invenerit; & nihilominus, scis quia nihil impium fecerim, & liber ero cum sit nemo qui de manu tua possit eruere. Liber inquam ero, quia inquieto & inobedienti iuveni pastoris fuit omnis diligentia attributa, & morbidis eius actibus universa fuit cura exhibita. Unde ego miser pastor, tametsi oleum & operam (verbum Dei & diligentiam) perdidero, in iudicio Domini absolutus (sic spero, sic mihi compromisit Benedictina Regula) dicam cum Prophetâ. Iustitiam tuam non abscondi in corde meo; veritatem tuam illi & salutare tuum dixi. Ipse autem contempsit & sprevit me. Inobedienti igitur meæ ovi, coram Te iusto Iudice, pœna sit ei prævalens ipsa mors. Quandoquidem frustra consuluerim, monuerim, præceperim, punierim, & iam inter humanas nulla mihi superest diligentia, quam adhibeam, nullus ad quem appellem, Te Roberte, ad iustum Iudicem Christum appello, ut ante eius tribunal in meâ præsentiâ, ut tuæ professionis verba urgeam, compareas, ut in tuâ ego causam meam exponam. Sed quia distas, & fortè tuæ perditioni intentus, nec auscultare vis præcepta Magistri, nec inclinare aurem cordis Tui, & admonitionem pij Patris libenter excipere & efficaciter complere, ut ad eum per obedientiæ laborem redeas, à quo per inobedientiæ desidiam recesseras. sumo calamum & hanc Epistolam scribo. *Tuum*, inquam, *Domine IESV tribunal appello. Tuo me iudicio servo; Tibi committo causam meam. Domine Deus Sabaoth, qui judicas iustè & probas renes & corda; cuius oculi sicut fallere nolunt, ita falli non possunt. Itaque arbiter meus Domine IESV, de vultu Tuo iudicium meum prodeat; oculi Tui videant æquitatem, videant & iudicent.* Recepit has lineas Robertus, & in magnâ Epistolâ quasi folias; & ita turbatus illis fuit, ut maluerit coram Abbate suo in Dei præsentiâ comparere, quàm coram Deo in præsentiâ Domini Abbatis. Noluit experiri appellationis vim, satius iudicans in hac vitâ secundum Regulam Benedictinam in loco Deiparæ Beatissimæ sacro in Abbatis sui præsentiâ iudicari, quàm secundum eandem Regulam loco æternis cruciatibus designato coram Deo judice in præsentiâ Actoris Antistitis

adjudicat. Timeant igitur inobedientes Monachi, & Roberti exemplo resipiscant; appellati ad tremendum tribunal, comparituri sunt coram Deo & Sanctis eius, in præsentiâ provocantis Abbatis.

H. Timeant Seniores, & quicumque magnâ fuerint in monasteriis authoritate præditi, ne sint Superiori, ne Subditis impedimento, cùm vel ille vel isti satisfacere volunt litteræ, juxta quam vivere professi sunt. Ante annos decem consultus fuit à meo Bernardo Campmans nomine Dominę N. Abbatissæ Ordinis Cisterciensis, quæ angebatur scrupulis propter festinam mortem cuiuspiam inveteratæ fœminæ, quæ illi ab initio sui regiminis fuerat à turbationibus. Volebat multa ad Regulæ rigorem reducere devota Antistes, nec aversantibus Monialium animis, si ista Senior abfuisset. quæ suâ authoritate & impulsu universas contra Abbatissam & reformationem irritabat. Laborat, adlaborat hæc, nec proficit. Clamat ad Deum, Sanctos invocat, & semel quasi despondens animo & malitiæ se opponenti succumbens chorum init, venerabile Eucharistiæ Sacramentum adloquitur, & ait, Iam inter mortales nullus superest mihi, ad quem provocem. Generis & ætatis authoritas causam Tuam, Animas tuas conturbat. Ad tribunal igitur tuum appello, ad tuam omnipotentiam confugio. careo enim potestate ut meas secundum Regulam Benedictinam dirigam, tribunali ut negligentias suas secundum eamdem judicem, quamdiu istâ Seniore non caruero. Compareat ergo coram Te, siquidem coram Te promissa nec observare vult, nec à nobis observari permittit. Sibi ipsi Sancta Antistes divinitùs audiri visa, magno suffusa solatio habitâ oratione recessit. Ad vesperas non venit illa Senior, nec hoc examinat Antistes, adsueta majora tolerare. Absentiæ causa sub solis occasum morbus dicitur, qui festinus & vehemens illâ nocte periculosus fuit, & sequenti mortalis. Senior ivit ad tremendum tribunal Dei. munita quidem sacramentis & bene disposita, ut creditur; sed ivit; & tot scrupulis plena mansit Antistes, ut indiguerit consultatione aliquâ ne careret solamine. & quidem sublatâ illâ remorâ progressa abusus omnes summâ cum facilitate & fęlicitate reformavit. Vivit adhuc, nec ipsi prodesse poterit, si hîc nomen habeat.

I. Vidimus formulam Professionis esse appellationem valde seriam, & vi illius iuniorem seniorem ad tremendum tribunal provocatos: aliquod de Abbatibus addamus. Referam, quæ D. Bernardo, Boryn, mihi & nonnullis aliis ante annos tres confidenter & sincere sunt dicta; referam, inquam, si horror aut linguam aut calamum movere permittit. In Monasterio N. (nomen ne exprimam impediunt lachrymæ) mortui Abbatis cadaver, ut moris bene o[illegible]natum, ad capitulum in feretro confertur, ut inde ad Ecclesiam & chorum. Erant ibi, qui psalterium juxta pium ordinis ritum legerent, qui vestes decentiùs componerent, rosis ornarent. Cadaver-que in illorum iuniorum præsentiâ, qui vota in eius præsentiâ [illegible]iserunt, horribili ululans voce, *Ve qui hæc omnia*, inquit, *siquidem Ego sum octavus-decimus huius loci Abbas, qui ardeo in inferno.* Tanto omnes percelluntur horrore, ut nec animum ad hæren[illegible]um, nec vires ad fugiendum haberent. Tandem cadaver sine pompâ sepeliunt, & quia vitandum erat scandalum pompam funeream pro purgatorii animabus absolvunt. Examinavi posteà, qui iste miser Dominus vixerit aut devixerit; & audivi fuisse commessatio[illegible]umaniasium, ebrietatemque exemplo & indulgentiâ in suo monasterio promovisse. cæteroqui fuisse in bonâ opinione.

K. Scio hæc posse à Theo[illegible]gis carpi, quòd minùs videantur scholastica, nec rigorem syllogismorum & ratio[illegible]num [illegible]piant, quem stylus dialecticus desideraret. historica enim potiùs creduntur, quam probantur. Respondeo tamen non haberi disputationes in scholæ vestibulis, & hunc librum tametsi totus Scholasticus sit, habere sua vestibula (hoc est, prologos) in quibus sine disputationum & rationum probandarum strepitu interloqui possit sinceritas. Quod si nîl dicatur placere, quod sit præter formam Dialecticam, utar syllogismo illi simili,

quo

quo olim Bernardus in Pariſienſibus Scholis. Arguo ſic. *Si fugere gehennæ pœnas, & ad vitam volumus pervenire perpetuam currendum & agendum eſt modò quod in perpetuum nobis expediat. Atquì ſumus negligentes, nec ſecundum Regulam vivimus, nec ſecundum illam imperamus: ergo nec gehennæ pœnas fugere, nec ad vitam volumus perpetuam pervenire.*

L. Sed quid facturi ſumus, ne cauſa noſtra cadat, ubi ſtrepitus cauſarum ceſſat? Quid, ne cadamus, ubi Vix juſtus ſtat? Quid, ne addamus numerum damnatis, qui quamdiu Deus fuerit juſtus, tamdiu igne comburendi ſunt? Verbo dicam; ſicut privatus Religioſus tenetur Promiſſioni ſuæ ſatisfacere, ſic etiam Abbas compromiſſioni. Cujus clauſula

M. PRIMA. *Ego N. promitto me ſuppeditaturum eſſe Tibi victum, amictum, & omnia neceſſaria, ut poſſis Servare ſtabilitatem promiſſam.* Hîc, hîc, multa breviter ſunt ponderanda. Nobis nec victum nec amictum promiſimus, & nos tutâ conſcientiâ poſſumus macerare jejuniis, & veſtibus ſpecioſis privare; noſtris enim corporibus, ſi præciſè neceſſaria dederimus, amici erimus non injurij. At Subditis ſtrictiùs tenemur; debitores ſumus fidelis curæ, (placent verba Bernardi) ut habeant veſtes & cibos ſecundum Regulam. unde ſi contingat alterum commoditate cariturum, ut illâ fruatur ſubditus, debebit Prælatus carere. Sanè dum hæc ſcribo Tui memini amicorum optime, quem vidi in Scamno dormientem ne deeſſet lectus ſubdito, quòd vi Regulæ illum dare, non tamen habere debeies. Et ob eamdem rationem tuo, ut vidi, in itinere ſocio, qui ſuam amiſerat, ceſſiſti manicam, quòd in Regulâ illam debêre Religioſo concedi; non tamen, etiam ſi frigus urſerit, haberi debere ab Abbate legatur. Minuta hæc, ſed manifeſta indicia magni animi, nolentis ne in parvis quidem à Regulæ præſcripto deficere. Hominem cognoſcitis, qui hæc legitis. imitaminor omnes, ne ſi legerit, ſeſe cognoſcat; nemo enim in his notare poteſt, quæ univerſis communia.

N. SECUNDA. *Promitto me invigilaturum, facturumque, ut convertas mores tuos; & in ordine ad iſtum finem adhibiturum omnia media neceſſaria; conſilia, monita, præcepta.* Tam ſtrictè igitur tenemur præcipere, quàm ſubditi obedire & ſubeſſe; *Communis equidem pacti*, ait Bernardus, *pari reor utrumque neceſſitate teneri.*

O. Sciamus igitur, quòd ſuſceperimus regendas animas; præparêmus nos rationem reddituri Et quantum ſub curâ noſtrâ fratrum nos habere ſciverimus numerum, agnoſcamus pro certo quia in die Iudicij ipſarum omnium animarum ſumus reddituri Deo rationem; hoc quidem ſine dubio; additâ & noſtræ animæ. Verba ſunt expreſſa noſtri Legislatoris, quæ quia ſuppono ſciri memoriter, ſæpe non cito, ſed adſumo. Doceri tamen vellem: Quid ratio ſine dubio ſit? Et cur ratio animæ noſtræ addenda rationi animarum ovium ſubditarum dicatur? An non charitas incipit à ſe ipsâ? an non ſuæ conſcientiæ potiùs Abbas, quàm alienæ providere tenetur? Si hoc verum, Deo tenebuntur reddere Antiſtites rationem villicationis ſuæ, & poſteà villicationum ſubditorum. erravit igitur S. Benedictus, cùm ſuorum priùs & ſui poſteriùs redditum iri rationem pronuntiavit.

P. Sed hoc ultimum iam bene intelligo; imò etiam illud priùs. Strictiùs tenemur, cùm voto. ideò-que Strictiùs Monacho fornicatio interdicitur quàm homicidium, tametſi hoc illâ gravius ſecundum ſe conſideratum ſit; hoc enim quinta lege Decalogi, at illa tum lege, tum voto, imò fortè etiam & juramento cauſa. Sanè Monachi non promiſere Deo obſervantiam Regulæ, ſed obedientiam ſecundum Regulam. at Superior promiſit ſe juſſurum, imò quantum in ſe fuerit præſtiturum, ut obſervent Regulam. Strictiùs igitur ad præcipiendum ille Regulam, quàm illi ad Regulæ obediendum, tenetur. quod ſi Strictiùs, die illa, die iræ calamitatis & miſeriæ; die magnâ, non tempore ſed amaritudine, quando cœli axes movendi, concutienda elementa, exhibituraque ſupremi terroris indicia; tunc igitur quando diſcuſſio venerit

atque

atque ventura ira, priùs examinandum an juxta Regulam jusserimus, & posterius an vixerimus secundum illam: utrumque tamen. & quidem utrumque sine dubio.

Q. Sine dubio, inquam (& hîc primæ quæstioni satisfacio) nemo enim catholicus in dubium potest vertere subeundi divini iudicij horribilem necessitatem; nemo æquitatem pronuntiandæ sententiæ, quam nec flectere poterit causarum interpositarum strepitus, cachinnorum intempestus applausus, Jurisperitorum varietas, codicum, tabularum, obtortarumque legum garrulitas; nec remittere favor, aurum, preces lachrymæ, nec sera pœnitentia annullare. Semper igitur timentes futuram discussionem, dum curam gerimus de alicuis ratiocinijs, de nostris reddamur soliciti. Et dum admonitionibus nostris emendationem creditis ovibus subministramus, ipsi etiam à vitijs emendemur.

R. Jam video. Hæremus & horremus. (cæteros mihi similes judico; quòd si aliquis ultimi judicij meminerit, & non horruerit, est nimis durus) satisfacere volumus, & quid facere debeamus inquiremus. Sed jam olim nos in hac materiâ noster Legislator instruxit.

Ferenda est Regula per modum consilij, puris verbis oportunè & importunè sunt Religiosi hortandi, & si, quod humanum est, aliquis ex fragilitate delinquat, corripiendus est verbis, frequenter, & pro quâlibet culpâ. Si videatur hæc correptio insufficiens ritu monastico excommunicari à mensâ à colloquio à recreatione poterit. Quod si frequenter correptus pro quâlibet culpâ, aut etiam regulariter excommunicatus non emendaverit, acrior adhuc adhibeatur correctio. in eum verbo verbere armato procedatur. Quod si nec ita correxerit, sed fortè, quod absit, in superbiam Elatus etiam defendere voluerit opera sua, de industriâ humanâ desperetur, & ad Dei tribunal recurratur. Suam & omnium pro eo fratrum orationem providus Antistes adhibeat; ut Dominus, qui omnia potest, operetur salutem circa infirmum fratrem. Quod si nec isto modo sanatus fuerit? Iam tunc Abbas ad extremas angustias irreligiosâ subditi contumaciâ reductus, utatur abcisionis remedio & subscribens Apostoli consilio, ne tota in tentationem hoc scandalo inducatur communitas, illum ab Ordine expellendo liberet universos à malo.

S. Omnia & singula, quæ facere tenetur Antistes, D. Benedictus (cap. 28.) expressit, & ego ex ipso: Superest ut singula enucleatiùs.

Primò igitur proponendam Regulam dixi, consulendam, suadendam. Et infero peccaturum Abbatem, qui dissuaderet, dehortaretur, & averteret suos à conversatione regulari. Cùm igitur vita loquatur & persona, frustra in capitulo clamat Antistes, cuius vita universa recantat. Prior à nostro Legislatore frequentissimè dicitur, quod in actibus Communitatis prior esse debeat. Prælatus, quòd quando omnes ad chorum impetu devotionis feruntur, ipse debeat præferri. Antistes, quòd in omnibus actibus Communicatis ante stat. Oportet igitur, ita conversetur Superior, ut singulæ ejus actiones linguæ sint, quæ subditis Regulæ observantiam suadeant, & negligentias reprehendant.

Regis ad exemplum totus componitur orbis, quidam olim Ethnicus, nec tamen ethnicè; & Echo vocis in nostris claustris fractæ, sic repetit,

Præsulis exemplo totus componitur Ordo. exemplo, inquam, non linguâ. Hæc enim, Si careat illo, Suadâ caret. *Cùm aliquis suscepit nomen Abbatis*, inquit Legislator ipsissimus [cap. 2.] *duplici debet doctrina suis præesse discipulis; id est (debet) omnia bona & sancta factis ampliùs, quàm verbis ostendere*. Noto bene. Non ait quòd duplici poterit præesse doctrinâ; sed quòd debet; & exempli doctrinâ principaliùs, quàm verbi.

T. An fortè præire exemplo merè ipse pœnaliter, aut fortè venialiter tenetur? Cohibee assensum, qui dixit, *Omnia, quæ discipulis docuerit esse contraria, in suis factis indicet non agenda*. Cur tamen

tamen *ne aliis prædicans, ipse reprobus inveniatur. Nequando illi dicat Deus peccanti* (hoc est, non præeunti exemplo) *Quare tu enarras iustitias meas, & adsumis testamentum meum per os tuum. Tu verò odisti disciplinam & projecisti sermones meos post te* (proiicit post se, qui ut tranquillè quiescat, aliis totum onus imponit) *qui in fratris tui oculo festucam* (leve est subditum actum non præceptum omittere) *videbas, in tuo trabem* (grave est non indicere Regulam) *non vidisti.* Merè igitur pœnalis aut fortè venialis & festucæ similis culpa est ad mentem D. Benedicti subditum non obedire Regulæ ante morale Superioris præceptum. at Superiorem non adhibere omnia media necessaria, ut subditi admonitionem Patris libenter excipiant & efficaciter compleant, mortalis; tanta ut comparari trabi, & possit reprobum hominem reddere, ergo quando est necessarium, ne alii à choro aut aliis communitatis actibus se esse immunes præsumant, ut intersit superior, tunc tenebitur sub peccato mortali. Qui casus tametsi in bene reformatis monasteriis rarus sit, est frequens in multis deformatis, in quibus frustrà adlaborabitur restituendo rigori, quamdiu manserit superior relaxatus.

v. Secundò corripiendos verbis diximus delinquentes; ubi enim hæc creduntur sufficere, frustrà ad rigidiora recurritur. Subiunximus excommunicationem regularem, eiusque inefficaciam verberibus esse curandam. Et tandem, si inter mortales diligentias nulla supersit, ad quam prudenter appelletur, ad Orationem recurrendum, ad Christum justum Iudicem appellandum. Qui iussus coram hominibus contumax est, iubendus coram Deo, in conscientiâ ligandus, morali præcepto obstringendus. Implorandus etiam ipse Deus, ad quem fit provocatio, ut favere dignetur, & morbum auferat; quod si appellatus etiam Deo resistat, auferendus est æger. ipse enim malus est, & auferre malum jubemur ab Apostolo, ne una ovis morbida omnem gregem inficiat & contaminet.

w. Tertia Abbatialis Compromissionis clausula erat, *Promitto me non permissurum quòd in obedientiâ paupertate aut castitate delinquas, sed cooperaturum ut omnia observes secundum Regulam S. Benedicti Abbatis.* Et quidem multis modis possumus contra istam promissionem peccare.

Primò enim in inobedientiâ suâ fovetur Subditus, cùm impunè permittitur, aut contemnere æqualem, aut se æquare præposito. Cùm ipsi non-rationabilis venia conceditur, aut dispensatio sine causâ. Quoniam tametsi subditus non peccet utendo dispensatione concessâ, non enim tenetur obedire antequam præcepto obstringatur; superior, qui curæ diligentis est debitor, sine causâ legitimâ concedere dispensationem non potest.

Sed hîc confundor tenebris. Essem-ne mortiferi peccati reus, si aut comedendi carnes ab Ordine interdictas religioso sine causâ concederem, aut ex choro dimitterem? Nescio. Sed hunc actum contra votum militaturum scio, & utrùm materia sit gravis ignoro. Scio *num.* 341. & 348,) Subditum *non promittere se in nullo Regulæ articulo transgressurum hoc est iam non peccaturum, sed se in omnibus rebus gravibus obediturum esse absolutè, & in levibus aut obediturum, aut saltem regularem acceptaturum pœnitentiam.* Scio igitur Antistitem *non compromittere se in nullo Regulæ articulo transgressionem toleraturum, hoc est, nihil suavitati & fragilitati indulturum. Sed se in omnibus rebus gravibus impediturum absolutè Regulæ violationem; & in levibus aut impediturum violationem, aut commutaturum in aliam similem pœnalitatem.* Infero Abbatem posse observantias leves sine causâ commutare, ex levi dispensare. res autem graves non posse sine causâ commutare, bene tamen ex levi commutare, & dispensare ex gravi.

x. Sed adhuc Egò in meis tenebris maneo. Quis me docebit magnam materiam internoscere? Sic igitur Ego discurro. Puto se habere superiorem circa Communitatis aut etiam particularis actus, sicut voluntas hominis liberi circa ejusdem actiones; unde sicut hæc dicitur delinquere quotiescumque in privatis actionibus delinquitur, sic dicitur peccare Prælatus, quo-

tiescumque non invigilat aut Subdito aut Communitati. Peccabit igitur mortaliter quando est in causâ quod Communitas in gravi materiâ à Regulæ normâ deficiat. venialiter si materia sit levis. Et quidem Communitatem irreligiosam iudico, si peccata mortalia, quæcumque illa sint, permittantur; graviter relaxatam, si jeiunia regularia non servet, si manuum laborem non habeat, si chorum non frequentet; & tandem relaxatam leviter, si in modo tantùm illesâ substantiâ à Regulæ præscripto fine causâ aut legitimâ dispensatione recedat. Peccabit etiam mortaliter, Superior, si in causâ sit, quòd Subditus graviter relaxatur sit. Cùm autem dici non possit graviter relaxatus, qui frequentissimè petit licentiam, modò paratus sit obedire si post petitionem negetur; qui huiusmodi licentias concedit, levis relaxationis causa est, & reus culpæ venialis; & tunc solùm mortiferæ, cùm peccatum mortale tolerat, aut remedia quibus impedi: i illud possit, omittit. Sed petis, An esset peccatum mortiferum vel unâ solâ die date carnes à Regulâ interdictas toti Communitati? Sanè, si nulla subesset causa gravis, dare illas non auderem, & in meâ sententiâ confirmor, quòd viderim semel unum Antistitem, de monasterio suo bene meritum, à dignitate suspendi, quòd die S. Bernardi (in feriam quartam inciderat) ratione hospitum (ultra centum solent comedere in refectorio in primo & secundo conventu) ne nimium sumptus crescerent (pisces raros & caro pretio habet Hispania) dederat toti Conventui carnes.

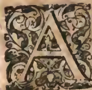
Y. Secundò tametsi proprietarius non sit qui superflua habet de licentiâ Prælati, non tamen Regulæ rigori respondet, & peccat venialiter Prælatus qui in causâ. Quod si illa superflua essent mortalis alicujus origo, deberent tolli omnino, & hoc sub peccato mortali.

Tertiò munuscula & colloquia mulierum etiam ubi nullum est graviter peccandi periculum, ob multas rationes Antistes proscribere debebit; plus enim una pulchra adolescens turbare solet duobus verbis, quàm reperiræ dæmonum suggestiones anno integro, adeoque qualiumcumque mulierum, si nimia concedatur familiaritas, irregularis erit, nec unquam immunis Antistes ab aliquo levi peccato. imò nec à gravi, si eius incuriâ Subditus periculo graviter peccandi exponatur.

Z. Quorsum omnia ista tendunt? Cur interpello homines occupatos? Hæc omnia scitis, adeo-que memoria non instruitur, sed refricatur. Hoc est onus Abbatum subditorum respectu, quoniam respectu Superiorum (Visitatorum, Provincialium, Generalium) ipsi sunt subditi, præceptis-que regulariter obstringi possunt. Si nimium videatur, poterit non acceptari oblatum, aut semel acceptatum deponi. nam succumbere inconsultum est. Vivamus igitur, tanquam cras morituri, gubernemus, ut in tremendo Dei judicio, sit nobis laudi quòd communis Regulæ conversationem intenderimus, & gloriæ, quod rationabiliter nonnunquam remiserimus confratrum necessitatibus condescendentes juxta Regulam. Hæc facite, & æternum valete.

ATHEO-

A theologo.

A Tribus annis prodii timidus & imperterritus. Imperterritus, quia legendus à doctis, & quia ab indoctis interlegendus, timidus. Vel quis non timeat homuncionem indoctum, maximè malevolentiâ & temeritate prævectum. Hæc est nostræ ætatis miseria. Ut dextera à sinistrâ distinguatur non est opus doctrinâ, & qui huic judicio rectè instituendo non sufficiunt, judicaturiunt Varquezios, Suarezios, Lorcas, Leones, Sancios, Sanchezios, Dianas, & Caramueles. Audiunt nomen Hominis, quem non amant (odio habent universos Doctores) & rumpuntur invidiâ; quòd ille nomen habeat, videntur-que illi non plausum solùm, sed & baptismum invidere. Legunt titulum libri, & videntur jam habere licentiam murmurandi. Nihil in libro placet, inquiunt, & verè, quoniam litteræ in ipso, & hæ non placent. Jam condemnant quæ non legerunt, iam quæ interlegerunt proscindunt. nec rarò crudelitati atheam temeritatem adjungentes, quia ne legere quidem sine erroribus possunt, fingunt quæ damnent, imò quæ non damnari nequeant, & hujuscemodi opinionum monstra pientissimis viris adfingunt. Te lector iterum, si ab hujuscemodi larvis subortus, adloquor. Nec à Te ignoror, nec ignoro. Scio invidos esse animantes alogas, figurâ humana prædítas, defectum ingenii & doctrinæ merâ temeritate supplente. Olim, ut memini, sic Tibi.

Nil opus est bello. pacem jam, Indocte, rogamus
Porrigimus junctas ad tua lora manus.
Iura cadant rerum. vertatur sanctio. virtus
Dicatur vitium, nox tenebrosa dies.
Te penes arbitrium prostet. modò amica malignus
Nec verba excipias, nec mea scripta legas,

Eadem nunc iterum. Et quia bonâ indiges voluntate, oro Deum, ut tantam tibi indulgeat animi tranquillitatem, quantam habeo, etiam dum à tuâ crudelitate proscindor.

ANAGRAMMA.

CARAMUEL.
MEL, A, CURA.

EPIGRAMMA.

Dat natura rosas, non mel; sed cura perita
Eligit ex pictis dulcia mella rosis.
Divino ingenio indiderit Natura perennes
Larga rosas, sed mel nobile cura dedit.
Ergo Natura Tu Tempe florida debes,
Debemus cura mella benigna Tua.

D. FRANCISCUS PENNEMAN.

BERNARDI
DOCTORIS MELLIFLUI TRACTATUS DE PRÆCEPTO ET DISPENSATIONE.

D. ABBATI COLUMBENSI Fr. Bernardus Abbas dictus de Claravalle, Valêre in Domino semper.

REscriptum A *meum ad epistolas Carnotensium* B *Monachorum vobis primùm, ut promiseram, destinare curavi; ubi & aliud quoque impletum est, quod jussistis. Nam cùm breviter* A *rescribere decrevissem, & epistolis epistolam tantùm reddere cepissem; hortatu vestro in libri, ut cernitis, longitudinem protraxi stylum, & ut in pluribus plures possint ædificari. Quod opus cum à vobis perlectum fuerit, tunc non ipsis, ad* C *quos factum est, sed eorum priùs reddatur Abbati, & sic demum, si ipse jusserit Abbas, ad ipsos perveniat; Monachi quippe sunt, & ex lege suæ Regulæ,* [cap. 54.] *sine* D *nutu Abbatis, sicut dare, ita & accipere datas prohibentur epistolas. Nam & ob hoc maximè diu, sicut scitis, multùm licet rogatus ab eis, respondere tardavi. quod ut mihi videbatur, ignorante Abbate scribere illas*

illas epistolas, & mittere præsumpsissent. Nec falsò id suspicatus sum, uti postmodum liquidò comperi. Ego cœpto operi, quod quidem legentibus apparebit, Epistolæ *nomen indideram; sed quoniam pro nomine modum, vestro obviante mandato, ut promiseram, non servavi,* Liber, *si judicatis, non* Epistola *censeatur. Et quia inter multas quæstiones, quæ ibi à me solvuntur, id præcipue, subtiliùs, utiliùsque pertractatur, Quænam liceat præcepta, & per quos, & quatenus dispensari: detur ei titulus* De Præcepto & dispensatione, *nisi vobis aliud fortè congruentius videatur.*

A. RESCRIPTUM] dicuntur Iurisconsulti responsa, dere & rescribere: differt tamen à responsione rescriptum, quòd illa verbo vel stylo fiat, hoc autem calamo. Videtur etiam *responsionis* nomine qualiscumque resolutio intelligi, at *rescripti* illa solùm, quæ certa, contra quam nil opponere liceat: Ulpianus l. 1. ff. de Appellationibus, *Quæsitum est, an adversus rescriptum Principis provocari possit:* id est, Tantâ curâ & studio exarantur rescripta Principum, ut intra summæ certitudinis terminos credita vix impugnationem patiantur. Bernardus igitur Moralium Theologorum Princeps consultus iuris Benedictini non tam respondet quam rescribit, & hoc ita appositè & clarè, ut adversus rescriptum eius provocari non possit.

B. Dunensia manuscripta, *ad epistolas Cartonensium quorumdam Monachorum.*

C. AD QUOS FACTUM EST.] Multæ, eæque diversissimæ sunt significationes verbi *Facio*, rarò tamen legitur cum præpositione *Ad.* Omissis aliis quas expendunt curiosi, sæpe sumitur pro *Scribere, Componere*; Donatus in Terentium, *Facit, qui materiam componit, ut Menander.* Hinc *Facere cum aliquo* est consentire, *Facere ad aliquem* est adsentire, convenire, concordare adridere. Primum constat ex Ovidio,

Vt fatear, mecum sola Corinna facit; Horatio,
Et sapis, & mecum facis, & Iove judicas æquo;
Secundum ex Martiali.
Non facit ad sævos cervix nisi prima Leones.

Hinc periodo illi lux; *Opus*, ait Bernardus, *cùm à vobis per lectum fuerit, tunc non ipsis Carnotensibus, quibus convenit & adridet, quorum petione scriptum est, sed eorum prius reddatur Abbati.*

B. SINE NUTU, hoc est, sine licentiâ saltem tacitâ. Voluntatem verbo exprimimus, nutu insinuamus; & nomine *nutûs* intelligimus extrinsecam quamcumque actionem, ex quâ prudenter possit voluntatis decretum investigari. Nota igitur ad mentem nostri Authoris non semper licentiam expressam requiri, sed sufficere nonnunquam tacitam.

De Columbensi & Carnotensi Abbatibus & Monasteriis.

EPistola hæc inscribitur Domino Abbati Columbensi; cujus nomen supprimitur. 3.
Optimum fuisse D. Bernardi amicum constat clarè ex contextu; sed quisnam ipse apud Authores non reperio. Fuit eius Monasterium erectum anno 1137. ut in Indice chronologico, qui Cistertii in Capitulo Generali exponitur, legitur. Editus est à nostro. D. Gaspare Iongelino Disembergensi tunc, iam Eusserschalensi Antistite sub finem Notitiæ Abbatiarum Ordinis Cistertiensis per universum orbem, Coloniæ Agrippinæ apud I. Henningium ann. M. DC. XL. ubi reperies hanc periodum; *Anno* 1137. *Columba* [*de Columbis.*] *Bituricensis diœcesis, in Gallia, ex lineâ Cistertii.* Sed & ipse D. Gaspar Iongeli-

nus in Abbatijs Regni Galliæ pag. 53. *Columba* [*de Columbs*] *in Diœceſi Bituricenſi; alijs tamen in Diœceſi Lemovicenſi.* COLUMBA *monaſterium alij fundatum voluit anno 1137. alij tamen probabiliùs anno 1139. Nonas Maij, ut omnes Catalogi Monaſteriorum affirmant. Huius Cœnobij Abbas D. Ioannes de Timar anno Domini 1344. à Philippo Auguſto Galliæ Rege in Hiſpaniam miſſus eſt, ut ejus nomine cum Caſtellæ Rege novum amicitiæ paciſque fœdus iniret.*

3. Monachorum Carnotenſium & Abbatis Carnotenſis in eâdem illud Epiſtolâ fit mentio, & ad S. Benedicti ordinem pertinere certiſſimum eſt. non tamen eos auderem Ciſtercienſibus adnumerare, quia in monaſteriorum noſtrorum indice non reperitur. Sub idem tempus Stephanum Abbatem D. Joannis Carnotenſis, quem honoravit S. Doctor multis epiſtolis; item Gaufridum Carnotenſem Epiſcopum ex ordine Ciſtercienſi aſſumptum, collegam & ſocium noſtri Melliflui Præceptoris reperio. Ejus virtutes commendat S. Petrus Mauritius libr. 4. Epiſtolâ 49. eidem Prælato inſcriptâ, quam ſubijciam ut meliùs Lector poſſit cognoſcere quanti ipſe à viris Sanctiſſimis fieret. *Honorabili & magno Sacerdoti Dei, nobiſq; valdè chariſſimo Gaufredo Carnotenſis Eccleſiæ famoſo Epiſcopo &c. S. P. Semper in vobis Deum reveritus ſum, quia eum ſemper in vobis colui quia pro inhabitante habitaculum adamavi. Cùm enim omnibus penè Latinis Epiſcopis aliquâ neceſſitudine aliquâ de cauſâ plus minuſve diſtrictus tenear, vobis tamen, licèt fortè hoc ignoratis, ſingularem jam ab antiquo inter plura cordis mei receptacula manſionem paravi, & adhuc conſervo. Hoc ideò ut dixi, quia verum atque ſincerum vos ſemper divinarum rerum cultorem expertus ſum. Quando enim labores veſtros, quando curſus, quando recurſus pro Eccleſia Dei ſponsâ Chriſti enumerare potero? Quando religionis amorem & ejus exquiſitum ubiq; augmentum enarrare valebo? Quando & ipſas ſacrorum locorum frequentes viſitationes deſcribere prævalebo? Sed hæc, mi Chariſſime, ſupprimenda ſunt, neque in iſtis maximè plus juſto ſtylum effluere decet: credo enim, & etiam novi, non præſtolari vos de pijs operibus veſtris mortalium favorem, ſed æternam mercedem.*

Ejus ſpecialiùs paupertatem commendat Doctor Mellifluus libr. IV. de Conſideratione ad Eugenium Pontificem Maximum, ubi recenſet nonnullas, eaſque minutiſſimas aliquarum actionum circumſtantias. *Sed ô mihi locum ſuavem,* ait, *ubi incidit occaſio memorandi & nominandi ſuaviſſimi odoris virum, Epiſcopum loquor Carnotenſem, qui legationem in partibus Aquitaniæ proprijs ſumptibus adminiſtravit, idque annos plures. Rem loquor, quam vidi ipſe. Eram cum eo in terrâ illâ cùm à quodam Presbytero præſentatus illi eſt piſcis, quem vulgò vocant Sturionem. Percunctatus Legatus quantò venierit, Non accipio, inquit, niſi receperis pretium; & reſignavit ſolidos quinque invito & verecundo. Item cùm eſſemus in quodam oppido, Domina illius oppidi obtulit ei pro devotione cum manutergio duas vel tres paropſides pulchras, ligneas tamen; quas aliquamdiu intuens homo ſcrupuloſæ conſcientiæ, laudavit eas, ſed non adquievit accipere. Quando argenteas recepiſſet, qui ligneas recuſavit? Non fuerunt, qui poſſent dicere, Ditavimus Abraham. Ipſe verò cum Samuele liberè concionabatur ad omnes, Loquimini de me coram Domino, & coram Chriſto eius, utrùm bovem cuiuſquam tulerim aut aſinum: ſi quempiam calumniatus ſum, ſi oppreſſi aliquem, ſi de manu cuiuſpiam munus accepi; & contemnam illud hodie, vobiſq; reſtituam.* Talis ac tantus Dominus Carnotenſis opinione Bernardi; cum ſemper impendit, eo fuit uſus in negotijs graviſſimis, quæ expedivit pro Catholicâ Eccleſiâ. Cur dicendus ſit potiùs Bernardus Gaufrido uſus, quàm Gaufridus Bernardo, non adſequeris; ſed reſpondebo præmittens verba Bernardi Antiſtitis Bonævallenſis in vita Melliflui Doctoris; *Abbas igitur,* ait loquens de Doctore Mellifluo, *prædictis viris* (nimirum Guidoni Piſano & Matthæo Albanenſi Epiſcopis, S.R.Æ. Cardinalibus) *quos à Domino Papa collegas acceperat, addidit conſortio & communi conſilio virum venerabilem Gaufridum Carnotenſem Epiſcopum, cuius innocentiam & ſinceritatem in multis probaverat; & viſum eſt Cardinalibus bonum, ut tanto adiutore negotium tanti ponderis fulciretur.* Bernardus igitur Gaufridum impendit, non Gaufridus Bernardum. Vide Cæſarem Baronium in Annalibus Eccleſ. tom. XII. Nicolaum Clarevallis in Epiſtolis, Petrum Venerabilé libro IV. Epiſt. XLIII. Bernardum Bonævallenſem ubi ſuprà, Matthæum Vindocinenſem, qui ſic ipſum affatur,

Maxima

Maxime Pontificum Romanæ Signifer aulæ,
Carnotensis apex & Pater urbis, ave.

Opinantur nonnulli hunc eundem fuisse Abbatem illorum Carnotensium, à quibus noster Doctor consulitur. Sed quî Episcopus simul & Abbas? An Abbatiâ in Episcopatum erecta? An Episcopatus ad Abbatiam reductus? Id alij examinent, quibus plus temporis suppetat, & major veterum Manuscriptorum copia; libri enim impressi quos legi, non suppeditant maiorem notitiam.

De Consultationum secreto.

RESCRIPTUM *meum*, inquit D. Bernardus, *ad Epistolas duorum Carnotensium Monachorum Vobis primùm (ut promiseram) destinare curavi.* Legis, & desideras nosse; An illæsis urbanitatis, intemerâdis legib⁹, possit quis epistolas ab amicis receptas & earumde responsiones alijs comunicare?

RESPONDEO, Argumentum Epistolarum esse varium, posse tamen à nobis commodè bipertiri. nam vel ex epistolis illis innotescere poterit aliquid, quod in proximi redundet damnum, vel non. Si Epistola fuerit prioris ordinis, nemini communicari potest; poterit, si secundi. Crudelis est, qui secreta commissa profanat; profanat qui revelat; quia secreta sunt privatim sacrata. Cùm amicum consulis, non honoris tui dominum reddis, sed protectorem; debet tuas miserias silentio æterno tegere, te consilio salutari protegere, nec poterit sine tuâ licentiâ litteras tuas aliis comunicare directè aut indirectè. hoc est, nec poterit tuarum literarum, aut respôsionis suæ copias evulgare. Cæterùm, si nihil tua contineat Epistola, cujus evulgatio tibi aut alteri nocere possit, liberè poterit aliis communicare: imò non-nunquam expedit huiusmodi scripta non solùm privatim distribuere, sed & typis mandare; nam talia nonnumquam ipsa sunt, quæ offutura nemini, multis prodesse possint. In operibus Ludovici Granatensis, quem Ciceronem Hispanum ob styli puritatem dicimus, Pontificis literæ vulgò leguntur, & quidem utiliter; instruuntur enim virtutis studiosi summi Pontificis exemplo, & incipiunt magni facere scripta, quæ vident Ecclesiæ Magistrum magni facere. Philippi II. Hispaniarum Monarchæ literas ad se missas Christophorus Plantinus in Bibliorum editione evulgavit; conducebat enim ad authoritatem ipsius Regis, quòd eius pietas omnibus innotesceret; ad honorem Typographi, ut nemo nesciret fuisse talem, qui potuerit Epistolas recipere à Monarchis. In tabulis Chronographicis Patris Gaulteri Epistolam Henrici Regis Christianissimi legimus, in eâque perspicimus Animi Magni characterem, in eâ docentur Principes quanti debeant homines illos facere, qui sese publico bono consecrarunt.

Consultus igitur D. Bernardus à Carnotensis Cœnobij Religiosis de obligationibus Monasticis, potuit liberè eorundem Epistolas Columbensi Antistiti communicare, ut illorum pietatem, sanctè vivendi desiderium, & doctrinæ sanctam ambitionem Abbas ille cognosceret; potuit & responsionem, ut ille instructior aliis etiam prodesset. Hac quidem intentione sole amicorum literas communes fieri, constat ex supra-dictis; hanc habuisse Bernardum, ex periodo sequenti. *Impletum est*, inquit, *quod jussistu; nam cùm breviter scribere decrevissem, & Epistolis Epistolam reddere cœpissem hortatu vestro libri, ut cernitis, longitudinem protaxi stylum, ut in pluribus plures possint ædificari.* Ergo Columbensis Domini hortatus, necnon harum literarum protractio & communicatio in multorum ædificationem collimabat. Ex hac doctrinâ, exemplis insignium Virorum illustratâ, inferam aliquas Morales Ectheses, ut possint etiam plures doceri & ædificari.

PRIMA; *Qui Doctorem aliquem consulit in conscientiæ materiâ, tutiùs nomina propria supprimet, quàm explicabit.* Ratio est; quia, quæ non dicuntur, nesciuntur; non possunt revelari. Frustrà per plura fiunt, quæ possent per pauciora æquè bene: & casus conscientiam concernentes æquè benè resolvi possunt, ignotis aut notis personarum nominibus, de quibus agitur. 5.

SECUN-

SECUNDA; *Doctor, qui conscientiâ consulitur, tenetur servare secretum, nec potest sine peccato miserias alienas revelare.* Hæc obligatio nascitur ex pacto implicito, & ex quinto aut septimo, imò & ex octavo præcepto Decalogi. *Ex pacto* quidem *implicito*; quia nemo sincerè consuleret Doctorem, à quo suspicaretur se iri proditum. ergo qui vult consuli, censendus est, secretum compromittere, & subinde esse pacti prævaricatorem, si secretas miserias consulentis revelet. *Ex quinto præcepto Decalogi*, quia vita Politica, honos; qui honorem enim habes, vivus es; mortuus, qui cares. Est igitur Homicida politicè, qui proximum vitâ civili, hoc est, honore, necessario ad vitam moralem conservandam, exspoliat. Tandem *ex septimo Decalogi præcepto* nascitur obligatio secreti, quia inter bona temporalia & mundanas divitias accidentarius honos præcipuum locum obtinet; ideòque detractor accenseri furibus probabiliter posset. Sed ego, qui de honore sublimiùs sentio, quam vulgares, illum (substantialem intelligo) inter divitias non enumero, sed politicam esse vitam supponens, quinto Decalogi præcepto adscribo.

6. Præter leges expositas etiam *octavo Decalogi præcepto* interdicitur hujusmodi secreti evulgatio; qui enim dicit, quæ ignorat, mentitur, & qui secreta evulgat, dicit politicè, quæ politicè nescit. Nec restrictione aliquâ mentali debet uti Doctor interrogatus, An à tali fuerit de tali materiâ consultus? sicut nec Confessarius si interrogetur, An talem à tali culpâ absolverit? Igitur ne confessionis aut consultationis materiam prodat, respondeat injustè & imprudenter interroganti: *Ego quidem magni fieri à vestrâ Dominatione magni facio; non tamen, si responderem, magni fierem: non enim respondere potero sigillo confessionis aut consultationis illæso, nec hoc lædere potero sine propriæ æstimationis & authoritatis dispendio. Aut scio Petrum esse innocentem, aut scio esse reum; sed quia utraque scientia mihi est secreta, non dicerem esse innocentem, tametsi scirem, ne scientiâ sigillatâ uterer; non dicerem esse reum, tametsi scirem, ne scientiâ sigillatâ abuterer. hujusmodi enim abusus scientiæ iniquus est, quicumque ejusdem usus est abusus.*

7. Dicis, ex hac doctrinâ inferri Doctorem conscientiâ consultum committere quatuor peccata specie distincta, cùm secretum commissum temerat: delinquit enim primò contra pactum, secundò committit homicidium politicum, tertiò honorem alienum suffuratur, quartò mentitur. Addis has circumstantias debere in confessione exponi, sunt enim mutantes speciem.

8. Respondeo me duas substantiales species peccati in revelatione secreti cujuscumque cognoscere, & aliquas accidentales. Primam contra quintum præceptum Decalogi, contra octavum secundam. Qui enim secretas proximi miserias evulgat, (pono ipsas tales, ut alter infamiam, si evulgentur, incurrat) ejus vitæ politicæ nocet, & mentitur. Pactum quidem implicitum videtur supponi, non contractus; & ideò hæc hypothesis est purè humana, nec Theologica censenda, ni juramento, præcepto legitimo, aut contractu aliquo corroboretur. Nam si Petrus de secreti observantiâ adjuratus, te proderet, tria peccata committeret; mentiretur enim, asserens publicè, quæ publicè ignorabat; te politicè occideret, æstimationem tuam dilapidando; & pejeraret, contra juramentum agendo. In confessionis sacramento præceptum Divinum reperitur, omnem revelationem etiam proficuam interdicens; & fortè etiam potest superior indicere Doctori subdito, ne detegat secreta crimina ex consultationibus nota: & tunc supposito præcepto superioris legitimi qui secretum detegeret, non solùm mentiretur & moraliter occideret, sed etiam inobediens esset. Denique, si intuitu servandi secreti munus recipiat, contractus fit, qui debet sub peccato servari. Circumstantiam furti in secreti evulgatione non admitto, honorem enim substantialem ad vitam moralem, non verò ad divitias reduco.

Sed inquiris, Quid ego nomine honoris substantialis intelligam; & qui illum ab accidentali distinguam? Respondeo substantialem honorem illum esse, quo perdito homo dici ingenuus non potest; quia sicut in physicis aliud est vitam, & aliud lautam agere, sic etiam in mora-

libus,

libus, aliud est non esse infamem & aliud esse magnificum. Vita igitur moralis est ille honos ad hoc ut aliquis honestus & ingenuus dicatur, honos autem reliquus adest, abest sine honestatis corruptione, & ideo dicitur accidentarius, & debet divitiis moralibus adnumerari. Audivi aliquos honoris accidentalis carentiam vocare *morbum moralem*, ego illam *moralem paupertatem* nomino; morbus enim physicus est via ad mortem physicam, & moralis est via ad incurrendum infamiam, quæ est mors moralis.

Doctor igitur consultationis scientiâ abusus, semper dicendus est peccasse contra octavum præceptum: & posteà contra quintum aut septimum, prout proximum honore substantiali aut accidentali privaverit: non tamen statim censendus deliquisse mortaliter, consideranda enim est materiæ quantitas; quapropter addatur

Tertia Ecthesis: *Doctor, qui abusus secretâ consultationis scientiâ graviter infamaverit proximum extra tribunal, peccat mortaliter in genere detractionis, seu homicidij Politici, & venialiter in genere mendacij.* Ratio est; quia detractio gravis grave peccatum est in suo genere: & mendacium privatum in suo genere leve; potestque eadem actio physica habere duas malitias morales inæquales: nam, qui occidit hominem ut furetur materiam levem, peccat graviter in genere homicidij & leviter in genere furti; nam homicidium adjunctum non efficit, quod furtum quatuor assium, fit centum regalium, id[illegible] non auget crimen in furti, sed solùm in homicidij genere. 9

Quarta; *Qui abusus secretâ consultationis scientiâ graviter infamaverit proximum in tribunali, peccat graviter in genere detractionis, & graviter in genere mendacij.* Ratio est, quia censemus peccatum leve in genere mendacij fallere personam privatam; grave decipere Rempublicam: addimus Rempublicam non posse decipi in materiâ levi: tribunalia enim non sunt erecta contra peccata venialia, cùm tantus strepitus forensis sit obnoxius periculis, ut cautiùs venialia extrajudiciali correctioni committantur. 10

Quinta; *Qui secretæ consultationis scientiâ abusus, leviter læserit æstimationem proximi committit duo peccata venialia; aliud mentiendo, & aliud detrahendo.* Patet; quia utrobique materia est levis. Sed hæc ipsa honoris detractio potest esse accidentalis aut etiam substantialis honoris, & ideò ad octavum aut etiam ad quintum præceptum expectare. Fortè accedentarius honos aptiùs vocaretur *Splendor*: nomina non discutio, rem teneo. 11

Sexta; *Qui secreta consultationis scientiâ utens servit Reipublicæ periclitanti etiam detegendo reum, si aliter Republicæ prodesse non possit, ne quidem venialis culpæ est reus.* Ratio est, quia nemo potest valide promittere secretum cum detrimento suæ Reipublicæ, nemo se potest ad tale secretum observandum jurejurando obstringere, nemo valido præcepto obligari. Quamobrem, si tibi secreto, sed extra confessionem, dicatur Petrum esse occisurum Regem, vel facturum aliquid quod vergat in grave detrimẽtum Reipub. sicut injustè secreti sigillum petitur sic etiam injustè servabitur: ergo, quia teneris succurrere periculo publicò, debebis secretum detegere, ut Reipub. prosis, tacendo tamen nomina propria, si personis ignotis possit imminenti damno provideri; sin verò etiam teneris nomina illarum exponere, cautè tamen, ne si publicè dixeris, cogaris probare aut revocare. 12

Septima; *Cui secretò dicuntur aliqua, quorum notitia nemini nocere poterit, aut aliqua, quorum evulgatio multis prodesse poterit, non tenetur secretum observare.* Probatur; quia talis materia non est capax hujus obligationis. Si enim indifferens est, politicè nulla est, & subjectum quà nullum, incapax est cujuscumque attributi vel formæ. Si autem illius rei evulgatio prodesset, iniquè secretum peteretur, iniquè compromitteretur; invidiæ enim crimen incurrerent, qui conspirarent, ne quis proximo prosit. 13

Legeras in Pauli Laymani Morali Theologiâ lib. 3. tract. 6. cap. 5. & in ipso hasperiodos.

[*Lex charitatis postulat*, (non ergo ait Laymanus hanc doctrinam reducit ad materiam justitiæ, *at qui crimen suum negat vel celat, quatenus possibile est*; nota illud, quatenus possibile; ergo nō, ubi non est possibilis propria defensio, si accusatoris honori & æstimationi parcatur) *denuncianti is famæ consulat, dicendo, v.g. cum probabili ratione deceptum, male ab aliis informatum, persuasum fuisse. Quæ resolutio non tantum in judicio, sed in familiari consuetudine locum habere potest. Veluti si Titio amico aliquam rem secreto commiseris* (committis quo rescumq; illum Consulis) *quam publice ignorari tua interfit; postea vero Titius arcanum non sine injuria aliis narret ac patefaciat, poteris rem totam dissimulare, vel amphibiologico sensu negare, nihil obstante quod Titius in mendacii suspicionem veniat. Hoc enim incommodi sibi ipsi Titius imputare debet, non tibi, qui jure tuo celandi occulti facti usus es. Ita Petr. Navarr. l.2.cap.4.nu.348. Lessius lib.2.cap.31.dub.2.* His consonat etiam Laymanus lib. 4. tract.3.cap.13. nu.10. & videtur ibi contra nostram doctrinam stare.

At ego oppositionem non video. Dico enim posse Petrum sibi falso crimen adfictum negare, posse & occulte commissum, semper tamen teneri contra accusatorem sicut contra invasorem procedere, cum moderamine inculpatæ tutelæ, nimirum parcendo ipsi, quantum posse, non plus quam possit, hoc est, se exponendo periculo. Quod si Petro honos accusatoris noceat, de mendacio est arguendus; verè enim ipse mentitus est juxta Assertionem IV. Rem quidem Petrus poterit dissimulare, poterit amphibiolo[...] negare, imò & poterit absolute negare; Titij enim impositio, aut secreti revelatio, tametsi materialiter sit verax, formaliter mendax est, & si inde Titio damnum honoris aut aliud à tribunali infligendum immineat, sibi imputet. Imò, si Petro sit opus ostendere se nullam occasionem dedisse tali suspicioni, tunc injurius est. Non enim contra justitiam procedit, quia verè & formaliter commisit mendacium Titius crimen secretum deregendo, non contra charitatem, quia Petrus invaditur, & cum moderamine inculpatæ tutelæ se potest ab hoste defendere, parcendo illi jus honori, si sic possit evadere; aut etiam illius honorem minuendo aut etiam afferendo, hoc est, illum de mendacio arguendo, si aliter illæsus evadere tribunal non possit.

An Benedictinus possit quempiam consulere sine conscientia sui Abbatis.

14 SUb medium ejusdem Epistolæ legis, *Opus, cùm à vobis perlectum fuerit, tunc non ipsis ad quos factum est, sed eorum priùs reddatur Abbati, & sic demum ad ipsos, si jusserit Abbas, perveniat; Monachi enim sunt, & ex lege sua Regula (nimirùm ex cap.54.) sine nutu sui Abbatis sicut dare, ita & accipere prohibentur Epistolas.* Et petis *Primò* sitne verùm, quod Monachi Benedictini non possint mittere Epistolas sine licentia? *Secundò*, an saltem possint recipere & resolvere casus conscientiæ independenter ab Abbate?

15 RESPONDEO hanc Melliflui Doctoris periodum esse Capitis 54. Regulæ Benedictinæ Commentarium, ibi enim S. Legislator, *Nullatenus liceat Monacho*, ait, *nec à Parentibus suis, nec à quoquam hominum, nec sibi invicem literas aut eulogia vel qualibet munuscula accipere, aut dare sine præcepto Abbatis sui.* His autem verbis, quis non videat nullas Epistolas posse recipi aut mitti sine licentia (hanc enim vox *præceptum* ibi significat) Abbatis?

Sed dicis. Sæpe contingit Religiosos scrupulis torqueri, & egere solamine, posse q; eorumdem teneras conscientias sedari, si consulant doctos. Ergo non tenentur petere licentiam consulendi, alias enim se & conscientiæ suæ quietem periculis summis exponerent. Primò enim scrupulos & secreta peccata non tenetur subditus declarare Prælato; & si declaret, poterit contingere Abbatem aut indoctum, aut imprudentem esse; & si hoc accidat, nullam veritatis cognoscendæ, nullam secreti servandi esse securitatem.

Nihil-

Nihilominùs principali Quæstioni & suppositæ instantiæ Theses sequentes satisfacient.

Prima. *Peccata mortalia (hæc sunt; facta, dicta, aut concupita contra legem Divinam) nemo tenetur* 17
suo Prælato extra confessionem sacramentalem detegere: nec in confessione sacramentali, si non validè reservata. Constat ex S. Regulâ docente Cap. 46. culpam, sic animæ fuerit secreta & latens, exponendam esse Patri spirituali, qui nos instruat, qui debeamus corrigere proprias & non publicare alienas.

Nec sibi contradicit Benedictus Cap. 4. cum ait, *cogitationes malas cordi suo advenientes mox* 18
ad Christum allidere, & Seniori spirituali patefacere. Et Cap. 7. cum gradus Humilitatis, quibus cœlum adscendimus, describit; verba ejus sunt, *Quintus Humilitatis gradus est, si cogitationes malas cordi suo advenientes, vel mala à se absconse commissa per humilem confessionem Abbati non celaverit suo.* Hæc enim verba multifariam possunt explicari. Nam dicere possumus *primò* consulenda proponere non præcipienda; multa enim in his gradibus enumerat, quæ Consuli possunt, & tamen præcipi non possunt; tale est illud, quod septimo exponitur; nempe, *Omnibus se inferiorem & viliorem non solùm suâ linguâ pronunciet, sed etiam intimo cordis credat affectu.* Et tamen certum est intimos cordis affectus, & mentis secretas sententias humanis præceptis non subesse directè. *Secundò,* possumus dicere hîc agi de sacramentali confessione; & addere cautè S. Legislatorem processisse, cùm jussit mala absconsè commissa per humilem confessionem Abbati non celari; non enim judicabat expedire conscientiæ maculas vel Abbati innotescere extra tribunal confessionis. *Tertiò,* etiam dicere possumus non agere S. Benedictum de culpis moralibus, sed regularibus; & si de moralibus, de levibus, quæ ne leviter quidem infamare possunt; & si de gravibus, de aliquibus commissis in seculo ante conversionem, non tamen de omnibus, sed de illis, quæ sine dedecore narrari possint. Cæterum hunc gradum humilitatis adscensurus legat, quæ scripsi in Commentarij mei in Regulam *num. 686.* & mente altâ conservet illud axioma.

Cras dici non dicta queunt; jam dicta nequibunt
Cras reddi non dicta. ————

Sæpe enim contingit electorum errore Hominem præfici, cui audire secreta non expediat.

Secunda. *Nullus Religiosus Benedictinus potest consulere verbo, aut scripto aliquem contra volunta-* 19
tem sui Abbatis, nisi in necessitate. Patet; quia nemini potest loqui, aut scribere contra præceptum Superioris, nisi sit extremè necessarium; taliter enim necessaria impediri lege non possunt, sicut nec impossibilia præcipi. Non est constitutus in extremâ necessitate consulendi aliquem contra Abbatis imperium, qui degit in communitate in quâ sunt viri mediocriter docti, qui possunt Consuli; nec ille, qui degit inter imperitos, si subsit Prælato, qui hujusmodi consultationes non inhibeat. Cæterùm, si scrupulo aliquo gravi vexeris, nec sit in tuo Cœnobio vir cui confidere possis, nec Abbas aliquem virum doctum verbo aut scripto conveniri permittat, tunc liberè solamen quærito; non enim debes Tyranno obedire, sed Patri. Sentio tamen hunc casum vix esse dabilem, semper enim sunt in Monasteriis viri docti, nec unquam vidi Abbatem, qui utiles consultationes interdiceret.

Tertia. *Religioso dubitanti & ignoranti tenetur Antistes Magistrum concedere, non tamen quem po-* 20
stulat subditus, sed quem Antistes judicat expedire. Patet; quia Abbati est cura commissa magisterij; ipseq; per se, vel per alium debet suos subditos docere & instruere. Satisfacit tamē Magistri obligationi Antistes, cùm media sufficientia subministrat; nimirum, cùm cœnobio moralis Theologiæ Professorem satis doctum; & huic libros necessarios concedit. Sed quos libros?

Episcopus N. interdixit, ne quis Bibliopola in suâ diœcesi Opera Dianæ venderet; Con- 21
sulor, an hujusmodi præceptum sit legitimum? An possit tutâ tolerari conscientiâ? An subditi teneantur obedire?

22 Bibliopolæ tunc temporis respondi; sed quia contingit Antistites etiam in suis Abbatiis libros nonnullos interdicere, iterum libenter respondeo, affirmans esse penes quemcumque Patremfamilias authoritatem interdicendi libros nocivos, quamobtem non solùm Diana, sed & Evangelium potest interdici si nocere credatur. Probatur; quia Romano-Catholica Ecclesia de facto interdicit omnes vulgares sacrorum Bibliorum translationes, tametsi a viris doctissimis & pientissimis factas; non quidem quà malas & veritati dissonas, sed quà nocivas; multa enim etiam vera tutiùs ignorantur; sunt enim, qui ex melle exsugunt venenum, quibusq; expediret illi omnia ignorare, quorum possunt abuti notitiâ.

23 Dico igitur *primò*, Dianam esse excellentissimum authorem, de Ecclesiâ benemeritum, cui debent summam quietem conscientiæ, & Ethica summam benignitatem.

Secundò, peccare mortaliter Episcopum, qui doceret hunc Authorem esse, aut in proponendo præcipitem, aut in resolvendo temerarium: ipse enim probabilissimas sententias complectitur, & authores fidelissimè citat, ità ut rarò (quod humanum est) errare deprehendatur; & cùm unum vel alterum authorem malè citavisse deprehenditur, opinionum probabilitati non detrahitur, ipsæ enim multorum testimoniis stabiliter ab unius, aut alterius authoritate non dependent. Lege mei Commentarij *numerum* 69. ubi ago de Prælato N. qui, ut meliùs (sic enim sibi persuadebat) subditos suos regeret, docuit peccare illos mortaliter, qui sequerentur tales & tales opiniones, quæ erant verè probabiles. Dixi peccare mortaliter Episcopum, qui Dianam condemnaret, quia injustè damnaret innocentem in re gravi; nemo enim dubitat esse gravis ignominiæ notam declarari præcipitem & temerarium.

Tertiò, interdicere Authorem non est authorem condemnare. Ratio est, quia optimi libri sæpe propter politicas commoditates sunt interdicti, salvo Authorum honore; nam si contra privilegium priori concessum Typographo recudantur, libri editionis secundæ vendi & distrahi non possunt, non quia mali (supponuntur enim ad literam cum aliis convenire) sed, quia sine facultate impressi. Item, actiones indifferentes, imò & bonæ solent prudenter interdici, propter inconvenientia, quæ ex abusu resultant. Superior igitur, si existimet Dianâ aut alio quocumq; authore suos abuti subditos, eum interdicere poterit ejusdem reverentiâ servatâ.

Quartò. subditus, qui sciat finem adæquatum interdictionis esse ne sibi lectio noceat, & sciat etiam eamdem sibi nocere non posse, poterit cautè illo uti etiam contra voluntatem Prælati, & hoc in foro interiori; quia si de exteriori disputetur, prolixior erit disputatio. Probatur, quia cessat etiam in eodem ejusdem legis obligatio, ut docent excellentissimi Scriptores, quos allego & sequor in Commentarij *nu.* 50.

Sextò, qui libris interdictis, tametsi bonis, utitur, puniri in exteriori foro poterit, ni ostendat cessasse finem adæquatum, quem Legislator intenderat. Item, qui libris interdictis, tametsi malis, utitur, puniri in exteriori foro non poterit, si ostenderit cessasse adæquatum finem interdicentis legis. Sed, qui debet ostendere; probabiliter, an evidenter? sufficeret sanè probabiliter, non enim justè puniri potest, qui probabiliter innocens est. Sentio tamen esse valdè difficile aut fortasse impossibile, probare adæquati finis cessationem; potest enim Legislator varios simul, hosque graves, fines intendere, nec tenetur mentem suam omnibus & singulis communicare, Hispania enim cum interdicit libros materni idiomatis in Gallia aut aliis provinciis impressos, non prospicit lectorum conscientiis, sed Typographorum commoditati; sunt enim tales homines necessarij reipublicæ; nec vivere possent, si liceret libros Hispanos, Lugduni, Parisiis, Francofurti, aut in aliis civitatibus exteris imprimi. Quicumq; igitur sine Regis licentiâ libros linguæ vulgaris extra Hispaniam impressos habuerit, reus erit; nec eum

priva-

privata lectionis excusabit utilitas; hæc enim vergit in manifestissimum, hocque lege cautum, Reipublicæ interdicentis damnum.

Abbas N. interdixit ne Commentarius in Regulam D. Benedicti Authore Caramuel legeretur ab aliquam à Priore, Professore, & Senioribus: petitur, an potuerit? 24

Respondeo non solùm potuisse interdicere illum junioribus, sed & Senioribus: ipse enim est illarum ovium pastor & custos. Fortè timuit ne nota veritas noceret, multa enim utiliter ignorantur. Multa etiam valde bona interdicuntur. Editio Bibliorum vulgata optima est, & nihilominus Professores prudentes illam cavemus discipulis quousque in scholasticis quæstionibus bene versati possint eam intelligere; Asserta enim divina, si malè intelligantur, gravissimè nocere possunt. Unde non scio, cur non possint interdici Diana, Sanchez, Caramuel, tametsi dexterè scripserint, si Superiores videant, quòd sinistrè exponantur. Sed & sinistrè exponi Evangelium ab omnibus hæreticis; Augustinum à Lutheranis præcipuè & Calvinianis; Dianam, Sanchez, Caramuel ab imperitis & idiotis experiuntur mecum omnes illi Prælati, qui Theologiæ Moralis lectionem Monachis imperitis indulgent: qui enim indulgere genio desiderant, si velleviter laborent intellectu, nolunt intelligere ut bene agant. Quamobrem meo judicio hujusmodi hominum monstris non solùm possunt libri morales interdici, sed & nonnunquam debent; habere enim vel unum breviarum illi superest, qui libros interlegit & non intelligit.

Nonnulla de temerario judicio, & imperfectionum levium revelatione.

CUm magnâ advertentiâ legeras hanc Bernardi periodum, *Ob hoc maximè diu, sicut scitis, multùm licet rogatus ab eis, respondere tardavi; quòd (ut mihi videbatur) ignorante Abbate scribere illas Epistolas & mittere præsumpsissent: nec falsò id suspicatus sum, uti postmodum liquidò comperi.* Et inquiris, An Mellifluus Doctor fuerit Judex temerarius? & si non, An Monachis illis injurius, eorumdem peccatum, aliàs secretum, evulgavit? nemini enim innotescebat, quòd scripsissent sine licentia Superioris, & jam asserente Bernardo nemo id ignorat; infamati igitur de inobedientiâ illi sunt, qui non laborarent infamiâ, si illorum culpa non fuisset evulgata à Bernardo. 25

RESPONDEO primò, incredibile esse caruisse Bernardum gravibus fundamentis, cùm suspicatus est illos sine Abbatis sui licentiâ Epistolas illas misisse. 26

ADDO hanc culpam potuisse revelari à Bernardo. Ratio est; quia ut inferiùs videbitur opinione Bernardi hæc eadem & aliæ Sanctæ leges, sunt purè pœnales, & conscientiam non ligant, & honorem non tangunt; ideoq; ne leviter quidem illorum Religiosorum lædebatur existimatio, cum scribere sine licentia dicebantur.

DICES, erravisse Bernardum cùm illis Religiosis scribens Epistolam illorum Abbati destinaverit; quoniam ex Bernardi responsione Abbas ipse Carnotensis cognosceret suos Religiosos sine licentia scribere præsumpsisse, possetq; in illos severè animadvertere. 27

Nego tamen erravisse Bernardum, tametsi reliqua concedam. Fortè Carnotensis Antistes non habebat tantam curam circa Cap. 54. observantiam, quantam deberet; ideoq; instrui & modestè corrigi debebat. Quod si haberet, admonendus erat, ne permitteret subditorum cautelam suâ esse diligentia providentiorem. Hæc autem fraterna admonitio Prælato & subditis ipsis proficua, nulli nocere poterat; non enim Prælati semper vident, quæ vident, nec semper negligentias quaslibet animadvertunt; nonnumquam potuisse puniri, sufficiens medicina est. Sed esto Religiosi illi punirentur, quid inde? authoritate & honore illæso 28

perderent propter DEUM & Regulam commoditatem, ac propterea aliqualem lauream mererentur.

29 ADDO tertiò eum, qui dixerit Regulam D. Benedicti obligare conscientias ante præceptum Abbatis debere necessariò dicere peccavisse Bernardum illos Monachos se consule ntes traducendo. Ratio est; quia si illi graviter peccarunt mittendo Epistolas ad D. Bernardum, hic eos contra Regulam egisse exponens, de peccato gravi hocq; secreto accusat, & vincula fidelitatis temerans illos apud suum Antistitem, apud Dominum Columbensem, imò apud Lectores universos infamat. Igitur vel ex hoc solo capite colligitur Benedictinam Regulam sententia Bernardi non obligare sub culpâ gravi; non enim dicturi sumus eum contra dictamen & conscientiam in hâc Epistolâ egisse secretum, hocq; grave peccatum, Domino Columbensi, cujus non intereat, temerè revelando. Præterea, si leviter ipsi peccarunt literas sine Antistitis licentiâ scribendo, actionem commiserunt leviter ignominiosam; peccata enim venialia, quæ communia non sunt, saltem leviter honori officiunt: ergo Bernardus cùm secretum violavit, veniale peccatum commisit. Ergo ne dicantur in Mellislui Doctoris scriptis imprudentiæ remanere vestigia, & detractionis characteres, dicendum Religiosos illos ne venialiter quidem peccasse Epistolas sine licentia destinando; addendum eosdem ne leve quidem dedecus incurrisse ex hujus vulgatione præsumptionis; concludendum, potuisse publicè denunciari à Bernardo, ut pœnâ corporali, & hac, si opus esset, severâ, purgaretur illa negligentia, & homines non confunderentur.

Legem aliàs pœnalem, aliàs moralem, & sæpiùs mixtam esse.

30 CLauditur Epistola Bernardi his verbis, *Detur ei titulus de Præcepto & Dispensatione, nisi vobis aliud fortè congruentius videatur*, & ut meliùs Resolutiones D. Bernardi intelligas, desideras, Quid, Quale, & Quotuplex, sit humanum præceptum, quantum ad controversias præsentes attinet, percallere.

31 Respondeo nomen *præcepti* sumi propriè & impropriè; si sumatur propriè, significat obligationem in conscientiâ à lege superiore emanantem; si impropriè, pro Monito, Consilio, & Licentiâ supponitur juxta ea, quæ sub finem Comment. doceo in Lexico Benedictino. A Monito differt Præceptum strictè sumptum, Monitum enim est præceptum purè pœnale, hoc est, lex obligans ad pœnam, non ad culpam. Differt ab utroq; Consilium, quia tametsi præmium promittat acquiescentibus, non arguit temerantes. Qui violat præceptum morale, seu præceptum rigorosè sumptum, est reus culpæ: qui monitum, hoc est, præceptum pure pœnale, est reus pœnæ, non culpæ: qui verò non satisfaciat consiliis, nec incurrit culpam, nec pœnam.

32 Reperiuntur nonnumquam leges mixtæ, nempe, quæ simul præcepti moniti & consilij vim habeant. Cultus Divinus consulitur, admonetur, præcipitur. Hortatur nos Deus suo divino consilio, & præmia æterna & temporalia colentibus se pollicetur. Ne se contemnant admonet, & peccatores pœnis æternis & temporalibus condemnat. Reverentiam & amorem præcipit moraliter, & detestatur transgressores.

33 Utrum possit Deus pura præcepta moralia imponere, gravissima difficultas est, nec ejus resolutio proderit intelligendis Regularibus obligationibus. Sanè, si talia Deus præcepta imponeret (possit aut non) transgressores peccarent quidem, non tamen pœnas luerent, nec præmium haberent observantes.

34 Cæterum nullum datur de facto præceptum purè morale. Patet, quia nulla lex est, quæ obliget

obliget ad culpam, quæ non obliget etiam ad pœnam transgressores, non donet præmio observantes. Nam satisfacientes præceptis Laureolam æternam merentur; ideoq; præcepta Divina videntur simul habere rationem consiliorum & monitorum: temerantes enim peccant, ac pœnæ debitum incurrunt, & in peccato relucet præcepti moralis violatio, in pœnæ debito violatio moniti seu præcepti pœnalis.

Dari possunt pura consilia, quæ nec ad pœnam obligent, nec ad culpam. Non tamen erit facile hæc pura consilia reperire, & determinare; fortè enim non dantur, sed omnia monita etiam sunt, videntur enim semper habere comminationes & pœnas aliquas saltem temporales admixtas. Sed de hoc nonnulla postmodùm observatione digna adjiciam. 35

Major est difficultas, quæ inquirit, An dentur leges purè pœnales? hoc est, tales, quæ observantes nullo præmio donent, & idcircò consilia non sint, & transgressores maculâ peccati non ligent, sed pœnâ, ideoq; præcepta rigorosa non sint, sed monita. 36

Sed respondeo primò, nullam legem divinam talẽ esse; sunt enim præmia cœlitùs præparata satisfacientibus legi divinæ, sunt pœnæ contra prævaricantes.

Addo secundò, Petrum Abaylardum putasse legem Dei consiliis & monitis coalescere, nullumq; verum morale præceptum continere. Reperio ipsi idem esse peccatum ac pœnæ æternæ debitum, idem virtutem ac vitæ æternæ meritum; sed hic error jam tandem devictus obsolevit, & vix ab aliquo propugnatur hæretico aut schismatico. 37

Addo tertiò, dari monita humana (hoc est, leges purè pœnales) nullum præmium concedentia observanti, sed pœnam temeranti infligentia. De his disputo in Commentarij mei *nu.30.& deinceps.* 38

Dantur etiam in Rebuspub. consilia purè humana, hoc est, leges præmia satisfacienti proponentes, nullâ pœnâ reliquos condemnantes. Sic legibus magna præmia proposita, Circuli peripheriam metienti, aream quadrantem, costæ & diagoni proportionem invenienti, *num.24.* radicem exactè extrahenti; tametsi reliqui nullâ pœnâ terreantur.

Sed, utrùm detur apud Deum pura consilia, inquiris. Respondeo posse dari, imo & dari de facto. Sed instas hoc ultimum falsum videri; nam omnia, quæ de facto consilia dicuntur, tametsi præcepti rationem non habeant, nec moniti; secularis enim, qui uxorem ducens consilium castitatis non servat, nec inficitur peccati maculâ, nec pœnæ positivæ alicujus incurrit debitum; cæterùm videtur castitatis articulum habere rationem consilij & negativi moniti; consilij quidem, qui observantibus præmia promittit Deus; moniti verò negati, quia tametsi nullam pœnam positivam incurrant prævaricatores, incurrunt tamen negativam; scimus enim conjugatis multos favores & gratias Deum non concedere, quæ concederet, si in virginitate & puritate permansissent. 39

Respondeo aliud reperiri speciale in hac objectione, nam omnia consilia sunt negativè monita, & omnia monita sunt negativè consilia; quia si *pœna negativa* dicitur præmio, quod alias obtineret, privari; etiam poterit dici *præmium negativum* non affligi pœnis, in quas aliàs si peccaret, incurreret. Sed hic agimus de statu rerum positivo.

Hac doctrinâ permissâ bene intelligitur D. Bernardus, cùm primò hujus libelli capite controversiam ventilandam proponit. Inquirit enim, An Benedictinæ Regulæ sanctiones sint consilia, an monita, an præcepta? hoc est, an proponant præmium observantibus, quin temerantibus minentur pœnam? An verò pœnam imponant prævaricatoribus, nullum observantibus præmium? An tandem obligẽt in foro interiori? & si obligant, graviterne, an leviter? actu an potentiâ? hoc est, utrùm dentur in Regula præcepta, an solummodò præceptibilia? sive, quod idem est, an Regulæ singuli articuli obligent moraliter ante præceptum Abbatis, an ideò 40

an ideò dicantur posse obligare, quia possunt ab Antistite præcipi? an deniq; sint leges hypotheticæ ex præcepto, monito, consilioq; attemperatæ, analogæ huic, *Ego præcipio strictè & rigorosè, quod vel ad vadas matutinas, vel subeas pœnam regularem?* Hæc omnia in dubium revocari possunt, & omnia examinat in hoc Opere Doctor Sanctissimus.

D. BERNARDI PROLOGUS.

Quam mente jam docebo? Qua fronte tamen loquar? Crebris Epistolis & nuntiis cogitis A me aut propriam prodere imperitiam, aut officium renuere charitatis. At ego malens sine illa quæ inflat, quam absque illa, quæ ædificat inveniri, victus tandem precibus vestris, duris B injicio nodis ungues teneros, & ut vereor ego, non aliud quam terendos. Sed hoc in cassum; Nam mea me, ut scribitis & præscribitis, tam absentis scripta, quam verba præsentis arguunt excusantem. C Quis enim jam relinquitur mihi D vel de impossibilitate causandi locus, præsertim apud vos, qui ex ore & corde de meo satis certum tenere vos creditis quantum possim in talibus? Fidei proinde vestræ non meo E fidens ingenio abyssum ingredior Quæstionum, nesciens, Deus scit, quà emersurus. Præsto F charitas erit; ut nam ita & veritas. Si quominus excusat effectus potius ingenij, voluntatem certè non culpabitis. G Tentabo autem easdem, si potero, quæstiunculas sub Epistolari H brevitate redigere, I etsi non Epistola brevi. Mirum siquidem non est, si fuero ego longior in exponendo, cùm vos eas tantum N ponendo duas & ipsas satis longas Epistolas texueritis.

---

35 NEc Prologum, nec Capita distincta reperies in libris manuscriptis, distinxit in impressis Typographus; non tamen ubique textus animam assequutus dignoscitur ex titulis Capitibus singulis præfixit. Claritati & facilitati consulens textum divisi in plura Capita, ut evidentius nostri Authoris intellectus relluceat & faciliùs possit examinari.

A. Controversia & valde utilis quæ inquirit, *An humana libertas possit cogi aut necessitari?* Prius negat Calvinus, & concedit posterius; sed Bernardus posse cogi libertatem concedit: posse autem necessitari non admittit. Unde liquet ineptissimè nostrum Authorem citari pro Hæresiarcha, cùm evidentissimè contrarium adserat. Thesis Calviniana hæc, *Libertas cogi non potest, necessitari tamen potest:* Bernardina, *Libertas cogi potest, non tamen potest necessitari:* quis ergo analphabetos, præter Calvinum & ejusadseclas, has esse positiones æquipollentes judicabit? Sed neque coactionem puram & negativam libertati adfingit noster Author, sed positivam, ac adeò inadæquatam e

æquatam: quod examinavi, dum Sermonem LXXXII in Cantica illustrarem, præcipuè Ecthesi XXV. XXVI. XXVII. & resumam inferius *num* 44.

B. Hæc periodus bifariam ex MSS. collatione legitur. Alia enim habent, *Injicio nodis ungue teneros, & ut vereor ego, non aliud quàm terendos*, sensu curioso & pulchro: habent alia, *Inicio nodis ungues teneros. & ut vereor ego, non aliud quàm tenendos.* Hanc ultimam lectionem multi reijciunt, sed & multi præcedenti præponunt. Incipiebat, inquiunt, dum hæc noster Author scriberet, respondere moralibus dubiis, & edere nonnullas Ethicas Resolutiones; & quia Moralia sacra sunt, non tam incipiebat manu scribere, quam manu sacro eique secreto argumento initiare. Sanè nodis durissimis ungues initiabat terendos, cœcis & intricatissimis tenendos; nodis enim duris stylus teritur, cœcis intercipitur, implicatis tenetur.

C. An possint Benedictini Antistites impossibilia præcipere; an ea quæ sententia subditi prudentis sint moraliter mala, examino *num.* 45.

D. Secutus sum mea MSS. sed editio nova Coloniensis, & [illegible] quæ antiquiores habent, *Quis enim mihi relinquetur mihi in aliis, vel de &c.*

E. FIDENS INGENIO] Nomine *Fidei* Bernardus in rebus moralibus, rarò supernaturalem intelligit, frequentius Iudicium prudens, Opinionem probabilem.

F. Possintne virtutes supernaturales exorbitare, ita ut Fides falso ad sensum præbeat, Spes rem non futuram expectet, & malum amet Charitas, examinant curiosè Theologi; & nos cum nostro Authore *num* 50.

G. Veterum MSS. orthographia bona non est, & quia non est bona, nec orthographia dici debet; reperies *Temptabo, Condempnabo*, & sexcenta alia, quæ facili negotio corriges.

H. EPISTOLARI] Editio nova. *Epistolari cunctas brevitate*, sed mea MSS. non habent illud *cunctas*.

I. ETSI] In libris impressis lege *Etsi* & retineo, tametsi MSS habeant *Etiam si*.

K. PONENDO] Alia Exemplaria, *proponendo*.

An coactio opponatur voluntati hominis naturali? [illegible] Supernaturali?

Legis attentè illa Prologi antecedentis verba; nimirùm, *Crebris epistolis & nuntiis cogitis me, aut prodere imperitiam, aut officium renuere charitatis*; & notas illud, *cogitis*, & inquiris: An libera Hominis vel Angeli voluntas possit cogi? & si possit, Qualiter & à quibus? Asserente Bernardo positivè potest, negative non potest. Cogitur negativè, qui necessitatur agere quod non vult voluntate se habente pure negativè; cogitur positivè, qui necessitatur agere quod voluntate respuit positivâ. Impossibile est, quod cogatur quis velle voluntate se habente purè negativè. quia ipsummet velle est actus positivus voluntatis, & repugnat quòd quis habeat actum voluntatis se habentis pure negativè, hoc est, carentis omni actu. At positivè ipsa voluntas potest cogi. sæpe enim operatur contra voluntatis decretum ac ideò invita. Mercator habet duo decreta voluntaria. Conservare vitam vult, vult etiam conservare divitias. Vrgente tempestate divitias proiicit in mare, ne pereat; illas invitus proiicit, quia proiicit nolens. Non proiicit invitus negativè, quia habet unum actum quo dicit, *Volo divitias profundere*: at iste actus est contra voluntatem illam quâ dicit, *Volo conservare divitias*, & ideò elicitus à voluntate invitâ, quia elicitur contra voluntatem. Mercator naufragans cogitur, aut perire, aut opes universas perdere; has perdens obedit decreto de conservandâ vitâ, & vim infert decreto de opibus conservandis. Bernardus precum amicâ tempestate obrutus habet duo decreta, vult non agere magistrum, & vult non deesse charitati; cogitur politicè ut vel desit charitatis officio, vel assumat authoritatem Magisterij. Quæstionem propositam resolvit invitus positive; videlicet, volens, & nolens. Volens quidem, quia aliàs non faceret; nolens & invitus, quia hanc ipsam quæstionem resolvendo sequitur voluntatem obsequendi, & vim infert alteri voluntati, quâ decreverat discere potiùs quàm docere.

An impossibilitatis exceptio militet contra legem Benedictinam.

45 EPistolis & nuntiis pluribus Carnotenses illi Religiosi veram suarum obligationum cognitionem adsequi desiderantes, solicitarunt meum Doctorem Mellifluum, ut propositas controversias resolveret. Devincierant animum Bernardi obsequiis, & ideò armata erat eorumdem postulatio, eius se fortitudine & violentiâ cogi non diffitetur S. Doctor; non enim non necessitari ad obediendum poterat, qui rogabatur amans; non poterat non cogi, qui consulebatur invitus; invitus, quia malebat doceri, quàm docere. Excusaverat se impossibilitatis titulo respondens se nec habere illam ubertatem doctrinæ, nec illam eminentiam ingenii, quam qualitas Conscientiâ-consulti requirit. Sed hoc incassum; non enim consulentes excusationi detulerunt, quin potiùs responderunt, se nil impossibile solicitare; nam ex verbis scriptisque Bernardi constabat, quantum sapientia eius cœlestis in similibus posset, Ad hæc Bernardus; *Quis enim, ait, iam relinquitur mihi in illu de impossibilitate cusandi locus præsertim apud vos, qui ex ore & corde meo sat incertum tenerè vos creditis, quantum possim in talibus?* Et tu Bernardo. Cur non relinquitur locus causandi de impossibilitate? estne mancipium Religiosus, cui non liceat sufficientiam suam examinare sed potiùs debeat clausis oculis obedire etiam impossibilia præcipienti? Neminem teneri ad impossibile luce meridianâ clarius est; impossibile tamen, quis ambigat, quod vires excedit obedientis? Poteritne rem impossibilem convertere in possibilem benigna præcipientis opinio, si sublimiùs de subdito cogitans quàm deberet, illi possibilia multa existimat, quæ subditus post sincerum examen existimat impossibilia? Cùm de rei præceptæ possibilitate disputatur, cui tenetur subditus opinioni subscribere; propriæ, an alienæ? Hoc dubium nascitur ex verbis D. Mellifluí inclamantis sibi indici Spartam impossibilem: sed quia contrarium iudicabant qui indixerant, animosè obedientis.

46 Respondeo impossibilitatis exceptionem esse peremptoriam contra quamcumque legem. Addo pertinere ad subditum examinare an res præcepta sit possibilis, modò non cesserit suo iure, & admiserit vivendi conditionem, in qua illud committitur prudentiæ alienæ. Subiungo D. Bernardum ex Regulæ Benedictinæ præscripto non potuisse hoc sibi arrogare iudicium, sed debuisse contra proprium dictamen subscribere sententię præcipientium. Sciebat se professum vivendi conditionem, in quâ statuitur ut iunior seniori suo etiam iubenti impossibilia obediat. Imò & exactò satisfecit. Cùm enim Bernardo Carnotenses Seniores exponendæ Regulæ, arduam quidem & gravem & in ipsius sententiâ impossibilem provinciam imposuissent, suscepit quidem Bernardus iubentium imperium cum omni mansuetudine & obedientiâ. Sed quia omnino virium suarum mensuram putabat pondus oneris excedere, impossibilitatis suæ causas illis patienter & opportune suggessit, non superbiendo, aut resistendo, aut contradicendo. At quia post suggestionem suam in suâ sententiâ Priorum (hoc est *Seniorum*) imperium perduravit, scivit Bernardus iunior ita sibi expedire, & ex charitate, confidens de adiutorio Dei, obediit.

Hinc constat *primò* Caput Regulæ LXVIII. summam habere connexionem cum LXXI quod
47 inscribitur, *Ut obedientes sint sibi invicem Fratres*: hîc lego, *Obedientiæ bonum non solùm Abbati exhibendum est, sed etiam sibi invicem ita obediant Fratres, scientes per hanc obedientiæ viam se ituros ad cœlum. Præmisso ergo Abbatis aut Præpositorum, qui ab ipso constituuntur, imperio (cui non permittimus privata imperia præponi) de cætero omnes Iuniores Prioribus suis* (id est, *Senioribus*) *omni charitate & sollicitudine obediant.* Ecce docet cap. LXXI. Iuniorem Prioribus omnibus suis obedire debere ni fortè contingat eos privatim aliquid contra publicas leges decernere: & nequis prætexeret impossibilitatis exceptionem, cap. LXVIII. concedit, ut siquando contingat Iuniori aliquid à suo Priore vel Seniore indici, quod vires suas excedere videatur, se semel humiliter excuset; at si excusationem senior

non

non admittat, præcipit ut obediat. ita Regulæ Caput LXVIII. consonans præfationi in quâ legimus; *Quòd minus habet natura possibile, rogemus Dominum ut gratiæ suæ iubeat nobis auxilium ministrari.* nihil enim præcipi solet, quod sit impossibile homini gratiâ Dei ornato.

Constat *secundò* hanc urbanitatis & modestiæ Regulam claustris unius monasterii non 48
concludi, sed ad omnia extendi: in omni enim loco, ut Cap. LXI. notat S. Benedictus uni Deo & Domino servitur, & uni Regi militatur. Admisit Bernardus Seniorum Carnotensium, tametsi in alio Cœnobio professorum & degentium, imperium; cautè tamen; nam ne privata mandata publicis anteponerentur, quod Capite LXXI. Regulæ interdicitur; & ne epistolas reciperent contra præscriptum Capitis LIV. ad Abbatem Columbensem hanc Resolutionem destinavit, & inquit, *Hoc opus, cùm à vobis perlectum fuerit, tunc non ipsis* (nempe, *duobus illis Carnotensis Monasterii Senioribus*) *ad quos factum est, sed eorum priùs reddatur Abbati, & sic demum ad ipsos, si iusserit* hoc est, *si permiserit*) *Abbas perveniat. Monachi enim sunt, & ex lege sua Regula* (videlicet *Cap. LIV.*) *sine nutu sui Abbatis sicut dare, ita & accipere datas prohibentur epistolas.*

Constat *tertiò* Caput illud LXVIII. non debere exponi de rebus illis solum, quæ expresse 49
continentur in Regulâ sed etiam de illis omnibus, quæ, quia ad Regulæ observantiam conducunt, dicuntur esse secundum Regulam. Bernardus enim ex vi illius Capitis senioribus obedit impossibilia, ut se putabat, præcipientibus; cum tamen certum sit huius indictionis materiam non esse expressam in Regulâ Benedictinâ [nullibi enim præcipitur, quòd Iuniores Regulæ loca obscura dilucident, & ancipites controversias resolvant;] sed maximè conducere ad Regulæ perfectam observantiam, ut illam Doctores exponant, ac proptereà secundum Regulam, hoc est, medium ordinatum ad meliùs observandam: multò enim meliùs potest obligationi satisfacere, qui illam meliùs cognoscit.

An subesse possit Fidei falsum, Spei non-futurum, & Charitati malum?

INquirunt Theologi, An ex supernaturalibus virtutibus, possint prodire operationes deordi- 50
natæ? Utrùm Fidei possit subesse falsum? Spei non futurum? & malum Charitati? Sanè possumus agere de inordinatione formali & materiali, quæ omninò diversæ sunt, & diversissimas quæstiones involvunt. Spei posse subesse non futurum meridie puro clarius est, sunt enim in pœnis æternis, qui vitam æternam sperarunt. Iudas, & ipsi similes, sancti nonnunquam fuerunt, supernaturalibus prærogativis præditi gloriam sperarunt futuram, quàm numquam habituri sunt. Cùm positionem putamus esse revelatam, sincerè credimus, & evidentem demonstrationem nondum vidi, quæ convinceret materialiter falsa non posse credi supernaturaliter. Multa quotidiè materialiter mala ex bona intentione committimus, meremur tamen, illa enim facimus ut Deo serviamus. Hoc ultimum videtur confirmare hæc nostri Doctoris periodus; *Presto Charitas erit, utinam ita & Veritas. Si quominus excuset effectum defectus ingenii* (fortè legendum est, *si quominus accuset effectus defectum ingenii*) *voluntatem certè non culpabitis.* Ergò sensit Bernardus dari ignorantiam invincibilem, quæ componat cum charitate errores, & exorbitantias cum gratia. Ergo teste Bernardo potest contingere, quòd quis ex charitate operans, quærat, non tamen inveniat veritatem. Ergo in tali casu, qui vult veritatem adsequi, & tamen factis omnibus diligentiis defectu ingenii non adsequitur, teste Bernardo non delinquit; Nullus enim delinquit, cuius voluntas non possit culpari; in peccato enim culpatur voluntas, nam illud est culpa voluntaria, Atqui volentis ex charitate veritatem attingere, & ingenii defectu exorbitantis non est culpabilis voluntas, ut expresse docet no-

ſter Author: ergo qui Deo ſervire deſiderat, & tamen ignorantia inſuperabili præpeditus exorbitat cùm putat ſe ſanctè procedere, non peccat.

Hæc omnia certa ſunt, dubium tamen, an in tali caſu operentur, habitus naturales, quieſcentibus ſupernaturalibus? Si inderet Deus Petro duos oculos penetratos, videret, & neſciret ſe duos habere; & ſi negaret alteri oculo & alteri concurſum concederet, videret quidem Petrus altero, altero non videret. neſciret tamen utro. Sic nobis contingit in actibus Fidei Spei & Charitatis; Calviniſta credit fide naturali Deum Trinum, Catholicus naturali & ſupernaturali; cæterùm nec nos experimur duos actus ſimul elicere de eodem obiecto, nec Calviniſta ſe elicere naturalem & non ſupernaturalem. Igitur ſiquidem reſolutio hæc ab experientia peti non poſſit, & moribus regendis non proſit, relinquatur adhuc indeciſa, ut ſuo loco radicitùs examinetur.

Caput I.

Quæſtio principalis proponitur, & omnes poſſibiles ſententiæ recenſentur.

PRima igitur quæſtio circa Regulam noſtram verſatur, de qua, niſi fallor, & reliquiæ omnes, aut penè omnes oriuntur. Quæritis nempe, regularis illa inſtitutio quomodò & quatenus ſit penſanda profitentibus eam; Utrùm videlicet cuncta, quæ continet, putanda ſint eſſe præcepta; conſequenter & damnoſa tranſgredienti? an conſilia tantum vel admonita, & ob hoc nullius aut non magni ſit ponderis ipſorum profeſſio? Nullius, aut non gravis culpæ ipſorum prævaricatio? An certè quædam ſint deputanda imperiis, quædam pro conſiliis reputanda, quo partim ea liceat, partim non liceat, omnino prætergredi? Etſi hoc ultimum detur, diſtingui à me tunc demum certos ac propriè cuiuſq; partis limites flagitatis, ne cui fortè per varias ſui ſenſus opiniones licentius vagandi detur occaſio, ſicq; liquare culicem, & camelum glutire contingat, ſi neſciat quantum curæ vel operæ ſuæ quibuſq; debeat obſervantiis. Hic eſt quantum recolo totus veſtræ illius partitionis ſenſus, etſi nõ verba. Quod autem ſubiungitis & pergitis inquirere de obedientia, Quibus gradibus diſtinguatur? quibus claudatur limitibus, ad eandem arbitror pertinere diviſionem, quippe quæ in decretis regularibus præcipua habetur; & puto cum ad illa ſatis reſponſum fuerit, de iſta iam nihil ſupererit quod ambigatur.

Non

NOn est minoris ingenii bene difficultatem proponere, quam enodare. Feliciter propositam vides; omnia quæ possent inquiri recensentur; quia, cùm varia sint hominum ingenia, varia iudicia, varii etiam sunt scrupuli, qui suboriuntur, & oportuit omnibus obviam iri, ut plures possent huius lectione Operis ædificari.

CAPUT II.

Benedictinam Regulam, si nondum admissa admitti & non admitti posse, reijci, si semel admissa non posse.

ITaque, ut sentio ego, Regula S. Benedicti omni homini proponitur, imponitur nulli. Prodest, si devotè suscipitur & tenetur; non tamen, si non suscipitur, obest. Quod autem in voluntate est suscipientis, non in potestate proponentis, *voluntarium* A meritò dixerim, non *necessarium*. At tamen hoc ipsum, quod dico *voluntarium*, si quis ex propria voluntate semel admiserit c & promiserit deinceps tenendum, profectò in necessarium sibi ipse convertit, nec jam liberum habet dimittere, quod ante tamen non suscipere liberum habuit. Ideoque quod ex voluntate suscepit, ex necessitate iam D tenebit; quia omninò necesse B est eum reddere vota sua, quæ distinxerunt labia sua, & ex ore suo aut condemnari iam, aut iustificari. Cæterum *vv felix necessitas*, c ut quidam Sanctorum [*nimirùm Augustinus. Tom. II. Epist. XLV. ad Armentarium*] ait, *quæ in meliùs cogit*.

A. VOluntarium & Necessarium opponuntur; non enim omnimoda operandi necessitas, nempe illa, quæ non componitur cum indifferentia, componi potest cum libertate. Quid & quotuplex sit necessitas? Quid contingentia? Quid impossibilitas? Quid libertas exponitur à num. 54. An determinatio ad unum cum libertate cohæreat, à num. 146.

B. Necesse hypotheticè, & disjunctivè quando? cum opus est satisfacere præcepto aut peccare: unde ex suppositione quòd Deo servire velis (ut velle supponeris) necessarium est quod voto satisfacias, impossibile quòd non satisfacias; voluntas enim serviendi Deo & voti temeratio componi possunt. Vide num. 6.

Hic I. Merlonus Horstius in margine, *Vovere*, inquit, *est voluntatis, sed vota reddere necessitatis*, subintellige *hypothetica*, iuxta ea quæ num. 63. iam citato dicam. 53A.

c. Manuscripta multa non habent illud *&*.

D. Illud *iam*, quod legitur in libris impressis, conducit ad clariorem intelligentiam textus; sed in MSS. non reperio.

vv. Sæpe contingit eadem verba in diversis Mellifluì Doctoris exemplaribus diversum ordinem habere, ideò hoc charactere vv. notavi omnia illa loca, in quibus stante sensu & verbis, ordo vocum est varius.

De necessitate, qua obstringit Monachos Benedictina Regula.

VT mentem mei Authoris altè percalleas, præmittenda est *Necessitatis* definitio, divisio subjungenda; aliàs enim Resolutionem tametsi clarissimam non intelligeremus.

NECESSARIUM id dicitur, *quod eo sensu, quo asseritur esse necessarium, excludit omnem possibilitatem* 54

bilitatem ad non existendum. opponitur contrariè, sed non contradictoriè, IMPOSSIBILI, quod definitur esse talis ingenij, *ut eo sensu, quo asseritur impossibile, excludat omnem impossibilitatem ad existendum.*

54 NECESSARIUM est duplex; videlicet in essendo, & in operando. Illud prius *ab intrinseco habet, quod nequeat non esse*; hoc posterius *ab intrinseco habet, quod nequeat non operari.*

Necessitati existendi opponitur contradictoriè Contingentia, Libertas verò necessitati operandi. RES CONTINGENS dicitur *quæ positis omnibus prærequisitis ad essendum, adhuc ab extrinseco habet, quod possit non esse.* LIBERA, *quæ positis omnibus prærequisitis ad operandum, ab intrinseco habet quod possit non operari.* Candela extingui & non extingui potest, quia illam ego extinguere, & etiam possum non extinguere. *Extinguere* mihi liberum est, pendet enim ab intrinsecâ meâ voluntate; *extingui* est candelæ contingens, pendet enim à meâ voluntate, quæ non est intrinseca candelæ.

55 Necessariam est Hypotheticæ Necessitatis definitio, dantur enim aliquæ res non quidem absolutè, sed ex suppositione necessariæ. Igitur REM ABSOLUTE ET SIMPLICITER NECESSARIAM dico, *quæ ante cuiuscumque alterius positionem, suppositionem, cogitationem à se habet, quod non esse non possit.* REM verò NECESSARIAM HYPOTHETICOS, ad cuius existentiam prærequiritur rei alius existentia, est tamen talis ingenii, ut non possit componi eius non existentia cum existentiâ rei prærequisitæ.

Omnia hæc subtilia sunt, sed clariora evadent, si exemplis indubitatis illustrentur.

56 DEUS est substantia necessaria in essendo, & constat ex traditâ definitione. ipse enim dicitur *Ens à se*, quia à seipso habet quòd sit, & à se ipso quòd non esse non possit. Hæc necessitas essendi in Deo, est simpliciter & absolutè, non enim pendet ab aliquâ suppositione, quia ante omnem mentis hypothesin, ante omnem conditionem creaturæ, Deus ita existit, ut non existere non possit. Si Divinas processiones contempler, dicam Deum esse necessarium in operando; necessaria enim est Divina Verbi generatio, necessaria Divina Spiritûs sancti processio. Si operationes, quæ ad extrà sunt, speculer, liberum Deum profitebor, ipse enim ita creaturas amat, ita creat, ut & non amare & non creare possit. Tametsi summa sit in huiusmodi operationibus libertas, nulla est omnino contingentia; esset, si operationum illarum existentia non à Deo vitaliter, hoc est, ab intrinseco, sed ab extrinseco determinaretur.

57 Ignis est Ens contingens in essendo; non enim à se habet quòd existat, sed à liberâ Dei voluntate. Cæterùm ex suppositione quòd sit, & sint omnia ad operandum prærequisita, nequit non calefacere, & ideo dicitur in operando necessarius. Nec obstat, quod Deus possit negare suum concursum, huius enim concessio & præparatio est unum ex prærequisitis.

58 Homo est Ens contingens in essendo; conditus enim est, qui potuit non condi, & qui potest adnihilari conservatur. Operationes humanæ absolutè loquendo contingentes sunt, primò contingentiâ suppositi, secundò etiam propriâ. Possunt non esse, quia potest homo adnihilari, & non dantur operationes suppositi non existentis. Possunt etiam non elici & non esse, quia potest negare Deus concursum suum, sine quo ipsæ non essent. Cæterùm ex hypothesi quod homo existat, & Deus concursum suum requisitum non neget, homo in operando liber est, ita enim operatur, ut ab intrinsecâ suâ perfectione habeat, quòd possit non operari.

59 His positis ad Regulam D. Benedicti veniamus, & videbimus clarè Mellifluas resolutiones nostri Authoris esse omnino easdem cum illis, quibus doctrinam mei Commentarii ante aliquot annos fundavi. Sit igitur.

60 Prima Conclusio. *Regula D. Benedicti non est necessaria in essendo, sed contingens.* Patet; quia ante D. Benedictum non fuit, & modò à Pontificibus libere conservatur. Si illam S. Pater non composuisset, non esset; nec hodie Magistram ageret, ni esset ab Ecclesiâ approbata.

Secunda

Secunda Conclusio. *Nec est necessaria in operando.* Regulæ operatio, obligatio est: non enim aliud in nobis Regula, quàm obligationem operatur. Probatur, quia si esset in operando necessaria, universos obstringeret, non secus ac Sol, qui necessario operatur, & ideò universos illuminat, si desint omnia impedimenta. 61

Tertia Conclusio. *Liberum fuit D. Benedicto summo nostri Ordinis Legislatori condere vel non condere Regulam, contingens condita legibus nos obligare.* Prima pars Conclusionis est clara; secundam expono & ostendo. Contingens illud est, cuius existentia & non-existentia ab alienâ voluntate dependent; atqui hoc quod est Regulam obligare, non dependet à D. Benedicti, aut alicuius ipsius Vicarii arbitrio, sed à suscipientium & profitentium voluntate: ergo hoc quod est Regulam obligare, contingens est eidem Regulæ, contingens ipsi Legislatori, contingens quibuscumque Vicariis, Successoribusve; liberum verò legitimè suscipientibus & profitentibus. Consultò *legitimè* dixi, non enim est liberum profitenti obligari Regulâ non approbatâ, aut obligari approbatâ in ordine non approbato, aut ante tempus legitimum, aut invitis confratribus: hæc hæc enim & alia requiruntur, ut legitima professio dicatur. His igitur instructior & doctior audi D. Bernardum. *Itaque, ut sentio ego*, ait, *Regula S. Benedicti omni homini proponitur* (ipsa enim nullum hominum aut genus aut conditionem excludit) *imponitur nulli* (non enim datur sub cœlo humana authoritas, quæ possit admissionem huius legis præcipere) *Prodest, si devotè suscipitur, & tenetur; non tamen, si non suscipitur, obest* (Ecce Regulæ admissio consulitur, sed non iubetur) *Quod autem in voluntate est suscipientis, non in potestate proponentis, voluntarium meritò dixerim, non necessarium.* Verba sunt tanto Doctore digna; verba, conclusiones omnes nostras confirmant. Siquidem noster Author non-necessariam Regulam Benedictinam dicit, confirmat duas primas Conclusiones, cùm esse voluntariam suscipienti, non verò proponenti, tertiam. & tandem ostendit optimè, in Commentarij mei *num.* 89. defendi quod nemo teneretur moraliter obedire Regulæ, etiam ex hypothesi quod D. Benedictus habuisset voluntatem expressam præcipiendi, & declarasset singula graviter obligare: ratio est, quod tota Regulæ nostræ obligatio non oritur a potestate proponentis, sed à libertate suscipientis, qui obstringi non potest contra, imò nec præter voluntatem. 62

Sed obiicis. Multa sunt in Regulâ quæ non pendent ab acceptatione (talia sunt Cap. IV. præcepta de charitate, humilitate &c.) ergo non est contingens, quod illis obligemur aut non.

Respondeo distinguendo antecedens, multa sunt quæ quà humanitus præcepta non pendeant ab acceptatione, nego; multa sunt quæ quà præcepta divinitùs ab acceptatione non pendeant, concedo: idem enim præceptum quod divinitus & humanitus præcipitur, non indiget acceptatione secundum diversas formalitates, iuxta ea quæ dicam Concl. V.

Quarta Conclusio. *Regula D. Benedicti est necessariò obligans ex suppositione.* Hoc non est huic 63 legi peculiare; commune est omni contractui, omni voto, omni iurijurando. Liberum est cælibi non ducere uxorem; sed si semel duxerit, non est ipsi liberum à vinculo matrimonii explicari. Liberum est sub iuramento aliquid non promittere, necessarium verò est obligari ex suppositione quod promiseris. Vnde optimè D. Bernardus; *Hoc ipsum, quòd dico voluntarium, si quis ex propria voluntate* (hoc est liberè & non ex alienâ voluntate contra propriam intentionem) *semel admiserit, & promiserit deinceps tenendum; profectò in necessarium sibi ipse convertit.* Sed in qualiter necessarium? necessarium hypotheticè; quod probant subsequentia verba; ait enim, *Nec iam liberum habet dimittere, quod antè tamen non suscipere liberum habuit. Ideoque quod ex voluntate suscepit, ex necessitate iam tenebit; quia omnino necesse est eum reddere vota sua quæ distinxerunt labia sua.* Consonat Bernardus eidem Benedictinæ Regulæ, in cuius Capite LVIII. *Si habita secum deliberatione* [nota illud *secum*, non enim actus liber verè ille dicitur, qui à deliberatione alienâ & non à propriâ pendet.] *promiserit se omnia custodire* (nempe, eo modo, quo promiserit) *& cuncta sibi imperata*

(forte:

(fortè; *si imperata,) servare; tunc suscipiatur in congregatione, sciens lege Regulæ constitutum quod ei ex illa die non liceat egredi de Monasterio, nec collum excutere de sub iug Regulæ, quam sub tam morosâ deliberatione licuit recusare aut suscipere.*

Benedictinam Regulam necessariam ex hypothesi diximus, sed sunt tres huiusmodi necessarii species quas Cap. v. explicando dilucidabo hanc quartam Conclusionem.

Examinavit, An Regula Benedictina obligaret? imò Cur obligaret? progreditur Mellifluus Doctor, & qualiter ipsa obliget professos exponit.

64 Quinta Conclusio. *Charitas, Humilitas, Castitas, & reliquæ virtutes quas commendat Benedictina Regula, à Regulâ & à Decalogo præcipiuntur; quæ præcepta à Deo obligant ut reliquæ sanctiones Decalogi; quæ præcepta à Regulâ, ut reliqua operationes Regulares: quæ præcepta divinitus non indigent acceptatione, indigent quæ præcepta humanitùs. Si contingeret quod in similibus dispensaret Abbas tolleret præceptum humanum, sed illæsum relinqueret divinum.* Hæc Conclusio fundat Resolutionem habitam in Commentarii num. 87. Si in eisdem dispensaret Deus, manere adhuc posset sanctio & obligatio regularis. Huic veritati lucem afferet abstinentia à carnibus diebus veneris; præcepta à Regulâ & ab Ecclesiâ est, & tamen die Natalis Domini, ecclesiastica lex tollitur, & regularis perseverat. [apud nos tamen privilegiis aliquibus modificata.

65 Sexta Conclusio. *Nihil est in totâ Regulâ, quod ex vi regulæ moraliter aut pœnaliter obliget ante Abbatis ordinarij præceptum:* consultò dixi *ex vi regulæ*, quia ut Conclusione V. docebamur, possumus ad eamdem actionem lege Divina teneri moraliter, & humana merè pœnaliter; vel illa teneri actu, hæc potentia; *Cæterùm, si iam professis aliqua accedente Abbatis imperio ista præcepta vertantur, prævaricantibus in crimina fiunt.* Has duas ultimas Conclusiones delucidat Resolutio Bernardi Cap. III. *Omnia proinde S. Benedicti Instituta, exceptis sanè nonnullis de spiritualibus; verbi causâ, Charitate, Humilitate, Mansuetudine, quæ non tam ipsum constat instituisse, quàm Deum,* [Ecce Concl. v.] *de cætero reliquâ universa non profitentibus quidem monita tantùm seu consilia censenda sunt, nec gravant non observata* [iuxta ea, quæ Concl. I. II. III.] *cum tamen profitentibus in præcepta (puta, vertuntur) prævaricantibus in crimina fiant*, & hoc secundum Conclusionem VI. quam in mei Commentarii disp. VII. art. III. expendo, & variis D. Bernardi testimoniis confirmo. Nunc autem breviter & efficaciter. Monachi Benedictini obligatio non nascitur ex potestate proponentis Regulam, sed ex voluntate voventis. Monachus ergo ad id solùm tenetur quod vovit, non ad id quod non vovit. ergo si vovisset obedire Regulæ, teneretur Regulæ obedire, ergo si non voverit, non tenebitur. Atqui non promisit obedire Regulæ, sed Prælato præcipienti secundum Regulam: ergo ad illud tenetur quod promisit, non verò ad id quod non promisit. Aut insipiens sum, aut ista me docuit Bernardus Capite IX. huius libri, cum inquit; *Is qui profitetur* (nimirum, in Ordine Benedictino) *spondet quidem obedientiam, non tamen omnimodam* [nota benè] *sed determinatè secundum Regulam, nec aliam quàm S. Benedicti: ut oporteat eum, qui præest, non frena sua laxare voluntati super subditos, sed præfixam ex Regulâ sibi scire mensuram, & sic demum sua imperia moderari circa id solùm quod rectum esse constiterit, nec quodlibet rectum, sed hoc tantùm quod prædictus Pater instituit.* Et probat fortissimà, eadem tamen ratione, qua paulò antè utebamur: videlicet, *Sic se quippe habet professio. Promitto, non quidem Regulam, sed obedientiam secundum Regulam S. Benedicti. Non ergo secundum voluntatem Præpositi.* Ecce Mellifluus Doctor distinguit inter hoc quod est *promittere obedientiam Regulæ*, & *promittere obedientiam Prælato secundum Regulam.* Sed & infert ex dictis; *Proinde si professo secundum illam Regulam Abbas meus mihi aliud fortè imponere tentaverit, quod non sit secundum Regulam, aut etiam quod non sit secundum istam (instituta verbi causâ Basilii, Augustini, Pacomii) quænam mihi quæso in hac re necessitas imminet obsequendi?* Respondet prudentissimè, *Solùm quippe id à me posse exigi arbitror, quod promisi.*

Igitur

Igitur D. Bernardo non est idem promittere Regulam, ac promittere Abbati obedientiam secundum Regulam; atqui qui promitteret Regulam, teneretur illam servare ante Superioris præceptum, ut hodie contingit Franciscanis respectu suæ, ergo qui non promisit illam, non tenebitur. sed satisfaciet abundanter, si fecerit quod Deo promisit, teste autem D. Bernardo & professionis formulâ clarè id probante, non promisimus Regulam, sed obedire Ordinario Antistiti secundum Regulam. Sunt, qui aliter sentiant; sed ab ipsis vellem doceri *primò*, An judicent probabile hanc non esse Melliflui Doctoris sententiam; quia si hoc judicant, merum meridiem esse noctem poterunt doctrinæ consequentiâ asserere; nos enim non interpretamur Bernardum, sed verba ipsius ut jacent adsumimus, & ejus probationibus utimur, ut ne verbo quidem alterato nos instruant, & erudiant lectores. *Secundò*. si semel concesserint, id quod probabiliter negare non poterunt, hanc esse sententiam Bernardi, peto, An audeant profiteri, D. Bernardum nimis laxum fuisse, & docuisse sententias improbabiles; & tandem excessisse vitâ ante quam intelligeret pondus & gravitatem obligationis Regularis. Et *tertiò*. si antagonistæ tales sint, ut Bernardum errasse non vereantur asserere, vellē videre qui respondere possint rationi illi ex formulâ solennis professionis desumptæ, quâ utitur ipsemet Bernardus, nam prudentum judicio est evidens & demonstrativa.

De arbitrij indifferentia.

INter Romano-Catholicos & Calvinianos implicatissima Controversia est, quæ examinat, An arbitrij libertas opponatur coactioni, an etiam necessitati? hoc est, An possit dici liberum agēs determinatum ad unum, quod omittere nequeat, modò illud non coactè sed spontè & voluntariò faciat. Placuit Calvino pars asserens; ipsi est vera hæc positio, ***Quod voluntariò, hoc est à voluntate fit tametsi necessariò fiat, liberè fit.*** item hæc, ***Sola violentia repugnat hominis voluntati naturali.*** utramque etiam admiserat Bayus, sed revocavit Ecclesiâ Romanâ præcipiente; utraque enim à Pio v. utraque à Gregorio XIII. condemnatur. 66

Voluerat illas olim Calvinus ex Augustini doctrinâ educere, sed frustrà; positiones enim istis contradictorias semper defendit & docuit S. Pater. Voluit illas etiam meo Mellifluo Præceptori imponere, sed irrito conatu, nam ipse tam clarè eas proscribit, ut nequeat in Calvini partes retorqueri. Clarè Bernardus suam sententiam exposuit libro de gratiâ & arbitrio, clarè Sermone LXXXI. in Cantica, & sæpe alibi. Legi hic sermo poterit, & Ecthesium concordia examinari; nunc autem brevitati studens illas solùm periodos colligam, quæ in hoc libro substruunt veram doctrinam de arbitrij voluntate. Sit igitur Bernardi

Conclusio. ***Homoeo tempore & sensu quo caret indifferentiâ arbitrii & est necessitatus ad unum, eo ipso caret arbitrii libertate.*** Est expressa D. Bernardi hujus Operis Cap. IX. ubi, ***Videtis***, inquit, ***quantum necessitati tribuitur, subtrabitur voluntati***, sed cur? ipse in libello de gratia & arbitrio respondeat, ***eò quòd voluntarium necessario contrarium esse videatur.*** Et ratio est; quia sicut libertas, & non-libertas, sic libertas & necessitas opponuntur. Actus liber, definitur vitalis elicitus cum indifferentiâ; quia vitalis, omnem coactionem & violentiam præscribit; quia formaliter indifferens, omnem necessitatem. Hic in hoc secundo Capite Bernardus. ***Quod in voluntate est suscipientis, non in potestate proponentis, voluntarium meritò dixerim, non necessarium.*** Ecce Voluntarium Necessario opponit; Ecce docet non esse voluntarium, quod dependet à solâ proponentis potestate. Sed nota verba subsequentia, ***Hoc ipsum*** inquit, ***quod Voluntarium, si quis ex propriâ voluntate*** (hoc est, non prædeterminatus à solâ alienâ voluntate) ***semel admiserit, & promiserit deinceps tenendum, profectò in necessarium sibi ipse convertit***; sed cur? quia ***nec jam habet liberum dimittere, quod antè tamen*** 68

non

non suscipere liberum habuit. Ergo asserente Bernardo, necessariò habetur, quod nequit dimitti; liberè suscipitur, q; suscipitur quidem, ita tamen ut non suscipi possit. Ergo indifferentia, cui repugnat necessitas, quidditativè imbibitur in conceptu humanæ libertatis. Unde & S. Doctor progreditur; *Ideòque, quod ex voluntate suscepit* (hoc est, ita suscepit, ut & potuerit non suscipere) *ex necessitate iam tenebit* (hoc est, dimittere non poterit) *quia omninò necesse est eum reddere vota sua* (hoc est, *eum habere obligationem reddendi vota*) *quæ distinxerunt labia sua.* Et sub finem ejusdem Capitis *illis voluntaria vel factitia, istis necessaria & tanquam naturalia non immeritò reputantur.* Ergo actiones, quæ ab intrinseco & à naturâ sunt ad unum determinatæ, naturales, non verò liberæ & voluntariæ dicendæ sunt.

69 SED OBIICIS. Teste Bernardo & Augustino Necessitas compatitur cum libertate. Assumptum probas, quoniam in hoc eodem Capite Sanctus Bernardus ait; *Ceterùm; fœlix (ut quidam sanctorũ ait) necessitas, quæ cogit in melius.* ubi Sanctus, qui à Bernardo citatur est D. Augustinus.

Respondeo verba Augustini & grandia & vera. debereque ita intelligi, ut à nostro Doctore exponuntur; non enim Religiosus necessariò satisfacit Regulæ, eam enim temerare potest, sed necessariò subijcitur Regulæ, cujus jugum excutere non potest. Et hæc est, necessitas quæ cogit in melius, quia ut cum Doctore Angelico Theologi universi sentimus, voto & juramento, quorum semel liberè emissorum obligatio necessariò remanet, firmatur in bono voluntas, & vel invita cogitur in melius. Quod ut clariùs appareat, audi loquentem. *Equidem*, dicat aliquis, *si non emisissem olim vota, non emitterem; sed quia emisi, excutere jugum non potero; volo ex necessitate facere virtutem, volo stare promissis, & voto satisfacere.* An non clamaret Augustinus, si hunc audiret, *O fœlix necessitas, quæ cogit in melius?* sed cur cogit potiùs, quàm necessitat? quia præterita votorum emissio tam necessariam infert satisfaciendi obligationem, ut debeat manere homine vel invito.

CAP. III.

Benignissima, eaque omnino vera nostri Authoris Conclusio.

OMnia proinde S. Benedicti Instituta exceptis sanè nonnullis de spiritualibus, verbi causâ charitate, humilitate, mansuetudine, quæ non tam A ipsum, quam Deum w constat instituisse, & ob hoc penitùs non esse mutanda; de cætero reliqua universa non profitentibus quidem B monita tantum seu B consilia censenda sunt, nec gravant non observata, cùm tamen profitentibus C in B præcepta, prævaricantibus in crimina fiant; sive ut vestra vobis reddam, illis voluntaria vel factitia, E istis necessaria, & tanquam naturalia non immeritò reputantur. Ita sanè necessaria dixerim, ut ex eis minimè præjudicetur necessarijs D rationabilibusque dispensationibus.

Non

A. NOn tam ipsum.] ergo præcepta de de virtutibus supetnaturalibus, non Deus unius sed etiam Benedictus tulit; sed teste nostro Authore non tam Benedictus, quàm Deus. *Vide num. 26.*

B. Præcepti, Moniti, & Consilij discrimen expendi superiùs proprio loco, nimirùm à num. 30.

C Profitentibus] *Cùm tamen profitentibus in præcepta*, dicitur, & deficit verbum, quod sub intelligi debet è proximo. Præcesserant *Censeor, Gravo*, sequitur *Fio*: ergo integer sensus erit, *Cùm tamen profitentibus consentur, gravantur, aut fiunt in præcepta, prævaricantibus in crimina fiant*. Quid si illud *in* sit *Si* Amanuensium errore? esset idem sed clarior sensus; nimirum, *Profitentibus si præcepta, prævaricantibus crimina fiant*, sed huic lectioni non favent MSS.

D. Metlonus Horstius in margine, *Instituta S. Benedicti aliis voluntaria, aliis necessaria*, sed intellige de necessitate hypothetica juxta ea, quæ expendi *num.* 63. Ibi de Dispensationibus D. Bernardus, & ego à *num.* 71.

E. Factitia] Sic habent mea MSS. editio nova Coloniensis *fictitia*. sed mendosè.

VV. Ordo dictionum varius.

C a p. IV.

Quinam possint in Regula Benedictina dispensare.

SEd non omnibus in hujusmodi credita est dispensatio, nisi his 71
dumtaxat, qui cum Apostolo [1. *Corinth* 4.] dicere possint: A *Sic nos existimet homo ut ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei.* Novit autem fidelis servus & prudens, quem constituit Dominus supra familiam suam, ibi tantùm usurpare dispensationem, unde bonam possit habere recompensationem. Hoc quippe quæritur inter dispensatores, ut fidelis quis inveniatur. Et eadem B fortasse fidelitas à subditis nihilominùs exigitur in obtemperando, quæ à præpositis in dispensando.

A. MAnuscripta habeant, *dicere possint*, & Exemplaria impressa, *dicere possunt*.

B. Eadem] videlicet, æqualis, eiusdem speciei, & perfectionis.

Multâ sunt in Regulâ Benedictinâ, quæ luce egent, sed dispensationum argumentum in primis; multi enim Superiores monasticam disciplinam injustè remittendo, non condescendunt, sed cadunt cum subditis; alij aut intendendo injustè, aut indiscretè conservando videntur non tam Superiores quàm tortores. Sanè aut nullibi, aut hîc summâ prudentiâ opus, summâ consideratione & vigilantiâ: prodesit fideli Dei Ministro, veritatis studioso Prælato perlegere Asserta subsequentia.

De dispensatione regulari.

72 Dixerat Capite II. Bernardus Regulam D. Benedicti esse necessariam professis hoc est, non esse liberum Monachis excutere iugum semel admissum, tametsi potuerint non admittere. Modò autem Capite III. ostendit non esse eam simpliciter necessariam, sed solùm ex suppositione. nimirùm ex hypothesi quod non militet vel leviter contra charitatem. *Ita sanè necessaria dixerim*, ait, *ut ex eis* (nempe, *quæ statui*) *minimè præiudicetur necessariis rationabilibusque dispensationibus.* Ergo circa materiam expresse præscriptam in Regulâ potest concedi dispensatio. restant tamen examinandæ variæ difficultates incidentes: videlicet, A quibus, quando, & quam ob causam possit talis dispensatio concedi?

In Commentarij mei in Regulam Benedictinam disputatione cxv. egi de dispensationibus, quæ in Officio canonico concedi solent, de reliquis pariformiter philosophatus.

73 Primò occurrit Dubium de Personâ, quæ possit in lege latâ dispensare. Omitto authoritatem Dei, de cujus infinito dominio cap. vi. & vii. uberiùs disputabitur; agam de Humanâ; & inquiro, An liceat unicuique hominum concedere dispensationem? Respondet in hoc Cap. iv. Bernardus, *Non omnibus in hujusmodi credita est dispensatio; nisi his dumtaxat, qui cum Apostolis dicere possunt.* [1. Corinth.] 4. *Sic nos existimet homo, ut ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei.* Dispensandi igitur ius est pænes Superiores.

74 Secundò Dubium occurrit de Materiâ; An videlicet nulla sit lex in quâ non possit Abbas dispensare? Solidè Bernardus satisfacit. *Prælatis verò*, inquit, *partim voluntaria* (hoc est, *dispensabilis*) *ut quæ inventa ab homine*; *partim necessaria* (hoc est, *indispensabilis*) *ut quæ fuerit divinitùs instituta.* Ergo nec in Decalogi præceptis, nec in Sacramentorum materiâ, nec in aliis articulis Divinâ authoritate sanctis, potest Prælatus dispensare; potest in præceptis Ecclesiæ ex favore Pontificis; & ex præscripto Regulæ potest in observantiis Regularibus; non tamen pro voluntate, sed pro prudentiâ, ut statim videbimus; invalida enim esset dispensatio, quæ contra Pentalogum, Ecclesiæ aut Benedictinam Regulam concederetur sine causâ. Ideoque occurrit.

75 Tertiò Dubium intricatissimum de gravitate causæ ad dispensationem requisitæ, *Suppono* cum omnibus Viris prudentibus, aliud esse prodigere, & aliud dispensare & expendere. Dispensat, qui expendit utilia; qui verò dilapidat thesauros commissos, hoc est, qui inutiliter impendit, est prodigus. Audi ergo Cap. iv. accinentem Bernardum; *Novit autem fidelis servus & prudens, quem constituit Dominus super familiam suam, ibi tantùm usurpare dispensationem, unde bonam possit habere recompensationem.* Subsumo; Atqui bona recompensatio haberi non potest ex actibus malis, imò nec ex indifferentibus ergo non est concedenda dispensatio ex motivo malo, aut indifferente, sed ex bono. Sed hac hypothesi præmissâ inquiro *primò*, An quodlibet motivum bonum sufficiat, ut Prælatus dispenset? *secundò*, Quanta debeat esse bonitas, quæ intenditur à Dispensatore? hoc est, Utrùm Prælatus possit dispensare, si detur causa, ipsa tamen sit levis?

Ut resolutioni mentem præpares adnotato, Bonum esse duplex, obligatorium, vel ut Bernardi verbis utar, necessarium & liberum. Illud est ad quod tenemur ex præcepto, hoc ad quod consilio. Prioris generis est totus Decalogus, secundi communia moralium exercitia virtutum, ut dare eleëmosynam in mediocribus necessitatibus. Adnotato etiam bono malum opponi, & ideò duplex malum repetiriri, aliud culpæ & aliud incommoditatis; illud contra præceptum Superioris militat, hoc contra quietem & solamen. His positis sit

76 Conclusio I. *In Præceptis Decalogi nullus Homo potest dispensare, etiam prætextu cuiuscumque boni.* Ratio est; quia non sunt facienda mala, ut bona eveniant; violare autem Decalogum sine dispensatione malum est, nec est probabile Deum concessisse Abbatibus talem authoritatem.

Hæc

Hæc Conclusio militat contra *Illuminatos* (Hæretici sunt, qui à paucis annis inceperunt grassari in Bæticis Provinciis Hispaniæ) asserentes se non teneri ad secundæ tabulæ observantiam, quòd dispensationem obtinuissent.

Conclusio II. ***Non potest sine iniuriâ Pontificis & Ecclesiæ Romanæ asseri, posse Abbatem dispensare in aliquo præcepto Ecclesiæ cum militat contra Decalogum.*** Ratio est; quia non dantur præcepta Ecclesiæ, quæ militent contra Decalogum. Et hoc, quia nec Ecclesia vult, nec potest talia præcepta imponere. Quòd non possit, constat clarissimè; quia, ut assumebatur Concl. 1. præcepta naturæ sunt humanitùs-indispensabilia. Quod non velit, etiam constat; quia non est credenda Ecclesia iubere, quòd Deo præcipienti & dispensationem non concedenti non obediant Christiani: imò si per impossibile iuberet præceptum illud Ecclesiæ nullum esset, adeoque non posset dici contra legem Dei militare; nam ut concedatur oppositio debent dari extrema, quæ opponantur, & ubi non est præceptum, non potest esse præceptum Deo oppositum; sicut ubi homo non est, non erit homo adversarius. nec contra militat communis modus loquendi, nam vel vulgus indoctè loquitur, aut interpretari poterit de lege & oppositione materiali. 77

Conclusio III. ***Quicumque certò & evidenter sciat se violaturum necessariò unum articulum legis Divinæ, faciendo id quod videtur præcipi legi humanâ, (puta, lege Regulæ Benedictinæ) debet non facere.*** Patet ex præcedenti. Homines enim habent authoritatem ad ædificationem, non verò ad destructionem: destruerēt tamen, si possent moraliter præcipere contra Decalogum; homo enim, cui furtum humanitus & validè præciperetur, esset necessariò peccaturus? contra Deum, si furaretur; contra legem moralem humanam, si non furaretur. 78

Hinc pro ægrotorum instructione oritur Corollarium; ***si constet certò & evidenter abstinentiam à carnibus, Canonici Officij lectionem, vel aliam quamcumque actionem alias Ecclesiastico aut Sæculari iure præceptam, grave damnum illaturam esse, teneri iam actionem non facere.*** Ita in mei Commentarij num. 1429. num. 1. Sed advertendum est, me nomine *gravis damni* illud intelligere quod sine peccato veniali aut mortali sibi homo infligere non potest, & probatur; quia aliàs Ecclesia aut Imperium diceretur habere authoritatem præcipiendi peccata mortalia aut venialia; cùm certum sit nec illam nec hoc posse vel leve mendacium præcipere, tametsi inter venialia levissimum esse videatur. 79

Utrùm in tali casu dispensatio peti debeat, inquiris; & respondeo negativè. Quia dispensatio petitur de præcepto quo obstringimur; atqui in tali casu nullo humano præcepto obstringimur: ergo superflua esset illa dispensationis impetratio. Minorem probo: quia non datur humana authoritas, quæ validè præcipiat, quod sine peccato fieri nequit. 80

Utrùm saltem in eodem casu dispensatio peti possit, examinas; & ego negativè respondeo. Quia sine Ecclesiæ aut Imperij injuriâ talis dispensatio peti non potest. Vel dicito, qui ita ægrè laboras, aut sis moriturus, si Officium Canonicum legas, cum petis dispensationem ab obligatione legendi Officii, an non supponis dari talem obligationem? Ergo tibi tenor legis Ecclesiasticæ est hic, ***Omnes ad ordines promoti legant horas canonicas, licet certò sciant ex lectione illâ evidens mortis discrimen incursuros esse.*** Patet; quia aliàs obligatio illa, quæ præsumitur, stare non potest. Quis ergo non videat, esse tyrannicam Sanctionem, quæ sub mortis periculum evidens obligaret? si talia & taliter Ecclesia præciperet, cur *Mater* deberet appellari? an non digniùs *Noverca* vocaretur? Iniurius igitur Ecclesiæ es, qui illam præcepisse contendis illa, quæ nec ipsa sine tyrannide præcipere, nec tu sine vitæ jacturâ exequi potes. 81

Dices; debere in tali casu dispensationem saltem peti, ut scandalum tollatur; posset enim Superior, possent scandalizari proximi, si viderent præcepta ab Ecclesiâ aut Republicâ imposita sine dispensatione intermitti. 82

Respondeo hanc instantiam non militare contra actus secretos; his enim scandalizari nemo potest. Addo non iri obviam scandalo solicitando dispensationem, sed necessitatis evidentiam, quam habere supponitur, exponēdo: ægrotus enim, q carnibus vescitur, quia scit certò se aliter periturum esse, tenetur, non quidem petere dispensationem, sed necessitatem suam exponere, ne pusilli causentur. in tali enim casu deberet carnes comedere licèt dispensatio negaretur. Sed fortè non datur morbus, in quo carnes sint certò & evidēter necessariæ, ut statim videbim⁹.

83 Conclusio IV. *Qui dubitat, an violaturus sit aliquem Divinæ legis articulum faciendo id quod videtur præcipi à Regulâ Benedictinâ, aut alia lege humanâ, debet prudentiores consulere; sed si post sufficientem consultationem* (sufficiens est, quæ fit, pro ut tempus & opportunitas rerum permittit) *adhuc maneat dubium,* (puta si consulti respondeant dubitando; quia si respondeant asserendo aut negando tollunt dubium) *debet non facere.* Patet, quia in dubiis potioris pars potior est; Divina autem lex cum Humanis collata semper est potior. Iterum, in dubio, beatus, qui possidet: ergo standum est pro possessione, quæ erat ante dubium: Arqui ante humanam legem dubiam est lex divina & naturalis cùm hominibus nata & indispensabilis authoritatis, ergo in omni dubio standum est pro lege Divinâ. Ita Bonacina & Diana, quos cito & sequor Commentarij *num.* 1429. [Pono dubium non afficere legem ipsam divinam.]

Siquidem in tali casu debet quis omittere, quod putat humanitùs præcipi ne se exponat periculo violandi Decalogum, superflua esset quæcumque dispensatio; non enim prudenter peteretur licentia omittendi homicidia, & in tali casu illa actio omitti debere supponitur. Subscribo Filliucio, Villalobos, & Suario Commentarii *num.* 1430. citatis.

84 Subinfers. Ergo inutile est Privilegium concessum Abbatibus circa dispensationem in præceptis Ecclesiæ; puta, jejunandi, abstinendi, legendi, & similibus. Negavi consequentiasn, & vim talis Privilegii Commentarii loco nuper adlegato explicavi.

85 Conclusio V. *Qui probabiliter putat se violaturum esse legem Dei faciendo quod lege humanâ inducitur, poterit alterutrum facere,* hoc est, *obedire & non obedire.* Patet; quia stare non potest quod una contradictionis pars sit probabilis & altera improbabilis; ergo si in tali quòd non casu est probabile quòd actio humanitùs præcepta legi Divinæ opponitur, etiam erit probabile opponitur: cumque quæcumque probabilis sententia sit secura in conscientiâ, alterutri poterit subscribi;

86 Debet limitari hæc conclusio, Illi enim, qui promiserunt obedire in omni materiâ quæ non sit evidenter peccatum, tenebuntur rem præceptam omittere, cùm evidenter sciunt peccaminosam esse; sed tenebuntur facere, cùm videatur probabiliter mala; Tenentur enim subscribere superioris sententiæ in materiâ probabili ex vi voti aut juramenti præstiti. Sanè si subditi talem obedientiam permitterent, Prælatorum authoritas absolutissima ex naturâ suâ, & non-nunquam per accidens (si contingeret promoveri imprudentes) etiam dissolutissima esset; sunt enim homines illi, qui præsunt, & sæpe præstat eos etiam habere terminos activitatis. Antistites Benedictini non possunt suis subditis præcipere, quæ volunt, tametsi bona videantur; hi enim non promiserunt obedientiam omnimodam, sed limitatam ad articulos Regulæ. Superiori jubenti observari aliquid contentum in Regulâ, aut saltem quod sit secundum Regulam, tenetur obedire Benedictinus religiosus, ut ostendit Bernardus hîc cap. IX. & ego ex eo.

87 Hinc patet debere non obediri legi Abbatis, tametsi regularia (hoc est in Regulâ contenta) præcipiat, imò nec debere obediri Pontifici, quotiescumque ex eâ nasceretur *primò*, contemptus Dei, Fidei, & Religionis; *secundò* voti aut juris-jurandi temeratio; *tertiò*, profanatio fructuum; *quartò*, superiorum irreverentia; *quintò*, mortis tuæ aut alterius innocentis periculum. *sextò*, castitatis jactura; *septimò*, fidelitatis & veracitatis violatio; *octavò*, bonorum temporalium

lium dilapidatio; aut *tandem* servitus illa misera, quæ subdit internas hominis passiones & dœmoni & concupiscentiæ &c.

Videris, quî Divinæ leges humanis etiam Pontificiis præferantur, melius enim est obedire 88
Deo q̃ hominibus; sic etiam melius Pontifici q̃ Abbati, Abbati q̃ Priori, superiori quàm subdito.

De legibus humanis quæ militant contra commoditatem.

LEx humana, quæ conscientiæ & Deo opponitur valida non est; & si quidem valida non est, 89
lex non est; & quia lex non est, est incapax dispensationis. Sunt aliæ leges, quæ solent mutatis circumstantiis opponi subditi commoditati.

Hanc in tria membra subdivido. Datur enim incommoditas summa gravis, & levis. 90
Levis videtur omnes humanas actiones, etiam recreativas transcendere; nulla enim in hac lachrymarum valle, quæ careat incommoditatibus. Gravis rarior est, sed tamen nonnunquam reperitur. Summa eadem, quæ nimia & intolerabilis, tanta quanta stando communibus hominum viribus moraliter tolerari non possit. Hanc videbatur pati Jobus cum dixit, *Tedet animam meam vitæ meæ, dimittam adversum me eloquium meum*. Hanc Elias, hanc Jonas, hanc alii, qui à Deo ut morerentur postularunt, hanc Moyses se pati insinuavit cùm hyperbolicè loquendo dixit, *Aut ignoscas populo, aut dele me de libro vitæ.* hoc est; ita tristor & angor cùm video populum tuum periclitari ut mallem inferni pœnas pati, si charitate illæsâ possem, quàm te videre iratum. Hanc etiam Abaylardus in suarum calamitatum histor. cap. x. hanc etiam meus Bernardus, cùm Epistolâ ad Innocentium dicebat cum Prophetâ [3. Reg. 16.2.] *Jussi ut mihi Domine; tolle animam meam, neque enim melior sum quàm Patres mei.* Hanc tandem nos ipsi quoties puro terrestrium rerum tædio malumus mori, quàm tales miserias, aut talem confusionem pati. His positis sit.

Assertum I. *Nulla lex humana, nullum votum aut juramentum obligat ad agendum vitam gravissimè* 91
tædiosam & moraliter impossibilem. Hæc veritas in causâ ut liceat Religiosis summè afflictis quærere locum ubi pacificè & quietè possint servire Deo, cùm talibus sunt miseriis & persecutionibus expositi, ut malent mori, quàm sustinere; nempe cùm exploratâ fragilitate suâ moraliter sustinere non possunt Non dedit Deus authoritatem Superiori, quâ torqueret & confunderet subditos; non præfecit Ecclesiæ tortores, sed pastores. Prælati autem, qui subditos ad extremas angustias reducerent, authoritate concessâ divinitùs, abuterentur. Addidi nec vota, nec juramenta, in tali casu obstringere, essent enim imprudentia si plenâ deliberatione fierent; & quæ prudenter facta posteà per accidens cum talibus miseriis conjunguntur, sunt emissa à viris qui eas non præviderunt, adeoque non voluerunt sese ad tantas difficultates obligare.

Ægroti passiones habent quæ animum procellosè perturbant, & consilia magis proficua 92
impediunt; à multis *Nimietates* vocantur; sed qualescumque sint, non pendent à patientis arbitrio. Sæpe tanto carnium tædio afficimur, ut malimus graves potiùs sustinere dolores, quàm nomina ciborum audire. Sæpe, ne quatuor verba diceremus, sustineremus febris ardorem multis horis. Sæpe aliis miseriis afflicti nostri ipsius corporis tædium habemus. Sanè in tali casu cessant humanæ leges quarum observantia ægros ad extremam afflictionem adigeret. Si dentur duo ciborum genera, quæ æquè conveniant ægro, si alterum abhorreat, non debebit cogi illo uti præcepti Ecclesiastici prætextu. Qui cum nimiâ difficultate vocem articulat, non est censendus ad officium Divinum obligari. Ecclesiæ enim Romanæ subsumus, non novercæ sed matri. Nec est credibile, aut Deum dedisse hominibus tantam authoritatem, aut pientissimos Viros (tales præsumendi sunt summi Pontifices) etiam si possent, voluisse ægrotos affligere in extremas angustias & pericula præcipitando.

Confirmatur ex naturâ & definitione legis, quam ut valida sit, moraliter possibilem, uti- 93
lem, & facilem debere esse universi Doctores, tam Theologi, q̃ Juris-periti, unanimi consensu

affir-

affirmant: leges autem, si ægrotis taliter constitutis imponerentur, fortè essent physicè possibiles, at moraliter possibiles non essent, non essent faciles quæ supponuntur esse summè difficiles, adeòque non modò inutiles, sed & nocivæ.

4 Tametsi universalis sit hæc doctrina, clarior evadet, si agatur de Regulâ Benedictinâ. Stylum Legislator Summâ prudentiâ temperavit. Neminem summo labore opprimi; eos qui levibus curis implicantur, in aliis ministeriis impendit; & solatia (sic socios nominat) illis qui gravantur, indulget. Lego in Prologo, *Constituenda est ergo à nobis Dominici schola servitii, in quâ nihil asperum, nihilq; grave nos instituturos speramus*: & in sequentibus omnem laborem jubet prudentiâ temperari, ita ut nemo aut relaxetur nimiùm, aut nimiùm coarctetur.

95 Assertum II. *Precepto humano possumus obstringi ad eliciendas actiones graviter-molestas.* Patet; quia præter illud extremum tædium, quod aliquando est ipsamet ingratius morte, & desperationi simillimum, quodque proscribi à quâcumque Republicâ bene gubernatâ opus est, nulla molestia tametsi gravi à legibus humanis excusare dicenda est. Consono Commentarii numero 1432.

96 Assertum III. *Ægroto, qui scit evidenter aut saltem probabiliter, se sine gravi molestiâ legi humanæ satisfacere non posse conceditur validè dispensatio.* Probatur. Quia aliàs dispensatio esset titulus sine re, & vox significationis expers. Benedictinæ Regulæ statuta *Necessaria* vocaverat D. Bernardus, & ait, *Ita sane necessaria dixerim, ut ex eis minimè præjudicetur necessariis rationalibus dispensationibus.* Igitur verum est dari aliquando legum dispensationes : ergo & legum obligatoriarum, quia non obligatoriæ, verè leges non sunt, nec indigent dispensatione. Si dantur tales dispensationes, aliquando debent habere locum. Atqui non habent locum in lege humanâ, quæ certò & evidenter, vel quæ probabiliter, vel quæ dubiè militat contra Decalogum, ut constat ex dictis Concl. I. II. III. IV. V. Non habent locum in lege humanâ, quæ te exponeret iacturæ conscientiæ, vitæ, aut divitiarum, quam aliàs sine peccato pati non posses; Non habent locum in lege inferioris, si opponatur decreto Superioris; punita in lege Abbatis, si opponatur Divinæ aut Pontificiæ: non habet locum cùm obligat lex ad agendam vitam moraliter impossibilem; & tamen alicubi habet locum: ergo in casu præsenti.

97 Dices, habere locum in probabilitate; nimirum cùm certum est Superiorem habere legitimam authoritatem, & materia probabiliter licita præcipitur: tunc enim Doctissimi viri existimant subditum teneri ad obedientiam, & Superiorem validè posse dispensare.

98 Sed hæc instantia cum probabilitatem authoritas à probabilitate materiæ distinguit, improbabilia involvit; certius enim est, quod non possum in conscientiâ violare Decalogum, quàm quod teneor in conscientiâ obedire hominibus, tametsi sit utrumq; certum; nam hoc ultimum negant aliqui, illud nulli. Sed non progrediar ulteriùs, hoc enim radicitus in libro *de Conscientiâ* examino; audio Ioannem Sanchez in Selectis dicentem se priùs iturum ad cælum quàm oppositæ sententiæ defensores intelligat; ego quidem nec me nec se illos intelligere puto: nam cùm est mera probabilitas, est judicij libertas. Semper tamen volo intelligi limitationem illam, quam subscripsi quintæ Conclusioni. *num.* 86.

De dubijs ægrotorum.

99 PRo laborantium instructione & solamine volo secundo calamo hanc materiam resumere, sunt enim multa dubia, quæ occurrunt viro afflicto, etiam docto, quibus animus est præparandus. Verbi gratiâ. In comestione carnium, horarum lectione, &c. posses dubitare *Primò*, An liceat ægroto comedere carnes, omittere officium canonicum, violare jejunia eccle-

siastica, &c? *secundò*, An teneatur? *tertiò*, Quanta debeat esse morbi gravitas, ut carnes possit comedere? quanta ut teneatur? *quartò*, An semper teneatur, cùm potest. *quintò*, posito quòd sciatur quanta morbi gravitas requiratur, dubitare adhuc posses, An morbum habeas ita gravem? *sextò*, An timeas vitæ damnum, an saporis molestiam? *septimò*, An tædium, quo erga pisces, officium &c. afficeris, sit moraliter intolerabile? an potiùs sit grave solummodò? an fortè sit leve? *octavò*, An detur causa sufficiens ad dispensationem impetrandam? Hic est secundus morbus, qui priorem armat, ut graviùs torqueat homines periculosè laborantes, præcipuè si sint conscientiæ teneræ, honestæque conversationis. Opus est igitur alexipharmacà contra huiusmodi conscientiæ morsus præparare: præparare inquam, faciliùs enim ab scrupulis præservaberis quàm liberaris.

Ut respondeam suppono nemini licere comedere id quod evidenter inferet mortem; id verò quod probabiliter mortiferum est, posse comedi & posse non comedi; liberum enim est sequi alterutram partem probabilitatis. Hâc doctrinâ præmissâ resolvo teneri ægrum comedere carnes, si certò & evidenter sciat huius cibi abstinentiam sibi mortem illaturam esse. & hoc ita certum existimo ut contrarium videatur improbabile. Si certò sciat se ex carnium abstinentiâ passurum esse intolerabilem incommoditatem citra mortis periculum, aut incursurum probabile mortis periculum: potest carnibus uti & non uti. Uti quidem; quia nec ad intolerabile tædium nec probabile mortis periculum Benedictinus obligatur: non uti verò; quia suæ commoditatis est dominus, & probabilitatis arbiter: ideoque poterit illam Deo consecrare, & in hac resolvere pro voluntate. Qui autem certò aut probabiliter scit se passurum esse gravem incommoditatem abstinendo à carnibus, aut horas Canonicas legendo, tenetur obedire Ecclesiæ, habet tamen causam sufficientem dispensationis impetrandæ. Tandem, qui sciat se levem passurum fore incommoditatem nec potest omittere substantiam rei præceptæ, nec petere dispensationem. nulla enim est lex quæ obliget sine levi aliquâ incommoditate: poterit tamen petere rationabilem dispensationem, non quidem circa rei præceptæ substantiam sed circa qualitatem. 100

Hæc dicta sint de certitudine, hæc de probabilitate: ad dubium deveniamus. Respondeo ad *primum & secundum* nunquam carnes esse præcisè necessarias ad conservationem vitæ; nonnumquam esse utiles, sæpe nocivas. Omnium prudentum judicio prosunt habenti fortem stomachum, carenti tamen membrorum viribus; nocent laboranti stomachi debilitate. Consuetudo est altera natura; illis qui semper carnes comederunt, liberiùs poterunt concedi, quàm illis qui abstinuerunt à pluribus annis; omnis enim cibi novitas hominem alterat, & quæcumq; alteratio, si periculosè labores, timenda est. Ergo impossibilis est casus, in quo quis teneatur carnibus vesci: possibilis in quo licitè possit. *Tertium* dubium tollitur patriæ consuetudine, & Medici judicio; ipsius enim est, morbi gravitatem cognoscere; ægroti, sincere referre & patienter pati. Consultò *patriæ consuetudinis* memini, sunt enim legitimi mores in aliquibus Regionibus, qui videntur præscripti, & judicantur sufficientes, ut sedent conscientias scrupulizantes. Minor morbus sufficit in Hispaniâ ut carnes concedantur; major requiritur in Belgio. ratio est, quia in minori morbo apud Hispanos maior est carnis edendæ necessitas. Virtus nutritiva apud ipsos est fortior, adsueta carnibus, & ideò illarum usu in morbis roborantur. Belgæ stomachus multò debilior, liquidis potiùs cibis & jusculis fortificatur. Præterea, nec tanta necessitas requiritur ut licitè quis comedat carnes in Hispaniâ, quanta requiritur in Belgio, aut alijs provintijs habentibus magnam piscium copiam. In quadragesimali jejunio, verbi gratiâ, supponamus esse in tali regione pisces sufficientes ut pars à carnibus abstineat: quid ergo agendum? quid comedat alia pars hominum? & si carnes; qui erunt potiùs abstinentium, quam non-abstinen- 101

tium numero adscribendi? Sanè ægroti, etiam illi qui tenerentur non comedere carnes, si piscium abundantia suppeteret. Ex suppositione enim, quòd ex centum hominibus debeant viginti necessariò carnes comedere defectu alterius cibi, præstat permittere carnes valetudinariis & mediocriter ægrotis, quàm robustis & sanis. Ergo qui inhabitant Hispaniam licitè & prudenter consuetudini loci concedunt, tam in esu intestinorum & illarum animantis partium, quæ permittuntur diebus sabbati; quàm in usu quarumcumque carnium juxta prudentiam benigni Medici. Unde meritò D. Bernardus Cap. vi. docet humanas leges *interdum & innoxie pro causis, personis, locis, & temporibus dispensari.* esset enim summa imprudentia causas, personas, loca, & tempora confundere, hoc est, levem causam gravi, personam debilem robustæ, regionem piscibus carentem maritimæ, & dies recreationis diebus jejunij æquare.

Volo, ut prosim scrupulosis, subjungere articulū integrum ex Alphonso de Casarubios in privilegiorum Patrum Minorum Compendio, verbo Infirmus, mihi & Kinchio pag. 258. num. 6. Ait enim [Idem Leo, quia fiat sibi expositum, quòd aliqui Fratres scrupulosi (quando sunt infirmi) ferè nunquam possunt nec sciunt se determinare quando licitè possunt dimittere dicere horas canonicas, concessit quòd sive propter febrem, aut dolorem intensum, vel aliam infirmitatem Fratres fuerint gravati, satisfaciant dicendo pro horis canonicis Psalmos, Pater-noster, Ave-Maria, vel alia judicio Prælati, seu Præsidentis loci aut Conventûs adsignanda. Et hoc quando Medicus corporalis (si commodè potuerit haberi) dixerit esse nocivum infirmo.] Igitur, si Medicus id dicat, & Superior dispenset, scrupulus manere non potest.

102 Cæterùm, dum dubium unum tollitur, aliud videtur suboriri. Dubitas enim, An in expositione tui morbi ipsummet Doctorem deceperis? an minorem patiaris, quàm putas? an minorem putes, quàm dixeris? docemur enim experientiâ ægrotos non bene discurrere: quia cùm mors imminet, sibi abblandiuntur, ne periculum credant; cùm leviter affliguntur, existimant se intolerabilia pati, ne laborem sustineant. Me judice hic locus scrupulo non est, quia hæc omnia sciunt Medici, qui Expertissimi dicuntur, quòd experientiam majorem habeant, quàm ægrotus. Ipsi non ex verbis solùm, sed ex pulsu, sanguine, urinâ, colore, & aliis circumstantiis judicant; & decretum ipsorum potest servari tanquam verè probabile, nisi fortè ipse æger illos ex consilio deceperit.

Ex dictis constat quid respondendum sit ad quartum, quintum, sextum. Septimum & octavum dubium tollitur experimento; quia qui dubitat, tenetur examinare, & in tali casu ipsamet experientia judex est. Cæterùm si post experientiam adhuc remaneat dubium ad petes Ecclesiæ recurrendum, & dispensatio postulanda juxta ea quæ superiùs diximus, ex beneficio enim Ecclesiæ habent Superiores privilegium benignè interpretandi & dispensandi in fere omnibus Ecclesiæ legibus, quotiescumque dantur causæ urgentes & graves, vide Commentarij disput. cxv. Concl. III.

De Carthusianis.

103 SUnt pientissimi Viri, & in ultimo morbo à carnibus abstinent, & putant se graviter teneri. Sæpe eorum consuetudo defenditur, sæpe damnatur; & sincerè loquendo nec vulgus intelligit quod vituperat, nec quod commendat. Malè ad cessionem juris naturalis recurritur; est enim hæc quæstio difficilior, quàm debeat implicari novis difficultatibus. Ipsi nec tenentur ratione voti, nec præcepti, sed consuetudinis, quæ si bene examinaretur, fortè esset ex devotione introducta, & per errorem continuata: sed & hoc, qui voluerint, examinent. Nos verò in hac materiâ has positiones propugnamus.

Prima

Prima est. *Iure naturæ aliqua indicuntur, aliqua conceduntur.* Patet; non enim omnia quæ conceduntur indicuntur. & ut alia omittam, honesta recreatio conceditur, non imperatur: licet ducere uxorem, licet castitatem vovere, licet cœlibem vitam agere; nemo tamen jure naturæ obstringitur, ut hunc eligat statum & non alium. Multa sunt ad vitam conservandam præcisè necessaria, multa ad robustiùs conservandum utilia; illa præcipiuntur, hæc permittuntur.

Secunda. *Potest quis cedere jure utendi rebus, quas concedit natura; potest illarum abstinentiam vovere & jurare; potest acceptare legem, quæ illas interdicat: cæterùm contra naturale præceptum nulla est cessio, nullum votum, nullum juramentum, nullum præceptum validum.* Prima pars ab omnibus admittitur, & secundam demonstro. quia non potest quis cedere jure habendi caput; hoc enim membrum est præcisè necessarium ad conservandam vitam. ideoque similiter, nec posset cedere jure comedendi carnes, si & hæ essent præcisè necessariæ ad vitã: potest tamen cedere jure vescendi carnibus, potest abstinentiam carnium vovere, potest legem carnes interdicentem acceptare; hæ enim licet aliquando ad salutem citiùs & robustiùs recuperandam conducant, sæpe sunt nocivæ, & nunquam præcisè necessariæ. 105

Conclusio. *Ergo Carthusianus, qui in articulo mortis à carnibus abstinet, non peccat.* Constat ex dictis. quia vel carnes ipsi nocebunt, vel si proderunt, non erunt ita necessariæ ut aliter vitam conservare non possit. 106

Sed major est difficultas, quæ inquirit, An peccaret Carthusianus, qui in Articulo mortis, secluso omni scandalo, carnibus vesceretur.

Respondeo, eum peccaturum esse, *primò*, si noverit expresè aut implicitè se ne in mortis quidem articulo carnibus usurum esse. Idem de juramento dico. Ratio est, quia tale juramentum vel votum esset de actu virtutis, cujus operatio non repugnat ne quidem probabiliter Decalogo. *Secundò*, si admiserit talem legem impositam ab habente legitimam authoritatem. *Tertiò*, si verum sit dari consuetudinem, quæ habeat vim legis. Et probatur, quia talis lex est de meliori bono, & potuit legitimè poni, & obligat si fuerit acceptata.

In nostri Petitè S. Joseph Thesibus pag. 155. Lego. *Carthusianus carens omni alio cibo, tenetur sub mortali peccato carnibus vesci; at si suppetant alii cibi non tenetur in gravi ægritudine carnibus vesci. Addo probabilius esse Carthusianum in eo casu non posse licitè carnibus vesci.* Sic vir doctus & pius; ejus tamen verba indigent brevi commentatio.

Carere omni alio cibo præter carnes, potest multifariam contingere; *primò*, si nec cibos habes nec reperire potes; *secundò*, si nec habeas, nec sine gravibus difficultatibus reperire possis; *tertiò*, si non habeas, sed facilè reperire possis; *quartò*, si solùm panem & aquam habeas, [tunc enim non habes cibos politicos, quod clare demonstratur. Nam si cum Hero pacisceris pro victu & amictu, non satisfaciet ille si pane & aquâ te alat, & sago te vestiat, sed procul dubio debebit tibi cibos humanos & vestes honestas ministrare, nempe quales alii Heri indulgent famulis similibus;] *quintò*, si haberes multos cibos præter carnes, omnes tamen nocivos.

His positis interrogas, In quo sensu veniat nostri à S. Joseph Resolutio explicanda? Respondeo illam in primo omninò veram esse; falsam omninò in tertio. In secundo non resoluam difficultatibus non examinatis; si n. tales hæ sint, ut prudẽter credatur lex nõn obligare sub tanto onere, prudẽter censebitur carnes in tali casu posse comedi; aliàs non. In quarto, fateor, majorẽ reperio difficultatẽ. Non auderẽ asserere esse probabile posse virũ robustũ die veneris comedere carnes, si careat piscibus, modò habeat panem; ratio est, quia una sola dies non videtur inferre notabilem incommoditatem viro sano & vegeto; hîc enim de ægris non agimus: Ergo similiter dicendũ erit Carthusianum, si unâ vel alterâ die solùm habeat panem & carnes, debere abstinere à carnibus codẽ modo ac si haberet pisces, quia unius diei incomoditas intolerabilis nõ est, & leges humanæ etiã obligãt cum incomoditate tolerabili. Cæterùm, si deberet multis dieb. solo

G 2 pane

pane & aquâ vesci, aut fallor aut diceret se non esse talem vitam professum, ideoque non posse cogi invitum ad jejunandi modum tam extraordinarium: addo tamen posse illum se simpliciter, &, si Ecclesia velit solemniter ad istam incommoditatem obligare.

Dispensatio duplex; necessaria & rationabilis.

108 AGens de Benedictinis Institutis per solennem professionem acceptatis, sic inquit c. III. noster author, *Ita sanè necessaria dixerim, ut ex eis minimè præjudicetur necessariis rationabilibusq; dispensationibus.* Animadvertis S. Doctorem duas dispensationum species cognoscere; quarum aliæ *Necessariæ*, aliæ *rationales* dicantur: & differentiam desideras intelligere. Nec valde facilis videtur hæc quæstio cùm dixerimus, non iri concessam dispensationem cum lex humana contra Divinam militat, quiâ tunc non datur valida humana lex, & quando non est lex valida, non requiritur aliqua dispensatio.

Sanè necessaria dispensatio illa est, quæ negari non potest; negari non potest, quando evidens est quod legi cum gravi incommoditate satisfaciamus. rationali dispensationi contraponitur, non quòd irrationalis videatur, sed quod necessaria sit, & non relinquat opinandi & deliberandi libertatem, debet enim concedi necessariò ab Antistite. At rationalis dispensatio necessaria non est, supponit enim probabiles aut leves causas, quæ locum relinquunt rationi ut examinet an expediat adquiescere subditi voluntati, nimirum dispensando quoad substantiam, si incommoditas illa probabilis sit gravis: quoad qualitatem si levis.

Igitur statuit Bernardus professos Religiosos, tametsi Regulæ necessitati subditos, posse perfrui dispensationum indulgentiâ, non solùm cum tales causæ occurrant, quæ Antistitem ad concedendam talem dispensationem necessitent, sed etiam quando sunt rationales, hoc est, probabiles & disputabiles. Quotiescumque enim superior prudenter & rationabiliter dispensat, manet subditi conscientia secura.

De causis dispensandi.

109 EX dictis nascitur curiosa controversia quæ examinat, an in Regulâ D. Benedicti possit Prælatus dispensare sine causâ? Et meritò hæc difficultas quæstioni præcedenti subjungitur, quia ibi docemur, non posse quemcumque confratrem concedere dispensationem, sed dispensatoris officium pertinere ad Abbatem; & modò consequenter inquirimus, An pro voluntate & arbitrio, an verò pro ratione & prudentiâ possit Abbas concedere dispensationes?

110 Ut respondeam debeo relegere Mellifluí mei Doctoris verba, quæ has resolutiones manuducunt. *Novit autem*, ait cap. IV, *fidelis servus & prudens, quem constituit Dominus super familiam suam, ibi tantùm usurpare dispensationem, unde bonam possit habere recompensationem.* Noto illud *tantùm*; & infero; ergo fidelis Superior non noscit usurpare dispensationem, ubi non possit bonam recompensationem adsequi. Atquì ex intentione finis mali aut indifferentis non inferimus recompensationem: ergo non potest dispensare sine causâ honestâ. Adsonat sibi ipsi in fine Capitis VI. S. Doctor, nam cum leges omnes humanas dispensabiles esse docuisset, sic; inquit, *Sanè qui hæc legit attendat me cautè non dicere ea posse vel ab istis* (nimirum, *legitimis Superioribus*) *leviter pro voluntate mutari, sed ex ratione fideliter dispensari. Ideò autem hanc ipsam mutationem taliter à talibus recipere possunt, quoniam non naturaliter, nec per se bona sunt.* Et inferiùs cap. VI. *Quamdiu ergo charitati militant, immobiliter fixa sunt, mutarique omninò ne ab ipsis quidem Præpositis sine offensâ possunt.* His positis sit.

111. Conclusio I. *Nullus Prælatus potest dispensare in Regulâ, Ecclesiæ præceptis, aut Decalogo, aut ut verbo dicam, in aliquâ Prælati superioris lege sine causâ.* Gelasius Papa citandus à Bernardo capite VI. *Ubi*

necessi-

necessitas non est, inconvertibilia maneant Patrum Sanctorum decreta. Et ibidem ad legandus Leo Papa, *Vbi necessitas non est nullo modo sanctorum Patrum instituta violentur.* II. *Nulla potest dari causa iusta ad concedendam dispensationem in Decalogo.* III. *Cùm æger non potest sine gravi molestiâ elicere actionem ab Ecclesiâ, aut Regulâ præceptam, potest Abbas dispensare.* Patet, quia hoc ipsamet Ecclesia, ipsamet Regula concedit. IV. *Vt augeatur charitas potest Prælatus in lege Ecclesiæ & Regula præceptis concedere dispensationem validam.* Puta; si juniori nondum ad ordines promoto concederet, ut horas canonicas omitteret, aut concionatori ut die jejunii regularis cænaret, nempe illi ut meliùs disceret, huic ut melius doceret. tunc enim esset valida dispensatio; si nec prior discere, nec posset posterior sine dispensatione illâ docere absque incommoditate gravi. Sed hæc non tam dispensatio, quàm obligationis Commutatio est. V. *In propriis legibus potest quicumque Legislator etiam sine causâ dispensare, nempe, si lex non sit præcisè necessaria.*

Sed ais. Æger, qui sine gravi molestiâ non potest horas v. g. legere, & tamen sine dispensatione omittit peccat mortaliter, non tamen, si relinqueret habitâ dispensatione: ergo major requiritur causa ut subditus sine dispensatione actionem præceptam licitè omittat, quam ut omittat licitè cum dispensatione. Ergo fallitur D. Bernardus, cùm subjungit, *Et eadem fortasse fidelitas à subditis nihilominus exigitur in obtemperando, quæ à Præpositis in dispensando.* Ubi *eadem* est idem ac *æqualis*. 112

Respondeo *primò* hanc non esse Assertionem, sed *Dubitationem* Bernardi. *fortasse*, ait, non *profectò*, ut ostendat se non resolvere sed proponere, non respondere sed rogare. Respondeo *secundò*, dari duas dispensandi causas Charitatem & incommoditatem; quando Antistes intuitu charitatis augendæ dispensat, cum subdito coascendit; cùm vitandæ incommoditatis ratione, condescendit. Agens igitur de priore, quam Concl. IV. expressimus, inquit Bernardum esse probabile (id enim videtur significare illud *fortasse*) quod non solùm possit Superior dispensare, sed quod & subditus possit non obtemperare, præcepta enim & vota debent esse de meliore bono, nec talia sunt cum charitati repugnant, & fortasse talia non sunt cùm repugnant augmento ejusdem charitatis. Consultò illud *fortasse* adjunxit, quia sæpe impediendæ sunt augendæ charitatis occasiones, cum sunt expositæ periculis charitatis perdendæ. 113

Conclusio V. *Dispensatio est duplex necessaria & rationabilis, sic etiam commutatio.* sic loquitur D. Bernardus; nam cùm regularia præcepta necessaria, hoc est necessariò obligatoria dixisset, subjunxit, *Ita sanè necessaria dixerim, ut ex eis minimè præjudicetur necessariis rationabilibusq; dispensationibus.* Sanè hæc Conclusio verbis solis à tertiâ & quartâ dissidet. *rationabile* enim est, quòd superior condescendat fragilitati & morbo inferioris ægroti, etiam cum leviter affligitur, officium cum officio commutando; puta si legendum sit proprium, & æger memoriter sciat commune; tunc enim proprium cum communi commutando in qualitate dispensat illæsâ præcepti substantiâ. aut etiam si matutinas post nonas dici permitteret, tunc enim solus ordo horarum mutaretur, illæsâ earumdem substantiâ & quantitate. Imò etiam nonnunquam *necessarium* est, ut Superior subditum adjuvet cùm ad sublimia adspirat. Omnes in perfectionem tendimus, nec impedire potest Superior, ni inconvenientia timeat, conatus subditi, qui ad majorem perfectionem anhelat. 114

SED INQUIES. Esto in præceptis superioris non possit Abbas dispensare sine causâ. Esto in præceptis Decalogi non detur dispensandi causa. Quid dicendum sit de regularibus præceptis? Nonne Prælatus poterit jubere, ut talem locum adeas, & posteà dispensare in propriâ lege, & hoc nullâ novâ superveniente causâ? An non citatis nostro Lorca, & Pontio disp. 52. in Regul. Benedictinam Resol. 14. statui Abbatem in suis legibus posse dispensare sine causa? 115

Respondeo illâ Commentarij Resolutione nihil dici, quod in Conclusione nostrâ v. non 116

 im-

imbibatur: distinguo enim cum D. Bernardo inter leges alienas & proprias, in propriis iisque non extremè necessariis (tales communes leges sunt) potest quis sine causâ concedere dispensationem, tametsi non possit in alienis. PRIMÒ, In Decalogo, quæ aliena quidem lex est, dari causa legitima non potest, & ideò nec dispensare Antistes posset, si daretur. Bernardus cap. VI. sub medium, *Ideò autem* (præcepta humana) *hanc ipsam mutationem* (nomine *mutationis* intelligit commutationem & dispensationem) *taliter à talibus recipere possunt, quoniam non naturaliter nec per se bona sunt.* Ergò si præcepta humana naturaliter & per se bona essent, essent dispensationis incapacia. Ergo & Divina si contingenter & per accidens essent bona, & male esse possent, essent dispensationis capacia: aliàs enim causalis ista claudicaret. Et in eodem capite. *Quamdiu*, ait, *charitati militant, immobiliter* (præcepta) *fixa sunt, mutarique omninò ne ab ipsis quidem Præpositis sine offensâ possunt.* Subsumo, Atqui humana contingit aliquando pro charitate, aliquando contra charitatem militare: ergo & mutari possunt. Sed Divina nunquam repugnant charitati, ergo mutari nequeunt: siquando repugnarent, possent. SECUNDÒ, in præceptis Pontificiis, Regis, Cæsareis, dantur commutandi & dispensandi rationes, & ideò tales mutationes, si fiant ab eorumdem Legislatorum Vicariis vel ex privilegiis legitimis prudentes judicantur & validæ. TERTIÒ, in articulis Regulæ Benedictinæ, qui quidem ex vi legis præcepti non sunt, sed præceptibiles, posset dati legitima commutatio aut dispensatio ex vi cujus evaderent non præceptibiles saltem pro tempore dispensationis: sed hoc fieri non potest ab ordinario Abbate sine causâ.

Hinc oritur controversia subtilior examinans, An possit Abbas Religioso concedere ne a obediendi immunitatem? Sanè obligationem obediendi tollere non potest, materiam potest; nimirum, aut non jubendo, aut dispensando.

CAP. V.

De legum & obligationum divisione.

118 CONstat Igitur ex his quæ dicta sunt, vestram illam divisionem integram esse ac sufficientem, si modo Personæ distinguantur & tempora, dum subjectis quidem w sit omnis regularis institutio, quantum dumtaxat ad corporales observantias pertinet, antè professionem voluntaria, A post professionem necessaria; Prælatis verò C partim voluntaria, ut quæ inuenta ab homine; partim necessaria, ut quæ fuerint instituta divinitus. Quamobrem fortassis tum B potissimum congrua & luculenta magis eadem divisio apparebit, si ejus membrum quod dictum est necessarium, rursum in tria hæc subdividatur Stabile, Inviolabile, Incommutabile.

A. COnversatio monastica ante professionem voluntaria & libera, admitti enim & non admitti potest; per professionem redditur necessaria, quia quæ non admitti potuit, semel admissa excuti non potest.

B. TUM] Sic MSS. Sed impressi *Tunc*, sub eodem omnino sensu. C. Adsonat sibi Sanctus Doctor cap. VI. ubi ait, *Quia tamen ab hominibus sunt instituta, etiam per homines dispensantur.*

Expo-

Exponitur legis divisio.

DOceri vis quodnam sit hujus divisionis divisum, quod in tria membra subdividitur. Respon- 118
det I. Merlonus Horstius esse *Institutum Religiosum* ait, enim in margine, *Institutum religiosum* v.
necessarium subdividitur. Sed hæc resolutio non videtur consona veritati; arguo sic. Divisum debet prædicari & verificari de membris dividentibus; atqui institutum religiosum de his membris dividentibus nequit verificari: ergo non est divisum. Consequentia est legitima & major certa; minorem probo. Hæc prædicatio est falsa, *Necessaria incommutabilia, sive præcepta primæ tabulæ sunt instituta religiosa*; item hæc, *Necessaria inviolabilia, sive præcepta secundæ tabulæ, sunt instituta religiosa*; vera autem hæc, *Aliqua necessaria stabilia sunt instituta religiosa*, falsa hæc tamen, *Omnia necessaria stabilia sunt instituta religiosa*, Multa enim statuta secularia sunt, quorum stabilitatem utilitas publica postulat, quæ tamen non sunt religiosa. Dicendum igitur est Legem necessariam ut sic esse hujus divisum divisionis, debereque efformari categoriam ad Melliflui Præceptoris sententiam juxta gradus subsequentis schematis.

LEX
- *Voluntaria.* seu *pure-humana*: quam sibi unusquisque præscribit in rebus aliàs non obligatoriis, modò præscriptionem hanc nec voto nec juramentò firmet.
- *Necessaria seu Divina.*
  - *Pure Divina.* Talis est prima Decalogi tabula, saltem quoad duo priora præcepta, quæ quia nec ipsius Dei dispensationem admittit *incommutabilis* à nostro Doctore vocatur.
  - *Divino-humana.* Et est divinitùs lata, de materiâ purè humanâ, qualis est tota secunda tabula, quam *Inviolabilem* dicit, quòd nullus in eâ homo, sed solus Deus valeat dispensare.
  - *Humano-divina.* Et est humanitus lata sed ex delegatâ authoritate Divinâ. Hanc vocat *stabilem*, quia stat, quousque à Dei legitimis Vicariis dispensetur.

Præmissâ hac Legis divisione, Bernardus ad singulorum membrorum dividentium expositionem transit.

CAP.

CAP. VI.

De lege Humano-Divina seu Stabili.

119 ET quidem stabile dixerim, quod ita est necessarium, ut G non cuilibet hominum mutare W illud fas sit, nisi solis Dispensatoribus misteriorum Dei, id est, præpositis, ut verbi gratiâ Sanctorum Basilij, Augustini, Benedicti, necnon & H autentici Canones, & si qua sint alia Ecclesiastica Instituta dignæ authoritatis; quæ quoniam à Sanctis I tradita sunt, sancita stabiliter perseverant, nec omninò cujvis subjectorum ea aliquô modô variare vel mutare conceditur. Quia P tamen hominibus, etiam A per homines loco & officio illis canonicâ electione succedentes, licitè interdum, innoxiæque B pro causis, personis, locis & temporibus dispensantur. Ubi sanè qui hæc legit, attendat me cautè non dicere ea posse vel ab istis leviter pro voluntate mutari; sed ex ratione fideliter dispensari. Ideò autem hanc ipsam mutationem taliter & à talibus recipere possunt, quoniam C non naturaliter nec per se bona sunt.

Porrò inventa atque instituta fuerunt, non quia aliter vivere non liceret; D sed quòd ita magis expediret, nec planè ad aliud, quàm ad K lucrum vel custodiam charitatis. Quamdiu ergo charitati militant, immobiliter fixa sunt, mutarique omnino ne ab ipsis quidem Præpositis sine offensâ possunt: at E si è contrariò contraria fortè aliquando charitati visa fuerint, his dumtaxat, quibus F hoc posse videre datum est, & providere creditum est, nonne justissimum esse liquet, ut quæ pro charitate inventa fuerunt, pro charitate quoque, ubi expedire videbitur L vel omittantur, vel intermittantur, vel in aliud fortè commodius demutentur; sicut è regione iniquum, procul dubio foret, si statuta pro solâ charitate contra charitatem tenerentur? Tenent ergo fixam, firmamque immobilitatem, etiam apud Prælatos quæ ex stabili necessariò sunt; sed quatenus charitati deserviunt, Nunquid autem hoc ego vel solus

lus sentio, vel primus dico? An n[illegible] hoc M ipsum & Papa Gelasius sensit? Ait siquidem, *Ubi necessitas non est*, N *incommutabilia maneant Sanctorum* W *Patrum decreta:* Leoque Papa: *Ubi*, inquit, *necessitas non est, nullo modo violenter* W *Sanctorum Patrum constituta.* O Et infert, *ubi ergo necessitas fuerit, ad utilitatem Ecclesiæ, qui potestatem habet ea dispenset; ex necessitate enim fit legis* W *mutatio.*

A HÆc consequentia. *Humanitùs in talem obligationem incurritur; ergo humanitùs concedi poterit dispensatio*, si de Prælatis legitimis intelligatur, & causæ supponantur legitimæ, est vera.

B Causæ mutant leges & dispensandi inducunt sæpe obligationem; dispensatio, quæ ex magnâ causâ in re gravi conceditur, non posset sine causâ, aut ex parva. Sæpè ægroto debet concedi dispensatio, quæ robusto non potest. In locis frigidis vestes sunt necessariæ. Et dierum varietas postulat, ut Superior rigorem monasticum intendat aut remittat; nulla enim vel sanctissima reperitur communitas, in qua Patroni festivitas non postulet majorem Divini officij solemnitatem, & rerum necessariarum subministrationem benigniorem.

C Ergo in iis, quæ naturaliter bona, aut naturaliter mala sunt, humana dispensatio non cadit.

D Finis Regulæ S. Benedicti & aliarum est Charitas.

E An cessante fine adæquato legis (contrariè aut contradictoriè) cessat ipsa lex? vide nu. 120.

F Non licet cuicumq; subdito examinare & decidere in Communitate bene gubernata. Utrùm lex publica militet contra charitatem.

G UT NON] Sic MSS. sed Exemplaria impressa, *quod non*.

H NEC NON ET] Libri Impressi, non habent illud, *Et*.

I TRADITA SUNT] Ita habet editio nova Coloniensis meliùs quam MSS. in quibus lego. *Sint tradita*.

K AD LUCRUM VEL CUSTODIAM] Ita omnino legendum est, tametsi novæ editiones pro *Vel* disjunctiva particula habeant *Et* conjunctivam; non enim requiritur, ut lex respiciat lucrum & custodiam charitatis simul, sufficit enim, quod illa respiciat disjunctivè.

L Libri impressi *videtur* habent pro *videbitur*.

M AN NON HOC] Mea MSS. *Anne hoc*.

N INCOMMUTABILIA] Sic legitur & bene in MSS. sed in impressi *Inconvertibilia*, novo vocabulo, quo non utitur S. Doctor, ut hanc divisionem exponat.

O CONSTITUTA] Aliàs *Instituta*.

P TAMEN] Omninò retinendum est, quamvis multa Exemplaria habeant, *Tantùm*.

W In omnibus his locis eædem voces diversimode ordinantur sine alteratione sententiæ.

De fine legis in communi & in particulari.

SEd & hujus capitis littera occasionem præbet, ut bene examinemus, An cessante legis fine adæquatè eo ipso cesset ipsa lex? an verò non cesset, sed debeat dispensari, aut mutari? Ratio dubitandi est; quia, ut incipiat obligare lex non sufficit dari causam legitimam, sed est necessarium, quòd feratur; unde, quousq; eam Superior tulerit, non obligabit: ergo similiter, ut obligare desinat, non sufficiet dari causam legitimam, sed requiretur abrogatio aut dispensatio. Nec valet dicere, nunc teneri Superiorem legem abrogare, quam perniciosam cognoverit; quia etiam tenetur condere quam necessariam judicaverit: ergo sicut non obligat subditum, lex quæ necessariò deberet ferri, sed, quæ lata, sic similiter non erit immunis ab obligatione obediendi legi, quæ abrogari deberet, si tamen non sit abrogata. 120

Ut igitur Dubio proposito respondeam, *dico primò*; Hominos non esse supremos Legis- 121

H latores,

latores, ſed Dei Vicarios. Nam ſi actiones hominum phyſicas conſideremus, naſcuntur à potentiâ cauſarum ſecundarum; ſi morales, à ſecundarum cauſarum morali poteſtate. Hanc omnibus Patribusfamilias Deus indulſit, *non quidem ad deſtructionem ſubditorum, ſed ad ædificationem*, ut clariſſimè docuit nos Apoſtolus; unde Mellifluus meus Bernardus, impræſentiarum agit de præceptis, quæ à Superioribus imponi ſolent, & ait, *Porrò inventa atq; inſtituta fuerunt, non quia aliter vivere non liceret, ſed, quòd ita magis expediret; nec planè ad aliud, quàm ad lucrum & cuſtodiam charitatis.* Ergo legum ſpiritualium finis eſt profectus & perſeverantia in charitate: ceſſat igitur legis finis, cum ipſa, nec cuſtodiæ, nec lucro charitatis deſervit.

122 *Dico ſecundò*; Charitatem & animorum ædificationem, quæ intenditur, ſæpe multis mediis poſſe foveri & conſervari; ſæpe etiam ejus conſervationem ab unico medio dependere. Si dependeat à multis, eligi debet medium aptius, & multum aptius illo, quod ſubditis ipſis arridet. Nam cùm in legibus etiã attendenda ſit ſuavitas (non enim per difficilia debent ad Deum inviti trahi, qui per facilia duci poſſent) hæc in legibus non acceptatis reperiri non poteſt. Huc reſpiciens in Commentarij mei *num.* 48. ſtatui hanc primam Concluſionem, *Lex debet liberè acceptari à ſubditis: qui ſi coacti acceptaverint, cenſendi ſunt moraliter non acceptaviſſe, atq; ideò lege non obligari.* Probatæ & roboratæ optimorum Authorum teſtimoniis ſubjunxi Concluſionem alteram; nimirum *Subditi qui latam legem juſtam* (talis eſt, quæ ad obtinendum finem intentum præſcribit medium optimum & faciliimum) *non admittunt, peccant mortaliter non acceptando. Ceterùm lex, ſi non acceptetur, non obligat, unde nec peccabit, qui contra eam operabitur.*

Prima hujus Concluſionis pars oſtenditur; quia graviter militat contra Legiſlatoris authoritatem legem non acceptari; ergo, qui ſine causâ legem juſtam non acceptat, ferentis authoritatem graviter videtur contemnere, non enim opponitur materiæ legis, quæ juſta ſupponitur, ſed formæ, hoc eſt, ipſiuſmet Legiſlatoris voluntati. Cæterùm non tenebitur ſubditus viâ à legibus non acceptatis præſcriptâ cuſtodire charitatem, quam poteſt aliis viis, tametſi, ut ſupponitur, difficilioribus. Cæterùm, ſi nullam legem vellet acceptare, nempe, nec facilem, nec difficiliorem, poſſet dici inobediens? Reſpondeo ipſammet interrogationem explicando. Si Româ Pariſios quatuor viæ, quarum una ſit brevior ſecurior & amœnior, reliquæ longæ prolixæ periculoſæ, & aridæ. Qui poteſt tibi iter illud præcipere, poteſt & viam determinare; Si periculoſam præcipiat, poteris legem non acceptare; errat enim Superior per plura & periculoſiora fieri jubendo, quæ meliùs per faciliora poſſent: Si optimam viam indicat, & nihilominus ſine causâ præceptum acceptare nolueris, peccabis tui Superioris authoritatem exponendo contemptui & ludibrio, potes tamen petere, ut indicat iter per viam difficiliorem, nec teneberis facilem illam inire jure præcepti, quod ſupponitur non acceptari. Cæterùm, ſi nullam viam inire velis, cenſeberis Pariſios nolle adire, ac proptereà non jam medium refugere, ſed ipſum finem, qui per ſe independenter ab acceptatione poſſe intendi ſupponitur. Porrò, ſi contingat ex illis quatuor viis, aliam eſſe breviorem, aliam ſecuriorem & longiorem, aliam amœniorem; poſſet ſubditus ſuo Prælato primam indicenti ſecundam proponere; quia non deberet dici legem ſine causâ non acceptare, qui ut liberaretur à periculis, vellet potiùs viam inire longiorem. Hæc dicta ſint ex ſuppoſitione, quòd finis intentus à lege, tantùm ſit, quod pervenias Pariſios, nam ſi ſit, ut citò pervenias, aut quod in medio itinere alia negotia expedias, poſſent viæ juxta exigentiam & neceſſitatem finis determinari.

123 *Dico tertiò*; Si charitatis conſervatio ab uno ſolo medio pendeat, Superior debet providere, ut illud medium ponatur; puta conſulendo, admonendo: quod ſi nec conſilia, nec monita ſufficiant, debet illud indicere, & ſi non indicat peccat mortaliter. Inferior debet legem acceptare; & ſi non acceptet, peccat mortaliter, & lege tametſi non acceptatâ tenetur. Superioris obligatio probatur, Officium enim ejus eſt, proſpicere ut conſervetur charitas, non tamen

men prospicit, cùm non adhibet media sufficientia, ut illa conservetur; nec sufficientia adhibet, si unicum est, & illud superior omittit. Dices non semper requiri præcepta, quia multa fiunt consilii ductu. Sed respondeo, non dari divina consilia de rebus præcisè necessariis ad conservationem charitatis, sed eò respicere consilia, ut charitas meliùs conservetur; de charitate erga Deum servandâ, præceptum habemus in primâ Decalogi tabulâ, de servandâ erga proximum, in secundâ. Cùm ergo charitas præcipitur, etiam media compræcipiuntur sine quibus ipsa stare non potest. Addo Prælatum non teneri statim fulminare præcepta, sed quando non sufficiunt consilia.

Probatur etiam obligatio inferioris; nam, qui unicum medium rejicit, ipsummet finem rejicere dicendus est. Cumq; charitatis obligatio non pendeat ab acceptatione subditorum, tenebuntur vel inviti Divinæ legi satisfacere. 124

Sed objicis hinc sequi quemlibet Superiorem posse lege morali interdicere quæcumque peccata mortalia; omnia enim & singula militant contra charitatem.

Respondeo negando illationem; solus enim Deus est universalis Dominus, suamq; universalem jurisdictionem nemini communicavit; Charitas & ædificatio conservatur actibus purè internis, Ecclesiasticis, regularibus, sæcularibus, mixtis; & nullus est, qui universorum curam habeat. Ædificatio subditi prout actus purè internos concernit nulli homini, aut angelo commissa est, manet Deo soli reservata: Quamobrem nullus Superior (Ecclesiasticus sit aut sæcularis) potest actus purè internos præcipere aut interdicere directè. (Consono *num.* 38. mei Commentarij.) Ratio est; quia actus interni solùm attinguntur indirectè ratione externorum, quos concernunt & tunc non debent dici purè interni, sunt enim potiùs mixti: unde stat certissima Conclusio, quòd actus purè internus (is est ab omni habitudine ad externum præcisus) nec directè, nec indirectè indici, aut interdici possit. 125

Eadem subditi ædificatio prout concernit actus Ecclesiasticos commissa est divinitùs summo Pontifici, Episcopis, & eorum Vicariis (mediatè aut immediatè, hoc enim alibi examinabitur) quapropter Rex, qui directè præciperet missam talem talibus diebus dici, eamq; novis orationibus præter Pontificis approbationem componeret, excederet limites suæ potestatis. Non aliter etiam Episcopus, si ferret aliquam legem de materiâ purè sæculari; Regibus enim & Rerumpub. Gubernatoribus commissa est cura conservandæ charitatis & ædificandi subditos actibus & legibus sæcularibus. 126

Abbas creditur esse Vicarius Pontificis in rebus Ecclesiasticis, & in eis debet procedere juxta sua privilegia & mores laudabiles sui Monasterij. Sed regularium actuum, & trium votorum substantialium observantiæ est Ordinarius custos, propugnator, non Dominus. Dispensatio ejus est commissa prudentiæ; prudentiæ inquam, non voluntati: non enim ubique potest omnia, quæ vult, sed quæ jura permittunt à viris doctis explicata. Bernardus Cap. 9. *Super Fratrum sanè transgressiones, non super Patrum traditiones constituitur, qui Abbas eligitur; mandatorum cultor, & ultor vitiorum.* 127

Hinc ad legum dispensationem & commutationem progrediamur. Dico igitur; Perseverante aut toto fine *necessariæ* legis, aut gravi ejus parte, Superiorem non posse concedere dispensationem. Singulos terminos expono. *Finem necessarium* appello illum, in quo *Superior* non potest dispensare, talia sunt tria vota apud religiosos, talis conservatio Reipublicæ apud quoscumq;, qui in Ecclesiâ aut extra vitam communem & Politicam agunt: *Legem* verò *necessariam*, sine quâ finis necessarius haberi non potest. Probatur, quia ex tali dispensatione sequeretur, quod frustraretur intentio finis, quem supponimus esse necessarium. Unde meus Author, *Quamdiu* (præcepta) *charitati militant, immobiliter fixa sunt, mutariq; omnino ne ab ipsis quidem Prepositis sine offensâ possunt.* 128

129 Dico quintò; *Cessante toto fine adæquato legis, cessat ipsa lex.* Pro hujus conclusionis intelligentiâ adnotato finem cessare pro absolutè & respectivè, nempe, aut secundum se, aut secundum subditos consideratum; secundum se bifariam deficere potest; videlicet, contradictoriè aut contrariè. Deficit contradictoriè, cùm medium ita variatur circumstantiarum successu ut inutile evadat; contrariè verò, cùm non solùm inutile, sed & nocivum. Consideratus respectu subditorum etiam bifariam deficere finis ipse potest; in communi, & in particulari: in communi quidem, quando medium illud non est utile, aut est nocivum ad adsequendum finem publicum; in particulari, cùm ad adsequendum privatum.

Dico igitur, quòd quomodocumque finis adæquatus deficiat (nempe, in communi, aut in particulari, præcisivè aut contrariè) obligatio legis cessat. Hæc veritas roboratur testimoniis Authorum, quos Commentarij *num.* 50. adlego; & confirmatur rationibus sequentibus.

Et primò, quòd cessante fine legis contrariè legũ omnis cesset authoritas probabo testimonio Bernardi Cap. 6. dicentis, *Si è contrario contraria fortè aliquando charitate visa fuerint* (nempe præcepta aut statuta) *ab his duntaxat, quibus hoc posse videre datum est* (videlicet *mutari possunt.*) Et probat; quia *justissimum esse liquet, ut quæ pro charitate inventa fuerunt, pro charitate quoque, ubi expedire videtur, vel intermittantur, vel in aliud fortè commodius demutentur.*

Secundò, quia & cessante contradictoriè illa lex, tametsi non militet contra finem intentum, non conducit, adeoque nec obligat; nemo enim prudenter inutilia præcipit, nemo tenetur etiam ad inutilia. Bernardus; *Tenent fixam firmamq́, immobilitatem, etiam apud Prælatos, quæ ex stabili necessario sunt, sed quatenus charitati deserviunt.* Noto illud *quatenus*, & addo non posse intelligi inutilia quatenus fini deserviunt, non enim inutilia forent, si aliquatenus fini deservirent.

Tertiò, si Rempublicam consideremus, nemo est, qui vel totum populum, vel aliquem particularem velit obligare lege inutili, aut nocivâ toti communitati: quamobrem tenendum est legem, cujus finis cessat in communi (contradictoriè aut contrariè) non esse obligatoriam. Sed difficilius est, an cessante fine adæquato in particulari, cesset etiam quoad illum particularem legis promulgatæ & jam acceptatæ obligatio? In Commentarij mei *num.* 50. respondi affirmativè, subscribens multis & probatissimis Authoribus. Inquiris tamen, An cessante fine adæquato legis in communi & manente in particulari, teneatur ad illam aliquis in particulari? Videretur alicui debere responderi affirmativè; aliàs enim non apparet doctrinæ consequentia. Respondeo tamen cessare legem etiam in particulari, quando ipsa est publica, & finis cessat in communi.

130 Dico sextò, *Quando finis legis cessat contrariè, superior non solùm potest legem abrogare aut commutare, sed sub culpâ tenetur.* Bernardus, *Iniquum proculdubio foret, si statuta pro solâ charitate, contra charitatem tenerentur.*

131 Sed inquiris, quisnam debeat esse Judex, & examinare, an finis ipsius cessaverit, aut non? an in lege quacumque sufficiat dictamen privatum? Respondeo aliter phisophari oportere de foro interno, quam externo. Ut in foro interno legi non obedias, sufficit tibi privata probabilitas, etiam secretò hausta; at verò, ut publicè non obedias, requiritur quòd possis ostendere te habere opinionem probabilem de legis inutilitate. Cæterùm legem esse in communi inutilem & tamen sustineri, sine Reipublicæ ignominiâ, affirmari non potest; quamobrem sentio in nullo tribunali posse ostendi legis finem in communi adæquatè cessasse, quia aliàs ostenderetur Legislatorem esse Tyrannum, aut stupidum, quòd leges nocivas, aut inutiles foveret, aut tales esse ignoraret. Tyrannis enim est leges nocivas stabilire, Tyrannis subditos ad inutilia obligare, & socordia ignorare, an legis finis deficiat in communi; defectus enim hujusmodi talis est, qui non possit nisi crassè ignorari. Igitur in Republicâ bene ordinatâ (nulla

est,

est, quæ malè gubernata audire velit) legis obligationem cessare in communi ante juridicam declarationem improbabile est. Ergo non quicumque privatus, sed hi *hi dumtaxat* (verba Mellislui mei Doctoris) *quibus hoc posse videre* (& examinare) *datum est, & providere creditum*; nimirum illi quorum curæ commissæ sunt ipsæmet leges.

Sed nequis crederet Bernardum docere propria placita, testatur hanc doctrinam ex Gelasio & Leone summis hausisse Pontificibus, & probat eorumdem exhibitis authoritatibus.

C A P. VII.

De lege Divino humana seu Inviolabili, quæ solius Dei authoritate mutari potest.

NEcessarium deinde, quod Inviolabile nominavi illud intelli- 13 2
go, quod non ab homine traditum; sed divinitus promulgatum, nisi à Deo, qui tradidit, mutari omnino non patitur; ut exempli causa; non occides, non mœchaberis, non furtum facies, & reliqua illius tabulæ legis scita; quæ etsi nullam prorsus humanam dispensationem admittunt, nec cuiquam hominũ ex his aliquid A aliquo modo solvere, aut licuit, aut licebit, B Deus tamen horum, quod voluit, C & quando voluit, solvit, sive cum ab Hæbreis [*Exodi 3.g*] Ægyptios spoliari, sive quando Prophetam cum muliere fornicaria, [*Oseæ 1.a.*] misceri præcepit, quorum utique alterum, quid nisi grave furti facinus, alterum quid nisi flagitij turpitudo reputaretur, si non excusasset utrumque factum auctoritas imperantis? Sanè ubi simile aliquid aliquando à sanctis hominibus fuisse legitur usurpatum, Scriptura non indicante, quod Deus ita præceperit? aut eos peccasse fatendum est sicut homines, aut certè sicut Prophetas familiare Dei consilium accepisse. Unde & unum exemplum pono, quod occurrit de Samsone, qui [*Judicum 16 g.*] seipsum unà cum hostibus opprimens interfecit. Quod utique factum, si defenditur non fuisse peccatum, privatum habuisse consilium indubitanter credendus est, etiamsi E de Scriptura hoc non D habeamus.

A EXHIS ALIQVID.] Optimè MSS. Exemplaria impressa omittunt illud *Aliquid*, & remanet sensus obscurior.

B DEUS] Libri impressi *Dominus*.

B QUOD VOLUIT, ET] Mea MSS. non habent illud *&*, & habent illud editiones impressæ, ex quibus illud hausi ornatûs nitidioris gratia.

D Etiamsi] Libri impressi habent *Etsi*.

E HABEAMUS] Minus latinè nova Coloniensis editio exhibet, *Habemus*; Sanè sequor mea MSS. & retineo *Habeamus*, quia particula illa *luet* videtur jure Grammatico exigere potiùs subjunctivum.

De tertio præcepto Decalogi.

133 DUo prima Decalogi præcepta purè Theologica & Divina sunt, sex ultima Divina humana: sed quid dicendum est de tertio, *Memento ut diem sabbati Sanctifices?* Si hoc primæ tabulæ præceptum est, male dicitur esse omninò necessaria & inviolabilis, cùm non solùm à Deo sit dispensabile, sed ab Ecclesiâ humano divinâ authoritate dispensatum: non enim hodie Sabbatum, sed Dominicum diem sanctificamus.

144 Respondeo hac lege duo includi; alterū, homines debere gratias agere creatori, alterum, debere tali die & per talia media. Ad prius ita rigidè à jure naturæ obligamur, ut non dubitet asserere D. Thomas hominem in primo instanti, in quo utitur ratione liberâ, debere Deo conditori gratias agere: quam obligationem tametsi multi Scholastici differant, nemo negat. Ad posterius judico Hebræos solum fuisse obligatos adeoq; hujus obligationis observantiam cum veteri lege transiisse; unde Judaizare dicendi sunt Calviniani Ministri, qui frustrà apud rebelles Hollandorum Status observantiam Sabbati revocandam contendunt. Igitur, si tertium Decalogi præceptum de actione gratiarum & oratione exponatur, & tempus humanitùs non determinetur, esse naturale & necessarium asserendum est.

De bonitate & malitia actuum humanorum.

135 Est major difficultas, quàm vulgò creditur, quæ inquirit, Sintne omnes res prohibitæ, quia malæ, an malæ, quia prohibitæ? hoc est, An adulterium secundum se consideratum, & ut præcisum à Decalogo sit malum, an verò ideò dumtaxat malum sit, quod divinitùs sit interdictum? Modò asserendo, & modò negando aliqui recentiores obscuræ controversiæ addunt tenebras, & imprudenter gravissimam quæstionem resolvunt. Sit igitur

136 Prima Conclusio. ***Malitia est duplex; physica, & moralis. Illa est carentia reductionis & bonitatis physicæ; hæc carentia bonitatis moralis.*** Hinc patet oppositionem esse duplicem, physicam & moralem, illâ rebus ipsis opponimur, istâ præceptis. [Accedit ordo Entium virtualium, qui perperam cum morali confunditur, & tamen debet omnino separari. Igitur virtualiter malum illud dicitur, quod verè non caret bonitate, ita tamen se habet, ac si verè careret. Non aliter dicitur & virtualiter opponi, quod quidem verè oppositum non est, ita tamen se habet, ac si opponeretur.] Si velis hanc doctrinam exemplis illustrari, multa suppetunt; nam cœcitas est malitia physica, est enim carentia visûs, cujus bonitas debetur animali. Eleemosina propter vanam gloriam concessa, mala est moraliter saltem finaliter, caret enim ordinatione ad bonum finem. Occidere animal, si non sit contra præceptum, est actus, qui opponitur physicè ipsimet animali; si contra præceptum veniat, opponetur animali physicè, & præcepto moraliter.

Secun-

Secunda Conclusio. *Non potest Deus facere, quòd vel carentia bonitatis debita physicè, non sit malitia physicè; vel quod carentia bonitatis debita moraliter, non sit malitia moraliter.* Patet; quia Deus non potest immutare rerum definitiones & essentias, & nos malitiam non nisi per bonitatis carentiam definimus. 137

Tertia Conclusio. *Omnes actiones, quæ interdicuntur in primâ tabulâ naturaliter opponuntur Deo, etiam præciso omni præcepto: Omnes, quæ interdicuntur in secundâ, tametsi ab omni præcepto præscindantur, naturaliter opponuntur proximo.* Patet; quia odium DEI, etiam si ab omni lege interdicente præscindatur, opponetur DEO physicè & naturaliter; non secus ac proximo; odium proximi. 138

Quarta Conclusio. *Actiones illæ, quæ in tabulâ secundâ inhibentur, si considerentur abstracta ab omni Divino præcepto, non intelligentur opponi Deo moraliter.* Probatur, aut potiùs demonstratur; quia, ut doceor ab Apostolo, ubi non intelligitur lex, non potest intelligi prævaricatio. 139

Quinta Conclusio. *Omnes actiones, quæ interdicuntur præceptis secundæ tabulæ, præcisa à divino præcepto opponuntur etiam Deo naturaliter tametsi mediatè.* Patet; quia sunt contra proximum, qui est Dei. Et confirmatur. Incendere domum, ideò est contra Petrum, quia domus est Petri & occidere equum, ideo est contra Joannem, quia equus est Joannis; atqui physicè loquendo Petrus Dei est, ergo occisio physica Petri ab omni lege præcisa opponitur Deo physicè & naturaliter, Cessaret hæc oppositio si Deus non præsupponeretur velle positivè contrarium. 140

Sexta Conclusio. *Non potest Deus facere, ut illæ actiones, quæ in tabulâ primâ Decalogi interdicuntur, suæ summæ bonitati naturaliter non opponantur.* Patet ex præcedenti. 141

Septima Conclusio. *Potest Deus facere, quod omnes illæ actiones, quæ in tabulâ secundâ interdicuntur, non opponantur moraliter suæ bonitati infinitæ, ac propterea, quòd non sint peccaminosæ, nec malæ moraliter.* Ut hanc doctrinam intelligas adnotato, aliud esse Deum potuisse facere, quòd Hebræi spoliarent Ægyptios sine furto, & quòd Propheta cum muliere sine fornicatione misceretur, & quòd aliquis se occidat & non privatâ authoritate; aliud & omnino diversum, Deum potuisse facere, quòd furtum, fornicatio, & homicidium privatâ authoritate commissum, non sint peccata.

Ratio enim est; quia si DEUS utpotè supremus universorum Dominus, dedisset Hebræis omnia Ægyptiorum bona in possessionem, [*Exod.* 3.] & Prophetæ [*Osea* 1.] in uxorem mulierem illam fornicariam, & Samsoni [*Iudic.* 16.] dominium propriæ vitæ; nec Hebræi abstulissent aliena, nec Propheta se commiscuisset cum fœminâ non suâ, nec Samson se occidisset privatâ authoritate: ac propterea, nec Hebræi essent fures, nec Propheta fornicarius, nec Samson iniquus homicida. At Bernardus altiùs & meliùs infinitam Dei virtutem considerans, non solùm ei concedit potentiam faciendi, ut quis proximum spoliet sine furto, sed & indulgendi ut quis furetur sine peccato. Nam ex hypothesi (possibilis ipsa sit aut non) quòd Deus in secundâ tabulâ legis suæ dispensasset cæteris manentibus ut nunc, spoliatio quam perpessi sunt Ægyptij, fuisset furtum; commixtio fœminæ & Prophetæ, fornicatio; & tamen non fuissent peccata; essent enim actiones deordinatæ physicè, non verò legi Divinæ (quæ non esse supponitur) repugnantes. Hypothesin tamen ipsemet Bernardus admittit, & curiosè hoc præsenti Capite expendit.

Octava Conclusio. *Potest Deus facere, ut actiones, quæ secundâ tabulâ interdicuntur, non opponantur physicè suæ bonitati.* Et probatur discurrendo de singulis, quia potest facere, ut homo sit dominus physicus alterius hominis, imò & sui ipsius. Puta, si homo hominem Deo cooperante produceret, aut homo Parentibus mortuis se conservaret. Quamobrem etiam nunc de facto 142

videtur

videtur Parentem, qui filios occideret (quod quidem gravissimum peccatum mortale est) nullam habiturum fore oppositionem physicam Deo, si accederet Divina dispensatio. Pater enim, qui filium interimeret, rem propriam consumeret, & ideò non opponeretur physicè Deo. Nec juvat dicere, eum esse causam secundam, ideoq; Dominum secundum, quia inde non sequitur, quod Pater filium occidere in tali hypothesi non posset, sed quod non posset Domino primo invito; nec invitus dicendus esset, qui in præcepto cognoscebatur dispensare. Adulterij oppositionem physicam potest Deus abolêre, privando maritum dominio & id concedendo amasio. Furti etiam, si daret Petro dominium totius orbis.

Nona Conclusio. *Non potest Deus facere formaliter, quod actione, quæ interdicuntur in secundâ tabulâ, non opponantur physicè proximo.* Homicidium enim verbi gratiâ, quomodocumq; id fiat, malum infert proximo, nam homini malum est physicum vel justè occidi.

Hinc constat operationes in secundâ tabula interdictas habere duas oppositiones alteram contra proximum, & alteram contra Dominum proximi, illam immediatam, hanc mediatam; illam indispensabilem, hanc dispensabilem.

Consultò in thesi posui illud *formaliter*, quia mutando materiam multa etiam humanitus fieri possent, quæ tollerent istam oppositionem naturalem.

143 Hinc Bernardo lux. Nam in hoc capite legem naturæ, & oppositionem physicam, quæ actibus humanis & bonitati Divinæ interesse solet, examinat, ideoq; tam aptè inter primam & secundam tabulam distinguit, juxta ea, quæ Conclusione VI. & VIII. stabilivimus Lego in capitis antiquo titulo, *Quæ naturaliter & necessariò immutabilia sunt, ea ne quidem Deus mutare potest.* Et infero. Ergo, *quæ naturaliter non tamen necessario sunt immutabilia, illa Deus mutare potest.* Addo prioris esse generis primæ tabulæ articulos, posterioris secundæ. Odium enim Dei naturaliter & necessariò Divinæ bonitati opponitur, ideò illud ne Deus quidem potest hac oppositione privare: odium vero proximi naturaliter opponitur Deo, non tamen necessariò, idcò Deus facere potest, quòd hac oppositione careat.

CAP. VIII.

De Lege Pure Divina, sive Incommutabili.

144 IAm verò Necessarium Incommutabile quid accipi A velimus? B Et quidem nihil congruentiùs, quam quod Divina ita constat & æterna ratione firmatum, ut nulla ex causa possit, vel ab ipso Deo aliquatenus immutari. Sub hoc genere est omnis illa sermonis dominici in monte habiti C spiritualis traditio, & quidquid de dilectione, humilitate, mansuedine, cæterisq; virtutibus, tam in novo, quam in veteri Testamento spiritualiter observandum contraditur. Hæc quippe talia sunt, quæ nec liceat, nec expediat aliquando non haberi. Eo siquidem immobiliter, quo & naturaliter bona, nunquam

quam nisi innocenter, nunquam nisi salubriter, aut imperantur, aut observantur. Omni tempore, omni personæ mortem contempta, custodita D salutem operantur. Primam ergo necessitatem, sua cuique facit in promittendo voluntas. Secundam, præcipientis Authoritas. Tertiam præcepti dignitas. Differunt autem, ut jam dictum est, quibusdam à se invicem gradibus tres istæ necessitate: nec una omnes sequitur immutabilitatis firmitas. Nam ex prima quidem quod efficitur, & si non penitùs immutabile, tamen vix mutabile esse constat, dum solis illud liceat mutare Prælatis, & hoc non nisi fideli & provida dispensatione. Quod verò fit ex sequenti, quæ & W major ista est, penè jam incommutabile, soli quippe Deo esse mutabile superius demonstratum est. Porrò, quod de novissima fit, tanquam omnium maxima, omninò incommutabile est: utpote, quod ne ipsi quidem Deo mutare liberum est. Quod igitur nulli hominum fas est, nisi solis mutare Prælatis dici *Vix mutabile* congruè potest; quod soli constat licere Deo, dicatur *Pene immutabile:* quod ne ipsi quidem Deo, E *Penitus immutabile* nominetur.

A VELIMUS] Libri impressi habent *Velim.*
B ET EQUIDEM NIHIL] Lego in nova Coloniensi editione *Equidem nil.*
C SPIRITUALIS] Reperio in MSS. *Spiritualis*; sed legendum omnino est spiritualis; ratio est, quia tam usus prævaluit, & actiones ab spiritu animante elicitas *Spirituales* immateriales autem illas, quas propter Deum, *Spirituales* nominamus.
D CUSTODITA] In aliquibus libris lego *Custodiâ*, sed sine sensu.
E DEO] Deest istud *Deo* in editione Coloniensi, reperitur in meis & aliis MSS. atq; ideò retinendum curavi.
W Varius verborum ordo, & idem sensus.

De voti & juramenti dispensatione.

IN varias classes dividuntur Authores cùm examinant, An humana authoritas possit in votis 145
& juramentis dispensare? nemo est, qui absolutè asserat, sunt enim facta Deo non homini, ideoq; aut non subsunt homini, aut saltem nõ subsunt dispensanti imprudenter. Petis, quidnam responderet Bernardus; videtur enim responsurus esse negativè, juramenta enim & vota ad primam tabulam spectant, in quâ sentit dispensationem nec divinitus posse concedi.

Antequam ad Controversiæ resolutionem accedamus, notandum est ex D. Bernardo omnem legem inhibere aliquam necessitatem, & proscribere aliquam libertatem; liberum enim est, quod potest fieri & non fieri, necessarium quod nequit nõ fieri. Tres species necessitatis reperimus; datur enim Realis, Virtualis Moralis. *Realiter & physicè necessarium* dicitur, quod nequit non existere realiter, aut nequit realiter non operari, juxta diversa rerum genera, ipsæ enim aliàs

Secunda, (hæc est lata necessitas) exoritur ex præcepto divinitùs latô, quod quia Deus liberè tulit, cum vult, & respectu quo vult liberè dispensat aut commutat. Unde Bernardus; *Quod verò fit ex sequenti* (nempe, ex necessitate latâ) *quæ & major istâ* (scilicet juratâ) *est penè jam incommutabile: soli quippe Deo esse mutabile superiùs demonstratum est.* 148

Ut igitur ad primam veniamus, quam principaliter examinandam proposuimus, sciendum est, hanc moralem necessitatem, quæ ex votis & juramentis oritur, nullius hominis subesse voluntati, sed solùm Prælatorum prudentiæ, ita ut in eâ nec omnes possint dispensare, nec unus sine causâ legitimâ. Ideò meus Author, *Ex primâ quidem*, ait, *quod efficitur, etsi non penitus immutabile, tamen vix mutabile esse constat; dum solis illud liceat mutare Prælatis, & hoc nonnisi fideli & providâ dispensatione.* Verè obligationes, quæ ex votis & juramentis originem ducunt, dici non possunt *penitus immutabiles*, quia mutati divinitus possunt; & quia humanitùs nos hac lege Divinâ obstrinximus, cum vota emisimus, congruum est, ut etiam humanitùs Divina nobis dispensatio concedatur. Servatur enim optima analogia quando obligationis dispensatio cum ejusdem origine concordat. Lex physica nobis innata est. Non potuimus vel uno instanti fuisse ante illam, ergo nec uno instanti poterimus post illam durare. Vixit quantum viximus, vivet quamdiu vivemus; est enim nobis intrinseca, & ita intrinseca, ut nec à nobis ipsis distinguatur. Legi morali divinitùs latæ subjicimur; non quia voluimus, non quia acceptavimus; sed, quia illam nobis Deus cujus præcepta nostrâ acceptatione non indigent, potenter imposuit. Solus tulit, cùm voluit, & qualem voluit; & ideò ipse solum, poterit cùm ipsi libuerit dispensare. Lege autem juratâ & voto stabilitâ humano divinitùs obstringimur, & ideò cum tatio postular, humano divinas dispensationes impetramus. Mediâ voluntate humanâ Deus te Divinâ lege obstrinxit, cum vovisti; non enim si obstringi noluisses, divinitùs obstringereris; ergo poteris ab hac obligatione liberari à Deo etiam mediâ humanâ voluntate, tali tamen quæ Vicarium Dei deceat, hoc est, non temerariâ, sed prudente. Ergo Bernardo duce & doctrinæ ipsius illustratione prævia Afferta nonnulla subjungamus, ut clarior evadat controversia. 149

Primum. *Omnis obligatio sive moralis obediendi necessitas, quæ nascitur ex juramento & voto Humano divina est. Ex prudenti voluntate hominis natum est ut inciperet, adeoq; ex prudenti hominis, si sufficientem Authoritatem habeat, voluntate nasci poterit, ut in ea dispensetur.* Constat ex supra dictis. Hujus consequentiæ vim cognoscit Bernardus Cap. 6. Ubi infert, quòd homines possint dispensare in legibus ex eo, quòd ab hominibus sint institutæ. *Quoniam à sanctis tradita sunt*, ait, *sancita stabiliter perseverans, ... quia tamen ab hominibus, etiam per homines illis Canonicâ electione succedentes licitè interdum .... dispensantur.* 150

Sed instas. Ideò homo potest in juramento dispensationem concedere, quia homo illud emisit; atqui nullus est, qui non possit illud emittere: ergo nullus est, qui non possit dispensationem concedere.

Iterum eâdem majori resumptâ sic inquies; Ideò potest homo voti aut juramenti concedere dispensationem, quia homo illa emisit; atqui nulla exigitur causa, ut quis vota aut Juramenta emittat ergo Superior poterit etiam sine causâ dispensare. 151

Ad primam instantiam respondeo concedendo majorem, & minorem subsumptam explicando. Nam si agamus de votis solemnibus, sicut falsum est, quòd possis illa validè emittere invito Superiore, sic etiam falsum erit, quòd possis ab illis Superiore invito liberari; quapropter omnimoda servatur paritas. Sed si agamus de votis simplicibus, in idem controversia recidit; nam emittuntur ex consensu Superiorum implicito, quibus justè invitis emitti non possent, ideoq; nec possunt eisdem justè invitis relaxari. 152

Ad secundam concessâ similiter majori, minorem nego: quia omne votum aut Juramen- 153

tum debet esse de meliori bono; eritque valida, si omnibus circumstantiis perpensis in majus Dei servitium & proximi utilitatem dispensatio collimet. Ergo, quia non datur votum validum de minori bono, nec dabitur valida propter minus bonum voti, aut juramenti dispensatio.

154 Secundum. *Promißionis facta favorem tertij, licet juramento firmata sint, possunt sine causâ ab illo cui fiunt, non verò ab alio relaxari.* Pono exemplum. Pollicetur tibi Petrus centum aureorum summam, & promissionem confirmat juramento: dico eum à te nullâ casâ interveniente posse liberari à satisfaciendi obligatione; non tamen posse à Rege aut à Pontifice sine sufficiente causâ. Ratio est; quia illa promissio est favor, & hic non fit invito, adeoq; si nolueris illam auri quantitatem recipere, non tenebitur illam Petrus persolvere. Cæterùm te invito Solus Deus poterit Petrum absolvere ab illâ ob obligatione sine causâ; non Pontifex, non Rex; hi enim Vicarij Dei sunt, & œconomi; non est autem bonus œconomus, qui propigus, & prodigus dicendus ille, qui sibi commissa sine causâ dispensat, poterit tamen, si causa legitima subsit, jurantis Superior dispensare; sed & hoc intra sphœnam suæ authoritatis & juxta mores Reipublicæ in quâ degit.

155 In professione solenni promittitur Deo triplex virtus (nimirum obedientia, paupertas, castitas) & communitati stabilitas. Ut ad alium locum aut monasterium transeas communitas veniam concedet, si velit sine causâ juxta ea, quæ in Commentario nostro expendo disp. 46. Ratio est, quia communitati facta est illa promissio, & ideò eam poterit relaxare. Substantialia vota facta sunt Soli Deo, ideoq; ipse, etiam sine causâ poterit in illis dispensare. At Summus Pontifex, cùm in votis dispensat Dei Vicarium agit, & non disponit res sibi commissas tanquam proprias, sed tanquam alienas suæ prudenti dispensationi traditas, à nemine autem censeretur Dispensator prudens, qui res sibi commissas sine causâ & ratione dispensaret. Cùm verò Summus Pontifex in stabilitatis voto, aut aliis promissionibus homini factis dispensat, duritiem illius, cui factæ sunt, corripit, & directè in publicum bonum collimando, indirectè privatam obligationem alterat aut commutat. Sanè invito Monasterio nullus Religiosus sine ullâ prorsus causâ ne quidem à Summo ipso Pontifice excorporati potest; sed, quî posset Monasterium in re simili (ni illo extremè indigeat) esse prudenter invitum? quî reverenter resistere summæ authoritati? quamobrem, quamdiu id non reclamet (audiri enim deberet, si Pontificis dispensationi sese epponeret) existimaretur consentire.

156 Hic obiter notandum est posse Superiorem eligere Vicarium, cui conferat authoritatem disensandi etiam sine causâ; nempe in propriis electoris legibus: unde si Deus, aut Pontifex, aut Regi talem dedisset authoritatem (neutri dedit, sed dare potuit) posset in eisdem articulis, in quibus Deus, nullâ causâ interveniente concedere dispensationem.

157 Vota solemnia, cùm fiunt, expressè emittuntur in approbatâ Religione, & nomine Ordinis & Ecclesiæ acceptantur. Quid si Ecclesia vota hac formulâ expressè acceptaret; videlicet *Adnuo; sed reservans mihi authoritatem ut possim etiam sine causâ dispensare?* Sentio Ecclesiam in tali casu posse uti suo jure, & concedere pro libito dispensationes. Sed quid si censeatur implicitè sibi hujusmodi authoritatem reservasse? Respondeo eâdem probabilitate, aut improbabilitate posse dici reservationem fuisse implicitè factam, & dispensationem posse sine causâ concedi.

158 Notandum tamen est, nec humanitùs, nec divinitùs concedi posse, ut quis votum cum causâ, aut sine causâ temeret, & promissam fidem inculpabiliter non servet. Hæc enim lex omninò incommutabilis est; nec dari potest dispensationis causa: aut potest materia obligationis authoritate humano divinâ tolli, aut declarando votum fuisse irritum, si ratio ad postulet; aut voti materiam in aliam commutando.

De

De votis simplicibus nihil subjungam, quæ enim fierent sine Abbatis licentiâ, essent contra Regulam ac propterea nulla. Sed de hoc alibi.

CAP. IX.

Abbatem esse subditum Regulæ, non posse pro arbitrio jubere aut dispensare; sed solùm posse illa, quæ in Regula, aut saltem ad eam ordinantur præcipere. Monachos ad regulares observantias, nec ante præceptum, nec post dispensationem teneri.

QVæ cum ita sint, ut ad ea redeam de quibus potissimum quæritur, patet, quod w magna ex parte regularis traditio subest ejus, qui præest etsi non voluntati, certè discretioni. Sed dicitis: Quid ergo relinquitur necessitati? Audi equàm plurimum. Primò quidē, quidquid de spiritualibus in ipsa regula traditum est, in manu Abbatis, ut supra taxatum est, nequaquam relinquitur. Deinde reliqua pars, quæ in corporalibus constat observantiis, nec ipsa quidē in ejus ita voluntate posita est, ut ejusdem A deserviat voluntati. Neque enim Abbas supra Regulam est, cui semel & ipse spontanea se professione submisit, & si, quod negandum non est, Dei regula charitas, regulæ Sanctæ Benedicti jure proponitur. Esto proinde ut interdum Regulæ litera cedat pro tempore charitati, cum ratio necessitatis vel charitatis B exegerit, absit tamen, ut hominis cujuspiam subdatur voluntati, super fratrum sanè transgressiones, non super Patrum traditiones constituitur, qui Abbas eligitur, Mandatorum cultor, & ultor vitiorum. Arbitror namque sanctas illas observantias Prælatorum prudentiæ & fidei creditas, & non subditas voluntati. Hinc est, quod idem Legislator in his, quæ Abbati dispensanda reliquit, cautè nusquam ut nemini, voluntatem, sed aut considerationem, aut dispositionem, aut providentiam, aut rectè arbitrium, seu aliquid hujusmodi ponit; volens nimirum providum, fidumq; dispensatorem, rationis ubi fortè dispensat sequi judicium, non suæ placitum voluntatis. Unde & intimat ei non semel, quòd de omnibus judiciis suis Deo redditurus sit rationem. 158

nem. Lego profectò in Regula: hæc conſideratio penes Abbatem ſit, & hoc vel illud eſſe in providentia, vel arbitrio ſeu diſpoſitione Abbatis: ut autem pro ſua voluntate aliquid mutet, me ibi legiſſe non recolo. Quinimò in omnibus, inquit, omnes Magiſtram ſequantur Regulam, nec ab ea temerè devietur à quoquam; ergo, nec ab ipſo Abbate. Omnes, inquit, Magiſtram ſequantur Regulam. Nemo ergo ſuam voluntatem; ubi ſanè nec Abbatem excipi puto. Videtis quantum neceſſitati tribuitur, ſubtrahitur voluntati? Quid etiam? Nonne regularis ipſa profeſſio, qua ſe junior ſubdit ſponte Majori, c æquè alligat & Priorem? Communis equidem pacti pari reor utrumq; neceſſitate teneri, fieriq; duos per unius ſponſionem alterutrum debitores; fidelis curæ unum, alterum humilis obedientiæ. Quidnam ergo D jam voluntati relinquitur, ubi & Prælatus debiti neceſſitate tenetur? ſed & de hoc item non parum Prælati præſcribitur voluntati, quòd is, qui profitetur, ſpondet quidem obedientiam, non tamen omnimodam, ſed determinatè ſecundum Regulam, nec aliam quam Sancti Benedicti; ut oporteat eum, qui præeſt, non fræna ſuæ relaxare voluntati ſuper ſubditos, ſed præfixam ex Regula ſibi ſcire menſuram, & ſic ſua demum w imperia moderari circa id ſolùm, quod rectum eſſe conſtiterit, nec quodlibet rectum, ſed hoc tantùm, quod prædictus Pater inſtituit: aut certè, quod ſit ſecundum, quod inſtituit: Sic ſe quippe habet profeſſio. *Promitto* (non quidem Regulam) ſed *obedientiam ſecundum Regulam Sancti Benedicti*: Non ergo ſecundum voluntatem Præpoſiti. Proinde, ſi profeſſo ſecundum illam Regulam E Abbas meus mihi aliud fortè imponere tentaverit, quod non ſit ſecundum Regulam, aut etiam quod non ſit F ſecundum iſtam (inſtituta verbi cauſa Baſilii, Auguſtini, Pacomij) quænam mihi quæſo in hac re neceſſitas imminet obſequendi? ſolum quippe id à me poſſe exigi, quod promiſi, arbitror.

A Eius-

a EIVSDEM DESERVIAT VOLVNTATI.] Sed legitur in MSS. *Eidem deserviat voluntati.*

b In meo MSS non reperitur *vel charitatis*, legitur enim, *Cùm ratio necessitatis exegerit*; malui tamen sequi libros impressos.

c MAIORI.] Libri impressi *Priori.*

d ERGO] Aliàs *Igitur.*

e ABBAS MEVS] Aliqua Exemplaria omittunt illud *meus*, videtur enim superfluum, nam Abbas non meus nequit mihi leges imponere.

f SECVNDVM ISTAM.] Hæsi, fateor, sæpissimè, cùm in hanc inciderem periodum. Libri impressi unius literæ solius defectu sensum interturbabant, & intelligi nequaquam poterant. In editione novâ Coloniensi sic legis, *Si professo secundum illam Regulam Abbas meus mihi aliud fortè imponere tentaverit, quod non sit secundum Regulam aut etiam quod non sit secundum ista instituta verbi gratiâ Basilij, Augustini, Pacomy, quænam mihi quæso, in hac re necessitas imminet obsequendi? Solùm quippe id à me posse exigi arbitror, quod promisi.* Conclusum chaos! Ergo, si Abbas meus præcipiat, aliquid quod non sit secundum instituta Benedicti, Basilij, Augustini, Pacomij, non teneor obedire; teneor tamen, si aliquid quod sit secundum istorum instituta. Sequela est legitima & tamen omnino falsa; non enim teneor obedire Prælato secundum Pacomii, Basilij, aut Augustini constitutiones & leges præcipienti, qui illorum Regulas non sum professus, sed solummodo Benedictinam.

Cessavit tamen scrupulus cùm primùm recognovi Dunensia MSS. in meo sic legitur. *Si professo secundum illam* (nempe Benedictinam) *Regulam Abbas mihi aliud forte imponere tentaverit, quod non sit secundum Regulam* (aliquam) *aut etiam, quod non sit secundum istam* (videlicet Benedictinam) *instituta v. g. Basily, &c.* Ecce clarissimè asserit S. Doctor me non teneri obedire Prælato secundum Regulam Basilij, aut alterius Regulam, aut instituta præcipienti, debereque illi solùm obtemperare, si præcipiat *secundum istam*, hoc est, secundum Regulam Benedictinam.

w Varius verborum ordo absque sententiæ alteratione.

Expenduntur obligationes subditi. Qualiter possit præceptis obstringi, qualiter favoribus & dispensationibus perfrui, declaratur.

ILlis verbis *Patet quod magnâ ex parte regularis traditio subest ejus qui præest, etsi non voluntati, certè discretioni*; ostenditur omnia regularia exercitia pendere ab Abbate; non quidem totali- 160
ter & absolutè, sed ex parte magna. At statim desideras tibi ostendi, Quænam sit illa regularis traditionis pars magna, quæ creditur Abbati subesse; & quæ illa minor, quæ non subest?

Respondeo in Regulâ sanctâ reperiri sanctiones lege divinâ, aut etiam Pontificiâ sta- 161
bilitas, quæ sunt parva pars traditionum Regularium. Tales sunt virtutes substantiales; nimirum, Obedientia, Paupertas, Castitas: tales aliæ sublimiores virtutes, quæ has elevant, tales aliæ, quæ exornant; videlicet, Fides, Spes, Charitas, Religio, Pœnitentia; Pietas, Mansuetudo, Urbanitas: quæ quidem & similes virtutes, non subsunt discretioni Abbatis; nulla enim potest esse Authoritas, quæ oppositos actus indicat, hoc enim rerum cursu stante actus oppositi his virtutibus esse boni non possunt.

Omissis igitur actionibus, quas ut benè notat D. Bernardus Cap. 3: non tam homines, quàm Deum ipsum præcepisse dignoscitur, cæteræ omnes purè regulares [tales audiunt, quæ ab unâ & solâ Regulâ indicuntur] subsunt dispositioni & dispensationi Abbatis, non tamen absolutè & simpliciter, sed rationaliter, non enim ab Abbatis voluntate, sed à discretione. Penderent absolutè & totaliter à voluntate Abbatis, si ipsi liceret pro libitu omnes mutare & alterare sine

sine causâ: sed quia sine causâ non potest, eas pendere ab Abbatis discretione & prudentiâ dicitur; *sunt enim ad lucrum* (verba Bernardi sunt) *& custodiam Charitatis instituta, ... & justissimum esse liquet, ut quæ pro Charitate inventæ fuerunt, pro Charitate quoq; ubi expedire videtur, vel omittantur, vel intermittantur, vel in aliud fortè commodius demutentur.*

162 Ex hac verissimâ doctrinâ aliquas Ecthefes infert S. Doctor, quas colligere oportet, ut mentem nostram instruamus. *Prima*, Divina Regula est Charitas: *Secunda*, Charitas omni Regulæ humanæ proponitur: *Tertia*, Nec potest Abbas præcipere, quod sit necessarium ad custodiam charitatis: *Quarta*, Abbas non est supra Regulam, sed infra: hoc est, nec potest jubere, quod non est secundam Regulam, nec interdicere, quod est in Regulâ. *Quinta*, Abbas est Mandatorum cultor & ultor vitiorum; non enim utiliter in vitia animadvertet, quin priùs non fuisset severus regularium sanctionum observator. *Sexta*, Observantiæ Regulares non sunt ita in Abbatis voluntate positæ, ut ejusdem deserviant voluntati, sed magis charitati. Unde colligitur non posse Abbatem in præceptis intendere suam unicam utilitatem & commoditatem, sed potiùs debere charitatem; *Septima*, Si Abbas præcipiat aliquid, quod sit præter Regulam (hoc est, nec in illâ expressum, nec ad illam conducens) invalidè præcipit; debet enim charitatem peractus regulares intendere, non per exoticas & peregrinas observantias.

163 Confirmat universas has Ecthefes aurea illa nostri Authoris periodus; nimirum, *Interdum Regula litera cedat pro tempore charitati, cùm ratio necessitatis exegerit; absit tamen ut hominis cujuspiam subdatur voluntati.* Est cautissimus in verbis Bernardus. [quod & de se fatetur in hoc libro cap. 42. *Ego, ait, in sensibus actibusq; illustrium Patrum cautus profectò sum omnino*] & consultò posuit *Regulæ literam*, cùm *Regulam* hucusq;. Pro charitate enim Regula Benedictina mutari non potest; at Regulæ litera, non solùm potest, sed & debet.

164 Ut hoc altè intelligas adnotato duo in Regulâ Benedictinâ reperiri; materiam formam, corpus animam, literam & spiritum. Hic nullo in tempore cedere potest charitati, est enim ipse actus perfectæ charitatis. Legitur in Sacrâ Scripturâ, *Littera occidit, Spiritus autem vivificat*, quod & potest præsenti argumento appropriari, Spiritus Regulæ Benedictinæ est vera significatio & articulorum intentio. Verborum genuina significatio est literæ anima, forma, vita, spiritus; adeoque dicitur, vivificare: at litera, si careat verâ significatione, si contra charitatem exponatur, mortua est, imò & mortuos faciet. Regula enim contra mentem Legislatoris exposita, non quidem Regula Benedictina, sed Regulæ defunctæ cadaver. Quamobrem omnes & singulæ sanctæ Regulæ Institutiones, teste Bernardo, hanc formulam implicitè imbibunt. *Fiat, quamdiu videatur custodiæ & lucro charitatis servire, alius intermittatur, vel in id quod fortè commodius fuerit, demutetur.* Sub illo verbo *Fiat*, omnes & singulas sanctiones Benedictinæ Regulæ intellige; universas enim hæc formula transcendit. Lucrum ipsi custodiæ charitatis postponitur; licet enim periculo lucrum exponere, ne ipsam charitatem exponas; non autem è converso. Vita austerior, quæ ad charitatis augmentum servitura præsumitur, amplectenda non est, si prævideatur periculũ perdẽdæ charitatis: præstat enim vitam mediocriter perfectam irreprehensibiliter agere, quàm sublimiorem viam ingredi in quâ prævideas, te mortaliter nonnunquam peccaturum. Vide etiam hujusce libri cap. 6.

166 Unde Bernardus claudit suum discursum his verbis, *Arbitror, ait, sanctas observantias Prælatorum prudentiæ & fidei creditas, non subditas voluntati. Hinc est, quòd idem Legislator, in his, quæ Abbati dispensanda reliquit, cautè nusquam, ut memini, voluntatem, sed aut considerationem, aut dispositionem, aut providentiam, aut certè arbitrium, seu aliquid hujusmodi ponit.* Sed, quia multas virtutes intellectûs & voluntatis S. Doctor enumerat; ut nudam Antistitis voluntatem excludat, oportet singulas uberiùs explicare.

Pruden-

Prudentia, regina omnium virtutum practicarum, videtur esse quasi universarum fasciculus. Illa, quæ ita omnia disponit, ut fiant in pondere & mensurâ; non enim prudenter gubernatur cœnobium, in quo observantiæ corporeæ indicuntur severiùs, quam deberent. Religiosi homines sunt, sed fortes, non debet Superior nimium illis condescendere; fortes enim sunt, non ignavi; nec debet eos nimis comprimere, homines enim sunt, non lapides; unde Capite x. huius libri Bernardus, *Ponant Præpositi*, ait, *metam obedientiæ subiectorum ex votis labiorum ipsorum, non suorũ desideriorum: monentes eos, non cogentes ad celsiora; condescendẽtes eis, cùm opus fuerit ad remissiora, non cadentes cum eis.* Vnde & S. Benedictus Cap. quodam *Secundum mensuram culpæ & excommunicationis extendatur mensura.* Non enim potest vigêre observantia in monasterio, si nullam habeat moderatam mensuram. Videatur S. Bernardi cap. xxxii. in quo hunc textum Regulæ dilucidat. 166

Fides, est Conscientia, & Opinio prudens, seu probabilis. Omne enim quod non est ex fide (hoc est, secundum dictamen rationis, & conscientiæ iudicium) peccatum est. Videatur Caput xxxviii. ubi ex professo hæc veritas dilucidatur.

Dispositio dicit bonum ordinem rerum agendarum; nec bene ordinare aut disponere dicitur ille, cui pro ratione voluntas. 167

Providentia, actus intellectûs & voluntatis media ad finem prædestinans. Cumque Regulæ Benedictinæ finis sit charitas, voluntas & intellectus, quæ aliquid dirigunt & non in charitatem, constituere prudentiam regularem non possunt.

Arbitrium deliberationem imbibit; indeliberati enim actus quà tales à libero arbitrio non procedunt. Deliberatio bene dicitur esse prudentis rationis pedisequa: ergo idem est actiones arbitrio committere, quàm rationi. Sunt & aliæ phrases in Regulâ quæ præcedentibus æquivalent, ex quibus proderit nonnullas legere, ut reliquæ, si occurrant, facilè intelligantur. 168

Hinc facili negotio intelligitur, quid sit *Placitum voluntatis.* Illud prudentiæ, fidei, dispositioni, providentiæ, arbitrioque S. Bernardus contraponit: ergo voluntatis placitum poterit definiri, *Irrationalis & inordinatus affectus, quo ageretur Superior, si quid contra aut præter Regulæ finem, hoc est, contra aut præter charitatem disponeret.* 169

Siquando in Regulâ aut aliis Humanis quibusque legibus reperiatur hoc vel illud debere fieri iuxta voluntatem Superioris, intelligendum est, de voluntate prudenti & discretâ, non tamen de temerariâ & imprudenti.

Regulæ Abbatem subdi.

LEgerat in Benedictinâ Regulâ Bernardus, *Omnes Magistram sequantur regulam, nec ab ea temerè devietur à quoquam.* Et infert, *Ergo nec ab ipso Abbate.* Hæc consequentia fundatur illo dialectico principio *Dici de omni, Dici de nullo.* cui tota machina syllogistica innititur. Si enim mentem suam logico stylo exscripsisset Bernardus, proculdubio dixisset, *Omnes Religiosi Magistram sequantur regulam; Abbas est etiam religiosus, ergo & regulam Magistram sequatur*, & hoc affirmativè: aut etiam negativè, *A nullo Religioso devietur à Regula: atqui Abbas etiam est Religiosus: ergo nec ab ipso Abbate devietur à Regulâ.* 170

Si præmittas hanc Bernardi periodum, quam subiungit: nimirum, *Quantum necessitati tribuitur, subtrahitur voluntati.* inferes bene hanc consequentiam, *Ergo voluntas libera & necessitas componi non possunt.*

De Prælati & Communitatis obligationibus natis ex solenni subditi professione.

171 SVnt Prælati, qui existimant in Novitiorum professione famulantium sibi addi numerum, non curas non obligationes. Hos carpit & instruit Bernardus. Sunt Communitates quarum nomine Superior acceptat stabilitatis promissionem, & stabilitatem pollicetur: ita ut fiat contractus talis ingenii, ut nec subditus valeat invito Superiore discedere, nec invitus proscribi. Sunt in quibus stabilitas solam communitatem; sunt in quibus solos afficit particulares. In illis invitus nec detineri potest, nec dimitti; in istis potest. Cæterùm nulla est, aut esse potest, bene gubernata communitas, in quâ promittenti obedientiam non compromittat superior magisterium & directionem. Ita Bernardus in hoc capite. *Regularis ipsa professio*, ait, *quâ se iunior subdit sponte Maiori, æquè adligat & Priorem* [hoc est, Antistitem] *Communis equidem pacti pari reor utrumque necessitate teneri fierique duos per unius sponsionem alterutrùm debitores: fidelis curæ unum; alterum humilis obedientiæ.*

De obligationibus utriusque (nimirum, Superioris & subditi natis) ex Regula.

172 DE hac materiâ sæpe agere oportuit, sequimur enim Bernardi spiritum, qui hanc doctrinam sæpe resumit & inculcat. Sunto ergo ultimi paragraphi Ectheses, actionum nostrarum Protheoremata.

Ecthesis Prima. *Ex vi promissionis tenetur Monachus obedire; nimirùm, in rebus in quibus obedientiam promisit & qualiter promisit.* Aliter; *Non tenetur obedire in rebus, in quibus obedientiam non promisit, nec aliter quam promisit.* Probatur ex Bernardo, qui inquirentibus, An deberet Monachus obedire Abbati regulas Pacomii aut aliorum Sanctissimorum Patrum præcipienti? respondet *Solum id posse exigi, quod promisit.*

173 Secunda. *Qui profitetur spondet quidem obedientiam, non tamen omnimodam, sed determinatè secundum Regulam, nec aliam quàm S. Benedicti.* Est expressa nostri Doctoris. Sed si non promittit omnimodam obedientiam, multa sunt procul dubio quæ Monacho præcipi non possunt, solum enim obligari ad illa potest, quæ promisit.

174 Tertia. *Prælatus solùm potest iubere, quod S. Benedictus instituit, aut certè quod sit secundum quod instituit.* Est etiam verbis formalibus nostri Doctoris concinnata. Potest igitur Prælatus iubere ut medium, actum cuiuscumque virtutis, quæ ad observantiam alicuius Sanctionis regularis conducat: Sed hîc obiter etiam notato, virtutes nobiliores non esse media ad minus nobiles; media enim non possunt esse pretiosiora ipso fine.

175 Quarta. *Qui profitetur promittit non quidem Regulam, sed obedientiam secundum Regulam S. Benedicti.* Si Monachus promitteret Regulam, teneretur moraliter illam servare, etiam Prælato non iubente; ut patet in clausuræ voto Monialium, quæ tenentur illam observare, etsi Superiores non iubeant. Sed quia aliud est promittere Regulam, aliud promittere obedientiam secundum Regulam, & Monachus non promisit illud prius, sed hoc posterius; si petas, quænam illi in hac re necessitas immineat obsequendi; respondebo cum Mellifluo Doctore, *id ab eo posse exigi, quod promisit.* ac propterea non tenetur ob[se]rvare Regulam ante Abbatis imperium. Vnde cùm in bene ordinatis monasteriis lex Bene[di]ctina perpetuò feratur sub pœnâ, imminebit necessitas obediendi aut admittendi pœnitentiam. Sed si Abbas prudenter iudicet aliquem aut-

aut aliquos morali præcepto indigere, tunc illos poterit moraliter obstringere, ita ut peccent (moraliter aut venialiter secundum materiæ quantitatem) tametsi sint parati pœnitentiam admittere; tunc enim illa lex simul esset pœnalis & moralis.

Quinta. *Abbati præcipienti quod non est in Benedictinâ Regulâ; nec secundum illam (puta, instituta Basilii, Augustini, Pacomij) nemo tenetur obedire.* Constat ex dictis. Sed & omnia & singula huius Capitis ix. literâ clarè monstrantur, quam proderit attentè relegere. [Vide proœmialem illam Epistolam, quam num. 1. posuimus.] 176

CAP. X.

Quæ nec sunt in Regula, nec secundum Regulam, nequeunt præcipi, quæ in Regula, nequeunt prohiberi.

Videtis ergo w iam obedientiæ limites, quos requiris? A Si modus est obedit onis tenor professionis nec se vale. B extendere potestas imperantis, nisi quatenus attigerit votum pro f tentis, profectò *citrà & vltr*, nec non etiam *contra*, quid aliud quam obedie tiæ limites quosdam cens erim, & his suis terminis virtutem eandem circumc udi? Quamobrem quisque professus in quovis genere salutiferæ vitæ nec ultra obedientiæ c legem cogendus, nec citra est inhibendus, quàm sua ipsius videtur complecti professio; quanto minùs contra? Is e go qui medius est vitæ modus, præfixus voto, professione firmatus tanquam lignum quod erat in medio paradisi, solus sine dubio legi erit subiectus, obnoxius iussioni. Ergo Prælati iussio vel prohibitio non prætereat terminos professionis, nec ultra extendi potest nec contrahi citra. Nil me Prælatus prohibeat horum quæ promisi, nec plus exigat quam promisi; Vota mea nec augeat sine mea voluntate, nec minuat sine certa necessitate; Necessitas quippe non habet legem, & ob hoc excusat dispensationem. Voluntas verò, D quoniam sola meretur retributionem, etiam sola non immeritò gradum altiorem vsurpat. Alioquin & absque necessitate remissio voti, non dispensatio, sed prævaricatio est: & restrictio contra voluntatem murmur est, non profectus. Ponant ergo Præpositi metam obedientiæ subjectorum ex votis labiorum E ipsorum: Non suorum desideriorum, monentes eos, F non cogentes ad celsiora, condescendentes eis cùm necesse ad remissiora non cadentes cú eis. 177

A. Si] Alia exemplaria habent *siquidem*.
B. Valet] aliàs *valeat*.
C. Legem] alii legunt *lege*. Sed uterque sensus verus est, sed ille primus clarior.
D. Quoniam] libri impressi *Quia*.
E. Ipsorum.] Multa exemplaria perperam legunt *suorum*; nam si dicamus *ipsorum* erunt subditorum labia si *suorum*, erunt labia Antistitum. certum est Præpositos debere ponere metam obedientiæ subditorum ex labiorum, non quidem suorum, sed eorumdem subditorum votis.
F. Non. cogentes] Igitur lex nequit poni invito, aliàs enim & posset cogi, quod negat hic & sæpe alibi noster Præceptor.
vv. Varius verborum ordo sine aliqua alteratione sensus.

Pulchræ & benignæ Ecthéses ex huius Capitis contextu.

178. PRima. *Tota Religiosorum obligatio nascitur ex professione solenni, & trium votorum distinctione: non autem ex purâ authoritate Regulæ.* Probatur; quia tenetur reddere Domino Deo vota sua, quæ distinxerunt labia sua, & non tenerentur, si non vovissent; sicut nec tenetur, qui non vovit. Non habuit authoritatem Legislator ut aliquem obligaret invitum; habuit Novitius, ut habitâ deliberatione aut rediret ad seculum, aut se obstringeret voto. Ad illud votum tenetur quod promisit, & quale promisit, non ad aliud. Bernardus hîc; *Modus est obeditionis tenor professionis: nec se valet extendere potestas imperantis, nisi quatenus attigerit votum profitentis.* & sub finem Capitis, *Ponant ergo Præpositi metam obedientiæ subditorum ex verbis labiorum suorum, non suorum desideriorum.*

179. Secunda. *Non potest Superior iubere ut quispiam agat vitam citra rigorem regularem, nisi habeat legitimam causam*; hoc est, non potest sine causâ interdicere illa, quæ reliqui religiosi observant. Verbi causâ. Si Abbas pro voluntate suâ iuberet alicui ut die mercurii comederet carnes, male faceret: sed postulas, An subditus deberet obedire? Respondeo debere Religiosum subditum deferre sui Abbatis iudicio & prudentiæ, & iudicare sublatêre causam legitimam ex vi cuius Abbas tale præceptum ferret; cæterùm si constaret nullam esse causam sufficientem, non teneretur obedire.

180. Tertia. *Si Antistes aliquid iubeat supra Regulam aut ultra Regulam, non tenetur inferior obedire.* Non tamen dicitur iubere ultra Regulam, cùm præcipit secundum Regulam, hoc est in ordine ad Regulam. Illa enim, quæ sunt expressa in Regulâ præcipi possunt per se, & ut finis; quæ non sunt in Regulâ, possunt præcipi per accidens, & ut media, ad complementum Regulæ.

Inferes. Ergo nihil est factibile (ut termino Carnotensium utaris) quod non possit præcipi à Prælato; nihil est enim, quod non possit ordinari ad Regulam, & eligi ut medium ad satisfaciendum alicui obligationi Regulari.

181. Respondeo negando illationem. Primò enim omnia illa, quæ sunt contra Regulam, ad Regulam non possunt ordinari; sunt enim Regulæ prævaricationes. Secundò omnia quæ sunt supra Regulam non possunt eligi prudenter ut media ad implendum Regulam. Ratio est clarissima; quia de naturâ medii est, quod non sit difficilius nec pretiosius fine; quis enim prudens audire vellet, & expenderet mille aureos ut decem præcisè redimeret? Qui dicunt Verbum adsumpturum fuisse carnem humanam, tametsi Adamus non peccasset, in naturâ & ingenio medij suam opinionem fundant, asserentes dici non posse incarnationem fuisse medium, & redemptionem finem, hinc enim sequeretur à prudente Deo ad finitum finem ordinari medium infinitum.

nitum. adeoque dicunt, Christo aliàs venturo, propter peccatum hominis fuisse iniunctum officium Redemptoris. Abbas igitur observantias severiores monasticis non valet introducere sub prætextu quod velit eas ad observantiam Regulæ ordinare.

Quarta. *Nullus Abbas potest iubere contra Regulam, vel quod idem est, interdicere id quod est in Regulá.* 182
Has tres ultimas Ecthefes unica Bernardi periodo probabo, qui sub initium Capitis præsentis sic ait, *Profectò citra & ultra, quid aliud quam obedientiæ limites quosdam censuerim, & his terminis virtutem eandem circumcludi. Quamobrem quisque professus in quovis genere salutifera vitæ nec ultra obedientia lege cogendus, nec citra est inhibendus, quàm sua ipsius videtur complecti professio; quantò minus contra*: & cætera quæ sequuntur; omnia enim eandem veritatem confirmant. Caput ipsum relegito.

Quinta. *Si certâ necessitate Abbas dispensare nequit.* Bernardus hîc. *Vota mea non . . : . . . minuat sine certa necessitate.* Sed quid Bernardus intelligit nomine *certa necessitatis*? An solam evidentem? Respondeo idem est dicere evidentem requiri, ac nullam debere dari dispensationem. Paucæ necessitates possunt evidenter cognosci, sed & illæ sæpe sunt tales ut legem abrogent ante Hominum dispensationem. Certitudo igitur, quam exigit noster Author, humana est, hoc est, rationalis, probabilis, & hæc in materiâ dispensabili iuxta ea quæ hucusque disseruimus.

Sexta. *Qui sine necessitate gravi saltem probabili, dispensat in voto, iuramento aut aliqua Ecclesiæ lege* 183
peccat, & dispensatio est invalida. Vtrumque constat ex verbis ultimis huius capitis; ubi dicitur condescendere subdito Prælatus qui ex causâ dispensat, & cadere cum Subdito qui sine causâ dispensat, peccat qui utitur dispensatione quam sciat concessam sine causâ. Consultò posuit illud *sciat*, quia si subditus causam insufficientem esse nesciat, formabit iudicium certum & legitimum si suo Prælato subscribat consulto etiam *peccat* dixi; nam contra legem moralem aut pœnalem secundum qualitatem materiæ.

CAPUT XI.

Perfecta ab imperfecta obedientia distinguitur, à servili filialis.

CÆterùm subjectus hujuscemodi obedientiam, quæ voti fini- 184
bus cohibetur, noverit imperfectam. Nam perfecta obedientia legem nescit, terminis non arctatur, neque contenta angustiis professionis, largiori voluntate fertur in latitudinem charitatis; & ad omne quod injungitur spontanea, vigore liberalis, alacrisque animi modum non considerans in infinitam libertatem extenditur. Hæc est illa de qua signanter Apostolus Petrus [1. Petr. 1.] *Castificantes*, inquit, *corda vestra in obedientia charitatis*: pulchrè ipsam per hoc sequestrans ab illa inerti & servili quodammodò obedientia, nec

charitati prompta, sed obnoxia necessitati. Hæc iusti illius cui [1. *ad Timoth.* 1. 8.] lex posita non est, propria est: non quòd vel ille perfectus vivere debeat sine lege; sed quia non sit sub lege. Minimè quippe contentus voto suæ cuiuscumque professionis, quam superat animi devotione. Quamquam nec istam Regula ipsa (*Cap.* 68.) tacuerit ubi monet: si fratri impossibilia iniunguntur, *ut confidens de Adjutorio Ei, obediat ex Charitate.* In eadem A denique Regula (*Cap.* 7.) tertius describitur humilitatis gradus, ut omni obedientia Monachus se subdat Majori. Dicens quippe *omni*: non vult nos in obediendo mensura esse contentos professionis, non attendere promissi debitum, non de pacto sumere modum; sed transire alacriter votum, vv etiam c & obedire in omnibus. Est sanè quidam obedientiæ limes secundum tempus, ipsa temporis extremitas: ut is B sit terminus obedientiæ, qui & vitæ. Hunc vobis vv maximè commendat Vnigeniti exemplum, qui factus est Patri obediens usque ad mortem. Hæc ergo quoties interrumpitur inobedientia, dicitur & peccatum & transgressio seu prævaricatio.

A. IN EADEM DENIQUE) legimus in multis MSS. *in eademque Regulâ.*

B VT ISSIT) illud *sit* exstat in MSS. sed omittitur in libris impressis.

c. Vnius præpositionis expressio diversos sensus exhibet, sed non contrarios. Lego in meis MSS. virtutis studiosi esse ultra promissum & debitum conari *obedire omnibus.* ergo non solùm Antistiti, sed & confratribus; sed quia in Regula etiam præcipitur ut obedientes sint sibi invicem fratres, videtur non transire adhuc votum, qui obediat omnibus; quamobrem placuit lectio exemplaris impressi, ubi dicitur opus esse ut conetur subditus *obedire in omnibus*, nam si hoc faciat transibit procul dubio obligationẽ professionis, non enim Benedictinus tenetur obedire Præposito in omnibus, sed in iis solùm, quæ S. Benedictus instituit.

vv. Dictionum ordo in libris variis, quos contuli, varius.

De obedientia negativè imperfecta.

HÆres, cùm legis hanc periodum. *Subiectus huiuscemodi obedientiam, quæ voti finibus cohibetur*
185 *noverit imperfectam* Cur igitur? Nonne in perfectionem tendit, qui obedit secundum Regulam, quam professus est? & si per hanc obedientiam tendit in perfectionem, cur dicitur ipsa imperfecta?

Pro literæ intelligentiâ, duæ expositiones occurrunt valde veræ; duæ, quæ se mutuò ro-
186 borant & confirmant. Dico igitur primò, bifariam perfectionem sumi; absolutè & relativè. Absolutè, cùm consideratur secundum se; relativè, cum comparatur & refertur. Creaturæ secundum se perfectionem aliqualem dicunt; talem verò quæ nulla sit, si cùm Divina veniat comparanda

paranda. Adamus malitiâ peccavit; sed si cum Dæmone conferatur dici poterit innocens; tanta enim est Dei bonitas, tanta malitia dæmonis, ut homo malus videatur collatus cum infinitè-bono Deo, bonus collatus cum dæmone malo tantùm non-infinitè. Bernardus *Serm. I. in Adventu Domini*, in Adami personâ sic inquit. *Domine obsecro complaceat tibi, ut eruas me; quoniam ego infirmus sum; quoniam de terrâ meâ furtim sublatus sum, & hîc Innocens in lacum missus sum.* Nota bene; Adamum in peccatum mortale lapsum innocentem appellat; sed, ne esset dubitationi locus, ipse vocem exponit; *Non penitus quidem innocens*, ait, *sed quantum ad eum qui me seduxit, innocens aliquatenus.* Ergo adamus teste Bernardo fuit absolutè reus, & innocens comparativè. Hoc sensu intelligendus est paulus *1. Corinth 13.1.* Scimus enim donum Prophetiæ esse sublimissimum, donum, scientiæ esse divinissimum, donum fidei esse necessariissimum & nihilominus, *Si habuero prophetiam*, ait, *& novero mysteria omnia & omnem scientiam: & si habuero omnem fidem, ita ut montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum.* Quod duce Bernardo sic explico, *sum, non penitus quidem nihil, sed quantum ad Christum, quem imitor, sum nihil aliquatenus. Ipse filius Dei est, & hæres regni; si & charitatem habeam, filius sum Dei, Christi confrater & regni coheres: si illam non habeam, nihil sum.* Hoc igitur sensu Bernardus exponi potest in præsenti; eius enim obscura loca non indigent luce peregrinâ. Obedientiam illam quæ est secundum Regulam, *imperfectam* vocavit & meritò; nam licet absolutè perfecta sit, vilescit, si cum obedientiâ, quæ ultra Regulam expansa limites non noscit, comparetur. Vnde *imperfecta relativè* idem est ac *minus perfecta*, sicut etiam *innocens-comparativè* idem ac minus nocens, & *nihil-respectivè* idem ac *ferè nihil.*

Sed si hic Pauli locus exponatur finaliter, habebit sensum evidentiorem & præparabit
mentes ut secundò exponamus Bernardum. Finis vitæ Christianæ cælum est, gloria est, Deus 187
est: emenda est, sed pretio charitatis, non pretio aliarum virtutem. ergo qui donatus est arcanâ mysteriorum notitiâ, qui hominum & angelorum idiomata cælestia percallet, qui omnes naturales scientias adsequutus nihil omninò ignorat, qui tantam fidem possidet ut miracula faciat, si charitatem non habuerit, ad effectum quem optat, nihil habet. Ergo similiter, in statu Monastico philosophandum est; finis duplex proponi potest, unus deberet. Primus est, tendere ad perfectionem, secundus illam adsequi. Per obedientiam quæ secundum Regulam est, ad perfectionem tendimus, quotidie approximamus, singulis actibus propriores reddimur, non adsequemur tamen, quousque cordis dilatatione cum superioribus non liceremur. Obedientia igitur quæ secundum Regulam est, perfecta & utilis omnino est ut in perfectionem tendamus, ut adsequamur imperfecta; ad hoc enim requiritur cæca obedientia, quæ Deum ipsum mente adsequitur, nam hæc cæcitas est oculatior omni humanâ advertentiâ. Meliùs sibi prospicit, qui cæcè obaudit; quàm, qui disputat, & utrum obedire debeat, inquirit. Igitur qui ut obedias, utrùm teneatis, respicis, cæcus es, & perspicax qui cæcè obedis. Quamdiu examines, An Superior transgrediatur vel non suæ terminos iurisdictionis, non possidebis quietem spiritûs, in quâ consistit huius vitæ perfectio; tranquillus eris si superiori dicas, Domine quid me vis facere?

De obedientia perfecta.

OBedientiam perfectam à minus perfectâ Mellifluus meus Author distinxerat, & docuerat
minus-perfectam esse secundum Regulam, supra Regulam verò perfectam. At nunc in 188
cimmerias tenebras nos protrudere velle videtur. Bone Deus, si perfecta obedientia, est ultra Regulam, quomodo in Regulæ cap. VII. & LXVIII præcipitur? & si in Regulâ teste ipso Bernardo præcipitur, à Regulâ deficit, qui non observat. Si deficit, quomodò dici potest voti emissi finibus cohiberi?

Respondere possem primò distinguendo in Regulâ Præcepta, Monita & Consilia. Hæc enim

enim etiam meus Bernardus distinguit. Præcepta vocarem illa omnia, quæ possunt præcipi; Monita, quæ solent moneri; & Consilia, quæ Religiosis consuluntur. Infimæ perfectionis esse dicerem obedientiam illam, quæ voti & legis terminis moralibus cohibetur & monita seu præcepta pœnalia non curat. Perfectiorem, quæ etiam purè pœnalibus legibus satisfaciens omittit regularia consilia; at perfectissimam, quæ legem moralem nescit, terminis à pœnâ descriptis non coarctatur, quæ non contenta angustiis professionis largiori voluntate fertur in latitudine charitatis; & ad omne quod iniungitur (hoc est, præcipitur, monetur, consulitur) spontanea sive quod idem, non invita, vigore liberalis, alacrisque in infinitam libertatem extenditur. In infinitam quidem, quia finita dici non debet obedientia illa quæ prudentiæ Prælati, tametsi regulares posset, terminos non præscribit. Et hæc expositio mihi videtur esse omnino probabilis, sed peteret materias præcepti moniti & consilii clarè inter se distingui, quod tanti esset moliminis ut iterum deberet consuli D. Bernardus: nam ex hoc libro tertium humilitatis gradum & obedientiam in materiâ impossibili ad consilia pertinere sciremus; de reliquis crescerent dubia, nec esset œdipus qui resolveret.

190 Ne igitur Bernardi expositio textum ipsum Regulæ reddat difficiliorem præter consilia pauca, quæ in Regula exponuntur, quale est de vini abstinentia, Cap. XL. virtutes à nostro Legislatore iniunctas in merè-materiales, & merè-spirituales divido, & sentio priores illas directè pertinere ad materiam præcepti, posteriores indirectè nimirum, in quantum ita sunt ad materiales requisitæ, ut sine ipsis non possint fieri materiales, non aliàs. Hac doctrinâ præmissâ verba Regulæ, quorum meminit Bernardus interpretor; Capite VII *Tertius humilitatis gradus est*, ait S. Benedictus, *ut quis pro Dei amore omni obedientia se subdat Maiori, imitans Dominum, de quo dicit Apostolus* [*ad Philippens. 2.*] *Factus obediens Patri usque ad mortem*. Et distinguo illud omni; Si intelligatur de omni materiâ regulari ad præceptum pertinere posse resolvo; si de ultra regulari ad consilium, nam Cap. LXXIII. consulit omnes virtutes ultra regulares, ut legenti patebit. Et eodem prorsus modo caput LXVIII. explico. Cùm fratri debili impossibilia iniunguntur, videndum est, qualia sint illa impossibilia, nam si regularia ipsa sint, obedientiâ præcipitur; si ultra regularia, consulitur, ex vi eiusdem Capitis LXXIII. Cùm igitur D. Bernardus obedientiam, cuius meminit S. Benedictus Capit VII. & LXVIII. ad materiam, quæ ultra Regulam est, reducit, non est intelligendus de materiâ omni; nec de impossibili, si regularis, sed si ultra regularis; aliàs enim doctrina, quam in Epistolâ nuncupatoriâ tradiderat, corrueret: ibi enim vidimus Monachum Benedictinum obligari posse ad impossibile, si congruè exponatur.

De obedientia servili.

191 SEd quæ est iners & servilis obedientia illa, quam vituperat D. Bernardus, cùm citato Petro Apostolo, inquit, *Pulchrè ipsam* (nempe, *perfectam obedientiam*) *per hoc sequestrans ab illâ* (nimirum, *quæ secundum Regulam est*) *inerti & servili quodammodò obedientia, nec charitati promptâ, sed obnoxiâ necessitati?*

192 Cùm Religiosus lege morali aut pœnali trahitur, non ducitur; nam aliàs non esset operaturus. Si virtutis dulcedine adliciatur, lege non indiget, utpote, qui esset bene operaturus tametsi lege omni careret. Subditus igitur, qui virtutem exercet, ne incurrat aut peccatum aut pœnam, odio mali trahitur, non boni dilectione conducitur; ideoque voluntas eius est nauseabunda, invita, & similis renuenti. Legem scit; imò examinat, ne quidpiam faciat ultra legem. Terminis regularibus coarctatur, nec vult transgredi ultra limites perfectionis professæ. contenta

tenta profeſſionis anguſtiis, vult quidem ſatisfacere promiſſis, exercendo virtutes, quas non exerceret, ni voviſſet; imò ut verbo dicam, mallet non promiſiſſe. Fertur ad omne quod iniungitur invita, nam mercatori naufrago ſimilis, laborem obedientiæ ſubit, ne vitam æternam perdat, ne pœnam temporalem luat, non ſubitura, tametſi omiſſio eſſet peccaminoſa graviter, ſi Deus nullum transgreſſorem puniret. Avara, aut ſaltem eſt illiberalis. Triſtis modum iuſſionis conſiderans, authoritatem Superioris examinans deſiderat non debere extendi. Hæc eſt iners, ignava; hæc ſervilis, timore enim regitur; obedientia eſt, non charitati prompta, ſed neceſſitati ſubjecta. Huic opponitur perfecta, ampla, larga, ſpontanea, vigens, liberalis, alacris, infinitè libera, caſtificata, diligens, filialis, prompta, neceſſitatis inſcia, legis ignara, devota, ad omnia ſeſe extendens, & ipſamet impoſſibilia faciens, quam hoc capite Mellifluus meus Doctor deſcribit.

C A P. XII.

An omnia peccata ſint æqualia.

SEd intereſt ſanè, qua cauſa, quo affectu, qua intentione, quo præ- 192
cipiente, in quove præcepto malum hoc committatur? Et quidem nullam prorſus inobedientiam dico paruiducendam, non tamen omnem pari æſtimandam periculo. Enim verò mandatum Dei eſt, non occides: fac ergo duos homicidas, & unum quidem ſpo iandi cupiditate, alterum verò neceſſitate ſeſe defendendi facinus perpetraſſe: An non hic ſatis evidenter inter lepram & lepram cauſa ſeparat, faciens utique diſparem valdè culpam unius ejuſdemque transgreſſionis? Quid verò ſi hunc ſubita ira, illum ſtudioſa malitia aut vetus odium fortè ad idem ſcelus impulerit? num quidnam ſimili penſſandum erit judicio, quod tam diſſimili factum conſtabit affectu? Nil deinde A inceſtius, obſceniuſue quàm filias Loth [*Geneſ.* 16. *g.*] paternum uſurpaſſe concubitum; & tamen, quis non videat quantum evacuaverit B aut attenuaverit turpis nefandique flagitij w reatum pietas intentionis, & intentio pietatis?

A. DEINDE] Alij libri *Deinceps.*
B. EVACUAVERIT] Colonienſis editio *Evacuerit.* ſed à quo verbo? quo præludente authore?
VV. Hic omnia exemplaria habent eadem verba, non tamen diſpoſita eodem ordine.
NOTA. Sanè peccata univerſa eſſe omnino æqualia impium eſt. Id olim Stoici cenſuerunt, ſed jam hodie exploduntur ab omnibus: cæterùm eſſe multas malitias æquales in omnibus peccatis mortalibus, multas in multis abnegari non poteſt, *Primò* omnia & ſingula æquè & univocè participant malitiam peccati mortalis, ſicut homo & brutum rationem animalis ut ſic. *Secundò* omnia & ſingula habent & eamdem numero infinitatem terminativè, omnia enim oppo-

nuntur

nuntur uni & eidem infinito Deo. *Tertiò* peccata in gravitate inæqualia, solent esse æqualia in duratione, intensione, advertentiâ, impœnitentiâ. &c.

Hac ergo brevi præmissâ doctrinâ ad diversas peccatorum inæqualitates, quas Bernardus edisserit veniamus.

De actibus instantaneis.

CONsideranda veniunt illa verba. *Quid verò si hunc subita irâ, illum studiosa malitia aut vetus odium fortè ad idem scelus impulerit?* An in viâ Bernardi, homicidium subitâ irâ comissum scelus est?

193 Respondeo non semper subitam iram carere peccato; sæpe enim in subitaneo furore omnes concurrunt circumstantiæ, quæ ad rationem peccati requiruntur. legis enim cognitio, & deliberatio, possunt cum operatione instantaneâ conjungi, sed minus erit peccatum id ipsum instantaneum, illo quod in voluntate odio veterno infectâ insenuisset: tametsi utrumque mortale esset. Si in subitaneâ irâ sit deliberatio semiplena, veniale peccatum committitur; peccatum tamen. At verò, si subitaneus ille furor ita mentem abripiat & obnubilet, ut totam indifferentiam auferat, aut mentem ita excœcet ut malitiam actionis non cognoscat; non jam passio, sed hominis perturbatio est; eumque cogit agere tanquam irrationalem. Tales operationes hominis, quamdiu perturbatio illa perdurat, humanæ non sunt, sed animales, adeoque bonitatis & malitiæ moralis expertes.

De irregularitatis dispensatione.

194 SEd quia de homicidio agimus, & liber Bernardi quem exponimus *de præcepto & dispensatione* inscribitur, ut Religiosis Cistertiensibus prodesse possimus, examinare oportet, An Antistes possit dispensare in irregularitate ex homicidio voluntario suborta? & quid intelligatur nomine *voluntarij?*

195 Utrumque dubium optimè resolvit sub annum 1584. Marcus de Villalva Abbas Collegij Salmanticensis, & ex mandato Generalis & Diffinitorum edidit, qua-propter sententia ipsius non tam privati Doctoris, quàm totius Diffinitorij Hispano-Cistertiensis est. Ipse igitur in dubiis definitionibus antiquis additis, homicidium voluntarium exponit per hæc verba. *Por homicidio voluntario en quanto toca a la dispensacion, scientiendese solo el homicidio criminoso y ilicito, porque este solo es reputado por voluntario y los demas licitos y justos, para lo que toca a la dispensacion, son reputados por casuales.* hoc est, *Nomine homicidij voluntarij, in dispensationum materiâ, intelligitur solummodo homicidium criminale & illicitum, hoc enim solum habetur tanquam voluntarium: & reliqua (nimirum licita & justa) quoad dispensationem casualia & involuntaria indicantur.* Et meritò; non enim voluntariò facimus quæ indirectè, & invitùs, sed qui invasorem injustum occidit, & qui pro tribunali sedens latronem perniciosum condemnat, indirectè interimit & invitùs, vellet enim si posset vitam ejus tueri & conservare, non ergo homicidium voluntarium committit.

196 Gregorius XIII. concessit Reformatori Generali Observantiæ Hispaniæ & Abbatibus particulare privilegium, ut dispensent in irregularitate, & suspensione qualicumque exceptâ illâ, quæ procedit ex homicidio voluntario: quo etiam privilegio fruuntur Abbates illi omnes, qui bullam participationis habent.

197 Infertur ergo ex vi hujus privilegij dispensationem posse concedi quibuscumque Judicibus & justitiæ Ministris, cuicumque chirurgo vel medico, imò cuicumque militi si in bello justo militaverit. Omnes istæ consequentiæ illatæ sunt olim in similibus casibus à Cajetano *in summâ verbo Irregularitas.* Armilla *ibidem.* Covarrubias *in Clement.* Si *furiosus, de homic.* 2. *p.* §. 3. *num.* 7. Navarrus *cap.* 27. *num.* 240. Subscribit citatus Villalva & Ordinis Diffinitores.

198 Sed interrogas, An hæc dispensatio possit pluries concedi eidem reo? Respondeo eamdem dispensandi potestatem fuisse ab Eugenio IV. & à Julio II. concessam, sed in privilegio

Julij

Julij *toties quoties* legi. an hæc verba debeant ut sonant intelligi, an debeant ad aliquod genus limitari subdubitas; sentit Villalva posse Reformatoré toties quoties dispésare in irregularitatib', quæ oriuntur transgressione præceptorum Regulæ & Definitionum; in ijs tamen, quæ proveniunt ex jure, semel cum singulis personis: Respondeo tamen me non videre sufficientem causam istius limitationis.

De peccato filiarum Lothi.

Cùm legitur historia Lothi, semper inquiritur, An filiæ ejus peccaverint, inebriando parentem, & eum ad fornicationem inducendo? Respondemus communiter, materiam fuisse gravem & capacem culpæ mortiferæ, easque solo ignorantiæ titulo posse excusari; nam, si laborarunt insuperabili, non peccarunt; reæ autem mortiferi criminis fuerunt, si vel contra dictamen operatæ, vel saltem secundum erroneum vincibile. Sed saltim studiosa indagandæ veritatis ambitio requirit, q̃d debeamus p̃sumere rebus omnibus examinatis? An sit verosimile eas laborasse ignorãtiã invincibili & cõsequẽter non peccasse? Sed noster Mellifluus Præceptor respõdet 199

Primò. *Eas peccavisse mortaliter.* Secundò, *Eas ex bonâ intentione vincibiliter, tamen erroneâ operatas fuisse.* Tertiò, *Minus eas peccatum commisisse quàm si ex malitiâ peccassent.* Constant omnia ex his verbis, *Nil deinde incestius quàm illas filias Loth Paternum usurpasse concubitum; & tamen quis non videat, quantum evacuaverit aut attenuaverit turpis nefandique flagitii reatum pietas intentionis & intentio pietatis?* Intentionem peccati malitiam diminuisse asserit, non sustulisse. Et infero, minora esse peccata ex ignorantiâ tametsi crassâ quàm ex malitia commissa. 200

De homicidijs commissis indirectè.

Illa verba obscurissima sunt: *Mandatum Dei est non occidere; Fac ergo duos homicidas, & unum quidem spoliandi cupiditate, alterum verò necessitate sese defendendi facinus perpetrasse. An non hic satis evidenter inter lepram & lepram causa separat, faciens utique disparem valde culpam unius eiusdemque transgressionis.* Ergo qui se defendendo invasorem occidit, teste Bernardo, reus est; tale homicidium facinus est, lepra est, culpa est. Oportet igitur potius occidi quàm occidere. 201

Respondeo omne homicidium directè-commissum, publicâ aut privatâ authoritate id fiat, facinus esse: non item commissum-indirectè. Ratio est; quia quinto Decalogi præcepto omne homicidium interdicitur; nec audiendi sunt, qui volunt excipere contra Decalogum, quia si semel tales exceptiones admittantur, nullus naturalis aut Divinæ legis articulus subsistet. His positis sit 202

Conclusio I. *Respublica, cùm latronem condemnat, illum occidit indirectè.* Probatur; quia directè prospicit quieti publicæ; & pacificæ bonorum possessioni, quæ stare non potest ni latrones & fures tollantur. Ergo cum bono publico directè prospicit, indirectè tollit illa omnia quæ convincuntur publicis bono & paci nocere. 203

Conclusio II. *Si Respublica excedat limites inculpatæ tutelæ, peccat hominem condemnando.* Verbi gratiâ; si indiceret pœnam capitis, cum sufficeret pœna exilii, aut alia minor; Tunc enim excessus ille censeretur directè à Republicâ intẽtus, quæ sævire dicẽda omninò esset, si quempiam occideret sine necessitate. 204

Conclusio III. *A fortiori eadem dicenda sunt de quolibet particulari.* Patet; quia Reipublicæ jus potiùs est; ergo si hæc nullum potest occidere sine necessitate, nec nocere ultra necessitatem, non poterit concedi homini particulari ut aliquem sine necessitate aut præter necessitatem percutiat. Ergo cum D. Bernardus homicidium factum necessitate sese defendendi condemnat, agit de illo qui excessit limites inculpatæ tutelæ: de illo inquam, qui debuit se defendere ne occideretur, potuit tamen suam vitam tueri securissimè, quin vitâ invasorem privaret. 205

206 Conclusio IV. *Persona (publica sit aut privata) qua in ultimo discrimine posita dubitat an ex tali circumstantiâ suboritura sit ejus perditio, non potest illam circumstantiam non tollere.* Ergo, si invadaris, & dubites, an possis mortem evadere non occiso invasore, teneris sub peccato illum occidere, quia teneris propriam vitam tueri; & non licet obligationem ratam exponere successui dubio. Idem de Republicâ dicito. Urbs obsessa, quæ timet ab inimico stragem, debet fortificare loca si dubitet an sint sufficientia ut possint arcere inimicos.

207 Conclusio V. *In probabilitate resolutio dependet ab arbitrio.* Patet; quia nemo est opinionis probabilis mancipium; & si nec promiserit, nec jure suo cesserit, poterit subscribere alterutri parti, aut potiùs utrique probabiliter formando hoc practicum dictamen, *Faciam alterutrum, nam utrumque est probabile.*

208 Sed quia egimus de cautione inculpatæ tutelæ, opus est ut hanc difficultatem liquidiùs expendamus. Eum qui se defendendo excedit necessitatis limites, & invasorem occidit; si illeso honore aliter possit sanguinis reus est. Sed quid debet facere, ne dicatur excedere, Tenebiturne fugere? minimè. Nam fugiendo honorem perderet & vix periculum evaderet; ille enim, qui invasit pugnaturum, etiam persequeretur fugientem. Ergò qualiter aget? Dicunt Theologi. eum debere vires suas cum viribus inimici conferre, & si se superiorem judicaverit, debere agere solùm defensivè; nullum enim subest periculum; at si cognoverit alterum esse superiorem, debere se defendere alterum occidendo. sed

Navita de ventis, de bobus narret arator,

Enumeret miles vulnera, pastor oves.

209 An non invasus occidi poterit antequam inimici vires periclitentur? ibi discurrere, conferre, examinare, consilium insalubre est. Non est confidendum industriæ cùm ensis hostilis stringitur. Hominum etiam expertissimorum errare est, & in tali casu minimus error morte luitur, sæpe enim strenui Martes vel à Thersitâ occisi.

CAP. XIII.

Primam præceptorum inæqualitatem ex Legislatoris dignitate desumi.

210 IAm verò de illo qui præcipit, & item de eo quod præcipitur hujusmodi advertenda erit secundum rationem distinctio: ut cujus inter præceptores reverentior nobis imminebit Authoritas, ejus gravior formidetur offensio, ac majoris cujusque mandati transgressio damnabilior æstimetur. Melius siquidem est obedire Domino, A quam hominibus; & in ipsis, B melius magistris, quam condiscipulis; Porrò in magistris melius nostris, quàm C extraneis. Quibus autem melius constat obedire, ipsis proculdubio & non obedire detestabilius est.

A Do-

A. DOMINO] Per simillima compendia scribitur *Dominus* & *Deus*; ideoque frequentissimum est in variis exemplaribus has confundi dictiones, quod præcipuè in hoc tractatu observo. plurium enim collatione factâ, semper aliqua *Dominum* & aliqua exhibent *Deum*.

B IN IPSIS] Critici, qui in variis editionibus abraserunt illam præpositionem, quam habent MSS. videntur non esse adsequuti sententiam. Illud *In* ponitur pro *Ex*, phrasi apud Ecclesiasticos Doctores communi.

C. Noto breviter, quod uberiore calamo indigeret. Sanè si nostris Magistris secutiùs quàm extraneis credimus; quis negabit esse innumeros qui in materiam fidei laborent insuperabili ignorantiâ? A propriis magistris falluntur, qui carent scientiâ & doctrinâ, quâ conspiciant se falli: sed de hoc alibi.

De authoritatis intensivis & extensivis gradibus.

CUicumque Superior in subditos authoritatem habet; & Superior non esset, si iniungere salubria non posset. Sed petitur, An omnes superiores habeant æqualem authoritatem? Respondet negative Bernardus: & pro eius intelligentiâ has Conclusiones subjungo. 211

Primò *Authoritas non consistit in indivisibili, sed habet suas extensionis & intensionis gradus.* Patet; quia sunt multa quæ solent juberi plura quæ possunt; nec tamen omnia eodem rigoris gradu præcipiuntur: alia enim præcipiuntur: lege purè pœnali, alia legè quæ probabiliter obliget ad veniale tametsi sit gravis materia, alia sub culpâ gravi, aliâ denique lege mixtâ ad culpam simul & pœnam obligante. Ecce diversos gradus intentionis. 212

Secundò. *Diversorum Superiorum authoritas frequentiùs est inæqualis extensivè.* Patet; quia solus Deus universa attingere potest, ejus enim authoritas infinita est & caret limitibus: at homines à Deo limitatam participant & inæqualem. Plura aliique possunt, pauciora alij; quia sicut in æthereo firmamento vix dantur duo æqualia sydera, sic etiam in politico. Plura potest Dux, Comes, Marchio, quàm Dominus particularis; plura Duce, Comite, Marchione, Rex. 213

Tertiò. *Diversorum superiorum authoritas frequentius est inæqualis intensivè.* Ostenditur, Nam alij possunt capere, non tamen condemnare aut dimittere; alij possunt pecuniâ condemnare, alij flagellis, alij etiam capite. sunt qui putent se habere authoritatem præcipiendi sub peccato veniali, quorum authoritatem probabilis opinio confirmat. Nonnulli possunt mortaliter præcipere ut Patres familias ex vi quarti præcepti decalogi; alij etiam titulo religionis; Abbati enim monachus obedit ut filius familias, & obedit ratione promissionis. 214

Optimè igitur asseruit noster Author præceptorum inæqualitatem ex legislatoris dignitate desumi.

CAP. XIV.

Secundam inæqualitatem à materia desumi.

ET de A mandatis similiter. Majoribus quippe major, minoribus minor opera nostra & cura debetur; de quorum etiam B contemptu juxta eandem considerationem gravior leviorve offensa contrahitur. 215

A. ET DE MANDATIS] Legit exemplar novæ editionis Coloniensis *est de mandatu similiter*, dele *est*. lege &c.

B. ETIAM] Hic è contrario standum est pro libro Coloniensi contra meum MS. videtur enim magis latinè dici, *de quorum etiam contemptu*, quàm *de quorum & contentu*; sed hæc diversitas non respicit sensum; sed verba.

NOTA. Multi sunt, qui aliquibus culpis materiæ parvitatem excludunt, sed re leviter examinatâ: ego quidem in omni præcepto, in omni materiâ, cognosco venialia peccata; sed quia hæc uberiùs pertractare non permittit occasio lecturis ante paucos menses meam *Theologiam Moralem* sufficiat impræsentiârum videre mei Commentarij in Regulam Benedictinam disp. 69. numer. 1052. ubi examino, Utrùm in voluptatibus venereis (nullæ sunt magis lubricæ) detur materiæ parvitas?

De præceptorum inæqualitate.

216 PRæcipua præceptorum inæqualitas à materiæ quantitate dependet, non enim eodem modo in gravi ac in gravissimâ delinquitur. Considera positiones sequentes.

217 Prima. *In materiâ levi non potest Superior graviter obligare*. Est Doctorum receptissima opinio, ut ostendo num. 41. mei Commentarij. & contraria non videtur probabilis.

218 Secunda. *In materiâ gravi non potest Superior leviter obligare*. Est Vazquezii 1. 2. *disp.* 158. *cap.* 4. *num.* 32. contra Suarium *lib.* 3. *de legib. cap.* 27. *num.* 12. ac propterea merè probabilis.

219 Tertia. *Inter materiam magnam & maiorem summa esse solet peccatorum inæqualitas in eâdem specie*. Est ostenditur. nemo enim dixit esse æqualia furtum centum & centum-millium ducatorum. Cæterum hæc furti est circumstantia aggravans in eâdem furti atomâ specie.

220 Quarta. *Circumstantiæ aggravantes non sunt de essentiâ integræ confessionis, & à fortiori nec diminuentes*. Quapropter ille, qui centies-mille aureos fuisset furatus, modò haberet dolorem & restituendi propositum, sufficeret dicere, *Furatus sum gravem materiam, nullam determinando*.

221 CASUS. I. Petrus habebat consuetudinem furandi, & hac pessimâ inclinatione illectus post ultimam confessionem semel furatus est materiam gravem; resipiscit; & dubitat, quî debeat confiteri? hoc est, An sufficiat exprimere peccatum furti; an etiam debeat consuetudinis inveteratæ Circumstantiam exponere?

222 Respondeo non debere ultimum, sed sufficere primum; quia juxta quartam positionem aggravantes circumstantiæ non debent necessariò explicari. Quid si deberent? adhuc non teneretur; nam inveterata consuetudo indifferentiam, ac proptereà diminuit libertatem. omnia autem quæ cum minore indifferentiâ & deliberatione committuntur, sunt minora peccata. Quid si Confessarius interrogasset, An haberet talem consuetudinem: possetne uti restrictione, & negare? Dicam liberè; multa dicuntur restrictione mentali salvari, quæ restrictione non indigent, & hoc defectu examinis; at me judice restrictio, quæ verè talis sit, semper est mendacij pedisequa, & nunquam maculâ morali & politicâ caret. Si Confessarius, An talem habeas furandi consuetudinem, roget, nega liberè, & hoc sine ullâ restrictione, tametsi consuetudinem habeas. Ratio est, Quia illud tribunal institutum est pro peccatorum examine, judicio, correctione; ergo semper Judex inquirit & examinat res graviter peccaminosas. Cùm autem Confessarius interrogat an habeas furandi consuetudinem, censendus necessariò est interrogare ut Confessarius, hoc est, juxta authoritatem sibi divinitus concessam. Ergo censendus est petere, An habeas furandi consuetudinem quæ sit graviter peccaminosa? Cumque non habeas talem, sed potiùs quæ peccata diminuat, indifferentiam arbitrij remittendo, verè interrogationi respondes si te illam habere neges. Hoc ut confirmem subijciam verba Bannez. secunda secundæ de jure & justitiâ quæst. 60. art. 2. dub. 1. concl. 2. qui sic ait. *Quando aliquis jam est confessus in foro conscientia homicidium quod fecit, & postea in aliâ confessione interrogatur à Confessore, An commiserit homicidium? verè respondet* (nota bene) *ego non commisi homicidium. quia intelligitur ex circumstantijs, quod pertinea; ad tuum forum modò.*

CASUS

Casus II. Joannes petijt à Paulo confitenti, utrùm aliquando leviter mentitus fuiſſet? petitur qui debuerit Paulus reſpondere?

Reſolutio hujus caſûs pendet ex reſolutione præcedentis. Cum enim nòn habeat Confeſ- 223
ſarius authoritatem cogendi penitentem ad declaranda venialia peccata, conſendus eſt excedere limites ſuæ jurisdictionis; ergo Joannis interrogatio æquivaleret huic, *Commiſiſtine levem mendacium, quod graviter eſſet peccaminoſum? vel quod neceſſariò ad hoc forum pertineat?* Reſpondet Paulus *Non.* & quidem verè, non enim potuit tale mendacium commiſiſſe.

Casus III. Confitebatur Ambroſius ſe furatum fuiſſe gravem materiam, cùm verè fuiſ- 224
ſet furatus mille aureos; petenti confeſſario, utrum illa materia centum patacones excederet, reſpondit abſolute negando. Petitur, Utrùm ſit in confeſſione mentitus?

Conſtat ex dictis quòd legitimè potuerit negare, & hoc ſine mendacio & reſtrictione. 225
ſciebat Ambroſius quòd confeſſarij non poſſunt pænitentem cogere ut circumſtantias aggravantes exponat: debebat credere ſe interrogari à Confeſſario quà Confeſſario: ergo ſe interrogari de peccato gravi commiſſo. Cumque ille exceſſus non ſit peccatum mortale, ſed peccati mortalis jam confeſſi, ut ſupponitur, tantitas, potuit illum negare, non enim in exceſſu illo peccavit novo peccato mortali.

NOTA. Hæc dicta ſunto, pro Confeſſarijs imprudentibus, qui vexando pænitentes limi- 226
tes ſuæ commiſſionis excedunt; hoc pro pænitentibus, qui ad hujuſmodi miſerias adiguntur, ut debeant reſpondere imprudentibus interrogationibus. Animadvertendum tamen eſt ſæpe contingere totam materiam confeſſionis eſſe ambiguam & dubiam aut conſtare expoſitione actuum imperfectorum purè-naturaliter, & ut verbo dicam, talium, qui non ſint capaces ſacramentalis abſolutionis; tunc autem ne negetur abſolutio, quæ concedi non poteſt, piè & chriſtianè petitur certa materia, etiamſi opus fuerit aliquod genus valde obvium & leve determinando, ne pœnitens hæreat; tunc tamen pœnitens non tenebitur dare materiam quam Confeſſarius poſtulat, ſed quamcumque voluerit, & ſi dederit, poterit legitimè abſolvi.

CAP. XV.

Tertiam præceptorum inæqualitatem deſumi à voluntate præcipientis.

PORRO majora, minoraq; mandata dixerim, ſecundùm quod ma- 217
gis minuſve velle conſtiterit ipſum qui A præcepit, ſive hominem, ſive Deum, Eſt verbi gratiâ mandatum, (*Marci 10.*) *Non furaberis*; & eſt mandatum (*Luc. 6. 2.*) *Omni petenti te, da:* Utrumq; quidẽ magnũ, quoniam utrumq; divinum; ſed de non furando majus. Quis enim neſcit æquiſſimo Deo non æque diſplicere tenaces, atq; fures, & quia de duob⁹ malis plus velit nos tenere noſtra, q̃ tollere aliena, & ita minùs peccare qui non tribuit ſua, quàm qui non ſua furatur? Sed in man-

mandatis hominum rara æqualitas invenitur: cùm pro variis necessitatibus vel utilitatibus agendorum injungentium affectio varietur; quodque putaverint rectius vel commodius, hoc ampliùs cupiant & exigant observari. Jam ergo qualitas præceptorum quam authoritas præcipientium & obedientiæ præfigit metam, & inobedientiæ terminat culpam, B quoniam, (ut dictum est) in Prælatis quibusve C gravioris authoritatis, & eorum mandatis quibusque majoris utilitatis, quò diligentior debetur obsequendi cura, eò & culpa gravior incurritur de contemptu. His itaque distinctionibus animadversis, & obedientiæ modus, & pondus inobedientiæ facile reperitur. His gradibus non solùm inter diem & noctem, hoc est bonum obedientiæ, & inobedientiæ malum discernitur; sed etiam inter diem & diem, itemque inter noctem & noctem, inter bonum videlicet & melius, inter malum & pejus.

A. PRÆCEPIT] sed & impressi libri habent *præcipit*.

B. QUONIAM] sic habent mea MSS. à quibus corrigenda veniunt impressa, ubi legimus *Quando* sine sensu.

C. QUIBUSQUE] Aliàs *Quibusve*.

NOTA. Multi conati sunt ex hoc capite probare, peccatorum quorumvis gravitatem à solâ voluntate Legislatorum Bernardi sententiâ dependere, posseq; omninò illos obligare sub mortali in materiâ levi, & sub veniali in gravi. Benigniùs alii maluerunt Authorem nostrum credidisse posse quidem Legislatorem obligare leviter in materiâ gravi, non tamen graviter in levi. Tandem alij existimant S. Doctorem judicasse non posse Legislatorem obligare graviter in materiâ parvâ, nec in magna leviter. Sanè si sincerè literam nostri Præceptoris examines reperies primam de ejus mente sententiam esse omnino improbabilem, secundam probabilem, sed ultimam probabiliorem.

De extrinseca limitatione materiæ.

228 MAteria per se sufficiens ad peccatum mortale trifariam limitari potest; nimirùm, re, ratione, & affectu. Realis limitatio ab affectu ipso sumitur; puta si sedecim regales supponantur materia gravis & Petrus furatus fuerit sex. Secunda desumitur ab inadvertentiâ putans se duos furatum. Et hæ duæ limitationes determinant quantitatem substantialem & entitativam peccatorum. Veniale enim à mortali distinguitur propter materiam cognitam. Non enim erit grave peccatum (erroneam conscientiam excipio de quâ suo loco) si materia physica sit levis; nec semper erit grave, cùm gravis. Voluntas ratio peccandi est, nec res physicas appetit, sed cognitas. Inadvertentia potest facere ut aliquid sit & non cognoscatur; ad advertentia & vigiliantia non potest facere quod cognoscatur & non sit: ergo advertenti non potest

plu

plus quam totum cognoscere, at cognoscere minus quam totum potest inadvertentia. Igitur materia quà cognita distinuit peccatum veniale & mortale.

Affectûs intensio & remissio auget peccati quantitatem, non essentialiter & entitativè, sed accidentaliter & extensivè. Quia sicut quantitas rarefacta non est major condensâ tametsi majus spacium occupet; sic etiam homicidium factum à voluntate intensâ non erit gravius entitativè, sed erit majus secundùm intrinsecam extensionem, quam ab intentione intrinsecæ voluntatis desumit. Ergo sicut remissio aut intensio non multiplicat partes materiæ & formæ, nec ex materiâ parvâ facit magnam, nec ex magnâ parvam; sic odii deliberati intensio aut remissio non faciet quòd actus mortalis transeat in veniale, nec contrà; faciet tamen quod in suo genere invariatâ entitativâ magnitudine habeat majorem præsentiam intrinsecam, & quasi moralem quandam intrinsecam rarefactionem. 229

Sicut intrinsecus operantis affectus moraliter intrinsecè rarefacit peccati quantitatem, sic etiam Legislatoris voluntas moraliter extrinsecè; illæsâ tamen magnitudine & qualitate substantiali. 230

Hinc intelligendus est noster Author, & sciendum, qui possit unus & idem Legislator circa eamdem materiam unâ & eâdem lege graviùs & graviùs obligare? Non enim ipsius est velle obstringere graviùs aut leviùs, hoc enim à materia quà cognita dependet; sed ipsius est remissiùs velle, aut intensiùs velle obligare subditum juxta quantitatem materiæ. quæ quidem voluntatis præcipientis intensio quantitatem peccati non auget entitativè, sed eandem moraliter rarefacit & immultiplicatam extendit. Interim gravem controversiam, alibi latiùs deducendam sequentes Positiones dilucident. 231

Prima. *Peccatum, prout à mortali & veniali abstrahitur, est actus contra legem Divinam.* Nomine actus tam intelligo actum voluntatis aut linguæ, quam externi operis; unde pulchrè Augustinus docuit peccatum esse *factum, dictum, aut concupitum, contra legem Divinam.* Sed cur contra Divinam? An non & humanæ possunt obligare moraliter? minimè si à Divinâ præscissæ. Obligant aliquando sed tota ratio obligandi Divina lex est, præcipiens ut & votis stemus, & Præpositis nostris obediamus. 232

Secunda. *Actus peccaminosus intrinsecùs dicit suam entitatem physicam, quæ nec moraliter bona nec moraliter mala est. Extrinsecùs dicit habitudinem ad legem, ad virtutem contrariam, ad objectum, ad operantem, & ad interdicentem.* Quia opponitur legi divinæ peccatum genericè est; quia tali legi contrariatur, pertinet ad talem speciem. Quia versatur circa objecti materiam parvam, veniale est; & cùm circa magnam, mortale. Si nascatur ex majori malitiâ & à majori studio & conatu procedat, accipiet accidentalem eamque intrinsecam gravitatem. Si autem majori curâ & studio interdicatur, accipiet majoritatem extrinsecam accidentalem. 233

CAP. XVI.

Obedientia in bonam, meliorem, & optimam dividitur.

BOnus quidem obedientiæ gradus est, si juxta magistri nostri sententiam (*Cap. V.*) propter metum gehennæ, seu propter sanctam professionem quam professus est quispiam obedierit; melior tamen cum ex Dei amore obeditur. Illa quippe obedientia necessitatis est, ista charitatis. Illum autem optimum dixerim obedientiæ gradum, 234

M cum

cum eo animo opus injunctum vv recipitur, quo & præcipitur, Cùm enim ex voluntate jubentis pendet intentio exsequentis, fit ut nec majus minoribus, nec minus majoribus confusè, ut assolet, ad implendum quod injungitur, subjecti studium impendatur; sed moderante animo quæque pro sua dignitate imperia sciat vv modum utrobique servare, tam in observando videlicet jussa, quàm in cavendo prohibita; non quod vel minimum horum quæ jubentur contemnendum putet, etsi tamen minimum, quod minimum est, reputet; sed A minimum ex comparatione majorum;

A. MINIMUM EX] Multi libri impressi *Minimum esse ex.*

vv. Varia eorumdem verborum coordinatio. NOTA. Multa hic noster author Mellifluus contra eos, qui medium tenere non volunt. Neu *quòd vel minimum horum, quæ jubentur, contemnendum putet.* Non vult parva contemni, nec æquari majoribus, sed magna fieri magni, parva parvi, neutra nihili.

De obedientiâ nimiâ.

235 OPtimum obediendi modùm definit noster Doctor illum Religiosum servare, qui eo animo opus injunctum recipit, quo injungitur. Sed si dubitas? Quidnam sit opus injunctum recipere eo animo omnino quo injungitur; respondet Bernardus, & dum mentem suam explicat, controversiam excitat difficiliorem. Tunc perfectè obediri, inquit, cum nec majus minoribus, nec minus majoribus præceptis implendis studium impenditur. Hic tu: ergo teste Bernardo imperfectè obedit, qui majorem diligentiam adhibet quàm lege exigitur. Ergo laudanda venit ignavia, & iners commendanda desidia. Concedo primam, & nego secundam consequentiam: virtus enim in medio consistit, nec potest ad virtutem conducere affectus qualiscumque extremus. *Noli justus esse multùm,* inquit Ecclesiastes 7. 17. nec bene intellectus, tametsi frequentissimè auditus. Sed illi meus Bernardus lux. Multùm, imò, nimiùm vult esse justus, qui legem superstitiosè observat; observatque superstitiosè, tam qui negligentiùs res graves exsequitur, quàm qui diligentiùs res leves. Et quia negligentiam culpam esse non dubitas, ostendam vera dixisse meum Authorem nimiam diligentiam condemnando Inquiro, An sine imprudentiæ notâ rem levem præciperet legislator sub gravi culpâ, sub pœnâ gravi? an sapienter æquale studium exigeret in rebus absolutè inæqualibus? Et respondebis negative. Cùm enim rem levem vult esse obnoxiam gravi pœnæ vel culpæ, prætergreditur authoritatis terminos; imprudentiamque suam ostentat cum minimis magna confundendo. Omnia studium & diligentiam postulant, ut finis media; nunquam autem vidimus ab inæqualibus finibus media requiri æqualia, est enim summa prodigalitas summis curis impensis in finem levem anhelare. Ergo si nequit Legislator gravem diligentiam exigere cùm levia præcipit, ni velit notam imprudentis incurrere, tu quidem qui gravem diligentiam impendis ipsi Legislatori injurius es, supponis enim eum imprudentem esse & hoc quidem nonnisi imprudentissimè. Rem exemplis crebris illustremus.

236 Capite XLIII. Benedictinæ Regulæ exstat lex; *Ad horam divini officii mox ut auditum fuerit signum, relictis omnibus quælibet fuerint in manibus, summâ cum festinatione curratur, cum gravitate tamen.* Verba rigida sunt & rigorosa, non tamen exigunt nimiam obedientiam. Vellet esse nimis justus, qui hanc legem imprudenter & superstitiosè observaret. Pone Petrum audire sacramentalem con-

confessionem, Paulum celebrare, Antonium agere cum aliquo amico vel ægroto, Franciscum ferre aliquod vas immundum ad secessum; audiatur signum, eundum sit ad Ecclesiam. Quid agent isti religiosi, ut textui legis satisfaciant? Debebitne Petrus, mox ut auditum fuerit signum pænitentem, Paulus altare, Antonius Amicum, Franciscus vas illud immundum in medio claustro relinquere, ut summâ cum festinatione curratur, & obligationi satis fiat? minimè. Imò errarent si facerent, non enim eo animo (utor labio Bernardi) opus injunctum reciperent quo & præcipitur. Cùm enim ex voluntate jubentis, qui semper præsumendus est prudens, pendeat exsequentium intentio, non debet maius minoribus, & minus maioribus, confusè ut assolet, studium subjectorum impendi: sed moderante animo & ratione extrema omnia fugientes sciant modum ubique servare; nil quidem contemnendo, sed adhibendo ordinariam & proportionatã, non verò extraordinariã & improportionatã diligentiã. Hinc lux aliquibus difficultatibus.

Casus I. In Monasterio N. Ordinis Cistertiensis, in quo juxta laudabilem loci consuetudinem permittitur ut semel saltem in triennio singuli Religiosi egrediantur & parentes aut amicos invisant, degebat Albericus iam senior, qui nunquam fuerat egressus à die suæ vestitionis. Consulor ab Abbate, An ista singularitas debeat tolli; an laudari? 237

Me judice suspecta est quæcumque singularitas, & in communitate bene gubernatâ, ubi sanctè & religiosè vivitur, tolerari non poterit sine gravibus inconvenientibus. Egredi ex monasterio cum licentiâ aut præcepto bonum est, & meliùs quàm sine præcepto remanere; ergo ut ille Religiosus habeat meritum obedientiæ, ut non appareat nimis justus, & ut cesset occasio murmurandi, in posterum etiam mittatur, ut alij religiosi; in corpore enim politico monstrositas est omnis singularitas. Gygantæum caput bonum est, non tamen corpori Pygmæo; sic etiam illa claustri observantia secundum se non est mala nec mala esset in comunitate à quâ observaretur; sed cùm non sit obligatoria, si in communitate ponatur, in quâ cum reliquis membris non cohæreat, reddet imperfectum & monstrosum illud corpus politicũ, & indigebit correctione. 238

Casus II. In Monasterio B. cum diebus laboris juniores jentandi facultatem de more peterent, Anselmus nec talem facultatem petebat, nec jentabat: erat quidem Anselmus bene moratus juvenis & mortificationis studiosus. Sed Præpositus monasticæ rei expertissimus, in hac actione præter singularitatem quæ mala erat, superbiolam aliquam pedisequam latere judicans, præcepit ut in posterum & licentiam cum reliquis peteret, & quia cum reliquis operabatur, etiam cum reliquis jentaret, si velis Præpositi decretum ad libram reducere, respondeo prudentissimum fuisse; non enim in bene disciplinato monasterio debet tolerari singularitas, tunc enim perniciosior est, cùm serpit sub virtutis specie. 239

Casus III. Paulus cùm sonabat primus ictus signi ad matutinas cubiculum præcisè aperiebat & ad Ecclesiam festinabat: laudabimus? 240

Noto illud *præcisè*; hæc singularitas non est humana diligentia, sed superstitio. An non deberet multum tempus impendere, ut horam expectaret, similis egressuro. ad quid hoc? Duplex signum fit ad matutinas; diligens est, qui ante secundum signum fuit chorum ingressus. Qui majorem diligentiam adhibet, non recipit opus quâ intentione injungitur, quia si vellent Superiores omnes sub primum signum adesse, statim inciperent, secundum non fieret, & punirentur qui ante primi signi finem non venirent. 241

Omnia hæc quæ diximus, & quæ per analogiam subjungere possemus, exponit ipsamet Sancta Regula cum de gradibus Humilitatis agit Cap. VII. *Octavus Humilitatis gradus est, si nihil agat Monachus, nisi quod communis Monasterii Regula, vel Maiorum cohortantur exempla.* Sed quia singularitatis studiosi, cùm hac lege torquentur, verba obtorquent, subjungam brevem commentarium. Ut existimo, nomine Monasterii intelligit D. Benedictus illud quod sit bene ordinatum; 242

nam si, quod Deus avertat, ex nefariis coalesceret, non esset tutum obsequi communes Monasterij mores. Benè autem ordinatum Monasterium id dicitur, quod habet bonas leges, quas nemo transgreditur impunè: ergo Monasterii bene ordinati communis Regula, nihil erit aliud quàm communis vivendi norma & consuetudo, qualem suis exemplis nos docet conversatio seniorum. hi sunt, qui majores dicuntur, quia cùm ad digniores recurritur oberratur, non enim omnium est judicare de sanctitate & dignitate, at omnibus nota ætas & antiquitas, quæ perseverantiæ laudabili conjuncta ratione longioris experientiæ sustinet rigorem Monasticum, qui corrueret omnino, si non essent seniores, qui Athlantis instar illum sustinerent, & contra juniorum singularitates & imprudentiam defensarent.

C a p. XVII.

Decalogum, etiam quoad secundam tabulam, graviter obligare.

243 NOvit verus, humilisque obediens & minima non contemnere, & maximè curare quæ maxima sunt, intimo quodam devoti, sincerique animi sapore discernens, quibus de mandatis ei qui præest, suis quodammodo factis respondeat cum Prophetâ. *Tu mandasti mandata tua custodiri nimis.* Ubi quia non dicit universaliter omnia, illa tantum oportet intelligi, quæ quoniam non sine grandi A culpâ quâcumque occasione violantur, ideò non sine gravi pœnâ quomodocumque violata donantur; ut puta, non occides, & si qua hujusmodi sunt, quorum nunquam potest esse observatio injusta. vel mala; nunquam bona licitave transgressio, dispensatione dumtaxat humana.

A. GRANDI] Sic habent mea MSS. Sed alia exemplaria præcipuè impressa habent *gravi*.

NOTA. Multorum Lutheranorum sententiâ tota secunda legis tabula obligat sub peccato veniali; quod ipsum. Hæresiarcha ipse ita attenuat, ut in suo genere magnum non sit; putant enim violationem prioris tabulæ, cùm materia est levis, majorem adhuc deformitatem imbibere, quàm Homicidia, Fornicationes, Furta, & reliqua, quæ tabulæ secundæ opponuntur. Hi quidem licentiosissimi Novatores, possunt opprimi testimoniis Bernardi asserentis secundam tabulam etiam obligare ad mortale.

C a p. XVIII.

Regulam Benedictinam ante Abbatis speciale præceptum in foro exteriori obligare.

244 CÆtera quæ vel à Præpositis dispensationem admittunt, quia leviori censura neglecta puniuntur, leviora dicuntur. Ex his verbi

bi gratia dico esse vel risum interdictum, vel indictum silentium. Hæc siquidem si contra mandatum non veniunt, nec peccata sunt; accedente mandato, si quominus jam observantur, in peccatum reputantur, non tamen in crimen; ita sanè si per subreptionem aut oblivionem, non autem per contemptum horum transgressio contigerit. Media quippe sunt è quibus illa videlicet præcepta constituuntur, quæ vos factitia nominatis; longè utique disparem à naturalibus quantum in ipsis est B gerentia necessitatem; cum tamen nec sine offensa negligi, nec contemni sine crimine vel ipsa queant, injuncta ab his dumtaxat, quibus propriè dicitur: [*Luc.* 10.] *Qui vos audit, me audit; & qui vos spernit, me spernit.* Licet namque ipsa per se injuncti operis qualitas innoxia sit, adjunctæ tamen Authoritatis pondus, obnoxium mandato, mandatumque peccato obnoxium facit, non magno tamen, si contemptus defuerit. Hæc ergo generalis regula sit universorum quæ per se, aut propter se nec bona, nec mala sunt, aut divina institutione, aut propria A unuscujusq; professione fixa non sunt; ut non jussa quidem licitè utrumlibet vel admittantur vel omittantur, jussa vero sine culpa non negligantur, sine crimine non contemnantur. Ubique enim & culpabilis neglectus, & contemptus damnabilis est.

A. UNIUS CUJUSQUE] Hæc est nostrorum Chirographorum lectio, quam sustineo tametsi *propriâ cujusque* in libris pluribus legatur.

B. QUANTUM IN IPSIS EST] si velis aliquorum MSS. veterem manutenere lectionem, nimirum, *Quantum in ipsius est*, dabis illius genitivi rationem, quam non adsequor.

C. Ultimæ periodi hujus capitis videntur favere sententiæ, quæ actiones liberas & indifferentes admittit. Si enim omnia ex se aut mala aut bona essent, nulla indifferentia posset dari.

An Regula obliget moraliter ante præceptum.

RECurrit sæpissimè eadem quæstio, & eadem resolutio, nimirùm, Utrùm ea, quæ continentur in Regula obligent ante præceptum Superioris? Probarat negativam superiùs efficaciter meus Author ex ipsâmet formula professionis, in quâ hoc quod est *promittere obedientiam secundum Regulam*, ab eo quod est *promittere obedientiam Regulæ*, solidè & pulchrè distinxit; nunc resumit probata, & exponit. Silentium Capite VI. VII. Regulæ indicitur, Risus Capite IV. interdicitur, & tamen Bernardus sic inquit, *Hæc siquidem, contra mandatum non veniant nec peccata sunt*, [Infero. Ergo omittere ea quæ injunguntur in Regulâ, & facere quæ inhibentur, si non adsit Superioris mandatum non est peccatum morale.] Progreditur. *Accedente mandato, si* 245

quominus jam observantur, in peccatum reputantur, non tamen in crimen. ita sane si per surreptionem aut oblivionem, non autem per contemptum horum transgressio contigerit. Ergo posito adhuc præcepto, ridere, iocari, fabulari, crimen non est. ita expressè Bernardus; ita & ego.

246 Sanè loqui & ridere [sunt res levi tempore factæ, nec largo fieri contingit propter superiorum vigilantiam & severitatem, qui garrulitates non permittunt] tametsi latam legem temerent, crimina, hoc est, peccata mortalia dici non possunt; sunt enim peccata quidem, sed minora criminibus, ac propterea venialia aut pœnalia; pœnalia, si militent contra pœnalem legem; venialia, si contra moralem. Cùm autem in bene disciplinatis monasteriis non sint necessariæ morales illæ leges, quæ conscientias ligant secundum materiæ quantitatem [nempe graviter, si materia sit gravis; & leviter, si levis.] negligentiæ omnes regulares, siquidem præceptum purè-pœnale violare dicuntur, nec erunt crimina, hoc est mortalia, nec venialia; sed reatus extrinsecæ correptioni obnoxii. *Notandum est*, D. Bernardum etiam levium rerum incriminari contemptum; mortale enim apud ipsum peccatum est contemnere vel leve præceptum, tunc enim non tam res præcepta omittitur, quam despicitur authoritas imperantis.

247 Sed ais D. Bernardum non agere de rebus contentis in Regulâ, sed de illis quæ sunt extra Regulam, ideoque extra regularia vocantur: & probas, quia cum regulam hanc universalem proponeret, sic inquit, *Hæc ergo generalis regula sit universorum, quæ per se, aut propter se, nec bona nec mala sunt, aut divinâ institutione, aut propriâ uniuscuiusque professione fixa non sunt, ut non jussa quidem licitè utrumlibet, vel admittantur vel omittantur, iussa verò sine culpâ* (pœnali aut veniali) *non negligantur, sine crimine* (mortifero) *non contemnantur.* Ubi notas illud, *propriâ uniuscuiusque professione fixa* & subsumis; D. Bernardus non agit hîc de rebus, quæ sunt propriâ uniuscuiusque professione fixa; atqui omnes regulares propria singulorum professione sunt fixa: igitur non agit de regularibus; ergo de ultraregularibus.

248 Respondeo nostrum Authorem constanter tenere Religiosum ad ultraregularia non posse validè obligari, ut vidimus sæpe superiùs: at regularia ipsa in fixa & figibilia dividuntur. Fixa sunt, quæ de facto obligant; figibilia, quæ possunt. Castitatis, Paupertatis, & Obedientiæ observatio, fixa est professione monasticâ, actualiter enim obligat omnes Religiosos; at observantiæ omnes corporeæ, tametsi regulares, fixæ non sunt sed figibiles, quia non præceptæ sed præceptibiles, & variabiles, & dispensabiles; figibiles tamen, quia possunt reddi fixæ, si interveniat præceptum Superioris. Quæ omnia sic debere defendi, demonstrat armonia universarum periodorum, quas legimus in D. Bernardo. Paulò antè dixerat, *Licet namque per se iniuncti operis qualitas innoxia sit, adjuncta tamen authoritatis pondus obnoxium mandato, mandatum peccato obnoxium facit, non tamen magno, si contemptus defuerit.* Hoc est; Qualitas operis, tametsi per se considerata innoxia sit & non obligatoria, nec fixa; tamen cum accedit pondus authoritatis fit obnoxia mandato, & redditur præceptibilis; & si accedat mandatum, fit præcepta ideoque obnoxia peccato, non tamen magno si non negligatur per contemptum.

***

CAP.

CAP. XIX.

Contemptus à neglectu distinguitur.

DIfferunt autem, A quòd neglectus quidem languor inertiæ 149
est; contemptus verò superbiæ tumor. Porrò contemptus in omni specie mandatorum pari pondere gravis & communiter damnabilis est; neglectus B verò in fixis gravior, tollerabilior in mobilibus mandatis. Siquidem adulterium quocumque modo, quocumque perpetres animo, semper C flagitium est, ac criminale peccatum; cùm tamen leve verbum in tempore vel loco silentij, fortè per oblivionem subreptum, risusve per impetum magis excussus quàm præsumptus contra præceptum, quod utique animi negligentis, aut dissoluti spiritus indicium est, eò facillimè veniam D promereatur, quò vix vel peccatum reputatur.

A. DIFFERUNT] Multa MSS. habent *Differt*, alia *Differunt*; quorum lectionem existimo veriorem.

B. NEGLECTUS VERÒ] Retine hanc lectionem tametsi in multis *Neglectus autem* legas.

C. SEMPER] Pro voce *Semper* reperio in multis Exemplaribus *Turpe*; si utramque componas, legas sic, *Adulterium, semper turpe flagitium est.*

D. VENIAM PROMEREATUR] Alij legunt, *Promeretur.* Sed quid, Peccata promerentur veniam? An non ipsa pœnam, & pœnitentia promeretur abolitionem peccatorum? Sanè si *promereri* rigorosè sumatur nec peccata merentur, nec bene diffinitur veniale, quod facilè veniam promerebitur; nec benè loquitur Ecclesia, cùm ait, *O verè felix Adæ peccatum, quod talem ac tantum meruit habere Redemptorem*; errat & Bernardus in præsenti admittens peccata, quæ facillimè veniam mereantur; sed quia *promereri* sumitur latè pro eo quod est *adsequi*, sustineri debet & pientissima exclamatio Ecclesiæ, communis venialis peccati diffinitio, nec non Resolutio Bernardi.

An involvat contemptum consuetudo peccandi?

PRior quidam, dum in capitulo subditum ob communes negligentias carperet, eum ausus ar- 250
guere de Regulæ contemptu, affirmavit non posse non dici taciturnitatis indictæ à S. Regulâ contemptorem, qui omni loco & tempore paratus ad loquendum dignosceretur, & ad servandum silentium imparatus. Turbavit universorum animos tametsi diversa sentientium. Alii credentes contemptum non distingui à consuetudine peccandi, inceperunt scrupulis variis urgeri; alii autem scandalizari audientes in sede veritatis mendacium, & ob ore protectoris calumniam. Dum ipsi inter se amarè disceptant, nos dulcem Melliflui Doctoris resolutionem audiamus.

Cùm

1 Cùm præcipiuntur regularia, ubique est culpabilis neglectus, contemptus damnabilis est; sic S. Doctor in fine capitis antecedentîs. Nunc resumit calamum & ne scupulus aliquis maneat neglectum à contemptu distinguit. *Differt*, inquit, *quòd neglectus quidam languor ine[illegible] est; contemptus verò, superbia tumor.* Ergo quotiescumque ex fragilitate quis labitur objecti dulcedine illectus contemptor vocari non potest, licèt delinquat frequentissimè. Nam si Petrus sit garrulus, & verbositate recreetur, modò solam suam delectationem quærat, aut mortificationem refugiat, indictam legem silentii non contemnit; at verò si non respiceret legis materiam, sed formam; si vellet directè Prælatum confundere & spernere, & ideò quæreret materiam in quâ posset illum despicere, esset arguendus de contemptu.

252 Hinc constat Priorem illum graviter erravisse, de gravi arguendo crimine eum, qui forsitan ne leviter quidem peccarat. In Monasteriis non solet silentium in virtute Sanctæ & devotæ obedientiæ juberi, sed sub lege pœnali; ideoque qui legem violant, judicantur obnoxii sententiæ regulari. Si quando contingat moraliter indici, qui legem violet reus est, sed peccati levis ni materia sit magna, aut intendat non tam garrire quam despicere Legislatorem, quod vix unquam accidit.

An habenti consuetudinem peccandi neganda sit Sacramentalis absolutio.

253 PAulo pœnitenti negavit absolutionem Confessarius, quòd semper eadem crimina confiteretur, ideoque videretur illud sacramentum contemnere.

Sed judico id fieri non posse. Paulus enim non confitebatur se habere peccandi consuetudinem; hæc enim, ut superiùs vidimus, peccatum non est. Ergo confessarius memoriâ præcedentium confessionum abusus subesse talem peccandi consuetudinem objecit pœnitenti; & hoc contra sigilli sacramentalis securitatem. Nec ex peccatorum multitudine bene inferebat sacramenta contemni, deberet enim potiùs inferre illum esse valde fragilem & ægrotum, ideoque sacramentis, ut salutem & robur reciperet, indigere.

254 Sed objicis, non posse intelligi peccandi venialiter consuetudinem sine contemptu, & probas D. Bernardi verbis ex Capite XXVIII desumptis. Ubi sic inquit, *Peccata quippe sunt, & Deus probibet omne peccatum; & tamen venialia, non criminalia reputantur, exceptò cùm per contemptum vertuntur in usum & consuetudinem.* Ecce teste Bernardo peccandi venialiter consuetudo nascitur ex contemptu. Ergo ubi reperiatur contemptûs proles, eumdem reperiri necessarium est.

255 Respondeo Bernardum non asserere omnem consuetudinem nasci ex contemptu, sed ex contemptu nasci peccandi consuetudinem quod non negamus. Lapsuum enim frequentia quandoque ex fragilitate & subreptione, quandoque ex contemptu & superbiâ suboritur: cùm ex fragilitate, pensanda est peccati quantitas & species; cùm ex superbiâ & præsumptione, omnes prævaricationes sunt media & attinguntur materialiter ab operante qui collimat in unam & solam Prælati confusionem; unde optimè subjungit, *Et tunc non peccati species, sed peccantis intentio pensantur: elatio quippe contemnentis, atq; impœnitentis obstinatio in minimis quoque mandatis culpam facit non minimam, & convertit in crimen gravis rebellionis nævum satis levem simplicis transgressionis.*

CAP.

CAP. XX.

De actionibus otiosis, qualiter ab indifferentibus differant?

QVid cum A scienter, & ex deliberatione B in verba otiosa, silentio licet non indicto lingua laxatur? Numquid hoc tamen neget quispiam usurpari contra regulam veritatis? Unde nimirum & ratio exigenda est in futuro judicio, Judice ipso terrificè admodum [*Matth.* 14. *c.*] comminante, quia de omni verbo otioso reddent homines rationem in die judicij. Heu nobis quænam w poterit ratio w reddi de otio? Alioquin otium non est, si non omnino ratione vacuum est. Et tamen quis nesciat unum dètrèctationis verbum quantum etiam innumeris talibus, id est, otiosis præponderet ad delictum, meritumq; damnationis? Quid ita? Videlicet, quia discretio est in mandatis consequenter & in culpis; ut sicut dixerim, majorum gravior, leviorq; minorum censeatur transgressio peccatorum; sed mandantium non ita. 256

A SCIENTER] Multa MSS. antiquissima habent *scienter*, sed omninò mendosè restituendum enim est ex libris impressis *scienter*, aliàs enim non subsisteret sensus.

B Legebam in nonnullis MSS. *Quid cum scienter ex ratione in verba otiosa silentio licet non indicto, lingua laxatur.* Et non intelligebam; verba enim, quæ otiosa sunt, ex ratione non sunt; & ex ratione orta, otiosa vocari non possunt. Volebant aliqui hanc interpretari sententiam, sed semper remanebat obtorta semper coacta, ac propterea vacillans: cessavit tamen quæstio exemplarium aliorum collatione, quæ nobis pro *ex ratione* dederunt *ex deliberatione*.

w Hic omnes libri, quos examinavi, habeat easdem omninò dictiones, tametsi non coordinatas eodem modo.

Verbum otiosum à detrectatorio, interdicto, & indifferenti distinguitur.

REddituris rationem in tribunali Dei, vel de uno verbo otioso, proderit videre quid sit otiosum verbum ad mentem Melliflui Præceptoris.

257 Fuerunt aliqui, qui actiones otiosas cum interdictis confuderunt, credentes nihil otiosum dici posse, quod lege prohibitum non sit. Ut probarent, ad actiones indifferentes recurrerunt, quæ omni bonitate nudæ, tamen malæ non sunt, sed neutrius generis, & ideò dicuntur indifferentes esse. Sed contra eos Bernardus admittit otiositatem in actionibus etiam ab omni interdictione præcisis, ait enim, *Quid cùm scienter & ex deliberatione in verba otiosa, silentio licèt non indicto, lingua laxetur.*

258 Alij otiositatem cum detractione confuderunt opinantes otiosum verbum dici non posse ni detractorium esset. At Bernardus hæc duo vitia distinguit & comparat, & ait, *Quis nesciat unum detractionis verbum, quantum etiam innumeris talibus, id est, otiosis præponderet ad delictum meritumq; damnationis?* Innumera igitur, teste Bernardo, verba otiosa leviora sunt uno & solo verbo detractorio.

259 Ut igitur altè otiositatis ideam intelligamus, audienda est Melliflui Doctoris expositio, *Otium*, inquit, *non est, si non omninò ratione vacuum est.* Noto illud *omninò*, & infero. Ergo actio, quæ vel leviter rationalis sit, si nihil contra rationem contineat, otiosa non est. Quod ut meliùs percalleas, suppone actus humanos bifariam à ratione vacare; nimirum, positivè & negative; sive quod idem prorsus est, contrariè & contradictoriè. Vacant à ratione positivè & contrariè, cùm sunt contra rationem: vacant contradictoriè & negativè, cùm nec secundum, nec contra rationem sunt. Infers: Ergo primo sensu verbum otiosum idem erit, quod interdictum, ergo secundo idem omninò, quod indifferens. Sed nego utramq; consequentiam. Nam me hanc chartam, quam argumentosè delineo, igni mandare contra rationem est, & tamen interdictum non est, & actiones omnes animales, quæ judicium præveniunt & indeliberatæ dicuntur, carent omni ratione, & tamen humanæ non sunt, ac propterea nec indifferentes; nemo enim dixit actus canis indifferentes esse, indifferentia enim est moralitas, cujus non sunt capaces operationes non humanæ, & illæ, quæ indeliberatæ sunt, tametsi hominis, humanæ non sunt, non enim sunt homini quà liberi, & homo præcisus à libero arbitrio non est homo in actu secundo, ut omnes Philosophi admittunt. Ut ergo discrimen verbi indifferentis detractorij interdicti & otiosi cognoscas, Theses subsequentes considera.

260 Prima. *Verbum interdictum est illud, quod militat contra legem interdicentem verba quà verba.* Aliter; *est illud, quod militat contra legem indicentem silentium.* Hinc patet, bona etiam verba posse laborare interdicti malitiâ, si sint in tempore aut loco silentij prolata. *Bona* inquam, quia, qui silentium indicit, omnia verba interdicit; & qui interdicit omnia, ne bona quidem & officiosa verba exceptat: unde in Regulæ Capit. 6. *Faciamus*, inquit supremus noster Legislator, *quod ait Propheta: Dixi custodiam vias meas ut non delinquam in linguâ meâ. Posui ori meo custodiam: obmutui, & humiliatus sum, & silvi à bonis. Hic ostendit Propheta; si à bonis eloquiis interdū propter taciturnitatem debet taceri; quantò magis à malis verbis propter pœnam peccati debet cessari. Ergo quamvis de bonis & sanctis ad ædificationem eloquiis, perfectis discipulis propter taciturnitatis gravitatem, rara loquendi concedatur licentia.*

261 Secunda. *Verbum detractorium militat contra legem interdicentem non quidem verba quà verba, sed quà nociva honori proximi.* Talia sunt, quæ honestam proximi opinionem denigrant & infamant.

262 Tertia. *Verbum otiosum est idem quod ridiculum, si sine causâ profundatur.* Ita illud D. Benedictus Cap. 6. Regulæ exponit: ait enim, *Scurrilitates verò, vel verba otiosa & risum moventia æternâ clausurâ in omnibus locis damnamus; & ad tale eloquium discipulum aperire os non permittimus.* Consultò dixi, *sine causâ*, prudentia enim dictat, ut subridendo nonnunquam proximum doceamus; unde vetus Poëta:

—Riden-

——————Ridentem dicere verum
Quis vetat?

Cum igitur in verbo interdicto condemnetur ipsa verbi substantia ratione sui, in detra- 263
ctor o condemnetur ratione nocumenti, quod infert, in otioso ratione scurrilitatis & immodestiæ quâ afficitur, supererit verbum indifferens ab his imperfectionibus abstractum; de quo sit Thesis.

Quarta. *Verbum indifferens illud est, quod nec militat contra legem silentij, nec proximo nocet, nec* 264
modestiæ opponitur, nec tamen ad aliquam virtutem ordinatur. Aliter, *Quod nec opponitur virtuti, nec vitio.*

At dices verbo indifferenti sic exposito competere definitionem verbi otiosi, quam didi- 265
cimus à D. Bernardo. Et nego; non enim omnino ratione vacuum est ab omni malitiâ inter loquendum abstinere; hujusmodi enim abstinentia rationabilis est, & tamen nec ad specialem virtutem pertinet, nec speciali vitio opponitur, & ideò specialem bonitatem non habet, sed generalem. Quamobrem asserendum est, verba indifferentia esse bona bonitate moraliter generali, vel moraliter transcendentali, non tamen habere specialem bonitatem aut malitiam, ratione cujus dici possint specialiter bona vel mala.

CAP. XXI.

Eandem in Deo & in Homine authoritatem: in Deo per essentiam, in Homine per participationem.

SIve enim Deus, sive Homo Vicarius Dei Mandatum quodcun- 266
que tradiderit, pari profectò obsequendum est cura, pari reverentia deferendum, ubi tamen Deo contraria non præcipit Homo. Quod si contigerit, pergendũ indubitanter Consulo in Petri sententiam, qua [*Actor. 5. c.*] *obedire oportet Deo magis quam hominibus.* Aut enim hoc respondendum cum Apostolis, aut cum Pharisæis [*Matth. 15. a.*] certe audiendum. *Quare & vos transgredimini Mandatum Dei propter traditiones vestras.*

A QUIA] Mendosè legitur *Quâ* tametsi aliquomodo subsistere possit contextus.

NOTA. Est subtilissima & difficillima Moralis Theologia, eximiis digna mentibus & ingeniis sublimibus. An in Deo & Homine sint duæ numero distinctæ authoritates inquirimus, & si agerent de naturali concessum, in præsenti negamus, non enim de physicis rerum exigentiis disserimus, sed de mortalibus. Posse dari in Deo & Homine naturales authoritates distinctas non solùm numero, sed & systemate demõstrat potestas & authoritas patria. Deus & Homo sunt Hominis conditores, ac ideò Domini, sed non eodem dominio physicæ; sunt Patres, sed non eadem physicâ paternitate; quia rigorose loquendo Deus Hominis conditor naturalis est, Pater naturalis non est; Homo autem Hominis & conditor naturalis & pater. Hominem Deus finitũ infinitus cõdidit infinitè, Homo finitus finitum Hominem finitè; igitur naturalis authoritas Dei & Hominis non solùm numero, sed etiam differunt toto systemate.

Divina Triados & Humanæ authoritatis parallelismus.

267 ADmiratus Trinitatis mysterium vestigia aliqua quæsivi & reperi in humanis. Asservi authoritatem Politicam esse naturam moralem; natura enim est operandi principium, & hoc ipsum etiam authoritas. In Divinis unam & eandem realem naturalem in tribus suppositis adoro; in humanis ejus imaginem contemplor, quoties authoritatem. Eadem omninò & indivisibilis est in tribus personis: quà in primâ vocatur **Ordinaria, Delegata**, quà in secundâ, & **Subdelegata**, quà in tertiâ: at in omnibus tribus personis una est authoritas, una & eadem natura moralis. Hoc curiosum acumen didici à Doctore Mellifluo, qui sæpe fatetur unam & eandem esse & authoritatem Dei & ejus Vicarij. *Sive Deus*, ait Cap. 21. *sive homo Vicarius Dei mandatum quodcumque tradiderit, pari profectò obsequendum est curâ, pari reverentiâ deferendum.* Et Capite 22. *De præpositis certum tenemus ipsius veritatis testimonium sic loquentis ad ipsos, Qui vos spernit, me spernit.*

268 Sed objicis. Si Deo & homini Dei Vicario eadem est authoritas, absq; dubio illa poterit præcipere & dispensare, quæ Deus. Atqui teste Bernardo Deus potest dispensare in totâ secundâ tabulâ, imò & contra illam præcipere: ergo homicidia, fornicationes, adulteria, latrocinia, mendacia, & si qua sunt similia, poterunt reddi licita dispensatione humanâ, & humano præcepto obligatoria. Consequentia est legitima, & tamen consequens est falsum, & expressè contra D. Bernardum [dicit enim, *quod si contigerit* (nempe Dei Vicarium Deo contraria præcipere) *pergendum indubitanter consulto in Petri sententiam, quâ obedire oportet Deo magis quàm hominibus, &c.*] Ergo, vel antecedens non est Bernardi, vel S. Pater unâ eâdem periodo docet contradictoria.

269 Respondeo in Deo & ejus Vicario esse unam & eandem authoritatem respectu illius materiæ circa quam conceditur. Non enim Deus totam suam authoritatem delegat, sed partem. Pontifici delegat Ecclesiasticam, Regibus sæcularem: ad sæcularia Pontifex quà talis non habet authoritatem delegatam, sicut nec ad Ecclesiastica Reges. Ergo, si quando contingat, vel illum directè attingere negotia purè sæcularia, vel hos purè Ecclesiastica suæ delegatæ authoritatis excedunt limites, & operantur merâ authoritate privatâ. Et, quia tunc peccant omnes quos prævaricationis suæ faciunt participes, faciunt etiam reos ejusdem criminis; obediunt enim miselli subditi non quidem hominibus quà Dei Vicariis (nam si hoc facerent etiam obedirent ipsi Deo) sed hominibus quà usurpatoribus Divinæ authoritatis, & se esse æquales Deo non nisi per rapinam arbitrantibus; & ideò peccant, nam Petro Magistro, Potiùs Deo quàm hominibus oportet obedire.

CAP. XXII.

Posse dari peccata in Hominem, quæ sint merita erga Deum.

270 SI autem dolet se contemni Magister homo pro illo, qui docet hominem scientiam, consoletur illa, quam & vos posuistis, Samuelis

muelis ſententia, qua inter lepram & lepram videtur [1. *Reg.* 2. *e.*] diſcernere ſic. *Si peccaverit vir in virum, propitius ei poterit eſſe Deus. Si autem in Deum peccaverit, quis orabit pro eo?* Ego igitur, ſi me hoc angi Articulo ſentiam, ut aut Deum, aut hominem offendere neceſſe ſit; DEUM potiùs libenter eligo non offendere, & quidem tutiùs juſtiùsq;. Habeo nempe ex præſenti Prophetæ capitulo de hominis læſione meam conſultationem, DEI ſcilicet propitiationem. Cæterùm DEO offenſo quis orabit pro me? Si ad hominem confugero, id quidem Scriptura non conſulit; quinimo, A *Maledictus*, ait, [*Hierem.* 17. *a.*] *qui ſpem ſuam ponit in homine.* Merito proinde, *Si autem in Deum peccaverit*, etiamſi ſubintelligatur propter hominem, *quis* B *orabit pro eo?* Neuter equidem. Nam & à quo offenditur, & ob quem offenditur, æquè utriusq; C oratio execranda decernitur apud ipſum, qui offenditur, hoc eſt, apud DEUM. Talis ergo requirendus eſt ad orandum, qui ſit idoneus ad placandum. Porrò culpam, ſi qua eſt, quod homo offenditur, cùm ei non obeditur, aut multum extenuat, aut penitus adnullat cauſa melior. Quapropter cùm dicitur, *Si peccaverit vir in virum*, ſubaudiendum eſt, *propter Deum*; quod nullatenus læſio cujuscunq; proximi necdum Prælati; excuſetur à culpa, ſi ſolus defuerit in cauſa Deus. Alioquin Paulo contradicit, qui [1. *Cor.* 8. *d*] ait: *Sic enim in fratrem peccantes in Chriſtum peccatis?* Nam de præpoſitis certum tenemus ipſius veritatis Teſtimonium, ſic loquentis ad ipſos (*Luc.* 10. *cap.*) *Qui vos ſpernit, me ſpernit.*

A MALEDICTUS] Exemplaria impreſſa exhibeat, *Maledictus homo, ait, qui ſpem ponit in homine.* Habent vocem *Homo*, quâ carent MSS. & carent voce *Suam*, quam illa habent.

B QUIS ORABIT] Aliàs, *Quis inquit orabit.*

C UTRIUSQUE] Sed mendosè in multis MSS. *Utrique* contra ſenſum. Oratio enim execranda decernitur, non quidem utriq; homini, ſed hominis utriusq; Deo.

Peccatorum distributio, expositio.

71 IN Philosophiæ Moralis Opere, quod paro, Hominem in quintuplici statu considero, & juxta quinq; status discurro. *Primò*, contemplor hominem ab omni lege abstractum, tam Divinâ quàm humanâ: *Secundò*, subjectum hominis, præcisum ab omni Divinâ: *Tertiò*, obnoxium Divinis, nulli tamen humanæ: *Quintò*, subjectum utriusq; discretim & independenter; quod quidem contingeret, si neq; Deus præciperet, ut hominibus, nec homines, ut Deo obediretur: *Quartò*, subjectum utrisq; legibus præceptorum connexione & concordiâ, quâ modò; modò enim Deus præcipit, ut Præpositis nostris obediamus, & vicissim Præpositi, ut Deo. Ex hac doctrinâ constabit radicitùs, qualis sit humana potestas, & quid moraliter possit fieri, aut non possit.

272 His positis inquiris, An sit vera doctrina Bernardi dicentis dari peccata in proximum, quæ non sint contra Deum? *Ego*, ait, *si me hoc angi Articulo sentiam, ut aut Deum, aut hominem offendere necesse sit, Deum potiùs libenter eligo non offendere, & quidem justiùs tutiusq;.* Ecce possibilem instantiam rerumq; statum Bernardus judicat, in quo vel offendendus Deus sit, offendatur proximus; vel proximus, ne Deus offendatur.

265 Sanè in primò quinque illorum statu, in nimirum nullæ leges morales omninò essent, essent actuum consonantiæ & dissonantiæ naturales, sed moralitates nullæ. Tunc, qui odio haberet Deum, Deo opponeretur graviter naturaliter; &, qui odio haberet proximum, opponeretur etiam naturaliter proximo, & proximi Domino, hoc est, Deo; illi immediatè, huic mediatè. Quia sicut tunc peccaret contra Deum, qui occideret equum proximi, sic peccaret contra Deum, qui occideret hominem Dei; omnia tamē illa peccata essent oppositiones naturales, non morales.

In secundo rerum statu peccata moralia merè humana darentur, quin Divinæ legi moraliter essent opposita.

272 In tertio darentur peccata moralia Theologicè, quin essent moralia humanitus.

In quarto posset idem objectum divinitùs & humanitus præcipi, sed quà præceptum ab hominibus non inferret peccatum contra Deum, ipse enim supponitur non præcepisse hominum præcepta observari.

Sed in quinto, in quo hodiè humanæ res aguntur, jubet Deus hominibus obedire non quidem in quacunq; materiâ, sed in illâ, quæ non sit extra eorundem jurisdictionem: omnes habent authoritatem Divinam, sed humanitus participatam. Cùm jubent aliquid præter authoritatem suam aut contra, privatâ id authoritate præcipiunt; unde, qui non obedit, illorum voluntati opponitur, nō Divinæ, adeoq; committit peccatum purè humanum, quod in Theologicâ consideratione nullum sit, si res præcepta, contra Deum non sit; aut virtus sit, si eadem res præcepta esse Deo contraria dignoscatur. Stat igitur Bernardi sententia, quod præter peccata, quæ contra Deum militant, dantur etiam peccata purè humana.

276 Dedit Bernardus peccatum contra hominem, quod respectu Dei virtus sit: dabo virtutem & vitium moralia intra limites humanitatis, quæ respectu Dei neutrum sint. Dare enim rem humanitùs promissam (hoc est promissione, quæ nec juramento, nec præcepto, nec contractu ratificetur) ad humanam fidelitatem pertinet, cum tamen nullum peccatum sit negare.

CAP.

Cap. XXIII.

Quid & quotuplex scandalum sit?

SEd & de quolibet fratre; *Nolite*, ait, [*Luc.* 10. c.] *contemnere unum ex his pusillis.* Et [*Matth.* 18. *a.*] *Qui scandalizaverit unum ex his pusillis*: quod sequitur, avertat Deus à nobis. Sed non omnium scandala æqua sunt lance pensanda. Aliter namq; accipienda sunt scandala Pusillorum, aliter Pharisæorum, de quibus Apostolis timentibus & intimantibus, quòd scandalizati essent in sermone veritatis, responsum est: (*Matth.* 15. *b.*) *Sinite illos, cæci sunt, & duces cæcorum.* Illorum quippe scandalum de ignorantia, istorum de malitia descendit.

Illi scandalizantur, quia veritatem nesciunt: isti quia oderunt. Unde & Pusillos illos arbitror appellari, quòd voluntatis quidem bonæ, sed non magnæ scientiæ existentes, zelum DEI habeant, sed non secundum scientiam. Talium scandala curam non iram provocare solent spiritualium duntaxat virorum. Paulo (*Galat.* 6. *a.*) ita docente. *Vos qui spirituales estis hujusmodi instruite in spiritu lenitatis.* Indignum siquidem est valde humanam eos merere indignationem, qui divinam tam facilè consequuntur miserationem. Nam hi quoque, qui Dominum crucifixerunt, magni quidem peccatores, sed Pusilli æstimatores, etsi ex uno iram, nunquid non tamen ex altero veniam meruerunt? Beati si quidem à fuissent, si juxta verbum Domini (*Matth.* 11. *a.*) in ipso scandalizati non essent. Nunc vero, quid nisi miseri? Sed tamen & miserandi. Probat hoc pia illa in cruce patientis; sed nihilominùs compatientis supplicatio. *Pater*, inquit (*Lucæ* 23. c.) *ignosce illis.* Et quasi quæreretur, indulgentiæ ratio in tam horrendo facinore sequi-

ſequitur: *Quia neſciunt quid faciunt.* Ac ſi diceret: Eò digni B veniâ, quò & puſilli ſcientia ſunt. Ideò C ignoſce illis, quia non agnoſcor ab illis. *Si enim cognoviſſent, nunquam Dominum gloriæ crucifixiſſent.* (1. *Cor.* 2. *b.*) Sunt quibus non ita cognoſco, quos utiq; non ignoro & vidiſſe, & odiſſe, & me & patrem meum. Pro hujuſmodi puſillo in ſcientia terrens Paulus eum, qui cùm habeat ſcientiam neſcit tamen condeſcendere infirmioribus: *Et peribit*, inquit, (1. *Cor.* 8. *a.*) *in tua ſcientia frater, pro quo Chriſtus mortuus eſt.*

Materia de ſcandalo non eſt Benedictinæ Regulæ ſpecialis & propria, ſed communis omnibus legibus & inſtitutis; quamobrem nulla occurrunt ſpecialiùs notanda. Cæterùm, ut verba noſtri Authoris faciliùs intelligas, adnotato illam diviſionem ſcandali, qua in Phariſæorum & Puſillorum dividitur, eſſe eandem omninò cum illa, quæ in Receptum & Datum. Sanè Phariſæorum ſcandalum receptum eſt; naſcitur enim non cauſa dantis, ſed mera malitia recipientis: at ſcandalum Puſillorum eſt datum, aptum quantum eſt ex ſe, & ex parte dantis, ut proximum ſcandalizet.

A. SIQVIDEM] Alia Exemplaria habent, *Beati quidem fuiſſent.*

B. Eò] Legitur in aliis libris *Ergo*, ſed mendosè hoc enim Eò eſt correlativum ſubſequentis Quò.

C. IGNOSCE] Nova Colonienſis editio habet *ignoſco*; videtur ſtandum antiquis MSS hæc enim verba noſtri Authoris ſunt paraphraſis eorum, quæ Chriſtus dum moreretur, dixit in cruce. Chriſtus autem non legitur dixiſſe, *Pater ignoſco illis, quia neſciunt quid faciunt*; ſed potiùs, *Pater ignoſce illis, &c.*

CAP. XXIV.

Eandem in Deo & in ejus Vicario Authoritatem eſſe; in Deo per eſſentiam, in homine per participationem.

128 QVod ſi tantoperè cavenda ſunt ſcandala A parvulorum, quantò ampliùs Prælatorum, quos ſibi Deus æquare quodammodò in utraque parte dignatus, ſibimet imputat illorum & reverentiam & contemptum, ſpecialiter (*Luc.* 10, 16.) conteſtans eis: *Qui vos audit, me audit; & qui vos ſpernit, me* B *ſpernit?* An non denique hoc ipſum & Regula noſtra perhibet (*Cap.* 5.) ubi ait: *Obedientia quæ majoribus præbetur, Deo exhibetur?* Quamobrem quidquid D vice Dei præcipit homo, quod non ſit tamen E certum diſplicere Deo; haud ſecus omnino accipiendum eſt, quàm ſi præcipiat Deus. Quid enim inter-

intereſt, utrùm per ſe, an per ſuos miniſtros, ſive homines, ſive Angelos, hominibus innoteſcat ſuum placitum Deus?

A. PARVULORUM) Parvuli in ſacris literis, vocantur & qui tales dignitate, & qui ſcientia & decreto. Sæpè bona omittenda ſunt propter puſillorum ſcandalum; bona, inquam, non obligatoria, propter ſcandalum eorum, qui puſilli ſunt ſcientia, exiſtimantque illa non eſſe bona, ſed divinitùs interdicta, & malo exemplo adliciuntur ut licentiosè peccent, quia ſunt puſilli decreto voluntatis. Cæterùm ille, qui ad peccandum non inducitur, non dicitur ſcandalizari: quamobrem, qui aliquod peccatum commiſerit conſcio viro pio & ſancto, non ſtatim dicendus eſſet reus dati ſcandali; non enim datur ſcandalum, cùm ſcitur non isi receptum.

Dicis. Datur ſcandalum receptùm & non datum; ergo & dabitur datum quod receptum non ſit.

Reſpondeo utramque propoſitionem (inferentem videlicet, & illatam) falſam eſſe, ſi univerſaliter; veram, ſi particulariter ſumatur: nec enim receptum eſt non-datum, nec omne datum eſt non-receptum. Contingit enim dari & non recipi, non dari & recipi dari & recipi, & tandem nec dari nec recipi. Datur & non recipitur, quando coram fragili peccatum committitur ex ſe ſufficiens ut eadem hominem fragilem in peccatum inducat, ſi tamen ille per accidens reſiſtat; quòd ſi ſubcumbat, erit non ſolùm datum ſed & receptum. Non datur & recipitur, cùm bona bene fiunt, coram viris malevolis, qui propter ipſammet virtutem cauſantur; nimirùm, invidis quibus virtus eſt occaſio peccandi, de quibus & ipſis ſimilibus inculcant Patres, *tutius eſſe ſcandala permitti, quam periclitari veritatem.*

Sanè ſi *parvulcrum* nomine, fragiles & ignorantes intelligeret hic D. Bernardus, nil omnino concluderet; non enim magis cavenda ſunt ſcandala prudentum & fortium, quam imprudentum & fragilium; ſicut nec majori cura cavendum eſt, ne frangatur ſcyphus aureus, quàm vitreus; quia tametſi præcioſior ſit, vitreus maiori vigilantia & cura indiget, quia fragilior eſt.

Docet igitur D. Bernardus maius eſſe delictum ſcandalizare Superiorem, quàm ſodalem, cæteris paribus; cùmque parvulos contraponat Prælatis *parvulorum* nomine non intelligit viros parvæ conſtantiæ, ſed parvæ authoritatis. Puſillos enim ipſe opponit Phariſæis, Prælatis parvulos. Bernardo igitur *Puſilli* ſunt, qui ignorantes *Phariſæi*, qui malevoli; *Parvuli*, qui ſubditi, *Prælati*, qui eiſdem præpoſiti.

B. ME SPERNIT] Addit Chriſtus. *Qui autem me ſpernit, ſpernit eum, qui miſit me.* Atqui Deo & Chriſto non eſt ſimilis authoritas, ſed eadem: ergo Deo & homini eſt eadem tametſi diverſimodè, Deo enim primariò eſt, homini ſecundariò; Deo per eſſentiam, homini per delegationem. Hanc cognoſco in Prælatis præter quam in Patribus naturalibus datur authoritas verè ordinaria tametſi participata à Deo.

C. INNOTESCAT] Non tam *manifeſtare*, quàm *manifeſtari* verbum iſtud ſignificat apud authores ſelectiſſimos; cumque Bernardus diligentiſſimus fuerit eloquentiæ ſectator, non facilè credam carere errore hunc locum, tametſi omnia MSS. quæ vidi, contradicant. Quid ſi legeris, *Inſinuet ſuum placitum Deus?* Quid ſi, *Indicat?*

D. VICE DEI) Singula D. Bernardi verba, ſufficerent, ut curioſiſſimæ excitarentur controverſiæ, ſi vellemus totam Moralem Theologiam in hoc Scholio tractare: ſed ne te moretur nimia brevitas oportet reſpondere obiectionibus, quæ ex contextu oboriuntur.

Homo, inquis, cum præcipit vice-Dei, vel poteſt egredi limites ſuæ authoritatis, vel non poteſt: ſi hoc ſecundum dicatur, eſt de ſubjecto non ſupponenti periodus Bernardi; quomodo enim poſſet jubere, quod diſpliceat Deo, qui limites cœlitùs præfixos nequit tranſgredi, maximè cùm nec habeat, nec habere poſſit authoritatem jubendi contra Deum? ergo primum omninò dicendum eſt. Sed infers; ergo Abbas non excedit authoritatis limites, cùm jubet, quod non ſit contra Deum; ergo nec cùm Auguſtini Regulam indicit, hæc enim contra Deum non eſt: ergo Abbatis Regulæ Auguſtinianæ obſervantias & pœnalitates indicentis mandatum haud ſecus omninò accipiendum eſt, quàm ſi præcipiat Deus. Hoc ſi verum, corruit tota D. Bernardi doctrina, quam ſuſceperat hoc libro ſtabiliendam; & tanta erit Abbatum authoritas, quantæ ſubditi nulli ſufficiant.

Reſpondeo diſplicere Deo omnia mandata Superiorum limites authoritatis excedentium, injuſta enim ſunt, & omnia injuſta diſplicent Iuſtitiæ æternæ: ergo cùm Benedictinus Abbas præcipit pœnalitates Regulæ Auguſtinianæ, fert ſanctionē, quæ diſpliceat Deo; non quod mala præcipiat, ſed quod malè; has enim præcipit terminos ſuæ authoritatis excedendo.

E. CERTUM) Debes obedire, quamdiu certum non

sit mandatum displicere Deo. Displicet materialiter, cùm præcipiuntur mala; formaliter, cùm malè Hoc est, cùm extrà terminos authoritatis mandatum Superioris extenditur: præcipienti enim mala obedire non potes, & præcipienti bona male, hoc est, sine authoritate, non teneris Sed hæres, cùm interlegis, *certum*, & qualis debeat esse hujusmodi certitudo, inquiris. In dubiis obediendum esse prudenti Antistiti, puto me demonstrare num. 297. Cùm evidens est rem bene præcipi, etiam obedire teneberis; cæterùm cùm probabiliter malum, aut probabiliter male præcipiatur, elige quod malueris, ut sis, qui promiseris te habiturum esse opinionem eandem, quam Prælatus, ut credunt Prior & reliqui administri, juxta ea, quæ expendo uberiùs in mei Commentarij nu. 1582.

Sed dices *Certum* non sumi pro *Probabili*, sed pro *Evidenti*; sed ego te ipso doctiorem in linguâ Latinâ Cicerone non dubito, ipse autem, 2. de Divinit. *sæpe falluntur, qui nihil sine certa ratione opinantur*, cùm verum sit non posse falli, qui opinantur ratione evidenti, posse qui probabili.

Patremfamilias Prodeum esse.

279 HAnc doctrinam desumpserat D. Bernardus ex Regulæ quinto, quod citat. Agit de obediētiâ Legislator, & probaturus hāc nō subjici puri hominis authoritati, sed Dei, laudat illos; *qui nihil sibi Charius aliquid existimant, propter servitium sanctum, quod professi sunt, seu propter metum gehenna, vel gloriam vitæ æterna mox ut aliquid imperatum à majore* (hoc est, *à superiore*) *fuerit, ac si divinitus imperetur. moram pati nesciunt in faciendo, de quibus Dominus dixit, obaudito auris obedivit mihi.* Sed quia hîc videtur sanctus Benedictus contradicentia tradere, & male citari à Mellifluo Doctore, utrumq; breviter examinandum est.

Objectio I.

280 ILlis, inquis, qui intuitu æternæ beatitudinis, aut pœnarum horrore ducti obediunt, servilis Obedientia convenit non filialis; atqui hujusmodi subditi dicendi sunt se majoris facere, quam Christum: errat igitur D. Benedictus asserens, eosdem nihil sibi Christo charius existimare. Minorem probas. Quia, qui præmij adipiscendi, aut supplicij vitandi intuitu operantur, suam commoditatem primariò intendunt, & secundariò gloriam Christi; ergo majoris se faciunt quàm Christum.

Objectio II.

281 ADdis nos cum D. Bernardo asserere authoritatem ordinariam & delegatam eandem esse, sed alteram esse innatam & alteram communicatam: & Theologiam adscendentes dicere, eandem in Deo & ejus Vicario (Pontifice, Episcopo, Sacerdote, Abbate in Ecclesiasticis; Imperatore, Rege, Principe, Patre, Hero in Politicis) esse authoritatem, cùm tamen D. Benedictus non asserat identitatem, sed similitudinem solam insinuet. *Mox ut aliquid*, inquit, *imperatum à majore fuerit, ac si divinitus imperatum fuerit, moram pati nesciunt in faciendo.* Notas illud *ac si*, similitudinis, non tamen identitatis notam. Nam si quis diceret: Mox ut aliquid imperatum à Petro fuerit, ac si à Rege esset imperatum, obediam; male inferretur, vel Regem jubere, quæ Petrus, vel eandem authoritatem communem esse Regi & Petro.

Satisfit objectioni primæ.

282 AD primam instantiam respondeo cum Doctore Mellifluo hujus libri Cap. 11. obedientiam in imperfectam perfectam & perfectissimam subdividi, Divumq; Benedictum non exponere in præsenti capite duas ultimas, sed solummodò primam, quando quis amore concupiscentiæ obedit; sed & hic dici potest, nihil majoris facere quàm Deum præscindēdo à se ipso

datur

datur enim duplex concupiſcentia; videlicet, & præciſiva & negativa. Concupiſcis negativè, cum univerſa alia minoris facis quàm Chriſtum, hunc minoris quàm te. Hæc deordinata concupiſcentia eſt, & ſervilis; hac aguntur homines quaſi recalcitrantes & inviti; nam cùm obediunt, expreſsè aut implicitè inquiunt, *Præcepto ſatisfacimus, non quidem ne offendamus Deum; ſed ne aut gloriam perdamus, aut incurramus ſupplicium: cæterùm ni præmij ambitione & pœnarum horrore retardaremur, non ſatisfaceremus tametſi deberet Deus offendi.* At verò concupiſcentia præciſiva tolerabilis eſt; ſi enim illà afficiaris, minoris facies univerſa quàm Chriſtum, ſed ab omni comparatione & reduplicatione præſcindes. *Præcepto* inquies, *ſatisfacio ne gloriam perdam, aut debitum ſupplicij incurram*: non tamen occurret illa hypotheſis, an ſi Deus deleret infernum eſſes ſatisfacturus, aut non ſatisfacturus? quapropter, nec te majoris facies quàm Chriſtum, nec Chriſtum quàm te, ſed abſtrahes ab utroque, ac proinde poteris dici Chriſtum ſuper omnia à tuâ felicitate diſtincta amare poſitivè; & præciſivè ſuper tuam ipſiſſimam commoditatem; hoc eſt, nec ſupra, nec infra.

Hinc cognoſcitur attritionis ex Dæmonis ſuggeſtione abortæ, & ex dono Spiritus ſancti 283
provenientis diſcrimen; illa enim eſt actus concupiſcentiæ negativæ, hæc præciſivæ; illa vix eſt immunis à mortifero, hæc eſt ſufficiens, ut cum Sacramento tranſeat in contritionem, nam ut verè Theologicum axioma circumfert, *Sacramentalis pœnitentia facit ex attritis contritos.*

Sed petis, Cur attritio præciſiva poſſit in contritionem converti, negativa nõ poſſit? Re- 284
ſpondeo, hanc eſſe contritioni contrariam, illam verò compati cum contritione. Et ut intelligas, ipſoſmet actus voluntatis reducamus ad formulas. Sit prima, *Amo Deum ſuper univerſa præſcindendo à meâ commoditate:* Sit ſecunda, *Amo Deum ſuper univerſa, ſed ſuper Deum meam commoditatem:* Sit tertia, *Amo Deum ſuper univerſa à meâ commoditate diſtincta, & etiam ſuper meam cõmoditatem.* Primus eſt actus attritionis præciſivæ; ſecundus negativæ, tertius contritionis. Primus ſufficit cum confeſſione, ſecundus non ſufficit cum confeſſione, imò reddit illam ſacrilegam; tertius ſufficit ſine confeſſione, ſi hæc haberi non poſſit. In hoc quod eſt pœnitentem diligere Deum ſuper univerſa à ſui ipſius commoditate diſtincta, omnes tres dolores conveniunt, differunt in modo comparandi Deum cum commoditate pœnitentis. Attritio enim præciſiva non comparat, ſed ab iſtâ comparatione præſcindit, unde & nomini occaſio: negativa, negat Deum majoris fieri quàm commoditatem: contritio affirmat. Ergo attritio negativa & contritio opponuntur, ut negatio & affirmatio; ergo gratiæ interventu deberet attritio negativa deſtrui, peccatum enim imbibit, & cum gratiâ juſtificante componi non poteſt.

Dabo periodos D. Benedicti, quæ ſingulos hos actus dilucident. Obedientiam natam ex 285
verâ charitate his coloribus eodem quinto Capite Regulæ S. Legislator depingit; *Hæc ipſa obedientia,* ait, *tunc acceptabilis erit Deo, & dulcis hominibus; ſi quod jubetur, non trepidè, non tardè, non tepidè, aut cum murmure, vel cum reſponſione nolentis efficiatur. Quia obedientia, quæ Majoribus præbetur, Deo exhibetur; ipſe enim dicit, Qui vos audit, me audit, & cum bono animo à diſcipulis præberi oportet, quia hilarem datorem diligit Deus.* Et ſtatim ſpuriam illam obedientiam, quæ ex negativâ concupiſcentiâ ſuboritur, hiſce. *Cum malo animo ſi obedit diſcipulus, & non ſolùm ore, verùm etiam in corde ſi murmuraverit, etſi impleat juſſionem, tamen acceptum jam non erit Deo, qui cor reſpicit murmurantis. Et pro tali facto nullam conſequitur gratiam, imò pœnam murmurantium incurrit, ſi non cum ſatisfactione emendaverit.* At de illâ, quæ bona cùm ſit, eſt imperfecta, & oritur ab attritione, quæ ſit donum Spiritus ſancti & ad perfectiora diſponat, in ipſo Capitis initio ſic inquit, *Primus* (hoc eſt ignobilior) *humilitatis* (legunt alij *obedientia*) *gradus eſt obedientia ſine morâ* (ſed præmium & pœnam reſpiciens) *Hæc convenit his, qui nihil ſibi Chriſto charius aliquid exiſtimant: propter ſervitium Sanctum, quod profeſſi ſunt, ſeu propter metum gehennæ, ſeu gloriam vitæ æternæ, mox ut aliquid imperatum à Majore fuerit, ac ſi divinitus imperetur, moram pati neſciunt in faciendo.*

286 Hinc patet, quod debeat obiectioni præmissæ responderi: nam in his verbis ultimis (eadem in obiectione adsumebantur) S. Pater agit de concupiscentiâ præcisivâ, qua amamus Deum positivè super omnia reliqua & supra nos ipsos negativè.

Satisfit secundæ.

288 VT alteri obiectioni respondeam, fateor illud *ac si* non semper significare identitatem & veritatem rigorosam, sæpe enim sumitur pro similitudine: at impræsentiarum hoc dici non potest, nam ex multis eiusdem D. Benedicti locis constat, quomodò particulæ illæ sint intelligendæ. Et ne evagemur per diversa Sanctæ Regulæ capita in hoc eodem quinto, *Obedientia*, ait S. Benedictus, *quæ Maioribus præbetur, Deo exhibetur.* Deo igitur, cùm Superioribus nostris, obedimus: ergo Deus loquitur cùm illo; & Deus, quæ præcipiunt illi, compræcipit.

287 Sed ne videretur S. Legislator velle suis verbis mẽtes suorum subiicere, addit divinum testimoniũ ex Sac. Scripturâ desumptum. *Dominus, ait, dixit... Qui vos audit, me audit,* & paulo pòst: *Obediẽtia, quæ Maioribus præbetur, Deo præbetur; ipse.n.dicit. Qui vos audit, me audit.* Igitur Deus testatur se Superiorum ore loqui. Ergò cùm Abbas loquitur, os Dei loquitur; igitur, si Abbas est lingua Dei, cum eius audimus imperia audimus. Abbatem *ut quo*, Deum *ut quod.* Stat igitur Mellifluì Doctoris sententia, nimirùm, Eandem in Deo & eius Vicario (is est Abbas) authoritatem esse; eandem inquam moraliter, non physicè; sed in Deo per essentiam, in Abbate per participationem; in Deo, ut in causâ principali, in Abbate, ut in instrumentali; in Deo, ut in eo, qui loquitur, in Abbate, ut in legato, Angelo, internuncio, quo interprete Deus loquitur.

289 Ubi notare oportet unam & eandem authoritatem à Benedicto tactam, fuisse à Bernardo expressam. Dixerat Deus apud Benedictum: *Qui vos audit, me audit*; & exscripsit Bernardus, *qui vos audit, me audit, & qui vos spernit, me spernit.* Ut ostenderet plus adhuc probari posse S. Scripturæ Testimoniis, quam Benedictus intendebat. Videbatur velle ostendere Deum, ut loquatur, uti Antistitum & Superiorum linguâ; sed, quia posset inferre aliquis: Ergo, qui non audit Prælatum, non audit Deum.

Respondet Mellifluus Regulæ Divinæ Commentator, non quamcumque inobedientiam esse à Deo interdictam, sed eam solùm, quæ imbibit contemptum: non enim legitur dixisse Deus, *Qui vos non audit, me audit*: sed, *Qui vos spernit, me spernit*: Unde rationem præbens, cur Spiritus sanctus sic fuerit loquutus, prædixerat: *Quos (Prælatos) sibi Deus æquare quodammodo in utraq; parte dignatus est: sibimet imputat illorum reverentiam & contemptum.* Quæ verba, si volueris ad omnem legem humanam extendere, patieris summas difficultates; communis enim sententia fert, peccare etiam eos, qui humanas leges morales violant etiam sine contemptu: at verò, si agamus de Benedictinâ da quâ toto hoc libro disputat S. Bernardus, certissima sunt. *Ausculta, ô Fili*, inquit D. Benedictus, *præcepta Magistri; & inclina aurem cordis tui & admonitionem pij Patris libenter excipe, & efficaciter comple.* Et Deus omnibus & singulis hanc legem professis. *Qui Benedictum audit, me audit*: Sed si petas, Domine, qui Benedictum non audit, te non audit? adjunget, *Qui Benedictum contemnit,* (id est, qui Benedictinam Regulam temerat cum contemptu) *me contemnit.* Rationem exhibet in Regulæ prologo, & ait, *Christi enim agere vices in Monasterio creditur* (Abbas) *quando ipsius vocatur prænomine, ducente Apostolo, Accepistis spiritum adoptionis filiorum in quo clamamus, Abba Pater.* Addo in omni peccato mortali implicitum latere contemptum, & hac via posse hanc eandem doctrinam legibus omnibus aptari.

CAP.

Cap. XXV.

An erranti Magistro, quis debeat, aut possit obedire?

SED homines, inquis, facilè falli in Dei voluntate de rebus dubiis 290
percipienda, & in præcipienda fallere possunt. Sed enim quid hoc refert tua, qui conscius non es. Præsertim cum teneas de Scripturis, [*Malach.* 2. 7.] *Quia labia Sacerdotis custodiunt scientiam, & legem ex ore ejus requirunt, quia Angelus* [*Nuntius, Legatus, Vicarius, & Interpres*] *Domini exercituum est?* Requirunt, dixerim legem; non quam vel authentica ulla Scriptura tradiderit, vel ratio c manifesta probaverit, de hujusmodi quippe nec Præceptor exspectandus, nec prohibitor auscultandus est: sed quod ita latere, aut obscurum esse cognoscitur, ut in D dubium venire possit, utrùm nam Deus sic aut aliter fortè velit, si non de labiis custodientibus scientiam, & ex ore Angeli Domini exercituum certum reddatur. A quo deniq;, divina potiùs consilia A requirentur, quam ab illo cui credita est dispensatio mysteriorum Dei? Ipsum proinde quem pro Deo habemus, tanquam Deum in his, quæ apertè non sunt contra Deum, audire debemus. Nec sanè contraria loquimur sancto Prophetæ Samuëli, [1. *Reg.* 2. 25. 29.] quasi nos in hac parte divinam hominibus tribuentes Authoritatem, cum ille in supra memorato capitulo planè discernere inter utrumque videatur. Siquidem, quod nos asserimus de dubiis, hoc ille negat de c manifestis, ut cum ait, *Si peccaverit vir in virum*, subaudiatur propter Deum: cui apertè contraria homines, hominibus frequenter mandare B præsumunt.

A. REQVIRVNTVR] Sic habent mea MSS. Sed in Coloniensi editione lego *requiruntur*. Sensus est prorsus idem, sed stant pro eloquentiâ Manuscripta.

B PRÆSVMVNT.] Hoc est, sine authoritate jure & injuriosè faciunt.

C MANIFESTA.] Hæc vox hic sumitur pro re evidenti, supra omnem probabilitatis aleam constitutâ. An hoc etiam illam sensu S. Franciscus in suâ posuerit Regulâ cap. 3. examino nu. 1985. §. *Atputo.*

D DVBIVM.] Sensit igitur S. Bernardus dubium tolli accedente resolutione Superioris.

NOTA. Legant hoc caput scrupulosi Confessarij præcipuè in his provinciis, quas tot hæreticis in-

sectas deploramus. An Petrum lapsum in hæresin absolvere possis, inquiris. An sit peccatum reservatum, ambigis. A quo debeat legitimè absolvi subsubdubitas. Et ego, An prudenter in hæresin lapsus dicatur ille miser pœnitens, nescio. Nulla est hæresis sine pertinaciâ, nec hæc sine scientiâ. Pastori rurali concionanti, cur rustici auditores non crederent, cur spirituales illius filij ab illo tutâ conscientiâ dissentient? quia cùm idiotæ ipsi sint, essent judices temerarij, si illum hæreses docere crederent. Quid si ipse, aut ex ignorantiâ, aut malitiâ D. Virginem duos filios habuisse ex legitimo thoro, declamaret? assentirentur procul dubio universi. A quo igitur deberent absolvi ab illâ hæresi? Sanè à nemine, non enim peccant, qui prudenter credunt; & cùm pertinaces non sunt, nec hæretici sunt.

Illicita jubenti nonnunquam licite obeditur.

291 HOc caput benignissimum & verissimum est. Si ejus doctrina sit omnibus cordi, erit in millenis casibus summo solamini. Si manifestum sit quid fieri debeat, operator; si manifestum sit quid fieri non debeat, omittito: non enim Præceptor exspectandus, nec prohibitor auscultandus contra id quod authentica Scriptura, vel ratio manifesta evidenter probaverint. At si dubites, consulere teneris. Quem? Verè neminem alium quàm Magistrum tibi divinitus præfectum; aut fortè alium virum integræ authoritatis, si tuo id Magistro (hoc est, Abbati) non displiceat. Quod Mellifluus noster Doctor aliquibus rationibus probat.

292 Prima ad quam omnes alias reduco, hæc est. Labia Sacerdotis (hoc est, Magistri, Abbatis) custodiunt & tuentur veram scientiam; ergo legem Dei discipuli ex ore ejus requirunt: ergo, quando ejus doctrinam sequuntur, divinæ obligationi satisfaciunt: non enim est discipulus supra Magistrum; & qui temerè putaret se decipi à Magistro sibi divinitus concesso, peccaret; & quidem putaret temerè, qui sine ratione probabili. Probatur primum antecedens. Abbas est Domini exercituum Angelus, legatus, interpres, internuntius, & ut verbo dicam, lingua & instrumentum: ergo labia Abbatis custodiunt scientiam veram quidem & certam moraliter, & securam quousq; constet evidenter contrarium.

293 Sed infers, Ergo nulla securitas est in foro conscientiæ; & illationem probas, Quia Abbates sunt homines, possunt fallere & falli, decipere & decipi; ergo nunquam Religiosus subditus poterit quiescere, nam nunquam erit securus, an à suo Magistro fallatur.

294 Respondeo contrariam potiùs consequentiam debere ex præmissis inferri. Qui bene obedit etiam male imperanti, ni evidenter Antistitis errorem videat, securissimus est. Esto enim Abbas erret aut te decipiat, audi Bernardum, *Quid hoc refert tua*, inquit, *qui conscius non es?*

295 Objicis. Filij Heli 1. Regum 2.12. cùm essent Sacerdotes fallebant decipiebant populum suosq; pueros: Et tamen nec populus excusatur, nec Sacerdotum pueri, imò nec Sacerdotum Pater, qui exorbitantias permittebat. Pueros, tametsi famulos & obedienti Ministerio obnoxios, condemnat sancta Pagina vers. 17. *Erat ergo peccatum puerorum grande nimis coram Domino.* Condemnat populum ipsemet Senior vers. 24. *Nolite Filij mei*, inquit, *non enim est bona fama, quam audio, ut transgredi faciatis populum Domini.* Seniorem Heli Vir Dei divinitùs missus, qui vers. 27. ait, *Hæc dicit Dominus, &c.* ergo doctrina Bernardi militat contra Sacram Scripturam.

296 Respondeo cùm D. Bernardo, non potuisse Israëlitas Filij Heli obedire tutâ conscientiâ, quia tametsi eorundem Magistri, docebant aliter debere fieri sacrificia, quàm lege divinâ statuebatur, & eos errare populus videbat evidenter. *Veniebat puer Sacerdotis, & dicebat immolanti. Da mihi carnem, ut coquam Sacerdoti, non enim accipiam à te coctam, sed crudam. Dicebatq; illi immolans; incendatur primùm juxta morem hodie adeps, & tolle tibi quantumcunq; desiderat anima tua. Qui* (puer) *respondens ajebat ei: Nequaquam; nunc enim dabis, alioquin tollam vi.*

Nota illud, *juxta morem*, & illud *tollam vi*: ergo sciebant plebæi, quod errabant Sacerdotes contra morem operando, ergo sciebant pueri suos heros contra jus præcipere, si enim ipsis jure deberentur, non præciperent auferri vi. Igitur D. Bernardus cùm jubet Superiori obedire, non loquitur contraria Sacræ paginæ (1. Samuel 2.) jubenti non obedire, si quidem quod Bernardus asserit de ambiguis, sacer textus condemnat de evidentibus: unde cum sibi hanc eandem instantiam S. Doctor objiceret: *Nec tamen contraria loquimur*, ait, *Sancto Prophetæ Samuëli, quasi nos in hac parte divinam hominibus tribuentes authoritatem, cum ille in supra memorato capitulo plane discernere inter utrumq; videatur, siquidem quod nos asserimus de dubiis, hoc ille negat de manifestis.* Accedit, quod ex S. Paginâ non constat filios Heli decepisse populum, hoc est, dixisse Deo placere, quod contra mores fierent sacrificia; sed constat potiùs scandalizasse, & conscios in Sacrilegium induxisse. Ex quâ certissimâ doctrinâ nascuntur istæ Ecteses.

Prima. *Si subditus evidenter sciat Abbatem præcipere contra Deum, Ecclesiam, aut Regulam debet non obedire.*

Secunda. *Si probabiliter opinetur, poterit obedire, & non obedire.*

Tertia. *Si dubitet, aut omninò ignoret, tenetur obedire.*

Dicis, te non posse in dubio temerare legem, ergò, nec obedire Prælato, cùm dubitas, an contra Decalogum jubeat.

Respondeo omninò distinguendum esse dubium à probabilitate; qui enim opinatur probabiliter, gravi fundamento subnititur; qui dubitat, aut nullo, aut levi. Non est probabilis, quæ gravem authoritatem habet, si contraria habeat, aut nullam, aut levem; sed tunc est moraliter certa sententia: probabilitas enim exigit in utroq; extremo gravem authoritatem. Ergo, qui dubitas, an liceat, comedere ova die dominicâ quadragesimali? supponeris omni ratione, aut saltem gravi destitui: igitur tibi erit evidens moraliter licere, si accedat præceptum Superioris, qui integrâ famâ polleat. Id enim est gravis authoritatis quam non elidet, tua ignorantia meri dubij tenebris circumsepta, quia Præceptum & Ratio sunt morum Regulæ, non autem dubia & velleitates. Consulto dixi, *qui integrâ famâ polleat*, nam si talis sit, qui præcipere contra Deum & leges Superiores soleat, illius sententia non addet gravem authoritatem alteri dubitationis parti, ac ideo manente dubio teneberis non obedire. 297

CAP. XXVI.

Regulam simul jugum leve & intolerabile respectu diversorum.

Sed hinc vos sumentes materiam sive occasionem argumentandi, asseritis, si hoc constiterit, ut jussa quælibet hominum, vel instituta divinæ Authoritatis pondere æstimanda sint; hominem sub homine, aut vix, aut nequaquam posse salvari: cùm in tanto cumulo Mandatorum, quæ Prælati etiam per incuriam sæpe præcipiunt, interdum non prævaricari, aut difficile admodum, aut omninò impossibile videatur. Et quidem non nego difficultatem tantæ inesse perfectioni, sed cùm ipsa corde imperfecto præsumitur. 298

Porrò

Porrò imperfecti cordis, & infirmæ prorsus voluntatis indicium est, statuta seniorum studiosius discutere, hærere ad singula quæ injunguntur, exigere de quibusq; rationem, & malè suspicari de omni præcepto cujus causa latuerit, nec unquam libẽter obedire, nisi cùm audire contigerit, quod fortè libuerit, aut quod non aliter licere seu expedire monstraverit, vel aperta ratio, vel indubitata Authoritas. Delicata satis, imò nimis molesta est A hujusmodi obedientia. Non planè hæc est illa, W quæ ex Regula (*Cap. 5. sub inium*) traditur obedientia sine mora. Disputare, profectò, hoc est, in astu cordis, non in auditu auris obedire. Istiusmodi ergo carnalem animam non modò premi, sed etiam opprimi pondere præsumptæ perfectionis necesse est: quia non potest portare caro infirma, quod solus spiritus promptus experitur, jugum esse suave & onus est, & omninò importabile, nisi Christi æquè spiritui.

Resolverat S. Doctor eandem obedientiam præbendam esse humanis Superiorum preceptis quã divinis. Inferunt Carnotenses; Hominem sub homine vix, aut nequaquam salvari posse. Distinguit Bernardus cõsentiens concedit, Si status Religiosus corde imperfecto præsumatur; negat, si perfecto. Sed quidquid sit de consequenti Carnotensium, vacillat consequentia. Objicerem enim illis Dominis hunc syllogismum. Æquè strictè præcepta moralia hominum obligant ac divina. atqui hæc facilia & suavia sunt: ergo & illa, Patet minor, Quia jugum Dei suave est & onus leve. Nec valet ad minutissimorum præceptorum multitudinem recurrere, quia cum primum lex incipit esse moraliter impossibilis, incipit esse imprudens, & non obligare conscientias. Proderit legere mei Commentarij num. 94. 96 ubi ostendo, quod ex hypothesi (aliàs falsâ) quòd parva possint sub culpâ gravi præcipi, neminẽ obligari obedire Abbati præcipienti, aut adjuranti omnium & singulorum Articulorum contentorum in Regulâ Benedictinâ observantiam; esset enim illud votum aut juramentum de re impossibili.

A Hujusmodi] Alij legunt *hujuscemodi*.

W Ordo dictionum varius.

Cap. XXVII.

Non esse improvidam professionem laudandam.

99 Hinc itaque, si dicitis, legem Regulæ subintrasse, ut abundaret delictum; verum dicitis. Cæterùm culpa hæc non est datæ le, aut dantis legem, sed improvidè profitentis, & impiè prævaricantis. Mandatum quidem sanctum & justum, sed tu te noris esse (*Roman. 7. c.*) carnalem, venundatum sub peccato. Verum hoc

ante

ante A providisse debueras, quo turris hujus Evangelicæ non priùs jaceres fundamenta, quam sedens computares, si haberes sumptus ad perficiendum. Nunc autem quid restat, nisi, ut aut correctus obedias senioribus, aut confusus audias ab illusioribus. (*Luc.* 14.) *Hic homo cœpit ædificare, & non potuit consummare.*

A PROVIDISSE] Lego in editione novâ Coloniensi *Providisse*; malo tamen Manuscriptorum retinere lectionem.

Sanè inter *Providere* & *Prævidere* summum discrimen est; omnis enim, qui providet, prævidet, non contrà. Omnes peccatores, cùm ex conscientiâ delinquunt, se in infernum præcipitari prævident, sibi tamen non provident, & viri pientissimi salutt veræ consulentes virtutes sibi comparant, merita provident, prævidentes æternum condemnatum iri, si sine Dei gratiâ devivant.

Sunt, qui doceant res provideri præsentes, prævideri futuras, certum tamen est has solas prævideri, utrasque tamen provideri. Plinius. *Hoc enim sapientis est, omnia, quæ ventura sunt, providere.* Cicero 2. de Divinit. *Medicus morbum ingravescentem ratione providere, insidias Imperator, tempestates gubernator*, adderet Bernardus, *vires vota emissurus.* Igitur *providere*, est finem intendere, cognoscere media proportionata, & si hæc non ponantur, finem non esse ponendum prævidere, ita eadem media examinare, & aut adhibere si possint, aut non incipere si illa non possint adhiberi.

An aliqua Religionis probatio debeat vestitioni præmitti?

MUltas quæstiones improvidè antiqui resolverunt, quæ jam videntur meliùs examinatæ. 300 Petebatur, an deberet quis longo tempore deliberare aditurus aliquam Religionem? Putarunt aliqui non esse opus aliquâ deliberatione; quia cùm bonum sit, & constet malum esse non posse, non est opus deliberatione diuturna. Petebatur etiam, Possetne quispiam dissuadere, aut impedire ne aliquis, aut ad Monasterium veniat, aut ne post conversionem remaneat; & hoc propter eandem rationem. Sed noster Author docet nos sublimiorem doctrinam, quam trado in Commentarij *nu.* 454. 456. nimirum. *Non esse improvidam professionem laudandam.* Vituperandi enim sunt omnes illi, qui improvidè profitentur; nempe omnes illi, qui cæcè vota emittunt, cùm potiùs providere & examinare debuissent, an haberent vires ad satisfaciendum rigori vitæ religiosæ.

Quamobrem tenendum absolutè est, omnem præcipitem resolutionem esse vituperandam; cumque in professione agatur de conversatione totius vitæ, oportet ut summa deliberatio præcedat; summa non verò diuturna. Brevi enim tempore potest examen fieri & firmissima resolutio capi. Qui prudenter examinat: Utrùm sibi talis modus vivendi, aliàs sanctissimus, expediat; benè facit: non enim omnia, quæ secundum se bona dicuntur utilia sunt omnibus: eidem cibi, experientiâ docente, prosunt uni, nocent alteri; & ita eadem vitæ austeritas, quæ Petro prodest, Antonino noceret. Ergo similiter, si expedit rem benè examinare, non sunt vituperandi amici, qui statum religiosum dissuadent, cùm judicant non expedire; nec illi, qui impediunt improvidam præcipitationem, cùm judicant nasci ex resolutione imprudenti: p[illegible] tamen, si vocationem divinam esse crederent, & tamen vellent impedire. Vide loca Commentarii citata.

Cap. XXVIII.

Non peccat mortaliter, qui sine contemptu omnes & singulos Articulos, qui ab una sola Regula S. Benedicti indicuntur, transgreditur.

301 Sed forsan dicitis. Ergone ita præfectus quispiam invenitur, cui non vel minimum aliquid interdum subripiatur de tam multis ac minutis, quæ passim vel à negligentibus præpositis imperantur? Minimè quidem cuiquam hoc ego dederim, cum ipsi quoque A de sese fateantur Apostoli: (*Jacob. 3. a.*) *In multis offendimus omnes.* Et (*1. Joan. 1. c.*) *si dixerimus, quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus.* Sed non continuò ut aliquid præterimus, perimus; præsertim cùm nos Scriptura (*1. Joan. 2. a.*) consoletur: *Si quis peccaverit*, inquiens, *Advocatum habemus Jesum Christum justum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris.* Denique Propheta (*Esa. 53 d.*) de ipso testatur, *quod pro transgressoribus rogaverit, ut non perirent.* Ubi sanè notandum, quia etsi pro transgressoribus, non tamen pro contemptoribus legitur supplicasse. Verum illi quomodo perire (*nimirum potentia ad actum reducenda*) possunt, pro quibus Salvator rogat ne pereant? Quamobrem non video, cur ita omnem inobedientiam & transgressionem, vel minorum B quorundam Mandatorum exaggerandam putaveritis, ut exclamaretis. Quod ergo jam Monacho poterit veniale peccatum esse vel leve, cujus universæ actioni crimen insidiatur inobedientiæ? Sed hoc inde videlicet constare creditis, quòd Prælatorum jussionibus tantum tribuendum asseritis, quantum divinitùs traderentur. Quasi verò & ipsa Evangelica præcepta non multum inter se discrepent, & merito observationis & transgressionis periculo. Cæterùm sicut non omnia unius esse constat vel necessitatis (*possunt esse gravia & præcipi propter finem gravem ad quem conducant leviter*) vel voluntatis (*gravius obligant, quæ intensius præcepta*) vel di-

gnitatis

gnitatis (*levia sunt peccata, si materia sit parva; gravia, si magna; graviora, si major.*) Sic non si una de omnium transgressione fertur sententia, nec paria manent discrimina dispares culpas. Porrò, nec pari culpa negliguntur, quæ non pari cura præcipiũtur, nec pari proinde pœna puniuntur. Ecce enim Evangelium tam flagitium crapulæ, quam fornicationis turpitudinem damnat. Verùm quis magis non horreat è duobus malis turpitudine fœdari, quam cibo exsaturari? Nonne denique veritas in Evangelio sub nominibus, trabis & festucæ, graves levesque discernit inobedientiæ culpas. Nonne ipsa disputante, imò definiente, gradatim nobis distinguitur, quæ cuique reatui pœna debeatur, dum alium judicio, alium consilio, alium & gehenna reum esse protestatur? Quænam ergo consequendi necessitas cogit, ut si Magistris divina detur in suis præceptis Authoritas, nullum ideò jam Monacho leve, aut veniale peccatum inveniri posse putetur, & quod ejus universæ actioni crimen insidietur inobedientiæ: Esto, sit crimen cui pœnalis illa gehenna vel gehennalis pœna assignatur, quale, quæso, illud definiemus esse crimen, quod veritate judice reum tantum facit judicio? Nec tamen diffitebimur esse reatum: quod vel hactenus reum statuit. Quod si reum, & peccatum.

Porrò omne peccatum contra Dei Mandatum præsumitur. Quod autem contra Mandatum præsumitur, inobedientia dicitur. Hinc colligitur, quod irasci fratri, & inobedientia sit, & crimen non sit En unum invẽtum est Monacho leve ac veniale peccatum, quodque non humani, sed divini Mandati statuat transgressionem. In hoc genere sunt transgressionis nonnulla stultiloquia, seu vaniloquia, & quæque otiosè dicta, facta & cogitata. Hujusmodi enim nunquam, nisi contra Mandatum, & Dei Mandatum, usurpantur. Peccata quippe sunt, & Deus prohibet omne peccatum; & tamen venialia, non criminalia reputantur, excepto cum per contemptum vertuntur in usum & consuetudinem, & tunc non peccati spe-

cie, peccantis intentio pensatur. Elatio quippe contemnentis, atq; impœnitētis obstinatio in minimis quoq; Mandatis culpam facit non minimam, & convertit in crimen gravis rebellionis nævum satis levem simplicis transgressionis.

A DE SESE] Editio nova Coloniensis *De se*.

B QUORUMDAM] Eadem editio *Quorumlibet*, &, ut existimo, significantiùs.

C VOLUNTATIS] Editio ipsissima *Utilitatis*. Dum Critici, alij *voluntatis*, alij *utilitatis* scribendum existimant, videntur disputare controversiam, quæ examinat Unde peccati gravitas desumatur? nimirū, An à voluntate præcipientis, an verò à rei præceptæ utilitate? sed, quia Bernardus gravis & levis discrimen à materiâ magnâ & parvâ, gravis & gravioris non solum à materiâ magnâ majori, sed etiam à magno & majori præcipientis desiderio desumit, utramq; poteris lectionem sine Authoris injuriâ, aut sensûs præjudicio retinere.

D CULPA] Multæ editiones *Curâ*, sed mendosè, sequi MSS. me coëgit ipsamet ratio & armonia contextûs.

E TRANSGRESSOREM] Sic legi volui, sequutus impressa Exemplaria, tametsi in MSS. inveniam *Transgressionem*: nam peccatum non constituit Transgressionem, sed transgressorem, ipsum enim transgressio est.

W. Varius dictionum ordo.

Morales Ecthesis.

302 PUtabant Carnotenses illi Consultores omnem inobedientiam Regularem esse mortiferam sed eorumdem conscientias sedat S. Doctor affirmans, nullam esse mortiferam, si contingat sine Legislatoris contemptu; sed quia, ut hoc probet etiam aliquas assertiones adsumit, quæ nobis poterunt prodesse easdem aut notabimus, aut examinabimus.

Prima. *Nemo caret peccato.* Hanc assumit sub capitis initium, & probat testimoniis Jacobi & Joannis. [*Et intelligenda est de veniali, mortali enim multi carent.*]

303 Secunda. *Non omnia peccata sunt mortalia, sed & dantur venialia, quæ gratiam justificantem non proscribunt.* Hanc tradit illis verbis, *Sed non continuò, ut aliquid præterimus perimus.* Probat subinde ex Evangelio. Et ait, *Deniq; Veritas in Evangelio sub nominibus trabis, & festucæ, graves levesq; decernit inobedientiæ culpas.*

304 Tertia. *Transgressio distinguitur à contemptu; peccat mortaliter Regulæ Benedictinæ Religiosus contemptor, non transgressor.* Hanc probat ex Esaiâ asserente Christum rogasse pro transgressoribus, non verò pro contemptoribus. Qualiter contemptus à negligentia differat, docuit S. Doctor Cap. 41.

305 Quarta. *Illi perire non possunt, pro quibus Salvator rogat ne pereant.* Hanc tradit formalibus verbis; Sed videtur difficilis. Nam si necessario accidere debet, quod Christus orat, non accidet, quod transgressores perire non possint, sed quod de facto non pereant; non enim Christus Dominus oravit, ut non possent perire, sed ut non perirent: ergo videretur clariùs fuisse loquutus Bernardus, si dixisset, *Illi non peribunt, pro quibus Salvator rogat ne pereant.* Unde, ut omnis æquivocatio proscribatur, illud *possunt*, de potentiâ reducendâ ad actum intellige.

Quinta. *Prælatorum jussionibus tantum tribuendū est, quantum si divinitus traderentur.* Assumit hanc ex Carnotensium principiis, ut certam; illam enim jam Cap. 24. probarat.

Sexta,

Sexta. *Inter ipsamet mortifera peccata datur inæqualitas, crapula enim culpa est, sed minor ipsâ simplici fornicatione.* Assertio omnino vera est; sed probatio alicui videretur ambigua, nam si crapula ad quintum Decalogi præceptum reducitur, & fornicatio ad sextum, major illa curâ interdicitur, & in multis Provinciis majori pœnâ punitur; cumque teste Bernardo illa graviora sint, quæ majori cura prohibentur, & majori pœnâ puniuntur, deberet dici graviorem esse crapulam fornicatione. 306

Respondeo crapulam & ebrietatem contra salutem & usus rationem militare, ac propterea contra septimum, non contra quintum articulum Divinæ legis.

Septima. *Omnia peccata, etiam venialia, sunt contra legem Dei.* Vel si dubites, & existimes mortifera quidem esse contra, sed venialia præter, audi nostrum Authorem. Explicaturus illud Matth. 5. 22. *Omnis, qui irascitur fratri suo, reus erit judicio. Qui autem dixerit fratri suo, Raca, reus erit concilio. Qui autem dixerit, Fatue, reus erit gehennæ ignis:* Sic inquit: *Esto: sit crimen, cui pœnalis illa gehenna, vel gehennalis pœna adsignatur. Quale, quæso, illud definiemus esse crimen, quod veritate judicis enim tantùm facit judicio?* [Verè crimen, id est mortifera culpa non est; aliàs enim etiam ignibus inferni puniretur:] *nec tamen diffitebimur esse reatum: quod vel hactenus reum statuit. Quod si reatum, & peccatum. Porro omne peccatum contra mandatum Dei præsumitur; quod autem contra mandatum præsumitur inobedientiæ dicitur ..... In hoc genere sunt transgressionis nonnulla stultiloquia, seu vaniloquia, & quæque otiose dicta facta & cogitata. Hujusmodi enim nunquam, nisi contra mandatum, & Dei mandatum usurpantur: peccata quippe sunt, & Deus prohibet omne peccatum, & tamen venialia, non criminalia reputantur.* 307

Octava. *Inobedientia alias levis, peccatum est mortale si fiat cum formali Legislatoris contemptu.* Sed hic placet diutius immorari, quia fuit olim quæstio difficilis, & hodie multò difficilior propter controversias juniorum. 308

Contemptum præcepti in materiâ parvâ non esse mortale peccatum defendere videntur contra D. Bernardum *Caietanus* in summa verb. contemptus. §. Adverte hunc. *Armilla* eodem verb. num. 3. *Medina* 1. 2. quæst. 88. artic. 4. sub finem. *Valentia* tom. 2. disp. 7. quæst. 5. punct. 6. in prim. casu. & tom. 3. disp. 7. quæst. 3. punct. 3. clariùs *Leonardus Lessius* lib. 2. cap. 46. dub. 6. nu. 45. & 46. loquens expressè non solum de Legislatore homine, sed etiam de Legislatore Deo. Ubi asserit non esse mortiferum nolle Deo parere in rebus minimis, ut quis ostendat se parva Dei præcepta parvi facere. Et probatur; Potest quis contemnere Legislatorem non absolutè, sed quatenus præcipit rem levem; atqui tunc non esset gravis, sed levis contemptus. ergo & esset peccatum veniale. 309

Propiùs ad meum Magistrum accedunt *Sanchez* in summæ tom. 1. lib. 5. cap. 5. nu. 11. & 13. & *Diana*, qui illum citat & laudat part. 3. tract. 6. resol. 72. credunt enim esse peccatum veniale contemnere Legislatorem creatum in re parvâ, non tamen Legislatorem increatum. 310

Sed Bernardi sententia placuit omnino pientissimo Francisco Suario, lib. 3. de legib. c. 28. num. 4. Bernardus suam sententiam expressit hisce verbis. *Venialia & non criminalia reputantur, excepto cum per contemptum vertuntur in usum & consuetudinem, & tunc non peccati species, sed peccantis intentio pensatur. Illatio quippe contemnentis atque impœnitentis obstinatio in minimis quoque mandatis culpam facit non minimam, & convertit in crimen gravis Rebellionis nævum satis levem simplicis transgressionis.* 311

Sanè cum authores lego, existimo ne unum quidē a nostro quoad rem dissentire; sed, qui contrarii videntur, agere de contemptu materiali. Si de Deo agamus, aliud est contemnere rem lege latam, aliud Legislatorem. Res lege lata si levis sit, parvi fieri debet nō verò nihili; sed si fiat nihili, est levis deordinatio in contemptu: at gravis si Legislator Deus, aut nihili fiat, aut 312

parvi, debet enim amari super omnia, qui est Benedictus super omnia. Cùm Prælatus dicitur parvi fieri formaliter, poterit contingere, quod parvi fiat, vel quà Dei Vicarius & Legislator; vel etiam quà ignobilis, indoctus imprudens. Sanè ista omnia valde diversa sunt, & confundi sine periculo non possunt. Abbati debes deferre æstimationem debitam; ergo satisfacies, si deferas honorem gravem qua Prodeo, quà Abbati, quà Legislatori; parvum aut nullum quà nobili, quà docto, si neutrum sit.

Ergo, qui contemnis illum quà Abbatem peccas mortaliter, negas enim ipsi magnum honorem debitum. Non tamen peccares mortaliter, si illum ob alias causas nuper expressas contemneres. Ita citatus Diana. Qui contemnis Authoritatem superioris formaliter, est paratus in nullâ re, seu gravi, seu levi obedire: ac propterea in statu peccati mortalis: at ille qui non vult obedire in re levi, paratus tamen obedire in omni gravi, non est dicendus contemnere superiorem formaliter, sed materialiter; non enim parvi pendit præcipientis dignitatem (imò, siquidem velle obedire in rebus gravibus supponitur, eam maximi pendit) sed præcepti materiam; & peccat venialiter, quando ne subeat laborem aut incommoditatem, non vult in re parvâ obedire. Imò, si ex indignitione aliquâ levi, aut levi inimicitiâ nolit in materiâ levi obedire, tunc etiam dicendus est contemnere superiorem materialiter, adeoque nonnisi leviter peccare, asserentibus *Ledesmâ* & *Sanchezio* à *Dianâ* citatis, ubi supra. Vide *Ioannem Sancium* in Select. disput. 7. num. 13. Sed hæc omnia meliùs intelligerentur cognito neglectûs & contemptus discrimine, quod dedit caput undevigesimum, & subsequens confirmat. Non tamen gravabor subjungere Resolutionem quam à paucis diebus dedi D. Alberico Erhardo, de hac eâdem materiâ consulenti.

QUÆSTIO ab illo proposita erat. An omnis contemptus formalis circa Regulam & statuta, aut circa superiores, etiam in materia levi, sit peccatum mortale.

RESPONSIO fuit. Dico me hanc materiam, à paucis bene tactam, in Scolij num. 31. uberiùs pertractasse.

Nunc resolvo Religiosum nec dicendum formaliter contemptorem, cùm sæpè legem violat, nec cum rem præceptam contemnit, sed cum præceptum ipsum.

Addo posse illud contemni absolutè & secundum quid. Absolutus contemptus in materiâ gravi exponeretur hisce verbis: *Iussit mihi Prælatus jejunare alias facturo; at quia ipse præcepit, non faciam: facerem, si non præcepisset.* Absolutus contemptus in materia levi. *Iussit mihi Superior ut irem ad Nonam, & quidem ire parato, at non ibo, habeo enim propositum omittendi quidquid ille præceperit*; nimirum *adeundi chorum, si inhibuerit, non eundi, si jusserit.* Et uterque contemptus est mortaliter peccaminosus propter animum totam jussionem & Superioris Authoritatem contemnentem.

At contemptus formalis secundum quid posset istis verbis exponi; *Iussit mihi Prælatus ire ad nonam, & eo ipso non ibo; irem ni præcepisset, sum enim paratus ei obedire in rebus magnis; at ubicunque parva præcipiat facere, contrarium statuo.* Et hunc ultimum contemptum putamus solùm esse venialem & debere dici, vel materialem, vel formalem secundum quid.

CAP.

Cap. XXIX.

Contemptus à Neglectu distinguitur. 315

DEniq; in quo obedientiæ crimen absq; dubio sit, apud Samuëlem advertite. *Quasi*, inquit, [1. Reg. 15.] *peccatum* A *Hariolandi est repugnare; & quasi scelus idololatriæ nolle adquiescere.* Non ait, non adquiescere, sed nolle adquiescere: ut non jussionis simplex ipsa transgressio, sed voluntatis superba contemptio, scelus idololatriæ reputetur. Non est enim idipsum nolle obedire, & non obedire. Hoc quippe interdum erroris est, nonnunquam & infirmitatis: illud verò aut odiosæ pertinaciæ aut contumaciæ nō ferendæ. Quod & ipsum repugnare est, & resistere Spiritui Sancto, & si ad mortem usq; perduraverit, blasphemia est non remittenda, sive in hoc seculo, sive in futuro. Non ergo qualiscunq; Mandati præteritio criminalem facit inobedientiam, sed repugnare, sed nolle obedire. Cæterum quanti absq; illa pessima & rebelli voluntate non obediunt? Quomodo itaq; Monacho crimen insidiatur inobedientiæ, si toties B sine crimine transgreditur B quoties in transgressione defuerit hujuscemodi recalcitrans & contentiosa voluntas.

A OPtimè hariolandi & idololatrandi criminibus formalem contemptum Samuël comparat; optimè eum Bernardus pro suâ sententiâ citat. Non negat gravem reverentiam & obedientiam Dei qui dicit; *Leve Mendacium res parva est, fallam Ambrosium officiosè, si esset grave crimen non facerem.* Imò, ut dicebam palàm ante Deum suspicit, cum se profitetur paratum, ut in omnibus rebus gravibus obediat. Ille verò, qui dicit: *Res levis est, interim Legislatorem non curo, nolo fateri me esse subditum, nolo ei obedire, sive magna, sive parva præcipiat*; formaliter contemnit superiorem, illi denegans debitam obedientiam, auferens propriam Authoritatem. Quod si demini hanc attribuat hariolus, (hoc est, Atheus divinæ authoritatis usurpator est, (nam apud Jobum legimus, *Prædicite nobis futura, & dicemus, quod Dij estis vos.* Evidens enim futurorum præscientiâ est divinitatis character.) Si verò Deo negatam obedientiam personæ illegitimæ attribuat; idololatra est. Negat enim in Deo jurisdictionem, quam cognoscit in Jove; negat Deo obedientiam, quam Jovi attribuit.

B. TOTIES] Libri impressi habent, *Totiens & Quotiens*, sed illud N. auribus perpolitis displicet, eò maximè omittendum, quod sit nota Syllabæ longæ, quæ legentium errore in literam transivit; priores enim legebant, *Toties, Quoties*, posteà *Totient, Quotient*, jam barbarè *Totses, Quoties*. Illud tamen N. quod epxungo, expungunt etiam MSS.

CAP.

Cap. XXX.

Adami peccatum exponitur.

315 FRustra autem comparant quidam, ut dicitis, quaslibet inobedientias antiquæ illi, quæ [*Genes.* 3, *c.*] facta est in Paradiso, quæ nimirum voluit non solùm oblgare personam, sed & B vitiare naturam. Arbitror tamen & ipsam primam gravissimamq; prævaricationem, aut non aliunde, aut inde maximè judicatam gravissimam, hoc est, ex Rebellione defensionis, quæ secuta est, quando Deo causam requirente peccati, ut ad pœnitentiam w peccatores provocaret (nolebat quippe mortem ipsorum; sed magis ut converterentur & viverent) ipsi maluerunt declinare cor suum in verba malitiæ, ad excusandas excusationes in peccatis. Et quidem gemina malitia peccatoris.

Primum, quòd nec sui misertus est, ut culpam propriam fateretur, & sanaretur.

Deinde, quòd & uxorem, ut se fallaciter excusaret, crudeliter accusavit.

A QVIDAM] Ita editio nova Coloniensis & bene, male manusc. *quidem*.

B VITIARE] Non autem *vitare* legendum est, tametsi in multis Exemplaribus antiquis reperiatur: qu d enim *vitare naturam*.

w Varius eorundem vocum ordo.

Qualiter Adamus peccaverit.

316 EX litera hujus Cap. credunt nonnulli Adamum ad mentem Bernardi non peccasse in transgressione præcepti, aut saltem non peccasse graviter, sed in contumaciâ & defensione; immeritò tamen hanc notam nostro Doctori affingunt. Aliqui ut Bernardum excusent hanc ab eo quæstionem indecisam relinqui asserunt, nam proponitur sub distinctione, dum ait, *Arbitror tamen, & ipsam primam gravissimamq; prævaricationem, aut non aliunde, aut inde maximè judicatam gravissimam, &c.*

Notant illud, *aut*, & tenent hæc proponendo, non resolvendo Mellifluum Doctorem posuisse.

posuisse. Sed & D. Bernardum cognovisse verum gravéq; crimen in ipsâmet pomi comestione, constat ex ipsismet verbis, quæ objiciuntur; supponit enim duplicem transgressionem præcepti fuisse gravem; & dubitat, an ex se fuerit non solùm gravis, sed gravissima propter defensionem, quæ secuta est. Cautè enim semel & iterum dixit *gravissimam* non gravem. Sic intelligendum esse nostrum Authorem cognovit I. Merlonus Horstius cum in margine posuit, *Inobedientia primorum parentum, unde tam culpabilis?* Nota illud *tam*, quæ enim graviter culpabilis erat propter intrinsecam malitiam, tam culpabilis non fuisset, ni fuisset defensio subsequuta. Hoc ipsum confirmant verba sequentis capitis. *Neque enim tantum, ut dictum est, nocuit simplicis actionis quamvis ex deliberatione transgressio, quantùm adjunctæ excusationis cum præmeditatione obstinatio.*

Adamo igitur nocuit transgressio: illa igitur peccatum fuit. Atqui pro illo statu in multorum opinione venalia non erant possibilia, & in omnium, si darentur, consequutioni finis nocere non poterant: ergò transgressio ipsa Adami præcisa ab impœnitentiâ & defensione ad mentem Doctoris Mellifluí fuit peccatum mortale.

CAP. XXXI.

Neminem teneri ad impossibile.

QVid est, quod denique dicitis in omni actione Monacho crimen insidiari inobedientiæ, quasi, aut furtum subrepat nescienti, aut casu accidat infelici, aut non valenti implere, quod præcipitur, criminis calumnia struatur de impossibili? Itane, inquam, Monacho crimen insidiatur inobedientiæ tum & antiqua illa tam nota, & tam noxia prævaricatio facilè, ut creditur, indulgentiam consequeretur, dummodo confessio, & non defensio sequeretur? Neq; enim tantùm, ut dictum est, nocuit simplicis actionis, quamvis ex deliberatione transgressio, quantum adjunctæ excusationis cum præmeditatione obstinatio. 317

POsse Deum, imò & solere impossibilia præcipere non erubuit asserere Joannes Calvinus, & ante eum Lutherus, & alij. Hanc potestatem etiam alij ad homines derivarunt, credentes posse Dei Vicarios præcipere, quæ velint, tametsi humanis viribus improportionata. Hoc autem non est divinam authoritatem commendare, sed incriminari, meus tamen Author hanc doctrinam *Criminis calumniam* appellat; qui enim talem Deo attribuit potestatem, 318 eum aut nugatorem, aut Tyrannum esse profitetur. Tyrannum quidem, si serio legem impossibilem ferat, & nugatorem, si jocosè.

Nec contra hæc militat Cap. 68 Benedictinæ Regulæ, ibi enim S. Pater impossibilium nomine intelligit difficilia. Vide Comment. num. 694.

Cap. XXXII.

Materiam parvam non solùm in lege divina, sed & à fortiori in humana debere reperiri.

319 SEd numquid fortè in lege quidem divina habenda est hæc consideratio gravioris leviorisq; inobedientiæ, non autem ita & in Regula nostra? Sed quis sanè dicat plus tribuendum humanis quam divinis traditionibus, plurisq; quod per suos Deus, quàm quod per seipsum imperat æstimandum? An non denique & apud Sanctum Benedictum propriæ & distinctæ ab invicem sententiæ inveniuntur (*Cap.* 24. *&* 25.) alia de levioribus, alia de gravioribus inscripta culpis? Quid est autem levior culpa, nisi levior obedientia? Traduntur igitur à Prælatis interdum minora Mandata, quorum transgressio leviora secundum Regulam parit & peccata, & tamen in Deum nihilominus prævaricatio fit, A quoties Abbatis jussio præteritur. Siquidem & ex ore ipso Dei non æqualia sunt promulgata. & ideo non æquali vigilantia w cuncta observanda, sed alia cura exhibenda est ei proculdubio. Quod ipse perhibet primum & maximum Mandatum (*Matth.* 22 *d.*) & B alia his, quæ alibi discernens. *Qui solverit*, inquit (*Matth.* 5. *b.*) *unum de his minimis meis Mandatis.* Quid ergo? Audivimus ex Regula graviores & leviores culpas, legimus & in Evangelio maxima minimaque Mandata, & mandorum transgressiones universas; dicemus æqualiter maximas? Non est C ergo necesse ut cõcedam, quod dicitis aut Deo scilicet nõ tribui omne, quod ab homine Magistro D accipitur, quod non sit contra Deum, aut Monacho nullum posse inveniri w leve seu veniale peccatum; quia etsi toties Deo, quod fatendum est, inobediens esse convincitur, A quoties ejus, qui pro Deo E sibi præest, hominis Mandatum, quod quidem justitiæ non repugnet, prætergreditur;

sicut

ſicut tamen non par cura in executione exigitur, ſic nec quippe unus eſt, qui offenditur, non tamen unius ponderis, quæ jubentur; nec unius ſubinde diſcriminis juſſorum eſt omnium cēſenda transgreſſio. Unde Pater Benedictus: (*Regu'a cap* 24.) *Secundum*, inquit, *menſuram culpæ excommunicationis extendatur menſura.*

A QVOTIES, TOTIES] Sine N. conſtanter legunt mea MSS. in omnibus locis, cum N. *Quoties, Toties*, impreſſa Exemplaria, & male. Vide eaque notavi, *nu.* 314. *B.*

B ET] Exemplaria multa nō habent illud *Et*, multa habent.

C ERGO] Libri impreſſi *Igitur*.

D ACCIPITUR] Editio nova Colonienſis *Accipiatur*.

E SIBI PRÆEST] Ita legitur in libris ejusdem editionis, ſed mea MSS. habent *ſibi eſt*, ex libris impreſſis corrigenda, evidens enim non *eſt*, ſed *præeſt*, lectum iri.

De Peccato veniali Regulari.

DAri in materiâ Regulari peccata, quæ non ſint mortalia, videtur demonſtrari in hoc ca- 320
pite. Quia venaliâ etiam in ipsâ lege divinâ reperiuntur: ergo & à fortiori in humanis; non enim dicere oportebit, poſſe hominem ſuis legibus ſtrictiùs obligare, quàm poteſt Deus.

Sed, quia hæc eadem venialia peccata ante Abbatis præceptum non admittit Bernardus, 321
cui Regula eſt de materiâ præceptibili non de præceptâ, *Traduntur igitur*, inquit, *à Prælatis interdum minora Mandata, quorum transgreſſio leviora ſecundum Regulam parit & peccata.* Ergo cum materia eſt ſecundum Regulam, interdum traduntur præcepta: ergo materia Regulæ non eſt ſemper præcepta, aliàs enim non dicerentur *interdum* tradi Mandata, ſi ſemper traderentur.

Peccata venialia eſſe verè contra Deum teſtatur hiſce verbis. *Transgreſſio leviora ſecun-* 322
dum Regulam parit & peccata; & tamen in Deum nihilominùs prævaricatio fit, quoties Abbatis juſſio præteritur.

Peccata eſſe inæqualia perſuadet; inæqualitatem formalem ex multis capitibus deſumit; 323
ex curâ qua inhibentur, ex virtutis oppoſitæ neceſſitate aut utilitate: at quantitativum illud diſcrimen, quod inter mortale & veniale reperitur deſumitur à quantitate materiæ. Unde ait, *Etſi quippe unus eſt, qui offenditur, non tamen unius ponderis, quæ jubentur, nec unius ſubinde diſcriminis juſſorum eſt omnium cenſenda transgreſſio.*

CAP. XXXIII.

An expediret potius non profiteri, quàm torqueri scrupulis, exponi periculis, & laqueis irretiri? Resolvitur; Nullos esse laqueos, nulla pericula, nullum locum scrupulis in conversatione Religiosa.

324 FRustra proinde, ut videtis, A. terremini, aut terrere conamini de obdientiæ promissione, quæ fit ex Regulari professione, quasi non oporteat promittere quam constat, nec integrè posse teneri, nec sine crimine præteriri: siquidem Deo quidquid Dei minister homo perperam jusserit, imputandum constiterit. Frustrà, inquam, ex hac occasione malum ita inobedientiæ exaggeratis, ut à tam necessario bono promittendæ obedientiæ terreatis; quia etsi difficile B. caveatur ubiq; subripiens vel insidians, ut vos dicitis, inobedientia, in tam variis & innumeris, quæ à Senioribus indicuntur; non semper tamen damnabiliter, seu criminaliter, quod præcipitur non impletur. Etsi enim omnis inobedientia inexcusabiliter sit culpabilis, nulla tamen æternaliter damnabilis, nisi quam remedium pœnitentiæ non sanat; nulla c enim letaliter criminalis, nisi quæ contemptum superbiæ non evitat.

Benigna Mellifl. Doctoris Resolutio.

325 MAgna igitur securitas filiis obedientiæ, & revera w hominibus pax bonæ voluntatis, quando in omni inobedientia sola D. damnat impœnitentia, quam nescit, qui diligit Deum; sola incriminatur superbia, quam facilè cavet, qui timet gehennam: Sed exemplis clarius elucescet, quod dicimus: Si jubente Seniore ut sileam, verbum mihi forte per oblivionem elabitur; reum me fateor inobedientiæ, sed venialiter. Si ex contemptu sciens & delibe-

rans,

rans ſponte in verba prorupero, & rupero ſilentii legem, prævaricatorem me conſtituo, & criminaliter. Etſi impœnitens perſevero usque ad mortem, peccavi. E etiam damnabiliter.

Satisfit Carnotenſium Objectioni.

AN & hoc durum fortaſſe videatur? Hæc quippe ſunt veſtra, ſi bene recolo verba: cùm difficultatem ſeu impoſſibilitatem, ut F vobis videtur, tenendæ obedientiæ, vel cavendæ inobedientiæ conſiderantes, in vitam ita Monachicam G exclamatis; H æccine eſt illa eò ſecurior quò arctior, eò certior quò magis ardua veniendi ad Deum via, ut Monacho naturaliter mala vix cavere, naturaliter bona vix pro communi infirmitate valenti implere, non minor tamen neceſſaria ſit cautela ad cavenda, vel obſervanda, quæ ſibi Prælatus ſuus, vel prohibere voluerit, vel jubere? Et ſubditis. Quod cum à multis credatur, licet à paucis, vel etiam à nullis ad integrum obſervetur; quid aliud operatur talis ſententiæ H crudelitas, quàm quod illa ab Apoſtolo [*Corinth.* 8. *c.*] tantum culpata manducandi Idolothyta libertas? Nil planè aliud, ſi ita eſſet, ut dicitis. Benè prorſus non poteſt conſcius eſſe ſibi, qui ſe non implere confidit, quod debere ſe credit.

A. AVt terremini aut terreri conamini, habet editio nova Colonienſis, at in meis MSS. nō repetio illud primum *Aut*. Nota obiter quàm cautè carpat terrorem illum, adnotans non omnes terreri, qui videntur, ſunt multi, qui cum præcipites & imperterriti ſint, volunt videri timorati.

B CAVEATVR] Ita, & bene, mea MSS. quia *etſi* potiùs cum ſubjunctivo quàm cum Indicativo conjungitur. Sed libri impreſſi habent *Cavetur.*

C. ENIM] Alia exemplaria loco *enim* habent *eſt.*

D. DAMNA] Retineo lectionem MSS. tametſi impreſſorum voluminum Correctores *damnatur* lectū iri contendant, ut cum verbo *incriminatur* paſſivo, quod ſequitur, cohæreat, imò ut cohæreat, debet *damnat* legere, quia *Incriminor* activæ ſignificationis eſt.

E Etiam] Aliàs *Et.*

F VOBIS] Manuſcripta habent *vobis*, libri impreſſi *nobis*, utraque lectio bona eſt, ſi primam retineas illud, *ut vobis videtur*, ad impoſſibilitatem refertur, ſi ſecūdam, illud, *ut nobis videtur*, ad illud *hæc ſunt veſtra verba.*

G Exclamatis] Editio nova Colonienſis *Exclamaſtis.*

H CRVDELITAS] Sequutus ſum mea MSS. Editiones multæ habent *credulitas*, laudo vocem & ſenſum; retineo tamen illud *crudelitas*, ſentio enim eſſe crudeles omnes illas ſententias, quæ homines ad extremas anguſtias reducunt; Carnotenſes autem, ut ex verbis D. Bernardi cōſtat, ſcrupulis ſummis angebantur, & hoc propter credulitatem hujus crudeliſſimæ & omnino improbabilis ſententiæ.

I. *Incriminor* videtur opponi verbo *Criminor*. Criminatio enim accuſatio eſt, & Incriminatio defenſio; Tertull. de Reſurrect. Carn. *ſecundum ſcopum perſequor, ad palmam incriminationis*, hoc eſt, irreprǣhenſibilitatis, vel operationis quâ ſe irreprǣhenſibilem eſſe probavit. Sed noſtro Authori *Criminor* & *Incriminor* ſunt ejuſdem ſignificationis.

Morales Ecthefes.

326 VArias iterum Positiones, quas superiùs probavimus, adsumit; earum Prima. *Deum lingua Antistitis loqui, jubere, præcipere*; Verba formalia sunt *siquidem Deo, quidquid Dei Minister homo non perperam jusserit, imputandum constiterit.*

Secunda. *In materiâ Regulæ solùm posse peccari mortaliter contemnendo formaliter præceptum, aut spernendo pœnitentiam.* Contemnitur formaliter præceptum, cum contemnitur præcipientis authoritas; contemnitur pœnitentia, cum superbè commissum peccatum defenditur, & pertinaciter laudatur, & pœnâ à Superiore impositâ non admittitur. Est enim contemptûs species ipsamet pœnitentiæ recusatio. His positis relege præsentis Capitis Articulum secundum & multa invenies digna observatione, quæ Positionem præsentem roborabunt.

327 Tertia. *Quæ sanciuntur in Regulâ non obligant ante præceptum Abbatis Ordinarij.* Colligo ex his verbis Bernardi, *si jubente Seniore, ut sileam, verbum mihi fortè per oblivionem* (culpabilem tamen) *elabitur, reum me fateor inobedientiæ, sed venialiter.* Et arguo sic, De silentio dantur sanctiones in Regulâ, & tamen, ut id obliget sub peccato veniali debet esse à Seniore præceptum; ergo sanctiones Regulæ non obligant, ni à Seniore seu Superiore præcipiantur. Probatur major, quia præter alia loca in quibus commendatur silentium, totum Cap. 6. Regulæ est de Taciturnitate.

Replicas hic non agere D. Bernardum de silentio Regulari, hoc est, à Regulâ statuto, hoc enim ante omne præceptum, ut existimas obligat, sed de præter Regulari, hoc enim, ut credis obligat si ab Abbate indicatur.

328 Respondeo hic agere D. Bernardum de aliquo silentio, quod quidem obliget post Superioris præceptum; ergo de silentio, quod possit legitimè præcipi, non enim obligat post præceptum, quod præcipi non potuit: ergo de silentio, quod sit secundum Regulam, nam Superior potest aliquid injungere, quod non sit secundum Regulam, ut ex professionis monasticæ formulâ noster Author demonstrat.

329 Placent verba illa ultima, & ideò adnoto; *Bene prorsus non potest conscius esse sibi, qui se non implere confidit, quæ debere credit.* Ergò, qui est in gratiâ (hic enim est sibi bene conscius) certò scit se habiturum esse auxilium, ut satisfiat debito obligationis. Sed, & qui est in peccato actuali credit se teneri ad multa, quæ cum malitiâ sui peccati componi non possunt; & quia ex volutabro luti egredi non vult, se satisfacturum præceptis illis non confidit; scit tamen Deum præsto esse, & sibi non deficere gratiæ vires, ut egrediatur, si velit.

CAP. XXXIV.

Morales Prælatorum sanctiones inviolato Decalogo violari non posse: illas non esse Decalogo difficiliores.

330 CReditis itaque, ut verborum vestrorum sensum breviter colligam, quòd ad integrũ Mandata observari Dei vix valeant, Abbatis nõ valeant; cum veritas ipsa testetur, [*Matth. 5. c.*] *Ne unum quidem*

dem jota præteritum iri. Cæterum, qui ita sentit, videtur mihi, ut vestra w pace dixerim, necdum gustasse, quàm suavis est Dominus, sub jugo legis gemere adhuc, nondum respirare sub gratia; suave Christi jugum nequaquam esse expertus, ideoq; certissimè adhuc infirmari per carnem, quia Spiritus non adjuvat ejus infirmitatem. Quid verò sibi vult illa distinctio; quod Dei quidem, ᴀ vel vix, Prælati verò hominis nequaquam omninò à quolibet jussa posse teneri, prohibitave conceditis; quasi verò illa queant absque istis integrè custodiri? Sed si attenditis, de malè quoq; viventibus Prælatis Dei præceptum est [*Matth. 23. a.*] *Quæ dicunt facite.* Igitur, qui non facit, apertè non in hominem tantùm, sed & in Deum prævaricator existit.

ᴀ VEL VIX] Illud *vel* judicarunt superfluum Cistercienses Critici, ideoq; in editionibus variis omiserunt.

w Varius earundem vocum ordo si... ...itur ...tione sensus.

NOTA. Optimè probat Bernardus debere moraliter obedire Superioribus, peccareq; si transgrediamur, optimè inquam id probat ex lege divinâ. Nam non dari ignorantiam quart præcepti Decalogi apud Bernardum falsum est. Naturâ enim dictante cognoscimus occidere Leonem esse contra Leonem, hominem occidere aut contemnere esse contra Hominem; sed alterum esse contra Deum, alterum non esse, qui sciremus, ni præceptum nobis Divinum fuisset revelatum? Inobedientiam & homicidia, & reliqua, quæ contra homines fiunt, interdixit Omnipotens, & ideò tenemur sub peccato mortali abstinere, non enim teneremur, si Deus non præcepisset, & tamen peccaremus in Hominem.

Deiis, quæ præcipiuntur propter aliud.

MEdia non debere esse pretiosiora ipso fine supponunt universi Doctores, cùm examinant, 331
An si Adamus non peccasset, Christus venturus fuisset? nam si Christi incarnatio assereretur medium ad liberationem Adami, videretur per consequens debere dici Deus imprudens & prodigus, utpote, qui obtenturus finem finitum impenderet medium infinitum. Cui ratiocinio ut satisfaciant recentiores, propositiones singulas distinctionibus perplexis implicant & involvunt, nunquam tamen negant absolutè antecedens, debere enim media esse ignobiliora fine negari non potest. Ubi obiter notandum est annuum centum aureorum usum æquivalere quinorum proprietati, nec debere dici prodigum, qui caret re pretiosâ uno die, ut alius levioris pretij perpetuam proprietatem adquirat. Hinc constat imprudenter causari Seniores Carnorenses, cùm asserunt Abbatum Regulares sanctiones observari non posse. Regulæ enim & omnium Abbatialium legum scopus est custodia & lucrum Charitatis, ut superiùs vidimus; Charitas autem virtutum universarum imperatrix ita alias etiam supernaturales perfectione antecellit, ut ipsamet necessariissima Fides, si Charitate careat non sit viva virtus, sed ...ivæ virtutis ca... Non solùm preciosior reliquis, sed & difficilior est charitas.

Fidei contrariatur Infidelitas, Spei desperatio, Veracitati mendacium, & singulæ virtutes

tutes unum vel alterum inimicum cognoscunt: at charitatem, delicatissimam virtutum, quodlibet mortiferum peccatum extinguit. Purissima enim est, ideoq; cum gravibus vitiorum sordibus componi non potest. Ergò non solùm pretiosior est Charitatis substantiâ, sed & periculosior custodia. Errant ergo Monachi Carnotenses cum asserunt, *quòd ad integrum Mandata Dei observari vix valeant, Abbatis non valeant*, arguentes de summa difficultate Decalogum, & Abbatis præcepta de impossibilitate; nam, si bene examinetur *Preceptum Charitatis* difficilius est omnibus Abbatum sanctionibus, & tamen vel ipsis asserentibus non quidem impossibile, sed difficile est.

332 Præterea illa distinctio iterum displicet D. Bernardo, quâ supponere videtur non dari in Dacalogo secundum & quartum præceptum: quod clarissimè videre poterimus, si nostri Doctoris instantiam ad Dialecticum rigorem reducamus. Non possunt Abbatis præcepta temerari, quin contra quartum & secundum Decalogi præceptum peccetur: ergo si est impossibile servare præcepta Prælati, etiam erit impossibile servare præcepta Decalogi. Ergo periculosè dogmatizant Carnotenses Seniores, Dei præcepta vix observari posse, Abbatis non posse; cùm potius deberent asserere, vel utraque posse, vel neutra. Antecedens probatur; quia Religiosus tenetur obedire superiori ex duplici capite; nam & filiusfamilias est, & quarto Decalogi præcepto teneri patrifamilias (is in Monasteriis est Abbas) obedire; & se illi obediturum vovit Deo; votumq; solenni Juramento firmavit, & secundum Decalogi præceptum præcepit omne Juramentum servari.

Præterea eadem ratio aliter urgeri potest contra eosdem Religiosos. Præcepta Dei servari possunt: ergo etiam hoc, *Quæ dicunt Præpositi, facite*: si hoc non potest, falsa est illa assumptio, quæ universaliter statuit præcepta Dei servari posse. Si hoc observari potest; ergo etiam Antistitis præcepta, ut patet.

335 Si objicias solere Prælatos sub prætextu observandæ Regulæ, multa præcipere omninò impossibilia, aut difficilia. Respondeo ex his, quæ sub initium prælibavimus, non posse injungi medium, ut quatuor per media ut quinque; hæc enim debent esse faciliora & ignobiliora ipso fine. Præterea, si media moraliter impossibilia Prælatus præcipere posset, posset etiam præcipere evidens peccandi periculum. Sed & hoc quomodo posset ordinare, ut medium ad custodiam & lucrum charitatis? nullo modo profectò, nam evidens peccandi periculum non quidem ad custodiam, sed ad charitatis excidium ordinatur.

CAP. XXXV.

Neminem ad impoßibile obligari Obedire Prælatis præcipientibus secundum Regulam non solùm non esse impoßibile, sed esse perfacile.

336 ITane ergo nullus Mandata perfectè exequitur sui Magistri? Quamobrem putatis? Quia nolumus, aut quia non possumus? Sed si volumus & possumus, securi sumus. Si possumus & nolumus, superbi sumus. Porrò, ad cavendam superbiam illam verè

verè annuerim necessariam esse cautelam quam dicitis, ne forte incurratur inobedientiæ crimen. Quod si impossibile vos putatis, ut non videlicet imperiis Prælatorum per contemptum interdum superbiæ resistatur; scitote non paucos, sed innumeros aliter omnino sentire, nec aliud quam quod proprio A didicerunt experimento. Si autem non impossibile quidem, sed tamen difficile esse sentitis, magistros non contemnere; & dum ideò consentitis, quoniam gravamini non superbè supere murmuratis adversus obedientiæ, legem, affirmantes periculosum promittere, quod tam laboriosum est observare. Ad hoc ego respondeo, immò non ego, sed Dominus. *Qui potest*, inquit, [*Matth.* 19.] *capere capiat.* Hoc quippe est, quod paulò superiùs dixi; Quia antequam ædificium inchoares providisse debueras unde perficeres. Nunc autem, ut ait quidam, aut non tentasse, aut perfice.

D[illegible]llo obser[illegible] *Primum* Mel[illegible]flui mei Doctoris [illegible] sententia [illegible] lucè [illegible] præcep[illegible] impossibilitat[illegible] eosdem v[illegible] frequentissimè assumit. & [illegible] in hujus capitis tam clarè, tam pulchrè, ut sine literæ in una addi commentarius non possit.

Secundum. Carnotensium sententiâ levia cum gravibus, neglectum cum contemptu confundi; qui enim viri nostræ speciei animâ rationali prædití credere potuissent, non esse possibile quòd subditus 337 obediat Antistiti, quin illum formaliter sæpe contemnat, ni nomine contemptûs intellexissent quamcumque levem inobedientiam? Egebant subliuiori instructione, quæ gravia à levibus, negligêtias à contemptu distingueret; hanc liber iste benignissimè subministravit.

A DIDICERUNT] Legitur in editione novâ Colonensi *didicerint.*

CAP. XXXVI.

Neminem, cùm profitetur, promittere se in omnibus & singulis obediturum esse Prælato præcipienti etiam secundum Regulam.

VEruntamen nemo si cautè profitetur, pollicetur in nullo w se 338 ul ra transgressurum, hoc est, jam non peccaturum. alioquin aut perjurat qui ita jurat, aut sanctior est illo qui ait [*Iacob.* 3. *a.*] *In multis offendimus omnes.* Quod si A consequens falsum esse videtur,

tur, videndum est & de eo quod antecedit, ne fortè lex quæ data est propter transgressiones cohibendas, non solùm non eas coerceat, sed & augeat insuper crimine perjurij: siquidem id promittere nos in nostra professione credamus, quod certum est non posse teneri. Partienda est proinde nobis in duo universa hæc observatio regularis, in præcepta videlicet & remedia. Præceptis instituitur, ita contra peccatum, remediis restituitur post peccatum innocentia. Sic ergo utraque ista complectitur nostra professio; ut professus quisq; cum in aliquo fortè regularium mandatorum deliquerit, si ad remedium æquè regulare confugerit, etsi convincitur transgressor mandati, non tamen pacti prævaricator. Solùm itaque censuerim fregisse votum, violasse propositum, pactum prævaricasse, qui & præceptum contempserit & remedium. Nam illum sanè dico securum, qui etiamsi interdum obedientiæ limitem præterit, consilium non respuit pœnitentiæ. Regulares namque terminos etsi sæpe deliquerit, non evadit; qui censuræ, quæ ex regula est, disciplinam non subterfugit. Pars siquidem regulæ est regularis correptio; & in ea repetitur non solùm bonæ vitæ instructio, sed & emendatio pravæ. Inveniuntur in ea & præcepta obedientiæ & inobedientiæ remedia ut ne peccando quidem à Regula recedatur. Fateor sanè impossibile cuivis mortalium vel venialiter interdum non delinquere D in præceptis obedientiæ, sed nulla jam de impossibilitate querela, quandoquidē & ex regula licet hic quoque quod criminaliter delinqui contigerit, emendare. Quod ergo dicitis à nullis posse observari ad integrum quidquid à Magistris præcipitur, verùm est; sed levis culpa inobedientiæ est, & facilis cura ejus invenitur in Regula: si quidem sit transgressio absque contemptu. Si autem & ipsum deesse aliquando non posse contenditis, id quidem falsum est; sed nec talem tamen inobedientiam sine cura relinquit diligentia regularis. Et licèt fortiori egeat curationis medicamento, caret tamen morbo prævaricationis: nisi cùm & ipsum fortè medicamentum contemnitur.

A. EST Axioma Dialecticum. *Ex veris legitima consequentiâ sequi falsum non potest.* Hinc iste Syllogismus bonus creditur, *Consequentia est legitima; antecedens est verum: ergo & consequens.* (Item hic, *Consequentia est legitima: & consequens falsum; ergo & antecedens falsum erit.*) Hanc veritatem mente ideabat noster Author, cùm has periodos ponebat.

B. Aliqua exemplaria habent *In innocentiâ*; carent tamen ido *In* correctiora.

C. Hic.) Alii malunt legi *id.*

D. DELINQUERE.) Multa MSS. mendosè habent *derelinquere.*

NOTA. Hoc caput tantam & talem doctrinam complectitur, ut *Clavis Moralis Theologiæ* debeat inscribi. O quàm pulchra! quàm bella! quàm benigna! & quòd mirabilius est, quàm solida ex hoc capite possunt deduci! Abite lectores ignorantes; solis doctis hoc caput scripsit meus Author; solis illud doctis commentor. Si singularis videar, esto; sequentur me multi, & ideò non ero singularis.

Clavis Regularis Theologiæ.

HUc, huc, omnes qui laboratis scrupulis, & pientissimus Doctor, sanctissimusque noster 339
Præceptor erudiet vos. Legite, relegite hujus capitis primam periodum. *Nemo si cautè profitetur, ait, pollicetur se ultrà in nullo transgressurum, hoc est jam non peccaturum.* Infero Ergo aliquando poterit Abbatis præceptum transgredi & materialiter contra illud peccare, quin peccet contra Deum. Probatur evidenter. debet subditus obedire Prælato ex hoc jure emissæ promissionis; ergo tenetur obedire eo modo quo promisit, & in materiâ quâ promisit, non aliter. ergo non tenetur obedire contra Regulam, nec supra regulam, quia hoc non promisit. Ergo similiter; nec tenebitur obedire semper & in omnibus Regulæ articulis, quia cautè professus est, ideoque non fuit pollicitus se ultrà in nullo Regulæ articulo transgressurum. Antecedens, tametsi per se notum, verbis nostri Doctoris illustrabo ex capite IX. huius libri desumptis. *De hoc item non parùm Prælati præscribitur voluntati, quòd is qui profitetur, spondet quidem obedientiam; non tamen omnimodam* (nota bene) *sed determinatè secundum Regulam; nec aliam, quàm sancti Benedicti: ut oporteat eum qui præest non frena suæ laxare voluntati super subditos, sed præfixam ex Regulâ sibi scire mensuram, & sic demum sua imperia moderari circa id solùm quod rectum esse constiterit; nec quodlibet rectum, sed hoc tantùm quod Prædictus Pater instituit. sic quippe habet professio. Promitto, non quidem Regulam* (nota bene hanc exclusivam & adversativam) *sed obedientiam secundum Regulam S. Benedicti. Non ergo secundum voluntatem præpositi. Proinde si professo secundum illam Regulam Abbas meus mihi aliud forte imponere tentaverit quod non sit secundum Regulam* (lege attentè) *aut etiam, quod non sit secundum istam* (puta Benedictinam) [*instituta verbi causâ Basilij, Augustini, Pacomii;*] *quænam mihi quæso in hac re necessitas imminet obsequendi? solùm quippe id à me posse exigi arbitror, quod promisi.* Ergò non potest exigi quod non promisi. atqui non promisi me in nullo Regulæ articulo transgressurum; ergo non potest à me exigi, quòd in nullo transgrediar. Minorem probat S. Doctor hoc Capite XXXVI. hisce verbis *Alioquin aut peierat, qui ita iurat, aut sanctior est illo qui ait* [Jacob 3.] *in multis offendimus omnes.* Atqui consequens est falsum; ergo & antecedens. Minor probabitur clarissimè. Crudele enim esset arguere omnes religiosos de crimine perjurij, & dicere quod *id promittere nos in nostrâ professione credamus, quod certum est non posse teneri.* Et esset omninò temerarium excusare perjurii crimen asserendo religiosum posse vitare omnia peccata venialia, cum contrarium doceamur à sacris scripturis & Patribus. locum Jacobi 3. iam vidimus, addemus alium ex I. Joann. 1. 8. *Si dixerimus, quoniam peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, & veritas in nobis non est.* Quæ verba dilucidavit synodus Tridentina sessionis VI canone XXIII. ubi ait, *si quis hominem dixerit...... posse in totâ vitâ peccata omnia, etiam venialia, vitare, nisi ex speciali Dei privilegio, quemadmodum de Beata Virgine tenet Ecclesia, anathema sit.*

340 ERgo siquidem constat ex præmissis, verba Professionis Monasticæ posse multifariam contra mentem Institutoris & Commentatoris (hoc est Benedicti & Bernardi) retorqueri; proderit expressè proponere, quæ in professionis formulâ implicitè contineri noscuntur. Communis profitendi formula hæc est.

EGo N. promitto stabilitatem meam conversionem morum meorum & obedientiam secundum Regulam S. Benedicti Abbatis, coram Deo & Sanctis eius, quorum reliquiæ hic habentur in hoc loco, qui vocatur N. constructo in honorem Beatissimæ semperque Virginis Mariæ, in præsentiâ Domini N. Abbatis.

Ab hac parùm abeunt in aliquibus verbis accidentalibus aliqui Benedictini, ut Commentarij mei num. 512. notavi; cæterùm omnes conveniunt quoad verborum substantiam.

Considerans & perpendens verba D. Bernardi, menteque eius clarè, ut opinor, intellectâ, iudico eumdem Sanctissimum Doctorem, cùm hanc formulam protulit habuisse intentionem, quam si expresè & adæquatè manifestaret, uteretur paraphrasi sequenti.

341 *EGo N. promitto stabilitatem meam, non qualemcumque sed secundum Regulam D. Benedicti,* B *Promitto insuper convertere mores meos, non per per qualescumque virtutes, sed per regulares, eo sanè modo, quo regulariter obligant, & non alio.* C *Promitto Obedientiam solenniter, ac proinde etiam Paupertatem & Castitatem, à quarum promissione & obligatione solenniter promissa separari non potest.* D *Promitto, inquam; non quidem ipsam Benedictinam Regulam, sed Obedientiam secundum Regulam; non contra, non supra,* F *non ultra, non præter: nec tamen secundum omnes & singulos articulos Regulæ;* G *non enim promitto me ultrà in nullo transgressurum, hoc est, jam non peccaturum, sed me in omnibus rebus* H *gravibus obediturum esse absolute;* *in* I *levibus autem obediturum, aut saltem regularem acceptaturum pœnitentiam. Hoc sub istis terminis expressum me præstiturum esse promitto Deo coram Deo & omnibus Sanctis ejus, quorum reliquiæ hic habentur in hoc loco, qui vocatur N. constructo in honorem Beatissimæ Dei Genetricis semperque Virginis Mariæ, in præsentiâ Domini N. Abbatis.*

342 Verba antiqua retinui, & quoad fieri potuit formalia D. Bernardi addidi, quibus antiqua illustrarentur. Proderit singulas periodos examinare.

A. **Ego N. promitto stabilitatem**] Nemo ita desipuit, ut omnimodam loci Stabilitatem promitti in professione solenni crederet. In ipsâmet Benedictinâ Regula sunt expressa & distincta capita de peregrinis recipiendis, & de religiosis egressuris. Possunt igitur Benedictini Religiosi non obstante stabilitatis promissione ex proprijs monasterijs egredi cum licentiâ, imò, & ex-

& excorporari regulariter; ut uberiore calamo expendo in mei Commentarij libro septimo. nam & si Placidus in Siciliam & S. Maurus in Gallias regulariter ivit, & nova ibi monasteria fundarunt. Vide num. 1828. & 1837. Comment.

B. *Promitto insuper conversionem mores meos*] Habet antiqua formula, *Promitto ..... conversionem morum meorum*, sed quia hæc conversio debet esse regularis, & non irregularis, placuit, illis 343
verbis uti maioris claritatis gratiâ. Videatur Commentarij citati disputatio XLVII. quæ hanc monasticam obligationem controvertit, expendit, & resolutiones præcipuas decem plurium Lovaniensum Doctorum authoritate firmat, roborandâ testimonio nostri Authoris Capite XLI. dicentis, *Nemo quippe cùm profitetur spondet Regulam, sed determinatè secundum Regulam sui quisque conversionem, suamque deinceps conversationem sese pollicetur dirigere. Hæc profectò hujus temporis omnibus ferme monachis communis professio est.*

C. *Promitto Obedientiam solenniter; ac proinde*] Obedientiam Paupertatem & Castitatem 344
esse virtutes statui religioso essentiales, nec posse unam promitti solenniter alijs exclusis clarius est, quàm debeat controverti: ideoque potiùs illud suppono quam persuadeo.

D. *Promitto, inquam, non quidem ipsam Regulam*] sunt verba formalia Bernardi. *Sic quippe* 345
habet professio, ait hujus libri capite IX. *Promitto non quidem Regulam, sed obedientiam secundum Regulam S. Benedicti: non ergo secundum voluntatem Præpositi..* Dedi paulò antè integrum contextum, proderit, si attentè regulatur. Ergo D. Bernardus inter hoc quod est promittere Regulam, & promittere obedire secundum Regulam, distinguit. Sensit ergo illos, qui profiterentur Regulam teneri illam observare etiam si non præciperetur de novo; at nos, utpote non professos Regulam, sed obedientiam secundum Regulam, teneri obedire Præposito, sed cùm jubeat secundum Regulam, [hoc est quæ aut expresè continentur in Regulâ, aut sunt media proportionata ad eorum observantiam, quæ in Regulâ expresè continetur,] non verò cum pro voluntate. Adsonat sibi Cap. XLI. & ait, *Nemo quippe cum profitetur, spondet Regulam, sed determinatè secundum Regulam &c.*

E. *Non contra, non supra, non ultra,*] Bernardus in hoc eodem libro c. X. *Quisque Professus in* 346
quovis genere salutifera vitæ, nec ultra Obedientiæ lege cogendus, nec citrà est inhibendus, quàm sua ipsius videtur complecti professio: quantò minus contrà..... Ergo Prælati jussio vel prohibitio non prætereat terminos professionis, Nec ultrà extendi potest, nec contrahi citra.

F. *Non ultra, non præter.*] Bernardus citati libri capite IX. *Solum à me posse exigi arbitror, quod* 347
promisi. & Capite X. *Nil me Prælatus prohibeat horum, quæ promisi: nec plus exigat quam promisi*: Dantur ergo aliqua ultra & præter illa quæ promisi.

G. *Non enim promitto*] Sunt formalia ex D. Bernardo desumpta, in hujus enim libri cap. 348
XXXVI. *Nemo si cautè profitetur, pollicetur, seu ultrà (hoc est, in posterum) in nullo transgressurum, hoc est, jam non peccaturum: alioquin aut peierat, aut sanctior est illo,* &c.

H. *Me in omnibus rebus gravibus obediturum*] Cùm gravia à levibus distinguo, & Caput hoc 349
Bernardi de gravibus intelligere nolo, fortè alicui severior, quàm deberem, videbor. Bernardus non distinguit, inquies, ergo nec nos debemus distinguere, maximè cùm hæc distinctio sit odiosa, & odia restringenda sint, & favores ampliandi. Hoc non est, addis, Bernardi benignam opinionem exponere, sed aut corrigere, aut saltem limitare.. Ergo cùm ex Bernardi contextu constet evidentissimè, Religiosum promittere aut obedire Prælato, aut subire pœnitentiam; cur hoc dogma ad præcepta levia contrahitur? cur non admittitur etiamsi materia sit gravis?

Respondeo satis clarè D. Bernardum mentem suam exposuisse, cùm rationem funda- 350
mentalem posuit; cumque hæc solum probet, de levibus, non verò de gravibus; dicendum omnino est D. Bernardum non posse de gravibus intelligi; ac propterea cùm materia præcepta

 fuerit

fuerit magna, non sufficere quòd omittens sit paratus subire pœnitentiam; sed est omnino necessarium, quòd obediat, aut peccet moraliter. Quod Bernardi ratio solùm subsistat in materiâ levi, ostendetur clarissimè, si semel in materia levi, & iterum in gravi ponatur.

350 Agamus priùs in materia levi. *Nemo si cautè profitetur*, ait Bernardus, *pollicetur se ultrà in nullo* (ne quidem leviter) *transgressurum. hoc est, jam non peccaturum* (leviter) *Alioquin aut peierat, qui ita iurat; aut sanctior est illo, qui ait, in multis* (saltem leviter) *offendimus omnes.* Hæc ratio sic deducta fortis est, & digna Mellifluo Doctore. At monstrosa erit, si in materiâ gravi ponatur; erit enim hæc; *Nemo si cautè profitetur, pollicetur se ultra in nullo* (præcepto sui Abbatis graviter) *transgressurum, hoc est, iam non* (graviter) *peccaturum. Alioquin aut peierat, qui ita iurat; aut sanctior est illo qui ait; In multis* (& graviter) *offendimus omnes*; Ubi vix reperiam verbum, quod careat reprehensione: quod ut clariùs & evidentiùs cognoscatur, eamdem omninò rationem, imò & eadem verba ad syllogisticam formam reducam. [Qui profitetur, ais; non pollicetur se ultra in nullo sui Abbatis præcepto graviter transgressurum: ergo poterit aliquando sine culpæ scrupulo præcepto non obtemperare etiamsi materiâ sit gravis. Patet consequentia; quia non tenetur ad id, quod non promisit. Probas antecedens. Qui sincerè profitetur perjurus dicendus non est; atqui esset perjurus, si juraret & polliceretur se in posterum in nullo sui Abbatis præcepto graviter transgressurum. ergo qui profitetur, non pollicetur se ultra in nullo sui Abbatis præcepto graviter transgressurum. Probas minorem. Periurus est qui se promittere in professione credit, quòd certum est teneri non posse. Atqui certum est quod nemo possit obedire Prælato, quin in ejus præceptis graviter aliquando delinquat: ergo esset perjurus, qui iuraret & polliceretur se in posterum in nullo sui Abbatis præcepto graviter transgressurum. Consequentia est legitima; Maior desumpta ex D. Bernardo hoc capite XXVI, qui ait, *Augeat insuper crimine perjurij siqu dem id promittere nos in nostrâ professione credamus, quòd certum est non posse teneri.* Minorem probas. Nemo est sanctior Jacobo Apostolo in gratiâ confirmato, & tamen non poterat obedire, quin in præceptis graviter aliquando delinqueret; ergo certum est, quod nemo possit obedire Prælato, quin graviter aliquando delinquat. Probatur minor, quoniam ipsemet ait, *In multis* (*graviter*) *offendimus omnes.*] Ecce vides omnes minores falsas inniti Jacobi confessioni, qui cum dixit, *In multis offendimus omnes*, agebat de levibus & non de gravibus, ut nemine dempto omnes sciremus orthodoxi.

351 I. *In levibus autem*] Hæc periodus est Synopsis totius capitis XXXVI. cujus liceat resumere hæc verba. *Partienda est proinde nobis in duo universa hæc observatio regularis, in præcepta videlicet & remedia. Præceptis instituitur vita contra peccatum, remediis restituitur post peccatum, innocentia. Sic ergo utraque ista complectitur nostra professio, ut professus quisque cum in aliquo fortè regularium* (levium) *mandatorum deliquerit si ad remedium æquè regulare confugerit, etsi convincitur transgressor* (levioris) *mandati, non tamen pacti prævaricator. Solum itaque censuerim fregisse votum, violasse propositum, pactum prævaricasse, qui & præceptum contempserit & remedium. Nam illum sanè dico securum, qui etiam si interdum obedientiæ limitem* (sed leviter) *præterit, consilium non respuit pœnitentiæ; Regulares namque terminos, etsi sæpe* (sed leviter) *deliquerit non evadit, qui censura, quæ ex Regula est, disciplinam non subterfugit.* Nota etiam illud *sæpe*, quod in ultimâ periodo ponitur; ut scias posse Religiosum teste Bernardo in multis offendere, si levibus, quin peccet contra obedientiæ præstitam devotionem. Et Cap. XXXVII. *Cui enim iam vel ita professo impossibile, imò per Dei gratiam non perfacile sit cavere prævaricationem, ubi non inobedientia,* (levis) *sed impœnitentia facit prævaricatorem? hoc quippe nunc iam dixi profitentium nemo spondet, ut iam non peccet* (levibus,) *& ob hoc non continuò ut quispiam aliquo modo* (vel leviter) *non obedit, prævaricatorem se constituit.*

Sicut nimius severus videar, fatebor D. Bernardi verba illæso grammatico sensu posse de

gra-

gravibus præceptis explicari, sed tunc ratio Bernardi non subsisteret, ut vidimus paulò antè. Ne igitur dicamus Doctorem Mellifluum levi subnixum fundamento in re gravissimâ tulisse sententiam, ejus literam de materiâ levi, quam ratio præmissa probat, & Jacobi testimonium confirmat esse intelligenda pronuntiamus. Accedit, quòd tota ratio propter quam excusat Bernardus præceptorum transgressiones, sit obediendi impossibilitas; hæc autem in materia gravi non datur, sed solùm in levi, ut constat ex testimoniis adductis, & hac eiusdem Melliflui Doctoris periodo; *Fateor sanè impossibile cuivis mortalium vel venialiter interdum non delinquere in præceptis obedientiæ.*

Corollarium. *Regula non obligat mortaliter ante præceptum Abbatis.* Ostenditur. Quia si 352
obligaret, violatores peccarent venialiter aut mortaliter; neutrum potest dici: ergo. Minorem probas, & primò quoad posteriorem partem: quia nemo illam obligationem ad mortale admisit aut adseruit, & scimus hanc esse in ethicâ Christianâ consequentiam securissimam, *Omnes nemine dempto dicunt non esse peccatum mortale: ergo non est.* Sed quoad priorem partem demonstratur. Strictius obligat Regula post præceptum Abbatis quam ante, atqui post præceptum Abbatis materia levis non obligat ad veniale: ergo nec ante. Minor est superiùs, ut existimamus, demonstrata. Ergo in Regulâ non dantur præcepta sed præceptibilia ante jussionem Abbatis. Probatur, quia si darentur obligarent juxta materiæ quantitatem, in gravibus graviter, & in levibus leviter: atqui in levibus non obligat Regula leviter ante Abbatis jussionem: ergo nec in gravibus graviter. Igitur post voluntatem Abbatis obligabunt eò Sanè modo, quo Abbas voluerit nimirùm, pœnaliter, si tulerit præceptum pœnale; moraliter, si morale: dicendum ergo est liberum esse Abbati, quòd Regula obliget ad pœnam aut ad culpam.

Cap. XXXVII.

In Regularibus præceptis nec observandi impossibilitatem, nec peccandi necessitatem reperiri.

Quæ cum ita sint, frustra de impossibilitate causamur, qui Regu- 353
lam profitemur; frustra nobis de peccandi necessitate, A blandimur, ut ideò justa imperia Prælatorum Deo non imputanda, sed tanquam hominum contemnenda putemus, ne rem videlicet impossibilem continere nostra professio videatur, si tantum ex ea hominibus, quantum Deo obedientiæ deberi asserimus. Cui enim jam vel ita professo impossibile, imo per Dei gratiam non perfacile sit cavere prævaricationem, ubi non inobedientia, sed impœnitentia facit Prævaricatorem? hoc quippe, ut jam dixi, profitentium nemo vovendo spondet, ut jam non peccet, & ob hoc non continuo, ut quispiam aliquo modo non obedit, prævaricatorem se constituit; nisi, qui se fortè sic professum falsò existimat, quales vos utique

asse-

asseritis esse non paucos. De quibus etiam, si qui tamen sunt, ut dicitis, verum est & quod subditis, quod nil aliud utique w illa talis eorum credulitas, vel [illegible]ius crudelitas in suis ipsorum operatur conscientiis: quam noxia illa recumbentium in idolio libertas in alienis. Necesse est enim qui hujusmodi est, ex propriâ perire sententiâ; quemadmodum in illius scientia clamat Apostolus, (1. *Corinth.* 8. *c.*) *Infirmum perire fratrem.* Et quomodo nihil esse commune item ipse perhibet, (1. *Ti.* 4. *b.* & *Rom.* 14. *c.*) quod cum gratiarum actione percipitur, nisi ei qui putat aliquid esse commune; ita & regularis professio, quantum in se est, damnabilis non est, nisi ei, qui ra-mnabilem putat: quod quatenus putari oporteat, puto satis superiùs demonstratum.

A. Miramur [illegible] blandimur-ne? imò exasperari & horrere videmur, cùm vel minima necessitatis aut impossibilitatis suspicio mentem subit [illegible] ita est verum; sed hoc si mentem liberam subire poss[illegible]. Actu per se primo opinio Lutheri, Calvini, aliorumque monstrorum cognoscitur & horre[illegible] secundo eadem deliberationi occurrit, [illegible]picimus aut fragilitati ipsi blandimur. Conantur enim sentire contra sensum rationem & dictamen, ut habeamus unde nostra crimina excusari posse putemus.

Hic obiter. Est ne possibile, quòd hunc tractatum Calvinus legerit (legit quidem, quia citat frequentissime) & non viderit clare Bernardum à peccatis omnem necessitatem proscribere, à merito omnem omittendi impossibilitatem? Aut fallor, aut tam clara res est, ut absque [illegible] differentia à nemine [illegible] possit. Tam certum à Bernardo fuisse semper assertum, ut contrarium insinuari non possit; quin corruat tota Philosophia & Theologia Bernardi.

An voti solennis obligatio augeri aut minui possit privata profitentis cautela.

354 TRia in hoc capite observo notatione dignissima. *Primum*, D. Bernardum vel ipsa necessitatis & impossibilitatis nomina formidare; *Secundum*, sentire in professione Monasticâ cautos Religiosos non polliceri in minutissimis & levibus obedituros semper esse: *Tertium*, incautos id fortassis promittere.

355 Circa primum nihil occurrit speciale; si enim vel necessitas vel impossibilitas nostris actibus prædominaretur, cessarent ipsamet præcepta; hæc enim de necessariò faciendis, nec de necessario omittendis feruntur. Videantur, quæ dixi superius aliis locis, Bernardus enim hanc eandem veritatem frequentissimè assumit.

356 Circa secundum nihil debere dixi existimo, cùm tota illa materia clarissime & solidissimè, ut opinor, fuerit capite præcedenti tractata.

Circa tertium occurrit gravis difficultas, quæ inquirit, Utrùm profitentis cautela possit ob-

obligationem ſolennis profeſſionis contrahere, utrùm extendere imprudentia? Pro parte e-
nim affirmativâ videtur militare Bernardus, Capite enim 36. ſic ait, *Nemo, ſi cautè profitetur, pollicetur ſe ultra in nullo transgreſſurum.* Infertur, *ergo, qui incautè profitetur, pollicetur ſe ultra in nullo transgreſſurum.* In ipsâ igitur ſolenni profeſſione plus pollicetur, qui profitetur incautè; minus, qui cautè. Videtur adſonare ſibi Capite 37. *Non continuò, ut quiſpiam aliquo modo non obedit, prævaricatorem ſe conſtituit, niſi, qui ſe fortè ſic profeſſum falsò exiſtimat. quales vos utiq; aſſeritis eſſe non paucos.* Sed re bene examinatâ ex ejus Melliſluâ doctrinâ, has Ectheſes certiſſimas infero. Sit

Prima. *Nec privata unius particularis cautela, aut imprudentia præſtabit, ut verè ſtrictiùs, aut be-* 357
nignius teneatur ad ſui Monaſterij obſervantias. Ratio eſt; quia ſolennis profeſſio eſt votum ſolenne ab Eccleſiâ approbatum: ergo, ſi non fit eo ſenſu & modo quo ab Eccleſiâ approbatum: ſolenne non eſt. Ergo, qui habuit voluntatem emittendi ſolenniter vota, qualia Eccleſia approbavit, & interim putabat eſſe ſeveriora quam reverà ſunt, ſe (ut verbis Bernardi utar) illum rigorem profeſſum falsò exiſtimat, quales Carnotenſes aſſerebant eſſe non paucos.

Secunda. *Publica unius communitatis conſuetudo privilegio, aut cauſa ſufficienti innitens, ſi pru-* 358
denter conſtatur præſcripta, poteſt facere, ut in uno Monaſterio ſtrictiùs, in alio benigniùs profiteantur Religioſi obedientiam, & alias regulares obſervantias. Oſtenditur. Quia ab Eccleſiâ omnia illa approbantur, quæ juxta Canones & jura Eccleſiaſtica fiunt; atqui communitatis præſcripta conſuetudo eſt ſecundum Canones & jura Eccleſiaſtica: ergo dicenda eſt ab Eccleſiâ approbari. Sed hanc ultimam Capite 41. litera manifeſta probabit.

CAP. XXXVIII.

Supponetur peccare, qui cùm bona operatur, ſe delinquere exiſtimat: Inquiritur, An mereatur, qui cùm mala operatur, exiſtimat ſe legi divinæ ſatisfacere?

HInc jam A reſpondendum eſt quæſtiunculæ, quæ incidit vo- 359
bis occaſione Apoſtolici præſentis capituli: Quæritis nempe, utrumnam iſta de Idoloticis Pauli ſententia: [*ad Rom.* 14.14.] *Puto, quia nihil commune eſt in Chriſto, niſi ei, qui putat, quod commune eſſe, illi commune eſt*: & rurſum [*ibidem.* 14, 23.] *comederit, damnatus eſt, quia non ex fide*, in generalem Regulam trahi poſſit; quatenus malum B cuique ſit bonum quoque, quod agit, ſi malum eſſe crediderit; ac tantum malum, quantum crediderit: Quod ſi annuero; rurſum pergitis inquirere. Cur non è contrario tantum cuiq; bonum ſit, quod operatur, quantum vel falsò opinatur? Mirum quippe vobis, imò &

 huma-

injuſtum videtur, ut plus in malo quam in bono humanæ valeat intentionis opinio. Si reſpondero de malis quidem meritò ita credi *propter oculum nequam.* [*Matth.6.c.*] Reſpondebitis nimirum & mihi, non immeritò quoq; propter ſimplicem oculum idem æquè putandum eſt de bonis. Nam qui dixit: ex oculo nequam corporis tenebris æſtimari, judicavit & de ſimplici lucem æquè corporis approbari. Sed videte ne fortè non ſit verè oculus ſimplex, qui fallitur. Fallitur enim tam, qui bonum malum, quàm qui malum bonum putaverit Scitis autem neutrum horum, væ illud evitate Propheticum. [*Eſa.5.c.*] *Væ qui dicitis bonum*, cùm tamen nemo c q. *fortè* quin) hoc velit cavere maledictum, de quo Veritas pronunciat, quod ſit lucis totius c corporis, id eſt, operis argumentum. Sed abſit ut præco veritatis clamet contra veritatem, malè dicat is, quod illa probaverit. Ego verò ut interior oculus verè ſimplex ſit, duo illi eſſe arbitror neceſſaria: charitatem in intentione, & in electione veritatem. Nam ſi bonum quidem diligat, ſed verum non eligat, habet quidem zelum Dei, ſed non ſecundum ſciētiam: & neſcio quemadmodum judicio veritatis vera eſſe poſſit cum falſitate ſimplicitas. Volens denique ad veram inſtruere diſcipulos ſimplicitatem Magiſtra veritas. (*Matth.10.b*) *Eſtote* inquit, *prudentes ſicut ſerpentes, & ſimplices ſicut columbæ.* Præmiſit ergo prudentiam (*virtus eſt; non quæ intuitive cognoſcit veritates, ſed quæ illas rimatur probabiliter.*) ſine qua neminem eſſe poſſe ſatis ſimplicem ſciret. Quomodo deniq; verè ſimplex erit oculus: cum (*craſſa*) ignorantia veritatis? Aut verò vera dici poteſt ſimplicitas, quam ſimplex ignorat veritas? Scriptum eſt enim. (*1.Cor.14.g.*) *Ignorans (culpabiliter) ignorabitur (inculpabiliter.)* Patet ergo laudabilem illam & à Domino laudatam ſimplicitatem abſque his duobus non eſſe bonis, benevolentia atque Prudentia; ut oculus videlicet cordis non ſolùm pius, qui fallere nollit; ſed cautus ſit, qui (*vincibiliter & ſine ſufficiente probabilitate*) falli non poſſit (*Ratio eſt; quoniam, qui vincibili laborans ignorantia decipitur volens & lubens decipitur, & ideo,*

culpa-

culpabiliter errat.) Cæterum ſicut oculum ſimplicem duo iſta faciunt bona: Amor boni, cognitio veri (*non quidem vera, hac enim neceſſaria non eſt, ſed prudēs & probabilis*) ſic nequam oculum duo è regione mala conſtituunt, (*vincibilis & voluntaria,*) cœcitas, qua fit ut veritatem non agnoſcat; & perverſitas, qua ut diligat iniquitatem. Porrò inter duo hæc bona, quæ nec fallere, nec falli ſinunt, & duo illa mala, quæ tam falli, quàm fallere faciunt, duo ſunt media; unum in quidem bonum, per quod oculus interior, & ſi falli queat ignorantia veri, zelo tamen boni fallere penitus non conſentit. Alterum verò malum, quod licet veri notitiam non impediat, Amorem tamen boni præmalitia minimè ſentit.

Ut quæſtionem propoſitam ſolide reſolvat S. Doctor, Boni & Mali conceptum in proprias ſpecies ſubdividit.

ET quoniam omnis res meliùs diviſione innoteſcit, ſecundum 36 hoc duplex malum, & illud item geminum bonum quadrifariam dividamus oculum cordis, in bonum & meliorem, in malum & pejorem: & ſubdamus exempla. Eſt qui bonum diligit & malum (*craſſe*) neſcius agit: hujus bonus, w quidem eſt oculus, quia pius, non tamen ſimplex quia (*vincibiliter*) cœcus. Et eſt, qui bonum & libenter agit, & prudenter (hoc eſt, *rationabiliter & probabiliter*) intelligit: Iſtius revera oculum non immeritò ſimplicem dixerim, utpotè, cui neutrum bonum deſit, nec zelus ſcilicet bonus, nec ſcientia. (hoc eſt, *prudentia.*) Hunc profectò requirit oculum Deus cùm (*Pſalm. 13. a.*) *reſpicit ſuper filios hominum, ut videat ſi eſt intelligens aut requirens Deum.* Eſt è contra io, qui bonum minimè diligens ex malitia quidem perverſus eſt, ſed ſapiens, ut faciat malum; per ignorantiam (*invincibilem.*) cœcus non eſt. Quem quidem ideò nondum appellaverim nequam, quod unum ei licèt ad ſuũ malum non deſit bonum, id eſt ſcientia. Sed eſt, qui bonum fortè neſcius, quod non diligit, agit; cui profectò non incongruè id, quod dicitur

nequam, assignaverim, eo quod neutro careat malo, nec cæcitate scilicet, nec perversitate. Dicitur siquidem *Nequam*, quasi *Nequaquam*, ut is solúmodo *Nequam* appelletur, qui nequaquã, hoc est, in nullo penitus appareat bonus, sed sit utroque bono vacuus, tam videlicet veri notitia, quam E benevolentia. Alius est itaq; pius oculus, non quidem fallere promptus, sed W tamen, ut dictum est, [*vincibiliter*] prónus, De quo Propheta (*Osee 7.c.*) *Effraim*, inquit, *quasi columba seducta non habens cor.* Aliis is quem Dominus simplicem dicit, tam nec fallere facilis, F quàm falli; de quo & Apostoli docentur, cum eis (*Matth. 10.b.*) dicitur *Estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ.* Et item alius est oculus simpliciter malus, fallens utique libenter, sed non facilè falsus; qualem profecto habent illi, qui ore Dominico astruuntur, (*Luc. 16.b.8.*) *prudentiores esse filiis lucis in generatione sua:* & alius quem nequam esse G diffinivimus, quia sit dupliciter malus, cui quippe & malitia parit ignorantiam, & ignorantia malitiam operit: ita, ut sæpe nesciens & malum, quod vult non faciat, & bonum faciat, quod non vult. Obscuratum est, W nempe Insipiens cor eorum, qui istiusmodi sunt. Et quasi jam traditi in reprobum sensum bonum H omninò, nec diligere, nec dignoscere queunt. De talibus scriptum est: (*Proverb. 18.a.*) *Impius cùm venerit in profundum malorum, contemnit.*

Nam, qui hujusmodi est, cavere profectò malum non vult, H etiamsi possit, nec si velit scit (*crassa enim ignorantia excæcatur.*) Quamobrem, hunc oculum in Superiori divisione illo altero censui non immeritò pejorem; non quia malignior sit, sed quia periculosior. Ignorantia quippe securiorem securitas segniorem facit, non nequiorem. Est tamen ex hoc proculdubio deterior, quòd ille solùm habet malum, malam intentionem, iste & (*vincibiliter*) falsam considerationem. Ille uno caret è duobus bonis; bono zelo; iste & vero judicio. Ex hoc itaq; pessimo oculo, qui neutrum bonum habet, & item ex illo optimo, qui neutro caret; sentiendum est veritatem

deser-

deſeruiſſe, *aut tenebris obvolvi totum corpus, aut luce perfundi.* Nam reliqui duo, quorum neuter utrumq; aut bonum habet, aut malum, etſi ex parte 1 poſſint non tamen toti ſufficiunt vel lucem dare, vel tenebras corpori.

Propoſita Quæſtionis reſolutio.

SI igitur, ut K jam ad propoſitam quæſtiunculam revertamur, is 6.
verè oculus nequam eſt, qui perverſus pariter & cœcus bonum agit & malum credit, utiq; rectè operando, ſed opinando iniquè bonum ſibi in malum vertitur; & tantum L malum quantum crediderit? quandoquidem juxta W Domini ſententiam *totum corpus tenebroſum reddit oculus nequam.* Quid enim luci relinquitur, ubi nec pia intentio, nec vera opinio invenitur? At non ideò ſequitur, ut qui è contrario malum facit, & bonum (*vincibiliter*) putat, juxta fidem ſuam ſimiliter & ipſe inveniat. Quare? Non eſt quippe ſimplex oculus ille, qui ex judicio veritatis (*vincibilis enim ignorantia judicium veritatis non eſt, eſſet, ſi eſſet inſuperabilis & invincibilis; eſſet enim indicium & veritatis probabilis, & vera probabilitatis,*) totum corpus lucidum reddat, qualem profectò ſuperiùs definivimus. Neque enim ex toto adhuc tenebræ deſunt, ubi (*craſſa & ſuparabilis*) ignorantia veritatis lucem obſcurat bonæ M voluntatis. Cùm itaq; ille oculus utrumq; malum, is verò minimè utrumq; habeat bonum, nonne ratio videtur exigere, ut plus ille noceat, quàm proſit iſte? Neq; enim conſequens eſt, ut tantum valeat in bonum, bonum unum quantum duo mala in malum. Et quidem laude dignam dixerim vel ſolam intentionem piam; nec planè condigna remuneratione fraudabitur in opere quoque non bono ipſa bona voluntas: attamen ſine malo quocunq; non erit (*vincibiliter*) decepta ſimplicitas. Cur inquis? Numquid non ex fide? prorſus ex fide (*ex conſcientia, ex aſtimatione, ex opinione*) ſed falſa: vel certè totius non ex fide; quia fides falſa (hoc eſt, *confidentia nata ex fundamentis improbabilibus & clarè fal-*

 ſis)

ſis) fides(*& credentia meritoria*) non eſt. Deniq; de fide vera(id eſt, *de credentia vere probabili*) non de falſa (*& improbabili*) puto dixiſſe Apolum(*ad Rom.14.*) *Omne, quod non eſt ex fide*(ſive quod idem eſt,*Omne, quod non naſcitur ex ſincera & probabili credentia*) *peccatum eſt*. Non autem ex fide vera (*& credentia inſuperabiliter errante*) bonum creditur, quod malum (*evidenter*) eſt: eſt enim (*evidenter*) falſum. Peccatum igitur eſt. Utrumq; igitur proinde complectitur præſens capitulum: *Omne, quod non eſt ex fide peccatum eſt*, & cœcam videlicet malitiam & deceptam innocentiam; quia quod à neſciente fit, & bonum prorſus condemnat intentio prava, & malum non penitus excuſat recta. Sive itaq; malum putes (*vincibiliter*) bonum, quod fortè agis, ſive bonum malum, quod operaris, utrumq; peccatum eſt, quia neutrum ex fide (*& conſcientia*) licèt ſanè admodum w levius peccetur, ubi ſana intentione ſola reprehenſibilis actio foris apparet, quàm ubi maligna latet etiam in non n mala actione intentio. Verum quod abſque vel minimo peccato non eſt, purum bonum minimè eſt. Quo pacto ergò bonum non purum puro malo cooperabitur in efficientia? Hoc eſt, ut tam efficax ad bonũ illud ſit, quàm ad malum iſtud? Et hæc ſuper hac quæſtione ſufficiant: nam ad Superiores quoq; ſatis eſſe reor reſponſum ſuperiùs. Et quidem vos eaſdem ſæpius dubitationes iteratis atq; revolvitis; ſed mea non intereſt ipſarum toties repetere ſolutiones. Sufficit enim ſemel ſolviſſe, etiam quod crebrius in quæſtione verſatum fuerit.

A HINC JAM] Alia Exemplaria *Nunc jam*, nec mirum, quia literæ H. & N. in charactere manuſcripto ſimillimæ ſunt.

B CUIQUE] editio nova Colonienſis *Cuilibet*.

C Verè locus difficilis, & ut I Merlonus Horſtius obſervat mendoſus, vel certè obſcurus. Omnia mea MSS habent unum Q & ſupra illud Q unum I.

Primò *Qui*, ut multi putant legi non poteſt quia illa poſitio, *Nemo, qui velit cavere hoc maledictum*, falſa eſt, omnes enim pii volumus & auſpice Dei gratiâ cavebimus. At non ſolùm poſſe, ſed debere, fortè videbimus ſtatim.

Secundò, Non legam *Quaſi*, cum quia non ſubſiſteret ſenſus, tum, quia hujusmodi literarum compendium in aliis locis. non pro *quaſi*, ſed pro *qui* poni ſolet.

Tertiò, Doctis nõnullis à me conſultis viſum fuit illam periodum, *Nemo, qui hoc velit cavere maledictum*, debere legi *Monachi hoc velint cavere maledictum*, & vere, ſi ita eſt, ſtat ſenſus, & veroſimile eſt, amanuenſem excepiſſe, *Nemo, qui velit, cùm Mona-*

cho

ubi velint, dictaretur. Error enim videtur sub ipsum initium irrepsisse, nam in omnibus Exemplaribus antiquis reperitur.

Quartò. I. Merlono Horstio placet, *quin* ideò est, *qui non*, legi, & sanè leviore & meliore restitutione. *Consului*, inquit, in Annotationibus pag. 11. *Manuscripta, sed nihil ab impressis diversum habent, Consului Doctores, sed difficultatem non expediunt. Videbatur mihi constare posse lectio, si pro qui legeretur quin, hoc sensu*, q. d. *Scitu neutrum horum. Væ illud evitare Propheticum*: Væ, qui dicitis bonum malum, & malum bonum, *cùm tamen nemo sit*, quin *velit cavere & effugere maledictum, utrumq; quod intentatur tam dicentibus bonum malum, quàm malum bonum; de quo nempe, de velle cavere hoc maledictum, quod est ipsamet voluntas cavendi maledictum, scilicet, qua includit fugam mali & intentionem boni, ut homo non intendat aut velit malum, sed bonum, illa inquam voluntas est lux totius corporis, ab illa enim desumitur* [argumentum] *æstimatio boni operis*.

Sanè pulchrè & appositè, Sed mea MSS. non habent, *quod sit lux totius corporis*, sed *quod lucidus totius corporis*, Ergo nascitur secunda difficultas, An legendum sit *lucis*, an *lux*? quarta, An illud *de quo*, ac neminem, an ad velle, an ad cavere, an verò ad maledictum referatur.

Fortè *lucius totius* est positum pro *lucidus totus*.

Fortè illud, *id est*, quod in MSS. habemus est, *id est*, sed *id &*, aut *idem*, Quid illam periodum legamus sic: *Nemo*, (id est, *nullus homo*) *qui hoc velit cavere maledictum, de quo* (*homine*) *Veritas pronunciat, quod sit lucidus totus. Corporis id & operis argumentum. Sed absit, &c.* Verè melius salvabitur Luc. cap. 11. v. 36 36. loquendi rigor.

Quid si legamus, *Nemo quin hoc velit cavere maledictum, de quo* (*cavere maledictum*) *Veritas pronuntiat, quod sit lux totius corporis, id est, operis argumentum?* Qui legeretur in Dunensibus MSS. Scire desiderans scripsi ad Eruditiss. D. D. Leandrum Bandtium pro tempore ibi agentem: omnia ille curiosè examinavit, & sic mihi respondit.

[Quoad tertium denique invenio impressos legere, *Va, qui dicitis bonum malum, & malum bonum, cum tamen nemo, qui hoc velit cavere maledictum, de quo veritas pronuntiat, quod sit* Lux *totius corporis, id est, operis argumentum.* Sed in uno Manuscripto reperi, *quod sit* Lux *totius, &c.* nempe unum C. cum titlo: unde mihi videbatur legendum, *quod sit* Lucens *totius corporis, id est, operis argumentum*, at postmodum in alio Manuscripto distinctè, & ad longum descriptum inveni, *quod sit* Lucis *totius corporis, id est, operis argumentum.*]

Viderit curiosus Lector in tantâ librorum varietate, quid potiùs illi arrideat, est enim locus difficillimus & indiget doctâ Medicinâ.

D Scilicet] Hâc particulâ multa Exemplaria carent.

E Benivolentia] Aliàs, *Benevolentiâ*. Hanc ultimam lectionem amant eloquentes, alteram rudis antiquitatis studiosi.

F Quam Falli] Sic lego in MSS. Editio Coloniensis clariùs, *quàm nec falli*.

G. Melius MSS. *definivimus*, quàm impressa *definimus*.

H Non vult] Ubi sunt duæ negationes, ut *non diligere nec diligere queunt* semper mea MSS. in priori loco habent *non*, in posteriori *nec*: at impressa, utrobique habent *nec*.

S Possint] Aliàs, *Possunt*.

R Ut iam ad] Aliàs, *Ut ad*.

L Libri impressi non legunt, *vertitur*, sed *vertis*, hoc est, *vergis*. Editio nova Coloniensis, *In malum vertit, & tantum malum*. Ubi Manuscripta habent *vertitur*, & non habent, *&*.

M Bonæ voluntatis] Libri impressi non habent illud *bonæ*.

N In non mala] Habent alia Exemplaria *in mala*, mendosè tamen, quia hic urget Divus Bernardus, quòd non solùm est homo reprehēsibilis, cùm actionem malam elicit, sed etiam cùm malâ intentione non malam.

✠ In omnibus locis, in quibus hic Character est positus eandem dictionum materiam exhibent diversa Exemplaria, non tamen eodem ordine.

An mala meritorie fiant.

Bonam distinctionem habent vim Commentarij, dicebat Libertus Houthemius (citatur à Bosquiero In Antonij Sanderi Bibliothecâ Belgicâ Manuscriptâ pag. 9. finem.) & quidem verè. Apta interpunctio ex scriptoris intelligentis notâ est; & verbulum inter lineas notatum, sæpe gravissimarum quæstionum dissolutio. Utrumq; in hoc capite præstitisse me existimo; nam & dispunctionem curavi, ne hiaret sensus, & interlinearibus verbis dilucidavi sententiam, quæ in contrarios torqueri possunt, & inclinari solent. 362

[Igno-

363 Ignoratia invincibilis in rebus practicis ad quas tenemur ex præcepto, moralis ignorantia non est, sed naturalis; unde quidquid nascitur ex opinione probabili ex fide est. Errant sanè, qui in hoc D. Bernardi loco, *Fidei* nomine intelligunt supernaturalem: errant, inquam, quia clarissimè ostenditur contrarium. Discurro sic; Fidei veræ opponit Bernardus fidem falsam, atqui nomine fidei falsæ non intelligit Bernardus errorem in fide Catholicâ, ergò, nec fidem Catholicam nomine fidei veræ. Minorem probo. Fidem falsam docet reperiri quotiescunque malum putamus; nimirum quoties talem contractum, qui verè illicitus sit, licitum esse; at tunc non erramus in fide Catholicâ: ergo Bernardus *Fidei falsæ* nomine non intelligit errorem in Catholicâ. Quia tota illa disputatio non agit de Articulis tenendis & credendis, sed de rebus faciendis; ergo cùm fidem bonam Regulam morum edisseruit, hoc nomine prudentis rationis dictamen sinceram credentiam, æstimationemque verè probabilem Doctor Mellifluus intellexit; nam aliàs nemo esset, qui posset dicere, se nunquam deseruisse fidem Catholicam.

Accidit, quod aliis locis S. Doctor nomine *Fidei* intelligat judicium prudens & opinionem probabilem, ait Capite 9. *sanctas illas observantias Prælatorum prudentiæ & fidei creditas, non subditas voluntati*: Et in libri Prologo. *Fides proinde vestra, non meo fidens ingenio abyssum ingredior quæstionum.* Ubi liquet nomine fidei credentiam, opinionem, & judicium intelligi non verò fidem supernaturalem; certum enim erat, quòd Religiosi Carnotenses bonâ fide, hoc est, fide ortâ ex prudenti dictamine consulebant Bernardum, non verò naturali ortâ ex revelatione divinâ: sic etiam eosdem Carnotenses intellexisse locum Apostoli ex ipsamet dubij propositione colligitur; *Quæritis*, ait Bernardus: *Utrum nam ista de Idolothytis Pauli sententia. .... Si comederit damnatus est, quia non est ex fide; in generalem Regulam trahi possit, quatenus malum cuique sit bonum quodcumque agit, si malum esse crediderit,* (id est, putaverit, &c. Nota illud *crediderit*, non potest esse actus fidei supernaturalis, præcipuè si illi nequeat subesse falsum, sed actus opinionis naturalis.

363 Jam ergo veniamus ad Apostolum, siquidem de Bernardi mente nulla esse potest dubitatio, illum Mellifluus Pater citat, ut suam opinionem confirmet, ergo Paulus nomine *Fidei* non intellexit ibi supernaturalem infusam, aut meus Author illum non intellexit; sed cùm hoc secundum dici non possit, illud prius defendendum est.

364 Cæterùm ne videamur affectibus potiùs quàm rationibus regi, locum ipsum Apostoli expendamus, & utriusque Doctoris consonantiam, aut veriùs unsonantiam percipiemus. Agit de cibis Doctor Gentium citato Epistolæ ad Romanos capite. Non de fidei Articulis, nec revelatis assertionibus: quod ut clariùs appareat, periodos nonnullas percurramus.

Versu primo hujus decimiquarti Capitis sic inquit Paulus: *Infirmum autem in fide assumite, non in disceptationibus cogitationum: alius enim credit se manducare omnia; qui autem infirmus est, olus manducet.* Hinc de fide Orthodoxâ & supernaturali Paulus? minimè, quia hæc verba videntur æquipollere sequentibus; *ægrotorum excusationem bonâ fide assumite; ne disceptetis de illâ, aut sinistrè cogitetis: alius enim credit & existimat se omnia sine valetudinis jacturâ posse manducare; & alius minimè; hic autem si ægrotus sit, olus manducet.* Et progreditur agens de ciborum delectu & temerariis judiciis, quæ omnia non contrariantur fidei Orthodoxæ & supernaturali.

Versu 14. ait. *Scio & confido in Domino Iesu, quia nihil commune per ipsum, nisi ei, qui existimat quid commune esse, illi commune est.*

Ecce, ubi versu 2. dixerat *credit*, hic *existimat* dixit, quia idem erat *credere* cibos esse proficuos aut non proficuos, licitos aut illicitos, quam *existimare*; neutrum enim erat Articulus fidei supernaturalis.

Addit

Addit verſ. 20. omnia quidem ſecundum ſe eſſe munda, ſed & hoc multos non ſcire, adeò nec credere: unde infert poſſe doctiores Catholicos alios indoctiores ſcandalizare commendando coram eis, quæ ipſi judicant vetita, *eſt enim malum homini, qui offendiculū manducat*. Et progreditur verſu ſequenti: *Bonum eſt non manducare carnem, aut non bibere vinum, neq;* [id] *in quo frater tuus offenditur, aut ſcandalizatur, aut infirmatur* [hoc eſt, cibos quos ipſe credit eſſe illicitos.] *Tu fidem habes?* [Id eſt, Tu credis nullum eſſe ciborum delectum?] *penes temetipſum habe* [iſtam fidem, iſtam opinionem, hanc credentiam] *coram Deo*. Beatus, qui non judicat ſemetipſum in eo, quod probat. *Qui autem diſcernit* [credit & exiſtimat dari cibos illicitos,] *ſi manducaverit* [illos] *damnatus eſt; quia non ex fide* [id eſt, quia non proceſſit bona fide.] Quibus poſitis ſubjungit generalem Regulam, nimirum, *Omne, quod non eſt ex fide, peccatum eſt*. Interpretaris, *Omne, quod non ſit ex fide ſupernaturali, peccatum eſt*. Quod nec verum, nec ad rem: nihil enim probaret Paulus, ſi illam poſitionem aliàs falſam aſſumeret; at ſi ſumeret illam juxta expoſitionem Bernardi, aſſumeret poſitionem veriſſimam, quæ caput illud aptiſſimè clauderet: ergo debemus dicere illam aſſertionem, *Omne, quod non eſt ex fide peccatum eſt*, æquivalere huic, *Omne, quod non ſit bonâ fide, peccatum eſt*. Fit autem bonâ fide, quod ex opinione probabili. Unde meritò apud Juriſperitos *Poſſeſſor bonæ fidei* dicitur, qui habet titulum poſſidendi probabilem.

Ex malâ intelligentiâ hujus loci errarunt aliqui aſſerentes, *Omnia opera infidelium eſſe pecca-* 367
ta, & virtutes Philoſophorum vitia, hanc enim conſequentiam inferebant ex verbis illis Pauli, nimirùm, *Omne, quod non eſt ex fide, peccatum eſt*. Conſequentiam illam jam ab annis aliquibus Pius V. & Gregorius XIII. in bullâ ſpeciali condemnarunt. Sed & ipſa condemnatio demonſtrabit tenendam omninò eſſe interpretationem Bernardi. Arguo ſic:

Hic ſyllogiſmus, *Omne, quod non eſt ex fide ſupernaturali peccatum eſt; atqui omne fidelium opus* 368
& omnis Philoſophorum virtus eſt aliquid, quod non eſt ex fide ſupernaturali: ergo opus infidelium, & omnis Philoſophorum virtus peccatum eſt, debet examinari. Conſequentia illegitima dici non poteſt; eſt enim in primo modo primæ figuræ Ariſtotelicæ, qui eſt *Barbara*. Atqui conſequens eſt à Pontificibus damnatum ut vidimus; ergo eſt falſum: ergo hanc falſitatem recepit ex præmiſſis; ex vero enim demonſtrante Ariſtotele, & Bernardo hujus libri Capite 36. notante, falſum legitimè ſequi non poteſt. Videamus igitur, An ſit in minori aliqua falſitas. Ipſa erat, *Omne infidelium opus omnis Philoſophorum virtus eſt aliquid, quod non eſt ex fide ſupernaturali*; & vera erat, neutri enim habent ſupernaturalem & infuſam fidem. Ergo ad majorem deveniendum eſt, quæ falſa neceſſariò pronuncianda; hic enim diſcurſus eſt evidens, [Boni & legitimi ſyllogiſmi conſequens eſt falſum, & minor vera: ergo major eſt falſa.] Ipſa erat; *Omne, quod non eſt ex fide ſupernaturali peccatum eſt*. Quæ ſiquidem falſa eſt, Pauli non eſt. Paulus igitur malè à Michaële Bayo, exponitur, de fide ſupernaturali, cùm deberet de bonâ fide, hoc eſt, de judicio prudenti & opinione. Ergo proderit eundem ſyllogiſmum exſcribere, majore ad mentem D. Pauli & Bernardi præmiſsâ. *Omne, quod non ſit bonâ fide & judicio prudenti peccatum eſt; Atqui omne infidelium opus, & omnis Philoſophorum virtus eſt aliquid, quod non eſt factum bonâ fide & judicio prudenti: ergo omne infidelium opus, & omnis Philoſophorum virtus peccatum eſt*. Conſequentia iterum eſt legitima ut antea, & conſequens iterum falſum: ſed quia major eſt vera, minorem neceſſario falſam aſſeram, & meritò; nam multa repetio ab Ethnicis laudabiliter facta, quæ peccata non fuerunt. Obſtetrices Ægyptias timuiſſe Deum legimus Exod. 1. 17. & hunc timorem bonum & laudabilem fuiſſe conſtat ex verſ. 20. ubi dicitur, *Benefaciebat Deus obſtetricibus*; Achior etiam laudatur Jud. 6. & Sacra Scriptura neminem de peccatis laudat.

His ergo præmiſſis totam capitis doctrinam paucis complectamur. Bonum opus eſt tri- 369
plex materiale, formale, & totale. Actio materialiter bona illa eſt, quæ verè eſt bona, ſed mala creditur & elicitur cum intentione peccandi: formaliter autem bona illa, quæ verè entitativè

mala est, bona autem sincerè creditur, & bonâ fide elicitur: at adæquatè bona, quæ simul materialiter & formaliter bona est; nimirum, quæ entitativè est bona, & talis esse cognoscitur, & quia bona elicitur. Non aliter malum trifariam potest dividi. Actio materialiter mala est eadem quæ formaliter bona; & contrà: & actio totaliter mala, quæ entitativè mala est, & creditur bonâ fide malâ, aut ex vincibili & crassâ ignorantiâ bona creditur. Actiones formaliter bonæ, si fiant in gratiâ, meritoriæ sunt; & formaliter malæ, demeritoriæ, etiamsi fiant extra gratiam; actionum enim materialis bonitas, aut malitia imputabilis nobis non est, qui sumus homines, & ideò rarò evidenter, frequentiùs probabiliter dijudicamus. Videatur hujus libri Cap. 25. in [illegible] docet Sanctissimus Magister Mellifluus *nostra non referre* (verba ipsius sunt) *si erremus & con[illegible] non simus erroris.*

Difficultates appendices.

PRæter principalem quæstionem alias obiter resolvit S. Doctor, quæ poterunt aliquando prodesse.

370 Dubitatur *primò*; An bonum sit ex integrâ causâ, malum ex quocumque defectu? An [illegible] jam dentur bona & mala partialia? Respondet Author noster assertivè. *Dicitur Nequam*, ait, *quasi Nequaquam, ut is solummodo Nequam appelletur, qui Nequaquam, hoc est, in nullo penitus appareat bonus, sed sit utroq; bono vacuus, tam videlicet veri notitiâ quàm benevolentiâ.* Et paulò post. *Reliqui duo* [nempe oculi semiboni, aut semimali] *quorum neuter utrumq;, aut bonum habet, aut malum etsi ex parte possint, non tamen toti sufficiunt, vel lucem dare, vel tenebras corpori.*

371 Dubitatur *secundò*; An mala, quæ fiunt ex ignorantiâ crassa sint pejora, quàm quæ ex [illegible] malitiâ? Respondetur affirmativè, sed sub distinctione; dicitur, illa esse periculosiora, non maligniora. Ita S. Doctor illis verbis. *Hunc oculum* [nempe, vincibiliter ignorantem] *in Superiore divisione illo altero* [nimirum, ex scientiâ & malitiâ peccante] *censui non immeritò pejorem, non quia malignior sit; sed quia periculosior: ignorantia quippe securiorem, securitas segniorem facit, non pejorem.*

372 Dubitatur *tertiò*. Utrùm sit digna præmio actio mala, si fiat bonâ intentione & ignorantiâ vincibili? Videtur respondere Bernardus in hoc capite. *Et quidem laude dignam dixerim vel solam intentionem piam; nec planè condignâ remuneratione fraudabitur.* Sed hæc verba indigent Commentario. Cùm mala bonâ intentione fiunt, ipsamet intentio bona est, ignorantiâ autem mala. Et putamus nullum hodie in inferno torqueri, qui possit dicere se aliquid boni fecisse, & caruisse temporaneâ aliquâ remuneratione.

CAP. XXXIX.

Utrùm tanta sit in genere boni obedientia, quanta in genere mali inobedientia?

373 QVærentibus item de obedientiæ pondere seu discrimine inobedientiæ, A incidit à latere vobis w & de merito utriusque B quærendum, utrùm videlicet in quibusq; præceptis quantum obedientia

edientia valet, tantum gravet inobedientia? ut verbi gratia: vel [*Genes.22.a.*] Abraham de immolando filio, vel illi nescio quis de filio itidem furni incendiis exponendo, tantum divinæ indignationis & ultionis meritò incurrissent, si non obedissent, quantum laudis & gloriæ receperunt pro eo, quod obedierint. Quod vobis quidem & durum videtur, & necessarium: sed non est ita. Enimverò constat nonnulla nec fieri sine gloria, & posse non fieri sine culpa: ideoque si fiant, digna essent præmiis, non tamen suppliciis si non fiant. Nam & non tangere mulierem meriti est non mediocris, & nullius tamen delicti propriam amplecti conjugem. Istiusmodi sunt quæcumque Evangelico illi capitulo [*Matth.19.*] congruere possunt, *qui potest capere capiat.* Et rursum quædam per contrarium neglecta quidem offensam contrahunt, sed impleta gloriam non merentur, & damnant contemptorem, & auctorem non glorificant. Talia sunt quæcumque divinitus lege publica imponuntur hominibus, sine, quibus nec salvari queunt. Hinc illud apud Gentilem, [nimirum, *Horat.1.Epist.16.*

Non feci furtum; non pasces in cruce corvos.

Et in Evangelio [*Luc. 6.d.*] si diligitis eos, qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? Et (*Matth.5.g.*) si salutaveritis fratres vestros tantum, quid amplius D facietis? deniq; & universaliter (*Lucæ 17.c.*) *Cum feceritis*, inquit, E *omnia quæ mandata fuerint vobis, dicite, quia servi inutiles sumus, quæ facere* F *debuimus, fecimus.* Ac si dicat: Si solis contenti estis præceptis, & traditionibus impositæ legis, & nō spontè etiam perfectionis G vos consiliis & suasionibus mancipatis, liberi quidē estis à debito, non tamen pro merito gloriosi. Evasistis pœnā, sed nō acquisivistis coronam. Quænā H ergo necessitas cogit parere nos in singulis quæ injuncta fuerint, & formidare ultionem de trāsgressione, & de observatione sperare remuneratione? Ea propter in talibus generalis hæc regula teneatur: ut in difficiliorib. quidē agēdis

obeditio gratior quàm gravior prævaricatio judicetur, & in facilioribus, minusq; onerosis contemptus damnabilior quàm actus laudabilior æstimetur.

A INCIDIT] Probant hanc lectionem omnia MSS. tametsi libri impressi habeant, *à latere incidit vobis* pro *incidit à latere vobis*.

B QUÆRENDUM] Antiqua MSS non habent illud *quærendum*. Et recentiora non bene interpungunt.

C GLORIA] Variant Codices, in aliis *gloria*, in aliis *gratia* reperimus; sed utraq; vox sufficiens, ut mens D. Bernardi exponatur.

D FACIETIS] Alia Exemplaria *Facite*.

E INQUIT] Multi libri carent illo *inquit*.

F QUÆ DEBUIMUS] Aiàs, *quæ debueramus*.

G ETIAM PERFECTIONIS] Habent verò antiqua *& perfectionis*.

H Hanc periodum antiqui Codices corruptam exhibent, & recentiores restitutam conjectantve. In MSS. Lego *Quænam igitur necessitas cogit parere vos in singulis*.

An matrimonialis copula sit obnoxia peccato.

374 PRincipalis quæstio optimè resolvitur à D. Bernardo, sed occurrunt nonnullæ interlineares. Prima. *An usus matrimonij sit licitus? An sine peccati venialis scrupulo quis accedere ad suam uxorem possit?* Sunt, qui negativam affingant Augustino, tantæ authoritatis viro, ut sine ipso, nec concilia definiant, nec hæretici ipsi stultescant. Bene enim expositus subministravit illis suarum definitionum materiam; & expositus male larvam istis ad tegendos errores. Sed m[illegible]us Author definit pro parte affirmativâ. *Non tangere mulierem*, ait, *meritis est non mediocris, & nullius tamen delicti propriam amplecti conjugem*. Si nullius: ergo, nec venialis, nam in præcedente capite ait Bernardus, *Quod absq; vel minimo peccato non est, purum bonum minimè est*.

375 Secunda ex verbis Evangelicis nascitur; nimirum, *Cùm feceritis omnia, quæ mandata sunt vobis, dicite; Quia servi inutiles sumus, quæ facere debueramus, fecimus*. Ita Luc. 17. Sed inquiris, *An ad meritum & coronam non sufficiat satisfacere præceptis, sed etiam satisfacere consiliis requiratur?* Videtur resolvere pro affirmativâ noster Author, sed debet bene intelligi; nam nisi accidentia & consequentia componantur, præbebit errandi occasionem; Dederat enim Evangelistæ textum, & hac illum periphrasi dilucidat. *Si solis contenti estis præceptis & traditionibus impositæ legis, & non sponte etiam perfectionis vos consiliis & suasionibus mancipatis; liberi quidem estis à debito, non tamen pro merito glorioso; evasistis pœnam, sed non adquisistis coronam.* Sed ut Bernardum benè intelligas adnota to illum agere de præceptis negativis, ut constat ex exemplo, quod ponit; videlicet.

Non feci furtum; non pasces in cruce corvos.

376 Nam non furari secundum se indifferens est, nec bonum, nec malum; quia pura omissio est, & quæ in Scholâ Melliflua non est libera; ad coronam & meritum proculdubio aliquid amplius, quàm pura omissio requiritur, *Si solo contenti estis præcepto & traditione legis inhibentis (qualis est*, Non furaberis, *) cui pura actus omissio tametsi non libera, nec spontanea satisfacit saltem negativè & non potiùs sponte etiam & liberè vos consilio de furto positivâ voluntate reprobando, mancipatis; liberi quidem eritis à debito, non tamen habebitis meritum, &c.*

CAP.

CAP. XL.

An & ex quibus causis professionis locus mutari queat?

IAm, si && de hoc w satis est, videamus quatenus etiam tenenda sit 377
ipsa, quæ in professione firmari solet loci stabilitas, & quibus tamen ex causis rumpere illam, vel liceat cuiquam, vel expediat. Et hinc siquidem dubitare vos dicitis. Ad quod interim nunc securus responderim, à bono, quod semel quis voverit, descendere non licere, & ad hoc mutare locum quem sibi quisque delegerit, & cui se sua voluntate & voce firmaverit, omnino non consulo. Sed nec Sanctus Papa Gregorius; Ait enim. *Perfecti quique magnâ se discretionis subtilitate conspiciunt, ne ad deteriora unquam, vel in opere, vel in cogitatione dilabantur.* Sed quod hinc sensit vir Apostolicus, hoc se implere gloriatur. (*Phil. 3. e.*) *Quæ*, inquiens, *retrò oblitus; & ad ea, quæ ante sunt, extentus*. An & Propheta Ezechiel (*Cap. 1. d.*) idem non significavit, cum de Sanctis Animalibus diceret; *Non revertebantur cum incederent; sed unumquodque ante faciem suam gradiebatur?* Et hi omnes id sentiendo non aliud quam Magistri sui sententiam secuti sunt in Evangelio w dicentis (*Luc. 9 g.*) *Nemo mittens manum suam ad aratrum, & respiciens retrò, aptus est regno Dei.* Præscribat proinde stabilitatis pactum omni deinceps remisso decensui, contentioso discessui, vago & curioso discursui, totius deniq; inconstantiæ levitati; non tamen his, quæ in professionis serie sequuntur; morum videlicet conversioni & obedientiæ, quæ secundum regulam A fit. Nam B si hæc ibidem pro improbitate nimirum, atq; irreligiositate cohabitantium obtineri fortè nequiverint, duce spiritu libertatis transire indubitanter, suadeo ad locum alium, ubi non impediatur homo reddere Deo vota sua, quæ distinxerunt labia sua. Equidem cum sancto sanctus eris, & cum perverso perverteris. Sanè de religiosis ac benè ordinatis Monasteriis nullus professorum meo consilio ne arctioris quidem vitæ desiderio sine licentia sui Senioris (*Superioris*) egredietur.

ECce dilucidata est communis illa difficultas, quæ inquirit, an liceat transire ad strictiorem religionem? an ad aliud Monasterium ejusdem religionis, si sit in eo severior disciplina sit? supposita doctrina hujus capitis in Commentarij disputatione 45. controverto. Utrùm Religiosus professus ad alium ordinem transire possit? & disputatione 46. Utrùm saltem ad Monasterium ejusdem Religionis? Multa ibi utilia, quæ hujus capitis literam illustrant, multa quæ literâ, hujusce capitis illustrantur: sed quia ibi legi poterunt, non erit necessarium exscribere. Sed varias lectiones adjungamus.

A Sit] Sunt literæ similes ſ. & f. & ideò facili negotio commutantur. *Fit* impressi, *sit* verò exhibent libri manuscripti.

B Hæ] refertur ad conversionem & obedientiam; alij legunt *hac*, sed minus aptè.

W Ordo varius verborum.

NOTA. Posse locum professionis regulariter mutari ostendo in meo Commentario à num. 552. & obiter suppono cum universis Doctoribus minorem causam sufficere, ut quis transeat ad aliud sui ordinis Monasterium, quàm ut transeat ad alium ordinem; sed hac animadversione præmissâ debere de utroq; transitu pariformiter Philosophari.

Cap. XLI

An qui ex levitate ad ignotum Monasterium transiverit, teneatur ad primum reverti.

579 EGressus tamen, si melius invenerit, & elegerit, meo nihilominus jam consilio non A regrediatur ad inferius bonum, quod reliquerat & contempserat præ meliori, præsertim si illud melius tale fuerit, quod ejus C proximæ professioni congruere videatur. Ipse nempe viderit qua ratione, quave intentione alteriora seu arctiora præsumpserit. Nam ad inferiora jam D vel remissiora me consulente nequaquam apostatabit, si non tamen loci prioris vicinia revocetur, quia de noto Monasterio nec retineri, quis regulariter potest, nec recipi sine cõsensu Abbatis sui. Et accipite manifestius in Exemplis hujus sententiæ rationem. Fortè vult aliquis de Cluniacensibus institutis ad Cisterciensium sese stringere paupertatem, eligens præ illis nimirùm consuetudinibus magis regulæ puritatem. Si me consulit, non consulo: si non sanè id Abbatis sui usurparit assensu.

Quamobrem? *Primò*, propter scandalum ipsorum quos deserit. *Deinde*, quia certa pro dubiis relinquere tutum non est, forsan enim E hoc tenere potest, illud non poterit.

Tertiò, suspectam habeo levitatem, qua id sæpè quod facilè volumus, antequam probemus, experti jam nolumus, uno prope momento

mento idipſum & cupientes & reſpuentes, tam leviter F quam irrationabiliter, quales utique non paucos frequenter experimur, qui una vix hora in una voluntate durantes, aura levitatis impulſi vagi & inſtabiles hac & illac velut ebrij nutant, mutantque pro experimento judicium: imò ſine judicio fluctuantes, & tumultuantes tot de ſe conſilia præſumunt, quot loca reviſunt; ſemper quod non habent cupientes, & quod habent faſtidientes. Et quomodo ego, ait aliquis, profeſſus Regulam, non ſecundum Regulam cum bona queam degere conſcientia? ſiquidem vovens & non ſolvens, quid n[illegible]ejero? Quaſi non multo magis habeas, unde G conqueri H alibi quoque cum ceperis purè juxta Regulam converſari. Profectò etiam tunc. Et quanam inquies conſcientia habitare ſuſtineam extra domum meam priorem, quæ me de ſæculo fugientem excepit, initiavit ad bonum, ſignavit in ſalutem, moleſtus fratribus, inobediens Seniori, ſtabilitatis inſuper prævaricans pactum, & primam irritam faciens fidem? Veruntamen neutra juſta querimonia eſt; Nam, qui ſe ideò perjurum putat, quod ad purum Regulam non obſervat, videtur mihi non ſatis attendere quid juraverit. Nemo quippe cum profitetur ſpondet Regulam, ſed determinatè ſecundum Regulam ſui quiſque converſionem, ſuamque deinceps cōverſationem w ſeſe dirigere pollicetur. Hæc profectò hujus temporis omnibus fermè Monachis cōmunis profeſſio eſt. Et licet in diverſis Monaſteriis diverſis & obſervantiis Deo ſerviatur, quamdiu tamē ſui quiſq; loci bonos uſus I ſollicitè ſervat, haud dubium quin ſecundum regulam vivat: quoniam quidem boni uſus à regula non diſcordant. Quiſquis itaq; tenet, quod teneri invenerit bonum, ubi profitetur, profectò vivit ſicut promittit: quia non aliud procul dubio quiſquis K promittit, quam quod habere pia illorum L vita videtur, cùm quibus deinceps vivere diſponit & eligit. Quid enim? Numquid verbi gratia, aut in majori Monaſterio uſus Cluniacenſium, aut iſti fortè illorum ritus, aut verò M utrique Ciſtercienſium

sium districtionem literatoriam profitentur? Attamen omnes secundum regulam profitemur: una quidem oris ubique promissio, N sed quia W non omnibus una est cordis intentio, potest indubitanter sine detrimento salutis, & sine damno professionis, operis quoq; non una N utiq; observatio celebrari. O Sicut enim non omnes omnia tenent, etiam boni Christiani, qui in Evangelio sunt: omnes tamen secundum Evangelium vivunt; nam qui concessis alligari conjugiis contenti sunt, non ideo tamen credunt se recessisse ab Evangelio: quia Evangelici sublimitatem consilij de cælibe ducenda vita non elegerunt. Ita sanè si in gradu illo inferiori legitimè ac fideliter conversentur; sic quoq; qui secundum regulam vivere statuunt, & si non ad unguem, ut dicitur, totam P custodiunt, & si qua pro sui claustri ritu, vel mutant, vel prætermittunt, à regulari tamen omninò professione non discedunt, donec tandem Q sobriè & justè, & piè pro suorum moribus vivere non desistunt. Deniq; regula ipsa tradit [*cap.7.*] octavum humilitatis gradum, ut nihil agat Monachus, nisi quod communis Monasterij regula vel majorum cohortantur exempla. Exceptis proinde Cistercienſibus & qui illorum fortè ritu, R non tam vivere secundum regulam, quàm ipsam ex integro purè ad literam (uti se san professos esse putant) tenere, curant; Cætero neminem S obedienter degentem regularis moveat solennisq; professio, in qua non fit de tota regula promissio, in his duntaxat T Monasteriis, in quibus ordo & disciplina servatur cum bonis consuetudinibus. Salva igitur W sua cuiq; manet in cœnobiis benè ordinatis professio; tantum si sana fuerit & intentio. Cæterùm, qui inquietus est, & ita credere non potest, sed magis credens & cedens stimulanti conscientiæ, exit quærit, ubi T solvat, quod suo in loco W suo utiq; judicio voverat quidem, sed non solverat; sicut non laudo quòd egreditur, ita ut regrediatur non consulo: si tamen ad ignotum W remotumq; Monasterium migraverit. Cur ita? tum propter Pauli sententiam, V qua beatum manifestè pronunciat, qui se ipsum

se ipsum non judicat in eo, quod probat, tum ex nostri authoritate Magistri, qui talem & suscipi jubet & retineri: inventum quoq; bonum & utilem suasione allici, professione ligari. Deniq;, *suadeatur ei*, inquit, (*cap.61.*) *ut stet.* Et ne fortè prioris sui monasterij memor, remordente ut assolet conscientia, incipiat denuo de rupta stabilitate causari, generalem super hujusmodi scrupulo cōsolatoriam profert sententiam, dicens: *Ubiq; enim uni Deo servitur, uni regi militatur.* Porrò de vicino prohibet, quod jubet de peregrino, ne vicinitas inter monasteria fomes scandali, rixæ materia sit, si alterutrum recipere Monachos acquieverint, absq; mutuo duntaxat adsensu. Quod x toties equidem experimur, x quoties talis uspiam Monachorum susceptio, planè non nisi contra decretum regulare præsumitur. Quod si etiam post hæc fratris ita regulariter suscepti inquietiorem fortè animum pulsaverit recordatio scandali, quod discedens fratribus fecit w quos deservit, & quia y oporteat emendari suo reditu, quod ex discessu deliquerit, prudenter advertat, qui hoc cogitat, scandalum scandalo non benè emendari. Qualis deniq; emendatio erit, si ut aliis scandalum tollas alios scandalizas? Quamquam profectò & tolerabilius scandalum illud sit & venialius, quod factum est intentione z proficiendi in melius, quàm quod facere cogitas ad deterius apostatando. Sed & A ante quoq; licèt non sine scandalo tutius tuam sine dubio, ad id quod putasti melius secutus es conscientiam, quàm si in priori bono & loco contra conscientiam B permaneres, quamquam secure id posses, si sanè hinc eandem D tui ipsius conscientiam reddere securam posses. Quapropter quod de manducante & non manducante decernit Apostolus, (*Rom.14.b.*) usurpemus & nos in nostræ hujus disputatiunculæ conclusione, ut & qui propria impellente conscientia suum deserit locum, ne suum quod putat deserat votum, non deserentem non spernat, & qui secura conscientia fraternum scandalum timens fratres non deserit, deserentem non judicet. Et de his me accipite sanè quod sentio respondisse, sine præjudicio saniùs sentientis.

A REGREDIATVR] Sed multa MSS. habent *regreditur.*

B PRA] Aliàs *Pro.*

C PROXIMÆ] Editio nova Coloniensis habet *prima*; sed Manuscripta *proxima*. Videtur legendum esse *proxima*; quia si quis professus primò rigorem, ut quatuor, & postea devotionis severiore rigorem, ut sex, & si tertiò rigorem, ut octo, Melliflui Doctoris consilio non regrediatur ad inferius bonum (nempe, perfectionem, ut sex) quod reliquerat & contempserat præ meliori, præsertim si illud melius tale fuerit, quod non primæ professioni (nimirum quâ voverat Deo vitam severam, ut quatuor) sed proximæ (quâ voverat severam, ut octo) congruere videatur.

D JAM] Hac particula carent multi impressi.

E HOC] correfertur ad illud; male igitur contra Manuscriptos impressi libri habent *hac.*

F QVAM IRRAT.] Alia Exemplaria, *quam & irrationab. &c.*

G UNDE] Ita MSS. & mendosè impressa habent. *Inde.*

H ALIBI] Ita habet editio nova Coloniensis, ex quâ corrigo veteres libros Manuscriptos habentes, *Aliqui.*

I Impressi libri non habent, *feliciter.*

K QVISQVIS] Alij habent, *quisq.*

L Lego in MSS. *Quod habere pia illorum vita videtur* in impressis, *quod habere eorum pia videtur vita.*

M Editiones impressæ habent *utriq.*, & ut puto benè. At *utiq.*

N Hic etiam videntur mendosa nostra MSS. quia habent *verbiq.* pro *ubiq.*, & hoc in duobus aut pluribus locis.

O SICVT] Etiam hic MSS. exorbitant, habent enim *sic.*

P Manusc. *custodiant*, alij libri *custodiunt.*

Q Hic Amanuensis, qui nostros codices ante multas annorum centurias exaravit, evigilare videtur. Prælegi in penultimis notis impressorum Exemplarium lectionem, sed hic iterum opus fuit credere Manuscriptis; *donec tandem* habent, & benè, non verò *donec tamen.*

R Hæc periodus est valde necessaria, quia sæpe objicitur contra nos, qui asserimus Melliflui Doctoris sententiâ Cistertienses, sicut & reliquos DD. Benedictinos, non esse professos Regulam, sed conversionem morum secundum regulam. Habent impressa Exemplaria *Excepti proinde Cisterciensibus, & qui illorum forte ritu, nō tam vivere secundum regulam, quàm ipsam ex integro pure ad literam (ut isanè professos esse putant) tenere curant, de cætero neminem, &c.* Habent Donensia Manuscripta, *Excepti proinde Cisterciensibus, & qui illorum fortè ritum, non tamen vivere secundum regulam, quam ipsam ex integro purè ad literam, &c.* Fortè aliquando proderit hæc lectionum varietas.

S OBEDIENTER] Aliàs, *obedientem.*

T Libri scripti habent, *ubi solvat*, impressi, *ubi vota solvat.*

V QVA] Malunt alij legere, *Qua.*

W Frequenter occurrit hic character, & in omnibus locis ordo dictionum alteratur.

X TOTIES QVOTIES] *Totiens, Quotiens.*

Y Manuscripta non habent illud, *& quia*, exhibent *enim dari* pro *emendari.*

Z PROFICIENDI] Corrige ergo aliquot MSS quæ habent *perficiendi.*

A SEDENTANTE] Multi libri impressi carent illo *&.*

B CONTRA CONSCIENTIAM] Nova Coloniensis editio habet *contra concupiscentiam.* Sed non sustineo; si enim remissa conservatio est secundum concupiscentiam, severa contra, qui possit quispiam manere in vitâ remissâ & relaxatâ & tamen agere contra concupiscentiam non intelligo; nisi fortè abutaris vocabulo, & *concupiscentia* nomine spirituale desiderium intelligas.

D TVI IPSIVS] In aliis, *Tuam ipsius.*

NOTA. Ex doctrinâ hujus capitis nascuntur Resolutiones & dubia circa stabilitatem.

Primò, An religiosus Benedictinus possit egredi cum licentiâ? & qui possint dare licentiam transeundi ad aliud Monasterium? qui transeundi ad aliam religionem?

Secundò, An possit ex Monasterio relaxato egredi sine licentia? & quid intelligendum veniat *relaxati Monasterij* nomine?

Tertiò, An ex benè ordinato?

Quartò, An transire possit ad Monasterium propinquum, an solum ad remotum?

Quintò, An sit in secundo Monasterio probandus? An debeat secundò profiteri?

Sextò, An qui ex levitate ad remotum Monasterium confugerit, & ibi stabilitatem promiserit, teneatur ad primum reverti?

His omnibus & aliis multis incidentibus quæstionibus respondet noster Author hoc capite verbis tam claris, ut nequeant in probabilem controversiam deduci. Omnes examino & resolvo libro nostri Commentarij septimò, disputatione 45 & quia ibi conclusiones ipsas verbis Melliflui Doctoris efformo, non juvat aliquid adjungere, nec prodest resoluta repetere.

CAP.

Cap. XLII.

Diſſolvitur Quæſtio ſuborta ex actis SS. Gregorij & Auguſtini.

ITem poſtulatis abſolvi vobis, Cur vel Beatus Gregorius [*Lib.1.E- 382
piſt.33.& lib.9, Epiſt.25.& 31.*] neſcio quem venantium habitum A Monachalem quem piè ſuſceperat, impieq; rejecerat, non ſolum reſumere non coëgit; ſed etiam legitur w omnem indulſiſſe communionem apoſtatæ præduranti. Vel ſanctus Auguſtinus, [*d bono viduit:a is cap.9 10.& 12.*] conjugij legi votum quodammodò ſubjiceat continentiæ: ita ut in libro de virginitate aſſerere videatur, nec cœlibis quidem vitæ propoſitum copulæ poſſe præſcibere conjugali quominùs indiſſolubile maneat, etiam quod à continentibus fallente Diabolo fracto ſanctitatis voto initum fuerit matrimonium. Et adhæc nil ad præſens certius breviusque reſpondendum occurrit, niſi quòd ita ſancti Antiſtites ſapuerunt: rectène, ipſi viderint. Nam ego in ſenſibus, actibusq; illuſtrium Patrum cautus profectò ſum non omninò w aliud æſtimare, quàm quod Beato teſte w Apoſtolo [*1.Corinth.4.a.*] *quæritur jam inter diſpenſatores, ut videlicet fidelis quis inveniatur.* Certus ſum enim, ſive in ſuo abundaverint ſenſu, ſive in Dei Spiritu ſicut in c cæteris, ita in his ambos exſtitiſſe fideles. Illum in diſpenſando, quod præ manibus erat iſtum inſcribendo, quod ſenſerat.

A MONACHALEM] Reperio in aliquibus MSS. *Monachilem*, an bene, Critici examinent, quia nec ſenſum hæc varietas alterat, nec mores reſpicit.

B SAPUERUNT] Multa etiam MSS. *ſapuerunt.*

C SICUT IN] In aliis libris lego, *ſicut & in.*

w Varius earundem dictionum ordo.

NOTA, controverſiam, quæ examinat, præſtetne cœlibatus matrimonio eſſe antiquiſſimam, ejusque fautores jam ab annis multis corraſiſſe Patrum periodos, quas illi aliò reſpicientes ſcripſerant; ſanè multa de hac re impræſentiarum contra noſtros hæreticos ediderunt doctiſſimi, quamobrem non erit opus rem facilem uberiùs tractare.

Leges nocivas fore invalidas; impœnitentes nonnunquam tolerandos esse.

383 NEmini in destructionem, sed in ædificationem data authoritas; prodest nonnunquam tolerare peccata, quando majora inconvenientia prudenter timentur: fortè hodie proximus corripi non potest, cras poterit. Cur non aliquando superior blandè aget cum peccatore subdito, si existimet, illam passionem posse excidere, & illum ad meliorem mentem suavitate duce reverti. Semper Superior in salutem subditi collimet; illum sapienter amet, & prudenter reprehendat. Antequam correptionis regularis disciplinam adhibeat modum examinet quo utiliùs & suaviùs id possit; frustra enim fulminantur rigores, ubi blanda verba sufficiunt; frustra etiam verba blanda insumuntur, ubi tolerantia sufficeret; si subditus sit generosus, cùm potuit habere, pœnam habuit; ipsi enim erit pudori & confusioni potuisse habere pœnitentiam: si sit durus, durâ etiam suavitate regatur, & ad virtutem inclinetur. Deum Superior & conscientiam suam consulat, & omni affectu terreno seposito sincerè & audacter procedat; sciatq; nullius esse tantam duritiem, quæ si flecti non velit, rigoribus frangi non possit. Laudandus est igitur D. Gregorius, qui Venantium, quem convertere non poterat, perdere noluit spe majoris boni. Vitra enim, quæ hodie purgari nequeunt, non debent frangi, sed paulatim humectari, ut duritie sordium evictâ in crastino purgari possint.

De matrimonio à continentibus contracto.

384 SEcunda quæstio, quæ desumitur ex Augustino, minorem habet difficultatem; non enim est idem asseri, ac videri. Fortè, qui Carnotensibus illud videbatur asserere, contrarium asserere videretur omninò doctius literam examinantibus, maximè cum eorundem quæstionibus didicerimus illos magis fuisse sanctos, quàm doctos. Sane verba D. Augustini non sunt tam cruda, quam citatio. Accedit, quod Augustini tempore nondum declaraverat Ecclesia inhabiles ad contrahendum matrimonium personas Religiosas; adeoq; illud ab ipsis validè tametsi illicitè potuisse contrahi.

CAP. XLIII.

Solvitur alia Quæstio ex Actibus S. Gregorij desumpta.

385 QVod deniq; quæritis de quibusdam Episcopis, quos Sanctus item Papa Gregorius ad tempus in monasteriis pro eorum excessibus legitur reclusisse: Utrumnam in suo, an in monastico interim habitu habitarint cum Monachis ego nescio, nisi quod credibilius videtur nequaquam illos insignem Religionis habitum suscepisse, quem non erant perpetuò habituri. Sed tantum quæsisse quietem in secretis monasteriorum, & opportunitatem pœnitentiæ.

386 S. Malachias Episcopus Connerethensis, deinde Archiepiscopus Primus totius Hiberniæ, demum Episcopus Dunensis & Legatus Apostolicus Anno 1148. Romam iturus adivit Claramvallem, & morbo

morbo correptus, subsidère coactus fuit. Adlectus piâ Religiosorum conversatione in monasterio illo habitavit, usque ad diem ultimum, quem clausit inter manus Abbatis Melliflui: primus erat in actibus humilitatis: omnibus summo exemplo imò & admirationi; Cæterùm nostrum Benedictinum habitum assumpsisse solus, quem viderim, Chrysostomus Henriq; *in fest. Cistert. lib. 2. dist. 3. cap. 14.* asserit, alij negant: Ergo à fortiori judicandum est de illis Episcopis, quos non particularis devotio, sed publicæ authoritatis severitas in Monasticis claustris reclusit. Vota illos solennia non emisisse certum est; horum enim idem est terminus, qui vitæ. Cur igitur debuissent uti habitu regulari, qui nec religiosi erant, nec Religionis candidati? Imò, qui nec leguntur egisse vitam regularem? Accedit, quod lex lege, & praxis praxi solidè soleat explicari: Atqui hodie viri de criminibus generosis convicti, recluduntur in Monasteriis, & tamen vota non emittunt: ergo, qui olim ad tempus recludebantur vota non emittebant. Patet, quia nulla est disparitatis ratio. Minorem probo. Quia Astrologi Judiciarij (scientiæ abusu peccare creduntur) ab Hispanâ Inquisitione per annum in Monasterio recluduntur; ut constat ex Sousâ *Aphor. Inquis. lib. 1. cap. 48 nu 25.* & Dianâ *part. 4. tract. 7. de pœnis, de istorum, resol. 17. §. Quibus.*

Cap. XLIV.

Possessionem esse baptismum alterum.

Audire & hoc vultis à me, unde inter cætera pœnitentiæ institu- 387
ta Monasterialis disciplina meruerit hanc prærogativam; ut *secundum Baptisma* nuncupetur. Arbitror ob perfectam mundi abrenuntiationem, ac singularem excellentiam vitæ spiritualis, qua præeminens universis vitæ humanæ generibus hujuscemodi conversatio professores & amatores suos Angelis similes, dissimiles hominibus facit: imò divinam in homine reformat imaginem, configurans nos Christo instar baptismi. Et quasi deniq; secundò baptizamur, dum per id quod mortificamus membra nostra, quæ sunt super terram, rursum Christum induimus, complantati denuò similitudini mortis ejus. Sed & quomodò in Baptismo eruimur de potestate tenebrarum, & in regnum transferimur claritatis æternæ; ita & in sancti hujus secunda quadam regeneratione propositi, de tenebris æquè non unius originalis, sed multorum actualium delictorum in lumen virtutum evadimus: reaptantes illud nobis w Apostoli: *Nox præcessit, dies autem appropinquavit,*

PRæterrationes, quas solidè expendit Bernardus, posset altera ex clavibus Ecclesiæ desumi: nam favore Pontificum solennis votorum emissio elevata dignoscitur ad sublimes effectus, illis verè simillimos, quos causat Sacramentum Baptismi. Qui profitetur, mundo moritur; sed feliciter naufragus in sanguine Christi per indulgentias applicato. Nulla est Religio, 388
quæ specialis non habeat, & vix aliqua quæ privilegia aliarum non participet; unde cùm talia privilegia omnibus sint cognita & pervia, supervacaneum judico ea recensere.

I. Merlonus Horstius in Patrum lectione versa- 389

tissimus, aliqua collegit testimonia in quibus Patres professionem Monasticam insigniunt Baptismatis nomine Nam S. Petrus Damianus Opusc. 10. in Episcopum Monachos ad sæculum revocantem, sic inquit; *Dic obsecro, legisti aliquando vitæ Monasticæ propositum secundum esse baptisma? Sed quia hoc invenitur in dictis Patrum perspicuum est, negare licitum jam non est.* Et Hieronymus Epistola 25. Paulam de Blesillæ obitu consolatur & infit: *Revera si sæculare desiderium, & quod Deus à suis avertat, delicias hujus vitæ cogitantem mors immatura rapuisset, plangenda erat. Nunc verò cùm propitio Christo ante quatuor ferè menses secundo quodammodo propositi se baptismo laverit & ita deinceps vixerit, ut calcato Mundo semper Monasterium cogitarit, &c.* Et Author Epistolæ ad Devetriadem [credebatur olim, aut Augustini, aut Ambrosij, aut etiam Hieronymi; jam re altiùs examinatâ supponitur Heresiarchæ Pelagij] *Nunc* inquit, *quia seculum reliquisti, & secundo post baptismum gradu iniisti pactum cum adversario tuo, dicens ei, Renuncio tibi Diabole, & sæculo tuo, & pompæ tuæ, & operibus tuis, serva fœdus, quod pepegisti.* Teneo baptismi & professionis analogiam; sed fœdus illud durè videtur & citra necessitatem recenseri [Vide Hieronymum Platum lib. 1. de bono statu Religionis Cap. 23. Renatum Choppinum lib. 1. Monastic. tit. 1. nu. 1.] I. Morlonum Horstium in notis sub finem operum D. Bernardi Coloniæ editi Anno 1641.

Cap. XLV.

An mortuo Prælato liceat Monacho mutare Monasterium.

390 ID quoq; vobis insinuari precamini, an Abbatis mutatio, Monasterium suum mutare volentibus Monachis, in aliquo patrocinetur; hoc est, si in morte vel depositione Prælati plus aliquid libertatis subditis relaxatur, quo utiq; licentiùs possint eo Articulo temporis migrare quò voluerint, altero videlicet w necdum A constituto. Ad quod respondeo. Nequaquam. Etenim sponsio professionis, quando ex more fit in oratorio, de Abbatis vita non sumit terminum, sed de præsentia testimonium. Profitenti itaq; modus sit sua vita, non aliena Attendat deniq; quid inde B Legislator ipse non solùm senserit, sed & [*Cap* 58.] tradiderit: *ut si quando*, inquit, *aliter fecerit, videlicet quam promittit, à Deo se sciat damnandum, quem irridet.* Item dicit: *Quod nec sui jàm corporis novitius habiturus sit potestatem.* Et item: ait, (*sub finem Prologi*) *in Monasterio usque ad mortem.*

391 A CONSTITVTO] In aliis lego *substituto*.

B Multa Exemplaria impressa habent, *Deniq; quòd Legislator*, at ego sequor lectionem MS.

w Ordo dictionum varius.

NOTA Isti Capiti innititur doctrina Commentarij n n. 571. ubi teneo, *Mortuo Prælato manere Religiosum liberum à determinatione voti obedientiæ non ab ipsa obedientia.* Ubi nomine *mortui* etiam *mortuū moraliter* intelligo; cedentem depositum, & quemcunque alium, qui desiniit esse Prælatus. Ratio est; quia aliud omnino est debere obedire Prælato, aliud debere Petro, sicut aliud est esse animal, aliud animal rationale: quo posito assertionis veritatem ostendo. Superstite D. Bernardo Claræ vallenses Religiosi, non solùm tenebantur obedire in genere, sed tenebantur determinatè illi obedire: eo autem ad sydera translato, non tenebantur ampliùs illi obedire, & tamen tenebantur voto obedientiæ, determinando ad aliam personam legitima denominatione successuram.

CAP.

CAP. XLVI.

An ad mutandum Monasterium causa sufficiens sit rancor, tædium, tristitia?

SAlvis igitur exceptionibus quas superior disputatio perstrinxit, de cætero nulla licet A occasione Monacho locum, cui professus est citra mortem w suam deserere, suo duntaxat arbitrio. Alioquin prævaricator est, damnationem habens, quia primam fidem irritam facit. Sed vos pergitis amplius sciscitari: & dicitis. Quid si non potest, nisi cum rancore perpetuo animi ibidem remanere B, ob minus videlicet regularem, minusve amabilem Abbatis electionem? Subit animo nunc illud de Evangelio (*Matth.* 19.) quod de conjugij lege docenti discipuli Domini responderent: *Si ita est*, inquiunt, *non expedit nubere.* Magnæ reverà angustiæ; Si tenuerit exosam, nihil onerosius. Si dimiserit invitam, nihil inchristianius. An non simili necessitate constringitur, qui nec deserere valet locum ne frangat votum, nec manere in loco, ne cum rancore vivat, & vitam perdat? Ut discedat? non licet propter professionem. Ut stet? propter rancorem non expedit. Duo mihi æquè inconvenientia, æquè periculosa proponitis, ut quidquid respódero, vobis minimè prosit. Quæritis nempe quid è duobus Monacho tutius sit; residere in proprio Monasterio sub irregulariter electo cum rancore, an ad quietius vivendum alias migrare. Quod quidem haud secus accipio, quam si requirar C quanam morte perire consulam eum, qui seipsum fortè perimere vult incendio an præcipitio. Reverà namq; & uritur, qui in odium manet, & qui frangit propositum in præceps ruit. 392

A LICET] Ita lego in omnibus ferè Manuscriptis, tametsi impressi libri habeant, *liceat.*

B REMANERE] Ita etiam mea habent Manuscripta, à quibus parum abeunt impressa volumina, quæ habent *Manere.*

C REQVIRAT] Legitur in Manuscriptis, *requirar* in impressis; nescio autem an satis Latine dicatur. *Ego requiro Petrum, an acciderit hoc*, pro, *Ego requiro à Petro?* 393

w Idem omninò sensus, eædem voces, sed ordo illarum varius.

De vita

De vita moraliter impossibili.

394 VIta tædiosa & difficilis duplex est; libera & necessaria. Illam appello liberam, quæ nascitur à causâ, cui possumus remedium ponere: necessaria, quæ causam habet, quæ non est in nostrâ potestate. Necessariam subdivido, in levem, gravem, & gravissimam. Gravissimæ nomine vitam moraliter impossibilem & simillimam desperationi intelligo: quando taliter cor humanum, vel invitum, affligitur, ut si daretur optioni locus, mallet mori, quam talem vitam agere. At gravis & levis nominibus illas, quæ implicitæ gravibus, aut levibus difficultatibus. Gravissimam iterum subdivido in dispositionem & habitum. Indispositio est tristitia & afflictio transiens & brevi tempore perseverans; at habitus est semper perseverans. His positis sit Conclusio:

395 Prima *Rancor, tædium, tristitia, & quæcumq; alia animi afflictio, licet gravissima, modo sit libera, non est sufficiens ut religiosus Monasterium deserat sine consensu Superioris.* Sed quid faciet ille misercu lus Monachus destitutus solamine? permittetur ne perire anima, pro quâ Dominus crucifixus est? non. Admoneatur, ut deponat illam tristitiam, & hilari corde obligationibus suis satisfaciat. Quid si illam deponere non possit? Respondeo casum conclusionis mutari; agebamus enim de tristitiâ liberâ, quæ liberè possit deponi.

Secunda. *Si tristitia illa sit necessaria, talis quam liberè tollere non possit, non poterit ille Religiosus Monasterium deserere tametsi sit gravis.* Et de his duabus conclusionibus resolvit noster Doctor.

396 Tertia. *Si illa tristitia sit gravissima, hoc est, intolerabilis & moraliter impossibilis: talis quæ videatur morte ipsâ miserior, & alias sit necessaria & habitualis, poterit Religiosus solamen quærere etiam eundo ad aliud Monasterium, aut Religionem.* Patet: qui nec ipse se voluit ad extremas illas miserias obligare; nec credenda est Ecclesia, quæ mater est, non noverca, eum voluisse in tali detinere afflictione, in quâ Turca nullus relinqueret; & dato quod id vellet Ecclesia, demonstratur non posse, non enim talem authoritatem illi Christus commisit, qui in Scripturis legitur, omnem ad ædificationem, nullam ad destructionem Vicariis suis potentiam indulsisse. Potestas enim hujuscemodi, si in misertimum illum homuntionem fulminaretur, quid aliud posset quàm desperationem operari.

CAP. XLVII.

Quæ sit electio regularis? quæ irregularis?

397 SEd vos me in hac difficultate consilij facilè expeditis, cùm deinde sequimini, & quatenus accipi hoc ipsum velitis, quod appellatis *Irregulare*, aperiendo subjungitis. Præsertim si electionis irregularitas adeò involuta A sit & intorta, ut licet de ea coram Deo non dubitetur, coram hominibus tamen, aut vix, aut nullatenus convincatur. Venit nunc quoq; in mentem sapientis elogium. [*Prov.* 18.*a.*] *Occasionem quærit, qui vult recedere ab Amico.* Quonam modo vos irregularem dicitis electionem, quæ cassari regulariter non valet aut reprobari? Et quidem legitur. *Quod probari non potest, mihi infectum est.*

A O quam

O Quam antiquum in Monasteriis electiones involvi, & intorqueri. Involvuntur, cùm confunduntur personæ, merita, rationes; intorquentur, quando axibus Reipublicæ Monasticæ stridentibus loca mutantur, & ordo dignitatum invertitur, aut si malis evertitur.

In electionibus sæpe non tam consideratur vocum numerus, quàm qualitas: sed & tunc ipsæ miserrimè involvuntur, & perfidè nonnunquam intorquentur. Habeat Petrus pro se Seniorum & Officialium voces, Paulus Juniorum. Si promovere velis Petrum, illi saniores erunt; isti si Paulum, Petrum promoturus, inquies Seniores Junioribus. Ministros illos, qui rem domesticam non administrarunt potiores sunt; & propterea potiorum & saniorum digniora esse suffragia & validiora. Promoturus Paulum, Seniorum & Ministrorum voces, inquies suspicione non carent; rarò, qui adspirat, suffragium confert viro digno, ne suis sibi armis noceat; Seniores docti non sunt, Juniores studuerunt, Theologiam moralem bene norunt; bene morati sunt, & ad prælaturam non adspirant; & ideò ab omni ambitione alieni judicandi. Nonne, hoc est, ex omni ligno facere Mercurium? nonne hoc voces involvere, & suffragia intorquere?

Quid si omnium voces sint æquales (ut esse debent) mentes illorum obnubilas, istorum involvis, intorques illorum. Hos promissis, illos minis, cùm videri vis, nec promittere, nec minari, imò nec adspirare, ita torques, ut pro te suffragabuntur, vel digno, vel indigno, modò liceat illis evadere talem torturam.

De Authoritate dubia.

HIc occurrit iterum, quod alibi tetigisse me memini; nimirùm: Utrùm possit dari Abbas in 398
pacificâ suæ authoritatis possessione, de cujus legitimâ potestate dubitetur? Respondeo casum esse impossibilem: quod si ostendero, optimè Bernardum propositam quæstionem resolvisse monstrabo. ***Dubium negativum*** est ambiguitas nata ex rationum defectu: ***Positivum*** ex defectu rationum gravium, nimirùm, quando neutra pars habet rationem, quæ sit magni momenti. ***Opinio*** est assensus anceps subortus ex gravibus rationibus militantibus pro utraq; parte. ***Certitudo*** est assensus unius partis gravi rationi innitentis, cujus opposita non habet fundamentum grave. Et tandem ***error*** est assensus unius partis nulli aut levi innitentis rationi, cujus opposita habet rationem gravem.

His positis ad ipsam met Abbatialis dignitatis possessionem pacificam, esse nô solùm gra- 399
ve, sed & gravissimum veri juris testimonium, unde lege sanctum. Ne quis ante sententiam à possessione pacificâ possit deponi: tale, ut quidquid contra illam ante sententiam agatur, violentia & injuria judicetur. Et subsumo: Ille, qui hæsitat, & ad controversiam vult reducere Abbatis hujusmodi electionem, vel habet rationes graves, vel leves, vel nullas. Si graves: jam non dubitat, sed opinatur probabiliter; opinio enim probabilis illa est, quæ habet rationem gravem contra alteram gravem similiter. Si autem leves, aut nullas, errat & est Judex Temerarius; siquidem nullâ, aut levi armatus ratione, audet contrariam partem impetere, quæ supponitur habere rationem gravissimam, ex pacificâ possessione desumptam. Ergo in tali materiâ, nec dubio negativo, nec positivo locus.

De re improbabili.

QVod probari non potest, sibi infectum esse, ait Bernardus; quia illud virtualiter loquendo non 400
est; nam licèt realiter sit, cùm tamen secretum sit, ita se habet, ac si non esset. Non est idem rem esse veram, ac probabilem. Potest quidem vera esse & improbabilis, ut patet in his contradictoriis, *Imperator Turcarum modò sedet; aut non*: Alterum est verum; sed quibus rationibus probabitur illud ipsum, quod verum supponitur? verum etiam est te fecisse, quod secretò fecisti; nemo tamen id probare poterit. Stat ergo, quòd sæpe accidat positionem veram esse improbabilem, falsam probabilem; sæpe enim contingit duas contradictorias assertiones esse probabiles, cùm tamen certum sit alteram falsam esse. Hâc Bernardi verissimâ doctrinâ fundatur resolutio, quæ ponitur in mei Philippi *lib. 5. disp. III. q. 2. nu. 10. pag. 272.*

CAP. L.

An offensus alteri, nec tamen vindictam desiderans, possit absque reconciliatione accedere ad altare.

PRætermitto & aliqua de Canonibus, quæ vos requiritis, tum 405
quoniam talium B nostra non refert, qui Monachi sumus, tum, quia in libris A eadem ipsi facilè reperire potestis, si quærere non gravamini. Venio ad tria illa, quæ in altera vestra Epistola W rursum continentur. Ubi primum interrogatis, quidnam consulam homini, qui adversus quempiam commotus fuerit; sed non adeò, ut eum lædere velit, adeò tamen, ut libenter accipiat si quo modo aliunde lædi contigerit, sitne videlicet tutum ita commoto accedere ad altare; An se subtrahere interim debeat, donec compescatur commotio. Nunquam mihi contingat turbatum ad pacis accedere sacrificium, cum ira & disceptatione contingere Sacramentum in quo Deus indubitanter est mundum reconcilians sibi. Certè non recipitur munus quodcumque meum, quod defero ad altare, nisi ante C placato fratre, quem me fortè læsisse meminero; quantominùs si me ipsum non C pacavero priùs.

A Clariùs mea Manuscripta quam libri impressi; illi. *In libris ipsi facilè reperire potestis*: Mea. *In libris eadem* conducit ad majorem sententiæ claritatem.

C Ergo non spectat ad Religiosos Benedictinos Sacrorum Canonum cognitio. Ergo non multùm illis obstringuntur asserente Bernardo. Patet, quia si essent obligatorij moraliter respectu nostri non diceret noster Author Mellifluus eos nostra non interesse.

C Inter *pacare* & *placare*, non reperiunt magnam differentiam Critici, sed Bernardi sententiâ plus est *placare*, quàm *pacare*. Videntur hæc duo ita differre, ut *pacare* sit sufficienter placare, & *placare* pacare efficaciter; alias ratio Bernardi non subsisteret.

W Earundem vocum varius ordo.

Possitne Eucharistiam sumere Religiosus, si offensus sit alteri.

REsolvit severè S. Doctor, quia sunt clarissima S. Scripturæ testimonia, quibus talis accessus 406
interdicitur. Inter quæ clarissimum est illud, quod legitur Matth. 5. v. 23. *Si ergo offers munus*

tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid adversum te; relinque ibi munus tuum ante altare, & vade prius reconciliare fratri tuo & tunc veniens offeres munus tuum. Cui Paulus adsonat, tum alibi, tum etiam 1. ad Tim. 2. 8. *Volo ergo viros orare in omni loco, levantes puras manus sine irâ & disceptatione.*

407 Sed arguis. Quando Petrus est offensus Joanni & instat communionis præceptum, vel oportet ad altare accedere, vel non accedere; si accedere consulatur, cum peccato actuali recipere communionem consulitur: si non accedere, consulitur ut Ecclesiæ, aut Ordinis præcepto non satisfaciat.

408 Et respondeo; nec debere, imò nec posse, turbato animo pacis Sacramentum adsumere; nec posse se ab altari substrahere; si instet præceptum, ut supponitur; sed debere se qui Mellifui Doctoris consilium; nimirùm, perturbatum animum pacare priùs, & sese reconciliari fratri, si fuerit perturbatio illa extrinseca; & tunc demum accedere ad altare.

409 Dubium Incidens. Petrus præmissâ Sacramentali confessione ad altare accedit cum reliquis recepturus sacrâ Eucharistiam, & in itinere meminit unius peccati mortalis ex oblivione naturali omissi. Petitur; debeatne recedere ab altari, & priùs adire confessarium reconciliationis ministrum, receptaq; absolutione redire ad communionem? ratio dubitandi est, quia Christi verba videntur hoc etiam absolutè præcipere.

410 Respondeo neminem teneri extra confessionem Sacramentalem cuiquam mortali dicere se commisisse aliquod peccatum mortale secretum. Unde dicendum est, Petrum non posse ita ab altari recedere, ut ignominiam incurrat, & reliquos scandalizet. Sic scribunt, sic docent authores universi: sed hâc veritate, quæ in dubium reduci non potest, suppositâ, adhuc gravis difficultas suboritur, politica potiùs quam Theologa. Inquiris, An Petrus, si peccati illius mortalis recordetur, cum adhuc est genuflexus ante Confessarij pedes, teneatur illud confiteri? an saltem non teneretur, si jam surrexisset? an si ingressus fuisset sacristiam? an si incœpisset sacras vestes induere? & tandem an deberet reverti ad sacristiam, si egressus, esset jam in Ecclesiâ, & accederet ipsum altare? Quod si Petrus Sacerdos non sit, An teneatur surgere, si sit genuflexus in pluteo communicaturus cum reliquis? si respondeam assumendo regulam illam generalem, & dicendo, debere ipsum sese ab altaris communione substrahere, si sine honoris jacturâ & proximorum scandalo possit; replicabis: Idipsum te velle doceri; nimirùm, quando se sine ignominiâ & scandalo substrahere possit, & quando non possit?

411 Verè vulgus imprudens & malitiosum est; non est hîc honos & scandalum metiendum prudentiorum judicio, sed vulgarium; qui quærunt occasionem scandali, etiam in ipsis exercitiis virtutum. Ipsi sunt judices, & frequentius non nisi temerarij: ergo honoris jactura & proximorum scandalum prudenter timetur, quando proximi sunt indocti, & invidi; tales sunt ferè omnes infimæ sortis homines respectu Principum & Sacerdotum. Vellent hos esse malos, ut prætexere excusationem possent; ideoq; ut suis ablandiantur miseriis, ex levi fundamento gravia inferunt; & si audiant Confessarium aliquid interrogantem, statim asserunt pœnitentem peccatum grave commisisse, cujus circumstantia erat necessariò explicanda, quia venialium circumstantias confessarij non petunt. Ergo, Lector mi, coram vulgo, cauto & maligno judice, ne procedas incautè. Sentio Sacerdotem, qui incœpit se vestire, & Laicum, qui jam pervenit ad pluteum communicaturus, cum aliis non posse se substrahere sine honoris dispendio, & omnium circumstantium scandalo, ac propterea debere procurare dolorem intrinsecum, præcipuè si non præcesserit confessio. At in reliquis casibus, videat an sine scandalo possit ad confessarium reverti, aut saltem illâ die communionem omittere, quod si neutrum possit (videtur esse impossibilis casus, qui supponitur) cum interiori dolore ad communionem accedat.

CAP.

Cap. LI.

Conciliantur duæ Pauli specie pugnantes sententiæ.

QVod deinde quæritis de contrarietate, quæ inesse videtur duabus illis Pauli sententiis. [*Philip.* 2.] *Conversatio nostra in cœlis est:* & (2.*Corinth.*5.) *quamdiu sumus in corpore, peregrinamur à Domino*: quomodo scilicet A Anima eodem tempore possit, & in corpore peregrinari à Domino, & in cœlis simul esse cum Domino: ipse solvit Apostolus cùm alibi dicit (*1 Corinth* 13.) *Ex parte cognoscimus, & ex parte Prophetamus.* In B quantum quippe cognoscimus tanquam præsentia contemplantes, jam cum Domino sumus. In quantum adhuc tanquam de futuris Prophetamus, credentes quæ non intelligimus, sperantes quæ non videmus, C à Domino peregrinamur & in corpore. *Cum autem venerit, quod perfectum est*; hoc est gloriæ plenitudo, quæ in resurrectione futura est, *tunc evacuabitur, quod ex parte est,* corporis videlicet omnis corruptio, ex qua sine dubio contingit hæc, quæ adhuc ex parte manet nostra in corpore peregrinatio. Hoc est, quod in se miserabiliter ingemiscens, plangit, & ait (*Rom.*7.) *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus?* non D conqueritur de corpore tantum, sed de corpore mortis hujus; hoc est; *ejus quæ adhuc durat corruptionis*; monstrans non corpus, sed corporis molestias esse causam peregrinationis. *Corpus quippe, (Sapient.* 9.) *quod corrumpitur aggravat Animam.* Non corpus simpliciter, sed corpus quod corrumpitur, aggravat animam, ut corruptio corporis oneri sit, non natura; unde, & qui intra semetipsos ingemiscunt, redemptionem exspectant corporis sui, non admissionem. Meritò proinde gravati corporis necessitate non societate cupimus dissolvi & esse cum Christo (*Rom.*8.) ut id quod manet ex parte adhuc exilium, finiatur, & quæ ex parte jam cœpit cœlestis habitatio, perficiatur. Aut certè conversatio nostra in cœlis est, quomodo idem dicit Apostolus.

lus. [*Philip*.3.] *Spe enim salvi facti sumus.* Spe itaque jam in cœlestibus habitamus, cum adhuc re ipsa in terris peregrinemur, & in corpore, vel aliter. Habemus, & unde corpori, & unde Domino inhæreamus. illud vivificando & sensificando, illum credendo & diligendo. Neque enim F præsentior spiritus noster est, ubi animat, quam ubi amat, nisi fortè magis esse putetur, ubi invitus & ex necessitate tenetur, quàm quò sponte & alacri fertur voluntate. Deniq; (*Matth.* 6 *c.*) *ubi est thesaurus tuus*, E *ibi & cor tuum*; Item. Si Deum amans anima ex ipso vivit, uti corpus ex ipsa, quo pacto quæso præsentior esse contenditur, ubi dat, quam unde accipit vitam? fons siquidem vitæ Charitas est, nec vivere animam dixerim, quæ de illo non hauserit. Haurire porrò quomodò potest, nisi fuerit præsens ipsi fonti, qui Charitas est, quæ Deus est? Præsens igitur Deo est, qui Deum amat, in quantum amat. In quo enim minùs amat, absens profectò est. In eo autem Deum minùs amare convincitur, quod carnis adhuc necessitatibus occupatur. Illa verò circa corpus occupatio, quid est nisi à Deo quædam absentatio? & absentatio, quid nisi peregrinatio? Et peregrinamur ergo à Domino, & in corpore peregrinamur, cujus nostra nimirum & intentio præpeditur ærumnis, & curis Charitas fatigatur.

A SCILICET] Editio nova Coloniensis *videlicet*.

B IN QVANTVM QVIPPE] nescio, an eadem satis bene habeat, *In quantum quidem cognoscimus*.

C A DOMINO] Est semper in hac voce summa librorum varietas, alij habent *à Domino*, alij *à Deo*.

D CONSEQVITVR] In aliis *queritur*.

E IBI ET] Lego in Editionibus impressis, *Ibi est, & cor tuum, &c.*

F Præsentiorem esse animam, ubi amat, quam docet D. Bernardus, doctus ab Augustino & aliis, qui illud ipsissimum tenuerunt. Hæc positio si ad rigorem Scholasticum reducatur fortè non pateretur tot difficultates, quot aliæ anagogicæ, quæ in suggesta videntur esse pulchræ, & ad librum Scholasticum examinatæ nullæ sunt. Si actus intentionales, (tales sunt intellectivi & volitivi) intentionaliter identificentur objectis, aut objecta ipsis, præsentiores erunt objecto, quàm anima corpori, ipsi enim illa non identificatur.

W Ordo dictionum varius.

CAP.

Cap. LII.

De cœlis spiritualibus assertis à D. Augustino.

IN fine secundæ Epistolæ interrogatis; Quid sentiendum A arbitrer de eo, quod in Evangelio nobis promittitur (*Luc. 6. d.*) *Ecce enim merces vestra multa est in cœlis*, mirantes maximè Sanctum Augustinum dixisse super hoc, non cœlos istos visibiles & corporeos oportere intelligi, ne merces nostra in rebus mobilibus, volubilibusque videatur collocari; ideoq; spiritualia quædam firmamenta esse intelligenda, de quibus nescitis ut dicitis, quid vel suspicari debeatis. Sed si attenditis, quod legistis [*Luc. 17. c.*] *Regnum Dei intra vos est*, & [*ad Ephes. 3 d.*] *habitare Christum per fidem in cordibus vestris*, tanquam utique regem in regno suo: & (*Rom. 8. d.*) *non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis*, non quidem quæ revelabitur nobis velut B aliquid exteriùs, sed in nobis quasi intus jam manens, sed nondum apparens; & item (*Psal. 44. a.*) *Omnis gloria ejus filiæ Regis ab intus*; & (*Psalm. 63. b.*) *ascendet homo ad cor altum*, sed & (*Psalm. 83. b.*) *ascensiones in corde suo c. disposuit*; rursumque. *Anima justi sedes est sapientiæ*, cujus sine dubio illa vox est: *Cœlum mihi sedes est*. Si hæc, inquam, hisque similia non pauca in Scripturis advertitis profectò studebitis D ad inquirendum regnum Dei & justitiam ejus, intrare potiùs ad vos quam vel extra exire, vel ascendere supra. E Si supra sanè vel extra dixerim loci positionem: sicut cœlum à terra locum tenet exteriorem: Sol, luna & sidera Superiorem. Nam eadem ipsa, quæ intra nos sunt subtiliori suæ naturæ invisibilitate, etiam supra nos sunt sublimiori excellentiæ dignitate, & extra quoque immensitate Majestatis. Sed altissima sunt hæc, agentia utique & diligentiori disputatione, & doctiori disputatore, & opere prolixiori.

Ego

Ego enim putaveram modum in his tractandis Epistolarem nequaquam excessum iri: sed sermo, ut video processit in longius, quàm speravi. Proinde vos, si placet, *Librum*, si placet, *Epistolam*, nominate: nam ego, sive in paucis, sive in multis vestræ debui, quod & studui, satisfacere voluntati.

QVæstionem dilucidè resolvit noster Author, & nos ejusdem vestigiis insistentes solam capitis literam examinabimus

A ARBITRER] Et libri impressi *Arbitror*.

B ALIQVID] Corrige editionum impressarum libros, in quibus legimus *Aliquis*.

C DISPOSVIT] Proximiùs veritatem accedunt MSS. quam Exemplaria impressa, in quibus lego *disponit*.

D AD INQVIRENDVM] Alibi *ad requirendum*. Primum Manuscripta lectionem, secundam libri impressi.

E Manuscripta habent; *si supra, sanè vel extra dixerim loci positionem*, & impressa Exemplaria, *Sed suprà, sanè, vel extrà dixerim soli positione*.

W Ordo dictionum alteratur, illæso tamen sententiarum ornatu & sensu.

F I N I S.

INDEX RERUM.

Numeri sunt Marginales.

Cost io

D.

Mora-

 bilem,

FINIS.

